

МВС України

Одеський інститут внутрішніх справ

П.М. БІЛИЙ

***ДІЯЛЬНІСТЬ
АДМІНІСТРАТИВНОЇ
СЛУЖБИ МІЛІЦІЇ
НА ТРАНСПОРТІ***

Одеса – 2001

МВС України

Одеський інститут внутрішніх справ

П.М. БІЛИЙ

***ДІЯЛЬНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНОЇ
СЛУЖБИ МІЛІЦІЇ НА ТРАНСПОРТІ***

Одеса - 2001

ББК 67.621.164 (4Укр)я43

Б61

УДК 342.553(075.8)(477)

Автор: **Білий Петро Миколайович**, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри тактики і методики попередження та розкриття злочинів на транспорті Одеського інституту внутрішніх справ.

Відповідальний редактор:

Ф.К. Думко, ректор Одеського інституту внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензенти:

Є.В. Додін, заслужений діяч науки і техніки України, доктор юридичних наук, професор;

П.Г. Прокопов, начальник Управління транспортної спеціальної міліції МВС України;

Рекомендовано до друку Рішенням МВС України № 6/7-3831 від 07.XII.2000 р.

Білий П.М.

Б 61 Діяльність адміністративної служби міліції на транспорті:

Навчальний посібник. – Одеса: Видавництво ОІВС, 2001. – 291с.

ISBN 966-7375-13-4

Навчальний посібник підготовлений з урахуванням організаційної роботи адміністративної служби міліції на транспорті. у ньому розглядаються основні правові положення, система та структура курсу “діяльність адміністративної служби міліції на транспорті”, особливі тактичні прийоми організації роботи по охороні громадського порядку та громадської безпеки на об’єктах обслуговування транспорту, діяльність спеціальних установ, служби чергових частин, забезпечення дозвільної системи, особливості організації роботи по попередженню правопорушень серед неповнолітніх, також взаємодія транспортних підрозділів з територіальними ОВС, митною службою та адміністрацією транспортних підприємств. У посібнику даються відповіді на питання теорії і практики, що найчастіше зустрічаються в процесі практичної діяльності ОБСТ.

Даний навчальний посібник розрахований на курсантів та слухачів закладів освіти МВС України, практичних працівників правоохоронних органів, студентів та викладачів юридичних та транспортних вузів і факультетів.

Б¹²⁰³⁰²⁰²⁰⁰ Без оглош.

99

ISBN 966-7375-13-4

© П.М. Білий, 2001

ВСТУП

Господарча та інша діяльність будь-якої держави нерозривно пов'язана з розвитком і вдосконаленням роботи всіх видів транспорту. Транспорт є четвертою сферою матеріального виробництва поряд з видобувною, обробляючою промисловістю і землеробством. Транспорт продовжує і завершує процес виробництва продукту, доставляє його до місця використання. Він активно впливає на все суспільне виробництво, на розвиток економіки держави в цілому.

Залізничний, водний та повітряний транспорт відіграє значну роль у розвитку економіки держави і це обумовлює увагу до цієї галузі господарства з боку законодавчої і виконавчої влади. Уже в перші роки після Жовтневого збройного путчу 1917 р. на об'єктах транспорту були створені спеціальні органи, які в наш час представлені органами внутрішніх справ на транспорті.

Розбудова незалежної держави, переорієнтація державної політики і всіх видів соціальної діяльності мають важливе значення і для органів внутрішніх справ на транспорті, які несуть на собі головне навантаження по охороні громадського порядку та громадської безпеки і боротьбі зі злочинністю на залізничних станціях, вокзалах, транспортних мережах, в акваторіях морських і річкових портів, в аеропортах і виконують свої завдання в специфічному середовищі функціонування транспортної системи України.

Особливості цього середовища, своєрідність оперативної обстановки не тільки обумовлюють особливості структурної побудови органів внутрішніх справ на станціях і в портах, але і в значній мірі визначають специфіку спрямованості діяльності цих органів в боротьбі зі злочинністю, охороні громадського порядку і громадської безпеки в трьох головних сферах діяльності транспортної системи, а саме: вантажні перевезення; пасажирські перевезення; забезпечення безпеки громадян, пасажирів і екіпажу суден цивільної авіації. Ця діяльність органів внутрішніх справ на станціях і в портах в найзагальніших рисах аналогічна діяльності територіальних органів внутрішніх справ. Разом з тим, на відміну від них, вона має своєрідний характер як за формою, так і за об'єктами спрямованості всіякого управлінського впливу.

Заслуговує уваги і той факт, що питання організації і функціонування територіальних органів внутрішніх справ знаходяться в полі зору вчених різних галузей науки, а інші системи, особливо ОВС на транспорті, у цьому відношенні в значній мірі забуті. Має місце явне запізнення теоретичних розробок, проблем від реально існуючої практики організації і функціонування відділів (відділень) внутрішніх справ на станціях і в портах.

Наукові роботи по різноманітних аспектах управлінської діяльності найчастіше стосуються питань діяльності, окремих підрозділів різних рівнів, системи транспортної міліції у сфері боротьби зі злочинністю в охороні громадського порядку та громадської безпеки.

РОЗДІЛ І.

ПОНЯТТЯ, ПРАВОВЕ ПОЛОЖЕННЯ, ЗАВДАННЯ, СИСТЕМА ТА СТРУКТУРА ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ НА ТРАНСПОРТІ

§1. Історія створення і діяльності органів внутрішніх справ на транспорті

Історія створення і діяльності української міліції затверджено Декретом ради Народних комісарів України “Про організацію міліції” від 9 лютого 1919 р. З метою охорони революційного порядку і особистої безпеки громадян, а також боротьби з кримінально-злочинними елементами, які є нащадками капіталістичного ладу, створити на території Республіки робітничо-селянську радянську міліцію. Народному комісаріату внутрішніх справ доручалося в короткий термін приступити до втілення в життя положень та вимог цього Декрету.

Ураховуючи зміни, які відбувалися в державі, а також обставини, що склалися на залізничних дорогах, 5 червня 1919 р. була прийнята Постанова Ради Народних Комісарів УРСР “Про організацію залізничної міліції”.

Згідно з цим положенням в коло обов'язків залізничної міліції входило:

- боротьба з крадіжками й іншими злочинами на станціях і в дорозі;
- боротьба з крадіжками залізничного майна ;
- боротьба з продовольчою спекуляцією на залізничних дорогах;
- охорона громадського порядку при скупченні народу на вокзалах і в потягах;
- нагляд за очисткою колії і прибиранням рухомого складу;
- надання допомоги при аваріях і тривалих зупинках потягів;
- організація населення для очищення і ремонту колій під час снігових заносів, повені, аварій тощо;
- виклик військ у випадках, передбачених особливими інструкціями;
- захист залізничних доріг, залізничних споруд під час нападу при відсутності частин Червоної армії і сумісні дії з залізничною охороною військового відомства;
- конвоювання заарештованих по залізничним дорогам до місця призначення¹.

¹ Шишко А.А., Боровой А.А., Литвинов Н.Д. История органов внутренних дел на транспорте. – М., 1982.

Слід зазначити, що з створенням залізничної міліції, враховуючи важливу роль перевезень вантажу і пасажирів водним транспортом, декретом РНК 25 липня 1919 р. була створена річкова міліція, завдання і функції якої були викладені в Положенні "Про річкову Радянську робітничо-селянську міліцію", яке було прийнято декретом ВЦВК 23 квітня 1919 р. У Положенні зазначалось, що річкова міліція створена:

- для підтримання громадського порядку і охорони безпеки громадян на водних сполученнях;
- у цілях охорони водних сполучень і споруд (пристаней, берегових споруд і т.ін.), а також суден, складів, бунтів, елеваторів;
- для допомоги службам судноплавного і технічного нагляду;
- для охорони продовольчих вантажів Народного комісаріату продовольства;

- для боротьби зі спекуляцією, злочинами кримінального характеру.

Разом з цим, для боротьби з злочинами кримінального характеру передбачалося створення кримінально-розшукових столів річкової міліції при губернських і уїзних відділеннях карного розшуку. Завдання, які були покладені на річкову міліцію, практично нічим не відрізнялись від завдань, покладених на залізничну міліцію, змінювався лише вид транспорту і його структурні підрозділи, тобто об'єкти річкового транспорту.

З метою підтримання громадського порядку на залізницях, забезпечення безпеки громадян і охорони всіх видів народної власності в смугах відчуження залізниць України Постановою РНК УРСР 5 червня 1919 р. було прийняте Положення "Про залізничну і водну міліцію". Згідно з ним залізнична міліція була виконавчим органом Робітничо-селянської центральної влади на місцях і підпорядковувалась загальному керівництву Народного комісаріату внутрішніх справ. Цілі і завдання Української залізничної міліції повністю дублювали Положення про робітничо-селянську залізничну міліцію від 23 лютого 1919 р.

У положенні про робітничо-селянську міліцію, затвердженому Декретом ВЦВК 8 червня 1920 р., зазначалося, що робітничо-селянська міліція знаходиться в підпорядкуванні Народного комісаріату внутрішніх справ і його органів на місцях. До її складу входили: міська і уїзна міліція; промислова (фабрично-заводська, лісова, гірничопромислова і т.ін.); залізнична; водна (річкова, морська); розшукова міліція¹.

¹ Прус В.М. Правоохранительные органы на транспорте. – Одесса, 1997. – С. 36.

Згідно з цим положенням залізничну міліцію складали: залізничний відділ Головного управління міліції; лінійні, районні і дільничні управління з командним і технічним штатом; агенти карного розшуку, старші і молодші міліціонери. Безпосередньо керівним органом залізничної міліції був відділ залізничної міліції при Головному управлінні. Завідуючий цим відділом призначався і звільнювався народним комісаріатом внутрішніх справ республіки. На кожній залізниці створювались лінійні управління залізничної міліції даної дороги, які визначали порядок управління міліцією на всій ділянці дороги, керуючись у своїх діях циркулярами і наказами відділу залізничної міліції головного управління.

Лінійне управління залізничної міліції кожної залізниці розбивалося на райони і дільниці з створенням в них управлінь.

Слід зазначити, що залізнична міліція виконувала всі обов'язки і користувалась всіма правами звичайної (уїзної і міської) міліції, вказаними в загальних інструкціях. Декретом також передбачалося, що у випадках спільного підпорядкування залізничної міліції з міською, уїзною, морською і річковою міліцією вони повинні надавати один одному взаємну допомогу.

Окремим розділом в цьому документі була виділена водна (річкова і морська) міліція. Її складали:

- відділ водної міліції при Головному управлінні міліції;
- управління з командним і технічним штатом ;
- старші і молодші міліціонери і агенти карного розшуку.

Слід зазначити, що принципи побудови, діяльність водної міліції практично нічим не відрізнялись від діяльності залізничної міліції, окрім, звичайно, специфіки роботи водного транспорту.

Як видно з названих документів, питання організації транспортної міліції, її діяльності були під постійною увагою уряду у зв'язку з складним криміногенним станом на водному і залізничному транспорті.

Не дивлячись на прийняті нормативні акти, які регулювали діяльність транспортної міліції, 26 червня 1937 р. спільним наказом народного комісару внутрішніх справ Союзу РСР і народного комісару шляхів сполучення Союзу РСР з метою охорони громадського порядку, а також для боротьби з кримінальною злочинністю і крадіжками соціалістичної власності на залізничному транспорті була організована, залізнична міліція. (Потрібно звернути увагу, що це перший спільний наказ різних відомств – внутрішніх справ і шляхів сполучення).

Чисельність залізничної міліції в цілому по СРСР на 1933 р. встановлювалася кількістю 21500 осіб. Також були організовані шляхові відділи залізничної міліції за кількістю доріг в місцях розташування управлінь відповідних доріг. Для комплектування штатів залізничної міліції був направлений весь випуск курсантів ЦШ міліції 1937 р., а також курсанти, які закінчили Ленінградську та Київську школи вдосконалення.

Аналіз усіх перелічених постанов, декретів, інших нормативних документів визначають, що роль, яку виконували органи внутрішніх справ по забезпеченню законності і правопорядку на усіх видах транспорту в масштабах СРСР, була досить важливою, і в наступні роки – уже на цій базі – триває вдосконалення системи і діяльності органів внутрішніх справ на транспорті.

У постанові Ради міністрів СРСР від 29 січня 1930 р. "Про заходи по забезпеченню зберігання народногосподарських вантажів і посиленню боротьби з крадіжками на залізничному і водному транспорті" відмічалось, що на залізничному і водному транспорті склалися вкрай несприятливі умови зі зберіганням народногосподарських вантажів. Тільки на залізничному транспорті кількість крадіжок за два роки виросла вдвічі, а втрати від них зросли в чотири рази. Ця постанова зобов'язувала МВС СРСР усунути недоліки в роботі підвідомчих органів по забезпеченню зберігання вантажів під час перевезення, збільшити їх відповідальність за своєчасне виявлення і припинення фактів крадіжок, недоліків і інших втрат товарно-матеріальних цінностей і повне відшкодування заподіяного матеріального збитку.

Виконуючи вказану постанову була створена єдина система органів внутрішніх справ на транспорті. В їх склад були введені служби міліції і слідчі апарати; створені підрозділи державного пожежного нагляду; цивільної оборони; дозвільної системи; створена оперативно-розшукова частина для здійснення оперативно-розшукових і слідчих дій в справах про злочинні посягання на вантажі, а також вжиті інші заходи, спрямовані на усунення безгосподарності і зловживань.

У 1983 р. були здійснені заходи подальшого вдосконалення організації і діяльності органів внутрішніх справ на транспорті.

У союзних республіках органи внутрішніх справ на транспорті належали до системи органів внутрішніх справ цих республік і підпорядковувались республіканським МВС. Контроль за виконанням МВС союзних республік постанов директивних органів,

наказів і вказівок МВС СРСР в питаннях охорони громадського порядку й боротьби зі злочинністю на транспорті здійснювало Управління внутрішніх справ на транспорті (ГУВСТ) МВС СРСР. Структуру і штатну чисельність органів внутрішніх справ на транспорті затверджувало і змінювало МВС СРСР.

Слід окремо звернути увагу на той факт, що на відміну від територіальних органів внутрішніх справ, органи внутрішніх справ на транспорті не мали подвійного підпорядкування. Головними напрямками діяльності органів внутрішніх справ на транспорті були адміністративний, оперативно-розшуковий і слідчо-дознавальний напрямки.

Міліція на повітряному транспорті була створена в 1971 р. Органи внутрішніх справ по охороні метрополітенів створені в 1980 р.

Усі ці заходи були спрямовані на подальше вдосконалення діяльності органів внутрішніх справ по боротьбі зі злочинністю, забезпеченню громадського порядку і громадської безпеки на транспорті.

Зі створенням нової незалежної держави України серед першочергових законів, необхідних для життєдіяльності держави, був Закон України "Про міліцію", прийнятий Верховною Радою України 20 грудня 1990 р. Цей закон більш чітко визначив головні завдання, принципи діяльності, організацію, обов'язки і права, а також інші питання органів внутрішніх справ.

Міліція України – це державний озброєний орган виконавчої влади, який захищає життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, навколишнє середовище, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань¹. Цей Закон відіграє визначальну роль в практичній діяльності органів внутрішніх справ на транспорті України, є правовою основою поряд з іншими законодавчими актами.

Органи внутрішніх справ на транспорті в останні роки зазнавали неодноразових структурних змін, що певною мірою вплинуло на рівень організації їх діяльності при сильній централізованій системі або, навпаки, при розділі напрямків діяльності на залізничну і морську.

Так, наказом МВС СРСР № 20 від 30.06.1984 р. Одеське і Чорноморське Управління внутрішніх справ на транспорті були реорганізовані в Південноукраїнське Управління внутрішніх справ на транспорті МВС України, тобто було проведено з'єднання залізничної і

¹ Про міліцію: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1991 - № 4 ст.1.

водної міліції. Чорноморському УВСТ були підпорядковані ЛВВС в портах Рені, Ізмаїл, Білгород-Дністровський, Іллічівськ, Одеса, Ялта, Миколаїв, Херсон, Маріуполь, а також ЛПМ в портах Южний, Скадовськ, Феодосія, Євпаторія та ін.

Через сім років згідно з наказом МВС України № 029 від 23 серпня 1991 р. Південноукраїнське УВС на транспорті знову було розподілено на Одеське і Чорноморське УВСТ, а з 1994 року Управління МВС України на Чорноморському басейні ліквідовано і його лінійні підрозділи підпорядковані до територіальних управлінь внутрішніх справ Одеської, Миколаївської, Херсонської областей та Республіки Крим.

§2. Завдання, правові основи організації діяльності органів внутрішніх справ на транспорті. Основні функції (напрямки діяльності) транспортної міліції

Транспортна міліція є важливою складовою частиною органів внутрішніх справ. Завдання і обов'язки, покладені державою на транспортну міліцію впливають із завдань транспорту і його прямого призначення (перевезення пасажирів і вантажів) і виконується різними підрозділами, які в організаційному відношенні належать до складу центральних органів внутрішніх справ або є самостійними підрозділами.

Правовою основою діяльності транспортної міліції є Конституція України, Закон України "Про міліцію", інші законодавчі акти держави, постанови Верховної Ради України, Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативні акти Міністерства внутрішніх справ України, Загальна декларація прав людини, ратифікована у встановленому порядку, міжнародні правові акти, а також сумісні накази, постанови, інструкції МВС України і Міністерства транспорту, адміністрації залізничного транспорту, департаменту авіаційного транспорту, департаменту морського і річкового транспорту, Генеральної прокуратури.

Діяльність транспортної міліції будується на принципах законності, гласності, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами транспортних підприємств, громадськими організаціями цих підприємств і населенням. У підрозділах транспортної міліції, як і взагалі в органах внутрішніх справ не допускається діяльність політичних партій, рухів та інших громадських об'єднань, які переслідують політичну мету. При виконанні

службових обов'язків співробітники міліції незалежні від впливу будь-яких політичних та громадських об'єднань.

Основними завданнями транспортної міліції є: забезпечення особистої безпеки пасажирів, захист їх прав і свобод, законних інтересів; попередження правопорушень і їх припинення; охорона та забезпечення громадського порядку; виявлення і розкриття злочинів на об'єктах транспорту, розшук осіб, які їх вчинили; забезпечення в межах своєї компетенції безпеки руху транспорту; захист особистої і державної власності від злочинних посягань; сприяння в межах своєї компетенції державним органам, транспортним підприємствам і організаціям у виконанні покладених на них обов'язків.

Діяльність органів внутрішніх справ на транспорті спрямована в першу чергу на забезпечення охорони громадського порядку, здійснення широкого комплексу заходів, спрямованих на попередження і припинення правопорушень на вокзалах, пристанях, в аеропортах, у поїздах, портах, на судах під час рейсів, на транспортних магістралях і інших об'єктах транспорту. Транспортна міліція також здійснює адміністративний нагляд за виконанням правил користування транспортом; у межах своїх повноважень сприяє народним депутатам, представникам органів державної влади у виконанні ними своїх обов'язків. Разом з іншими державними органами та громадськими організаціями міліція на транспорті веде боротьбу проти пияцтва і алкоголізму, вилучає з об'єктів обслуговування осіб, які перебувають у п'яному вигляді, розпивають спиртні напої у невстановлених для цього місцях, здійснює додержання правил торгівлі спиртними напоями; веде боротьбу з хуліганством, спекуляцією; проводить роботу щодо попередження бродяжництва і дитячої безпритульності та боротьби з правопорушеннями неповнолітніх. Служби транспортної міліції у взаємодії з територіальними органами внутрішніх справ забезпечують порядок у період надзвичайних обставин (аваріях і катастрофах, стихійного лиха, епідеміях, епізоотіях), під час проведення різних масових заходів і заходів цивільної оборони. Крім зазначеного, органи внутрішніх справ на транспорті затримують значну кількість гастролуючих злочинців за орієнтуваннями територіальних ОВС.

Діяльність транспортної міліції пов'язана з здійсненням загального адміністративного нагляду за використанням посадовими особами і громадянами рішень органів державної влади і управління в питаннях громадського порядку, громадської безпеки і користуванням транспортом.

Транспортна міліція виконує адміністративну, профілактичну, оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну та охоронну (на договірних засадах) функції. Ця діяльність є головними напрямками практичної роботи органів внутрішніх справ на транспорті.

Транспортна міліція складається з підрозділів: кримінальної міліції, міліції громадської безпеки, міліції охорони.

До кримінальної міліції належать служби карного розшуку, служба боротьби з незаконним обігом наркотичних речовин, кримінальна міліція в справах неповнолітніх, служба боротьби з злочинними посяганнями на вантажі, по боротьбі з організованою злочинністю, кримінального пошуку, боротьби з економічною злочинністю, слідчої роботи і дізнання.

Міліцію громадської безпеки складають відділи, відділення, групи адміністративної служби міліції, (патрульно-постова служба міліції, приймальники-розподільники для затриманих за бродяжництво, приймальники-розподільники для неповнолітніх, ІТТ), дозвільної системи, рота по супроводженню поїздів, служба по роботі з населенням і громадськими формуваннями.

Міліцію охорони складають підрозділи по супроводженню пасажирських потягів, охороні станцій (наприклад, окрема рота міліції по охороні ст. Жовтнева Одеської залізниці).

Транспортна міліція забезпечує охорону громадського порядку і боротьбу зі злочинністю на залізничному, водному та повітряному транспорті.

Виконуючи адміністративні функції, транспортна міліція зобов'язана припиняти адміністративні правопорушення на об'єктах обслуговування і здійснювати провадження у справах по них; забезпечувати в межах своєї компетенції безпеку руху транспорту, додержання законів, правил, нормативів у цій сфері; давати дозвіл на придбання, зберігання, носіння і перевезення зброї, боєприпасів, вибухових речовин та матеріалів, інших предметів і речовин, щодо зберігання і використання яких встановлені спеціальні правила, а також на відкриття об'єктів, де вони використовуються, контролювати додержання зазначених правил та функціонування згаданих об'єктів (наприклад, місця зберігання табельної зброї в караульних приміщеннях воєнізованої охорони), контролювати додержання громадянами та службовими особами встановлених законодавством правил в'їзду, виїзду, перебування в Україні і транзитного проїзду через її територію іноземних громадян та осіб без громадянства.

З метою забезпечення громадської безпеки транспортна міліція зобов'язана повідомляти відповідальні державні органи і громадські об'єднання про аварії, пожежі, катастрофи, стихійні лиха та інші надзвичайні події, вживати невідкладних заходів до ліквідації їх наслідків, врятування людей і надання їм допомоги, охорони майна, що залишилося без нагляду, тощо.

Таким чином, органи внутрішніх справ на транспорті виконують завдання, аналогічні тим, котрі покликані вирішувати територіальні органи внутрішніх справ, але за специфічних умов. Так, органи внутрішніх справ на залізничному транспорті обслуговують станції, вокзали, зупиночні пункти, платформи, вагонні і локомотивні депо, парки відстою вагонів, вантажні двори, контейнерні і вагові площадки, сортувальні рампи, пакгаузи, складські приміщення та інші об'єкти, розташовані в смузі відводу залізничних доріг. Під смугою відводу (смугою відчуження) залізничних доріг розуміється смуга землі, відведена під залізничні споруди і пристрої, які знаходяться в підпорядкованості МТ України.

На території міст та інших населених пунктів органи внутрішніх справ на транспорті здійснюють боротьбу зі злочинністю і підтримують громадський порядок виключно в потягах, на залізничних шляхах і в залізничних спорудах, забезпечують нормальне функціонування транспорту. На привокзальних площах, в пристанційних скверах, садах і парках ці завдання виконують територіальні органи внутрішніх справ.

Органи внутрішніх справ на повітряному транспорті обслуговують аеродроми, приміщення аеровокзалів, повітряні судна (літаки), жилі містечка аеропортів (крім паспортного режиму).

На річковому транспорті – річкові порти, вокзали, пристані і причали (за винятком причалів для прогулянкових плавзасобів, баз відпочинку та човнових станцій), території шлюзів, пункти ремонту і відстою суден, суднохідні частини акваторій річок і каналів, судна та інші плавзасоби річкового транспорту і органів управління річковим транспортом. На морському транспорті – морські порти, суднохідні частини акваторій портів, морські вокзали, портові пункти, судна та інші плавзасоби морського транспорту¹.

¹ Наказ МВС України № 195-2000 р. від 05.04.2000 р. “Про розмежування території та зон оперативного обслуговування між транспортними та територіальними органами внутрішніх справ України”.

Охорона громадського порядку і боротьба зі злочинністю на об'єктах залізничного, повітряного і водного транспорту, не переданих в оперативне обслуговування органів внутрішніх справ на транспорті, здійснюється територіальними органами внутрішніх справ. Свою специфіку має обслуговування органами внутрішніх справ об'єктів метрополітену, де відомчі нормативні акти не встановлюють меж такого обслуговування.

Охорона громадського порядку на об'єктах транспорту має ряд особливостей, які мають суттєвий вплив на організацію роботи органів внутрішніх справ на транспорті по охороні громадського порядку і громадської безпеки. Це – географічне розташування території або ділянки обслуговування (наявність лісових масивів, водних просторів, різко пересічної місцевості); економічне положення району обслуговування (кількість промислових, торгівельних, видовищних об'єктів, наявність автострад та ін.); густота населення на території, прилеглої до району обслуговування, а також віковий склад, національні особливості і звичаї, переважаючі професії і т.ін.

Діяльність органів внутрішніх справ на транспорті характеризується рядом специфічних елементів. Вирішальний вплив мають такі фактори:

- відсутність як такої житлової території обслуговування;
- висока динамічність і швидкоплинність чинних процесів, серед них – швидкість переміщення транспортних засобів, пасажирів, багажу, вантажів у межах кількох районів, областей і навіть держав;
- несумісність у більшості випадків місць виявлення і скоєння злочину (факти крадіжок з вагонів, морських та річкових суден, літаків цивільної авіації, наприклад, виявляються в багатьох випадках за тисячі кілометрів від місця їх скоєння).

§3. Система та структура органів внутрішніх справ на транспорті. Види і функції структурних підрозділів транспортної міліції

Систему органів внутрішніх справ на транспорті складають:

- МВС України;
- Управління (відділи) внутрішніх справ на транспорті;
- лінійні відділи (відділення) внутрішніх справ на транспорті;
- лінійні пункти міліції на транспорті.

Кожному з названих підрозділів притаманні свої функції. Так апарат МВС України здійснює загальне керівництво усіма органа-

ми внутрішніх справ на транспорті, несе всю повноту відповідальності за стан громадського порядку і громадської безпеки на об'єктах транспорту.

Управління (відділи) внутрішніх справ на транспорті – це структурні підрозділи системи органів внутрішніх справ в цій галузі. Вони створюються для керівництва і координації роботи підпорядкованих їм підрозділам міліції, як правило в межах залізниці, управління цивільної авіації, пароплавання, і дислокуються в місцях розташування органів управління залізницями, пароплаваннями, цивільної авіації.

На управління (відділи) внутрішніх справ на транспорті може бути покладено керівництво підрозділами міліції на кількох видах транспорту. Управління (відділи) виконують функції:

- організують і контролюють виконання підпорядкованими лінійними органами і підрозділами внутрішніх справ чинного законодавства, наказів, вказівок та інших нормативних актів МВС України, аналізують і узагальнюють практику роботи підлеглих служб лінійних органів і підрозділів, надають їм необхідну практичну допомогу, розроблюють і здійснюють заходи по вдосконаленню їх діяльності;

- забезпечують суворе дотримання законності в оперативно-службовій діяльності працівників міліції, контролюють існуючий порядок проведення оперативних заходів і слідчих дій під час розкриття і розслідування злочинів лінійними підрозділами;

- координують роботу ЛВ по взаємодії з територіальними органами внутрішніх справ, установами і організаціями інших відомств, а також представляє МВС за дорученням міністра в інших відомствах, установах і організаціях в питаннях боротьби зі злочинністю на транспорті;

- спільно з зацікавленими службами вивчають проблемні питання боротьби зі злочинністю на транспорті і на цій основі розроблюють рекомендації і вносять пропозиції для поліпшення їх службової діяльності;

- вживають заходів щодо вдосконалення організації аналітичної роботи в лінійних відділах і підрозділах внутрішніх справ на транспорті;

- у встановленому порядку вносять пропозиції по вдосконаленню організації структури і штатів управління і підвідомчих ЛВ, встановлюють потребу в кадрах, взаємодіють з відділом кадрів Управління в питаннях розподілу і закріплення на службі молодих спеціалістів;

- забезпечують своєчасне і уважне розглядання пропозицій, заяв і скарг громадян в межах своєї компетенції, узагальнюють і аналізують їх, вносять пропозиції і заходи по зниженню і виключенню фактів повторного звертання громадян;

- готують і проводять наради по підсумках оперативно-службової діяльності лінійних органів і підрозділів внутрішніх справ, відмічають позитивні моменти роботи і виявляють суттєві недоліки, ставлять завдання і розроблюють заходи по активізації їх діяльності.

Крім цього, управління (відділи) спільно з управліннями залізниць, цивільної авіації, пароплавства і відповідними службами транспорту розроблюють і здійснюють:

- комплексні заходи по профілактиці правопорушень на об'єктах транспорту;

- забезпечують охорону громадського порядку на залізницях, об'єктах цивільної авіації, морських і річкових пароплавств;

- забезпечують особисту і майнову безпеку пасажирів;

- спільно з адміністрацією установ і підприємств транспорту беруть участь у забезпеченні безпеки руху потягів, морських та річкових суден;

- попереджують дитячу бездоглядність і правопорушення серед неповнолітніх;

- спільно з управлінням цивільної авіації в установленому порядку організують і здійснюють огляд речей, багажу пасажирів та їх особистий огляд;

- здійснюють контроль за виконанням протипожежної безпеки на об'єктах обслуговування;

- здійснюють заходи по організації взаємодії міліції з адміністрацією і громадськістю транспортних об'єктів в охороні громадського порядку, забезпеченні громадської безпеки і боротьбі зі злочинністю;

- організують супроводження нарядами міліції спеціальних (літерних) потягів і суден.

Лінійні відділи (відділення) внутрішніх справ на транспорті є структурними підрозділами системи органів внутрішніх справ на транспорті. Вони утворюються, як правило, в масштабах відділень і великих ділянок залізниць, пароплавств і басейнів, в морських портах, аеропортах і дислокуються відповідно в місцях розташування залізниць і станцій, морських і річкових портів, аеропортів.

Необхідно зазначити, що їх правове положення в централізованому порядку не встановлено, але з аналізу діяльності багатьох відділів (відділень) внутрішніх справ на транспорті можна визначити такі функції, котрі вони повинні виконувати:

- здійснення дізнання;
- здійснення попереднього розслідування по справах, які належать до їх компетенції;
- попередження, припинення і розкриття злочинів;
- забезпечення зберігання вантажів, що перевозяться;
- боротьба з економічною злочинністю;
- дотримання податкового законодавства на території обслуговування;
- охорона громадського порядку на території обслуговування;
- спільно з адміністрацією транспортних організацій і закладів розробляють і втілюють в життя заходи по профілактиці крадіжок вантажів і особистого майна пасажирів, дитячої безпритульності і правопорушень серед неповнолітніх;
- забезпечення безпеки руху потягів, морських та річкових суден, літаків цивільної авіації;
- здійснювати у встановленому порядку огляд речей і багажу пасажирів, а в необхідних випадках – їх особистий огляд;
- супроводжувати нарядами міліції пасажирські потяги, морські і річкові судна, літаки цивільної авіації;
- під час стихійних лих та інших надзвичайних обставин забезпечувати рятування людей, державного і особистого майна громадян, здійснювати залучення транспортних засобів для проведення рятувальних і аварійно-відбудовних робіт;
- надавати допомогу посадовим особам транспортних організацій і підприємств у виконанні ними своїх службових обов'язків у випадках, коли окремі громадяни перешкоджають цьому;
- спільно з органами охорони здоров'я здійснювати нагляд за додержанням посадовими особами транспортних підприємств і громадянами санітарного режиму утримання територій залізничних станцій, аеропортів, морських та річкових портів, та в рухомих транспортних засобах;
- надавати допомогу органам охорони здоров'я і ветеринарного нагляду в проведенні ними карантинних заходів при епідеміях і епізоотіях;

— вживати заходів по наданню допомоги громадянам, які постраждали від правопорушень і нещасних випадків, а також при знаходженні громадян на об'єктах транспорту в безпорадному стані.

Лінійні відділи (відділення) внутрішніх справ на транспорті і лінійні пункти міліції є основними підрозділами, тому що вони виконують практично всі основні завдання органів внутрішніх справ. Лінійні пункти міліції входять до складу лінійних відділів (відділень) внутрішніх справ на транспорті і дислокуються на ділянках залізниць, пароплавств і в аеропортах, їх дислокація, а також кордони ділянок, що обслуговуються, визначаються з урахуванням ступеня інтенсивності руху потягів, суден і оперативних обставин, що склалися. Так, на залізничних станціях з більш напруженим рухом і складним оперативним станом дислокуються лінійні пункти міліції, а на станціях з менш напруженим рухом службу здійснюють оперативні групи. Лінійні пункти міліції виконують функції, аналогічні функціям лінійних відділів і відділень в межах закріплених за ними ділянок обслуговування. Іншими словами, вони виконують весь комплекс правоохоронної діяльності, покладеної на органи внутрішніх справ на транспорті.

Для якісного засвоєння матеріалу доцільно використовувати схематичне зображення системи органів внутрішніх справ на транспорті. Схема складена з урахуванням місця розташування закладу освіти – Одеського юридичного інституту Національного університету внутрішніх справ, тому увага акцентується на структурі органів внутрішніх справ Управління МВС України на Одеській залізниці (Додаток 1).

Аналогічну структуру мають усі інші Управління транспортної міліції на залізничному транспорті. Органи внутрішніх справ на повітряному, морському та річковому транспорті підпорядковані на правах районних відділів внутрішніх справ територіальних органів обласним управлінням МВС України за місцем їх розташування.

§4. Органи прокуратури на транспорті. Інші правоохоронні органи транспортної системи України

Правове положення прокуратури в Україні перш за все визначено Конституцією України, прийнятою 28 червня 1996 р. Конституція закріпила визначальне положення прокуратури серед право-

охоронних органів. Її діяльність розповсюджується на всі сфери державного механізму. Це стосується і транспорту.

У структурі органів прокуратури на різних етапах розвитку правоохоронної системи особливе місце займають транспортні прокуратури, здійснюючі нагляд за законністю на залізничному, водному та повітряному транспорті. Така спеціалізація враховує виключне значення транспорту у виробничо-господарському комплексі держави, а також особливості його організації і діяльності. До них, перш за все, належать особливі вимоги, пред'явлені до транспорту; побудова підрозділів транспорту, а також органів внутрішніх справ на транспорті по лінійному, а не територіальному принципу; специфіка правового регулювання діяльності всіх видів транспорту.

Транспортні прокурори, транспортні прокуратури є складовою частиною прокурорської системи України, у своїй діяльності вони проявляють загальні якості, характерні для всієї системи в цілому, і в той же час мають індивідуальні особливості, притаманні тільки спеціалізованим прокуратурам.

Ще до утворення прокуратури в СРСР питання про нагляд на залізничному транспорті було вирішено Декретом ВЦВК від 18 березня 1920 р. "Про революційні воєнні залізничні трибунали".

Для посилення боротьби зі злочинами, що загрожують нормальній роботі транспорту, наближення розбору справ про ці злочини до місця їх скоєння і прискорення слідства по цим справам, а також в цілях притягнення до боротьби зі злочинами на транспорті уваги широкої маси населення ЦВК і РНК прийняли 27 листопада 1930 р. Постанову "Про залізничні лінійні суди". Залізничні лінійні суди, слідчі і прокурори по транспортних справах при розслідуванні злочинів, скоєних на транспорті, повинні були не тільки встановити злочинців, але й посадових осіб, відповідальних за загальну постановку справ на даному транспорті, з метою застосування до них суворой репресії. Але вже через три роки в серпні 1933 р. була прийнята постанова про передачу залізничних лінійних судів і транспортної прокуратури залізниць із системи народних комісаріатів юстиції радянських республік до системи Верховного суду та прокуратури Союзу РСР¹. З цього часу і до 1977 р. кардинальних перемін в діяльності прокуратури не відбувалося. 28 лютого 1977 р. наказом генерального прокурора СРСР з метою посилення нагляду за законні-

¹Прус В.М. Правоохранительные органы на транспорте. - Одесса, 1997. - С. 13.

стю і боротьбою зі злочинністю на залізничному, водному і повітряному транспорті та згідно зі ст. 45 Положення про прокурорський нагляд в СРСР були створені самостійні транспортні прокуратури на правах районних. Вони підпорядковувалися відповідним обласним територіальним прокуратурам.

На транспортні прокуратури покладался перелік обов'язків:

а) проведення попереднього слідства в справах про злочини, скоєні на вокзалах, станціях, в депо, на інших об'єктах, в установах і організаціях залізничного транспорту, на полотні залізниці в населених пунктах і в смузі відводу за населеним пунктом, в морських, річкових портах, аеропортах, потягах, на судах і в літаках, а також скоєних по службі посадовими особами транспорту. Розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням правил безпеки руху і експлуатації транспорту, простоями вагонів і суден, проводилося незалежно від відомчої підпорядкованості поїздів, суден і літаків; на судах, під час рейсів за територією СРСР, - за місцем їх приписки. Справи про крадіжки вантажів з рухомого складу, а також про недостачу, порчу, пошкодження і знищення вантажу порушуються за місцем виявлення злочинів;

б) нагляд:

— за виконанням законів організаціями, підприємствами, установами міністерства шляхів сполучення СРСР, міністерства цивільної авіації СРСР, пароплавствами і флотами, підпорядкованими міністерству морського флоту, головним управлінням і управлінням річкового транспорту при Радах міністрів союзних республік, рибпромисловим флотом і рибними портами міністерства рибного господарства СРСР;

— за дотриманням законності в діяльності органів дізнання, попереднього слідства і інспекцій в справах неповнолітніх;

— за виконанням законів в адміністративній діяльності міліції на транспорті;

— за дотриманням законності при розгляді в розпоряджувальних судах і в судах першої інстанції справ про крадіжки вантажів в крупних і особливо крупних розмірах, порушень правил безпеки руху і експлуатації транспорту, правил охорони праці, про простої вагонів і суден, посадових злочинах працівників транспорту і інших справ, що має суттєве значення для забезпечення законності на транспорті, а також нагляд за виконанням судових постанов по цим справам в частині майнових вилучень.

— за виконанням законів про відшкодування матеріальних збитків, завданих державі крадіжками, недостачами, псуванням вантажів, безгосподарністю, пошкодженням і простоями транспортних засобів та іншими правопорушеннями на транспорті;

в) пред'явлення позовів в порядку, передбаченому ст. 40 Основ кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік;

г) розглядання матеріалів про відселення громадян в адміністративному порядку з будинків транспортних підприємств і організацій.

Положенням установлювалось, що на місця катастроф, аварій та інших тяжких випадках і злочинів на транспорті виїжджає найближчий прокурор або слідчий незалежно від того, територіальна чи транспортна прокуратура обслуговує дану ділянку, і приступає до виконання невідкладних слідчих дій. У випадках, коли на місце події першим прибуває територіальний прокурор, він повідомляє про це відповідного транспортного прокурора, який зобов'язаний найшвидше виїхати на місце пригоди і прийняти справу до свого провадження. Слідство по справах про такі злочини, скоєні в пунктах, значно віддалених від транспортних прокуратур, можуть закінчувати старші слідчі республіканських, крайових та обласних прокуратур.

Цією ж постановою генерального прокурора передбачалося управління і відділам прокуратури СРСР організовувати подальшу роботу з урахуванням створення транспортних прокуратур, всіляко сприяти зміцненню законності на транспорті і підвищенню кваліфікації прокурорів і слідчих.

З відродженням нової, незалежної держави України і здобуттям незалежності почалась активна робота по створенню правової бази. Сьогодні правовий статус прокуратури, її завдання і функції визначені Законом України від 5 листопада 1991 р. "Про прокуратуру". В його основі покладені принципові положення Декларації про державний суверенітет України.

Крім органів внутрішніх справ на транспорті і транспортної прокуратури також існують і інші правоохоронні органи на залізничному, водному та повітряному транспорті. До них належать служба безпеки, органи дізнання та митні органи.

З перших днів створення держави постало життєво важливе питання охорони правопорядку на транспорті. Для його забезпечення і боротьби зі злочинністю в різний час створювались різноманітні

державні і громадські формування: залізнична Червона гвардія, робоча міліція Рад, Червона гвардія територіальних Рад і ВРК, бойові робочі дружини і т.ін., котрі, навіть враховуючи їх кількість, не могли забезпечити необхідного порядку на транспорті. У зв'язку з цим в 1919 р. в Україні були створені транспортні НК. Вони будувалися з урахуванням організації управління залізничними дорогами і мали відповідну структуру. Кожній залізниці відповідала районна транспортна НК (РТНК). Їй підпорядковувалися дільничні транспортні НК (УТНК), згодом замінені відділеннями районних транспортних НК. В Україні були створені три районні транспортні НК, яким були передані функції залізничної охорони.

З документів тих років видно, що головний напрямок діяльності НК постійно змінювався. Залежно від історичного стану (в першу чергу від конкретних форм політичної боротьби), змінювалась і їх компетенція.

У різні періоди розвитку держави органи безпеки виконували різноманітні функції, пов'язані з захистом державних інтересів, але на транспорті їх завдання і компетенція кардинальних змін не мали. Служба безпеки України була створена в 1991 р., стала спадкоємцем попередніх органів: НК, ОДПУ, НКВС, НКДБ, МДБ, КДБ. У наш час СБУ є державним правоохоронним органом спеціального призначення, котрий забезпечує державну безпеку України. Правову основу діяльності СБУ складають Конституція України, Закон "Про Службу безпеки України" та інші законодавчі акти України, відповідні міжнародні правові акти, визнані Україною. СБУ виконує свої обов'язки згідно з її призначенням і компетенцією на об'єктах залізничного, водного та повітряного транспорту.

Розглядаючи питання про органи дізнання, необхідно відмітити, що в ст. 101 КПК України надається вичерпаний перелік органів дізнання.

В умовах діяльності транспорту функції органів дізнання виконують: міліція, органи безпеки – по справах, віднесених законом до їх компетенції; митні органи – по справах про контрабанду; органи державного пожежного нагляду – по справах про пожежі і порушення протипожежних правил; органи прикордонної охорони – по справах про порушення державного кордону; капітани морських суден, що перебувають в рейсах.

Таким чином, закон називає органом дізнання або відповідну установу, або посадову особу, що очолює установу. Це означає, що правом проведення дізнання наділений керівник установи, котрий

під час розслідування і приймає остаточні процесуальні рішення по конкретній справі.

Митні органи України є органами дізнання по справах про контрабанду і проводять їх згідно з законодавством України.

Особливої уваги заслуговує питання дізнання, яке проводиться капітаном морського судна, яке знаходиться в рейсі. На прикладі організації дізнання на суднах далекого плавання можна аналізувати методику роботи, яка притаманна іншим органам дізнання. Згідно з чинним законодавством України на капітанів морських суден, які знаходяться в далекому плаванні, покладені функції органа дізнання. У випадку скоєння злочину на судні, під час рейсу капітан провадить дізнання, керуючись при цьому КПК України. Капітан провадить дізнання особисто або доручає будь-кому зі складу командної частини екіпажу (команди). Нагляд за точним виконанням законів під час проведення дізнання здійснює транспортний прокурор по місцю приписки судна. При цьому він має право користуватися будь-якими засобами зв'язку, які застосовуються на морському транспорті. Матеріали дізнання передаються капітаном судна прокурору в першому порту України по шляху прямування судна, або пересилаються з капітаном зустрічного судна, що прямує під прапором України, у найближчий український порт. При отриманні матеріалів дізнання, прокурор направляє їх за підслідністю.

До правоохоронних органів, які здійснюють свою професійну діяльність в умовах роботи залізничного, водного та повітряного транспорту також можна віднести митні органи. Митниця, хоча й не наділена в повному обсязі функціями правоохоронного органу, але її специфічна діяльність нерозривно пов'язана з виявленням і припиненням правопорушень, що дає їй право називатися органом, який здійснює правоохоронні функції. Здійснюючи митну політику, митні органи України у своїй діяльності взаємодіють з іншими державними органами, підприємствами і громадянами, також і з правоохоронними органами України (міліцією, прокуратурою, службою безпеки). Так, у випадках виявлення при здійсненні митного контролю ознак злочину, не віднесеного до контрабанди, начальник митного органу України повідомляє про цей факт відповідним органам попереднього слідства. у свою чергу, інші правоохоронні органи повідомляють митним органам про факти правопорушень, пов'язаних з порушенням митних правил або контрабанди.

РОЗДІЛ II.

ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОВС НА ТРАНСПОРТІ

§1. Цілі, предмет та система курсу

“Діяльність адміністративної служби міліції на транспорті”

В ОВС на транспорті значне місце за важливістю і багатозначністю конкретних форм виявлення займає адміністративна діяльність. Управління ОВС як особлива підсистема в механізмі державного управління за своєю правовою природою має адміністративний характер.

Адміністративною, за своєю суттю, є діяльність багатьох апаратів та служб міліції, яка безпосередньо включає в себе охорону громадського порядку, забезпечення безпеки дорожнього руху, паспортної та дозвільної систем, виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, здійснення адміністративного нагляду, діяльність адміністративної служби міліції, функціонування інспекцій у справах неповнолітніх, спеціальних підрозділів міліції. Адміністративно-правові заходи знаходять широке застосування в охороні різних форм власності.

У науці адміністративного права за останні роки глибокому дослідженню підлягали проблеми адміністративно-правової охорони громадського порядку, адміністративної діяльності правоохоронних органів, а саме органів внутрішніх справ.

Діяльність адміністративної служби міліції на транспорті складає один з найважливіших напрямків забезпечення громадського порядку, закріплених в законах України разом з охороною власності і забезпеченням прав та свобод громадян. Розкриваючи зміст державного управління в галузі охорони громадського порядку, слід чітко розрізняти адміністративно-правові відносини, що складаються і розвиваються, по-перше, в діяльності ОВС в процесі організації практичного вирішення задач забезпечення порядку; по-друге, у перебігу повсякденної безпосередньої охорони громадського порядку силами та засобами державних правоохоронних органів та громадськості.

У першому випадку йдеться про питання підбору, розстановки, навчання кадрів, визначення штатів, відпрацювання рішень по охороні громадського порядку і про організацію практичного виконання цих рішень, здійсненню функцій контролю, тобто про внутрішньоорганізаційні відносини (внутрішньоорганізаційна діяльність

ОВС). У другому випадку маються на увазі відносини, що складаються при отриманні особами дозволу на придбання зброї, на відкриття стрілецьких тирів та стрільбищ, поліграфічних, збройно-ремонтних та піротехнічних підприємств; на придбання та зберігання розмножувальної техніки, виготовлення печаток і штампів; при здійсненні адміністративних правопорушень, пов'язаних з порушенням норм адміністративного права, які регулюють громадський порядок і т.ін., тобто відносини, що виникають між ОВС та іншими органами, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами та громадянами (зовнішня діяльність ОВС). При цьому як внутрішньоорганізаційна, так і зовнішня діяльність ОВС протікає суворо в межах законності, маючи головною задачею створення найбільш сприятливих умов для громадян і посадових осіб у сфері їх праці, відпочинку, задоволення різних потреб, реалізації прав та законних інтересів.

Адміністративна діяльність міліції на транспорті – це виконавчо-розпорядна діяльність її апаратів, служб, підрозділів, суть якої полягає в організації та практичному здійсненні охорони громадського порядку в межах наданих їй повноважень, на основі і для здійснення законів та інших нормативних актів¹.

Важливими рисами діяльності адміністративної служби міліції є: державно-владний характер, підлеглисть та підконтрольність в процесі її здійснення вищим органам, суворота підзаконність, профілактична спрямованість.

Державно-владний характер діяльності адміністративної служби міліції знаходить своє вираження у здійсненні цими органами покладених на них адміністративних повноважень від імені держави в межах компетенції, суворо визначеної законом. Співробітники ОВСТ, виконуючи адміністративні функції, виступають як працівники влади, які наділені правом давати обов'язкові для виконання вказівки, застосовувати у необхідних випадках засоби примусового впливу.

Підпорядкованість та підконтрольність ОВСТ вищим органам управління не тільки забезпечують повновладність представницьких органів на місцях, але і підвищує їх роль в організації боротьби з правопорушеннями, посилюють відповідальність міліції за виконання покладених на них завдань, забезпечують ефективність

¹ Голосніченко І.П., Кондратьєв Я.Ю. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: Підручник. – К.: УАВС, 1995.

контролю за їх роботою, сприяють координації відповідальності різних правоохоронних органів та громадськості. У постанові “Про покращання роботи по охороні правопорядку і посилення боротьби з правопорушеннями” рекомендовано підвищити роль та відповідальність органів по укріпленню законності і правопорядку, заслуховувати звіти та повідомлення керівників правоохоронних органів, підприємств, установ, організацій про проведену роботу по забезпеченню громадського порядку та боротьби з правопорушеннями.

Підзаконність діяльності адмінслужб міліції означає, по-перше, що всі діяння співробітників цих органів повинні бути основані на законі; по-друге, здійснення її в межах і порядку, зазначених у законі; по-третє, виконані для здійснення цілей, поставлених законодавством, які регулюють ті чи інші громадські відносини, якщо закон у конкретному випадку передбачає декілька варіантів дій, рішень, співробітник ОВС має право вибирати, виходячи зі всієї сукупності обставин, оптимальне найбільш доцільне та діюче рішення. Наприклад, порушник громадського порядку може бути незалежно від характеру порушення попереджений працівником міліції, оштрафований на місці, матеріали про порушення можуть бути направлені за місцем роботи чи навчання порушника. Всебічно оцінивши конкретне порушення, працівник міліції самостійно вибирає засіб дії, приймає рішення. Ця самостійність немає нічого спільного зі свавіллям, вона ґрунтується на законі, і не повинна переходити встановлені законом межі.

Профілактична спрямованість діяльності адміністративної служби міліції забезпечується, насамперед, такою організацією роботи всіх апаратів, служб, сил, засобів, які складали б максимальні умови для розвитку відносин у сфері громадського порядку для суворого дотримання встановленого в цій сфері законодавства, для попередження правопорушень. Успіх у цій роботі досягається тільки при глибокому, всебічному вивченні обставин, причин та умов, що сприяють вчиненню порушень, дійсній обумовленій розстановці сил і засобів, також високопрофесійної служби кожного співробітника.

Правова характеристика діяльності адміністративної служби міліції складається з адміністративно-правового регулювання і адміністративно-правових відносин, в які вступають ОВС (їх повноважні представники) з громадянами і посадовими особами підприємств, установ, організацій.

Адміністративна діяльність охоплює дві взаємопов'язані частини:

1) виконання законів, указів, актів органів державного управління, які регулюють громадський порядок і визначають внутрішню організаційну діяльність органів, які забезпечують порядок;

2) розпорядчі повноваження в рамках компетенції, які є обов'язковими для виконання у сфері громадського порядку. Виконавчо-розпорядчий, підзаконний характер адміністративної діяльності є важливим компонентом її змісту.

В ході здійснення адміністративної діяльності ОВС вступають повсякденно в багаточисельні відносини з іншими державними органами, організаціями, підприємствами та громадянами, а також вищими, підлеглими та іншими органами всередині своєї системи. Ці відносини регулюються нормами адміністративного права і є, у зв'язку з цим адміністративно-правовими відносинами. Залежно від того, де протікають відносини, де вони виникають і розвиваються (поза ОВС чи в середині цієї системи), розрізняють норми, які регулюють як ці відносини, так і зміст, форми, способи реалізації прав та обов'язки цих відносин.

Внутрішня адміністративна діяльність ОВСТ регулюється, наприклад, нормами адміністративного законодавства про проходження служби співробітниками. Ці норми складають правову основу при переміщенні співробітників, присвоєнні їм спеціальних звань, заохочень, дисциплінарній відповідальності та ін. Відносини в подібних випадках виникають між ОВС і співробітниками, причому зміст відносин значною мірою визначається співвідлеглистю учасників відносин (суб'єктів).

Зовнішня адміністративна діяльність ОВСТ характеризується обов'язковістю вказівок органу внутрішніх справ (його повноважного представника) для іншої сторони даних правовідносин. Наприклад, вказівки інспектора держпожнадзора про усунення порушень правил пожежної безпеки, вимоги інспектора дозвільної системи про надання необхідних документів при видачі дозволу, вимоги постового міліціонера до порушника про сплату штрафу на місці скоєння правопорушення.

Однак не всі відносини, учасниками яких є ОВСТ, будуються за принципом “влада – підлеглисть”. Профілактичний характер зовнішньої адміністративної діяльності ОВСТ визначає необхідність вступу відносин, які характеризуються рівністю сторін. Такими є відносини міліції з добровільними народними дружинами, громадськими пунктами охорони громадського порядку, радами профіла-

тики правопорушень, адміністрацією підприємств, установ, організацій, представниками громадськості з питань проведення різноманітних заходів профілактичного характеру. За приклад можна взяти відносини між МВС України, Верховним Судом України, Прокуратурою України і Міністерством юстиції України по координації зусиль в боротьбі з правопорушеннями.

З метою більш повної характеристики адміністративної діяльності окремих служб ОВСТ слід мати на увазі, що кожна з них разом із загальними має ряд конкретних завдань, які охоплюють певну сторону охорони громадського порядку, конкретні завдання міліції визначені в спеціальних актах.

Загальне завдання міліції по охороні громадського порядку і боротьбі зі злочинністю охоплює комплекс більш конкретних завдань: забезпечення порядку в громадських та в інших місцях. Виконання цих конкретних завдань відбувається в специфічних формах: наприклад, забезпечення порядку на вокзалах шляхом несення служби постовими нарядами і патрулювання членів добровільних народних дружин. Відносини, які виникають у процесі виконання цих завдань, регулюються відповідним законодавством. Так, відносини, які складаються у зв'язку з наданням дозволів на предмети дозвільної системи регулюються спеціальними актами.

Таким чином, специфіка громадських відносин, що складається в тому чи іншому конкретному напрямку адміністративної діяльності обумовлює, з одного боку, наявність спеціальних правових актів, з іншого – особливі форми діяльності та втілення цих актів у життя.

Вирішення однорідних завдань адміністративно-правовими засобами здійснюється шляхом виконання однотипних дій, які визначаються характером виникаючих при цьому громадських відносин. Структурність такого роду дій складає вид адміністративної діяльності, що розкриває її зміст. Форма адміндіяльності ОВСТ – це організаційно-правове вираження конкретних однорідних дій, які виконуються з метою практичного здійснення завдань, що постають перед ними. При цьому форми, які розкривають зміст адміндіяльності, показують разом з тим конкретні шляхи її здійснення.

Форми, які здійснюються ОВСТ, розділяють на правові і неправові, та ті, що не тягнуть правових наслідків. До останніх належать форми вираження організаційних і матеріально-технічних дій по управлінню. Оскільки, вказані дії здійснюються згідно з законом, форми вираження дій закріплюються в правилах і положеннях у

вигляді загальних принципів діяльності, то вони також повинні відповідати цілям і завданням адміндіяльності.

У теорії адміністративного права прийнято класифікувати форми адміндіяльності за групами: правотворча; правозастосовна, яка у свою чергу розділяється на регулятивну і правоохоронну; проведення організаційних заходів; здійснення матеріально-технічних дій, операцій.

Прикладом результату правотворчої форми діяльності може бути статут патрульно-постової служби міліції; прикладом правозастосовної діяльності – видання наказу начальника ОВС про призначення на посаду того чи іншого співробітника (регулятивно-правозастосовна діяльність) чи постанова начальника ліноргану внутрішніх справ про накладення штрафу на правопорушника (правоохоронна правозастосовна діяльність).

До організаційних заходів належать збори, консультації, інспектування, обмін досвідом, проведення профілактичних бесід, вивчення і оцінка обставин та ін.

Матеріально-технічні операції є необхідною передумовою для правотворчої та правозастосовної діяльності. Це підготовка та обробка інформаційних матеріалів, довідок, звітів, оглядів, обліково-статистичних робіт, діловодство.

Предметом вивчення курсу “Діяльність адміністративної служби міліції” є виконавча та розпорядча (адміністративна) діяльність ОВС. У курсі вивчаються поняття громадського порядку та конституційні основи його охорони, суть та принципи діяльності адміністративної служби міліції, її завдання та методи здійснення, основні форми участі працівників в охороні громадського порядку, а також громадські відносини, які складаються в цій сфері, регулюють цю діяльність норми адміністративного права України.

Основними цілями курсу є: надати слухачам глибоких знань про суть та значення діяльності адміністративної служби міліції в охороні громадського порядку; навчити слухачів правильно орієнтуватися в чинному законодавстві, яке регулює діяльність адміністративної служби міліції; привити їм навички та вміння правильно вирішувати згідно з законодавством ті чи інші питання забезпечення охорони громадського порядку; ознайомити слухачів з системою ОВСТ, формами та методами здійснення адміністративної діяльності, зі способами забезпечення законності, з окремими видами та напрямками діяльності адміністративної служби міліції на транспорті.

Методами вивчення курсу “Діяльність адміністративної служби міліції”, як і будь-якої іншої дисципліни, є ті шляхи, засоби, прийоми, які використовуються в процесі вивчення цього курсу.

Застосування загальних та спеціальних питань курсу передбачає ретельне вивчення законодавства: Конституції, чинного законодавства, які містять правові норми, що регулюють діяльність адміністративної служби міліції. Спеціальні питання курсу “Діяльність адміністративної служби міліції” висвітлюються в працях українських авторів.

Необхідно також відмітити важливість вивчення практичного досвіду ОВСТ та громадських організацій по охороні правопорядку та профілактики правопорушень. Тісний зв'язок теорії з практикою є однією з необхідних умов успішного вивчення цього курсу.

Курс “Діяльність адміністративної служби міліції на транспорті” пов'язаний з вивченням таких учбових дисциплін, як: “Адміністративне право України”, “Управління в органах внутрішніх справ”, “Оперативно-розшукова діяльність ОВС” та іншими спеціальними дисциплінами, які вивчаються у вищих закладах освіти МВС.

Разом з тим, цей курс відрізняється від інших дисциплін своїм змістом. Предметом вивчення, як вже зазначалось, є адміністративна діяльність ОВС (її зміст, принципи, завдання, напрямки діяльності, форми та методи, громадські відносини, що складаються в її сфері та норми права, що регулюють її).

Кожна учбова дисципліна передбачає певну систему, що відповідає її змісту. Система курсу “Діяльність адмінслужби міліції” визначається її змістом як спеціальної дисципліни, яка вивчає організацію роботи адмінслужби та їх правове регулювання. В основі системи курсу покладена реально діюча система відносин, які складаються у сфері адміністративної діяльності ОВСТ. Ці відносини поділяються на дві групи: відносини, спільні для всіх видів і напрямків адміндіяльності в цілому, та відносини в окремих її видах і напрямках. Згідно з цим питання, що належать до адміндіяльності ОВСТ в цілому, складають Загальну частину курсу. Питання, які належать до окремих видів і напрямків адміндіяльності, складають Особливу частину. Кожна частина курсу має відповідні розділи.

У Загальній частині курсу розкриваються конституційні основи, поняття адміндіяльності ОВСТ, служба чергових частин, здійснення дозвільної системи, участь працівників в охороні громадсь-

кого порядку, а також предмет, завдання і система курсу. У ній розглядаються правові положення і організаційний устрій ОВСТ, їх завдання, основні функції, система, структура і основні форми діяльності центральних та місцевих ОВСТ; організаційно-правові основи державної служби в ОВСТ, питання комплектування їх особовим складом, порядок проходження служби, підготовка і підвищення кваліфікації кадрів в ОВСТ. Тут викладаються завдання та організація матеріально-технічного, військового забезпечення ОВСТ, завдання та система фінансових, господарських та будівних апаратів цих органів.

У Загальній частині курсу значне місце відводиться розгляду правового положення міліції, організаційного устрою міліцейських апаратів та служб, форм організації їх роботи, основ адміндіяльності міліції та засобів забезпечення законності.

Зміст Особливої частини курсу складають питання, що стосуються окремих видів і напрямків діяльності ОВСТ: адміністративна служба міліції; діяльність міліції по боротьбі з окремими видами порушень громадського порядку, лінійно-галузеві види діяльності адміністративної служби міліції; специфіка організації роботи на об'єктах обслуговування; охорона громадського порядку в особливих умовах та взаємодія з підприємствами, організаціями, установами, громадськими формуваннями та населенням.

Ця система Загальної та Особливої частин відповідає програмі по курсу “Діяльність адмінслужби міліції на транспорті”.

§2. Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів внутрішніх справ на транспорті

Для вирішення вказаних завдань потрібно забезпечити узгоджений розвиток єдиної транспортної системи України, її взаємодія з іншими галузями народного господарства, удосконалювати координацію роботи всіх видів транспорту; усунути нераціональні перевезення, скоротити строки доставки вантажів і забезпечити їх охорону; значно підняти рівень безпеки руху, знизити негативний вплив транспорту на оточуюче середовище.

Особливе місце транспорту в народному господарстві країни, специфіка його функціонування обумовлюють наявність спеціальних підрозділів ОВС по підтриманню порядку і боротьбі з правопорушеннями на його об'єктах. Правозастосовна діяльність ОВС на транспорті спрямована на зміцнення державної дисципліни, по-

силення боротьби з правопорушеннями на транспорті, забезпечення безпеки перевезень пасажирів та вантажів, охорону особистих прав громадян. Важливим та відповідальним обов'язком цих органів є забезпечення охорони громадського порядку на транспортних магістралях, вокзалах, пристанях, в аеропортах та інших прилеглих громадських місцях.

За правопорушення на об'єктах транспорту ОВС, згідно з чинним законодавством, мають право застосовувати заходи адміністративного примусу.

У теорії адмінправа юрисдикція розглядається як самостійний вид правоохоронної діяльності органів державного управління.

Юрисдикція – це передбачена законом чи іншим правовим актом прерогатива державного органу давати оцінку як правомірній, так і неправомірній дії особи, державного органу, громадських організацій, розглядати індивідуально конкретні справи, юридичні спори і застосовувати юридичні санкції.

Єдина за своїм соціальним призначенням, змістом та функціями, яка базується на загальних принципах, юрисдикція як самостійний вид державної діяльності розподіляється на кримінально-правову, цивільно-правову, адміністративну, дисциплінарну, арбітражну.

Адміністративна юрисдикція розглядається як вид правоохоронної діяльності органів державного управління та інших компетентних органів, що охоплює розгляд справ про адміністративні правопорушення та прийняття рішень по них у встановленому порядку та формах.

На відміну від правосуддя специфічна риса адміністративної юрисдикції полягає у великій кількості суб'єктів, які її здійснюють. Це забезпечує оперативність юрисдикційного захисту громадських відносин у різноманітних галузях державного управління. Але при всьому цьому не всі органи управління можуть бути суб'єктами адміністративної юрисдикції. Таким є лише орган (посадова особа), на який ці функції покладені законом.

Багаточисельність органів адмінюрисдикції – не єдина ознака цього виду правоохоронної діяльності. Іншою особливістю є їх недоторканність. Деякі органи створюються спеціально для здійснення адміністративно-юрисдикційної діяльності, і це стає основою та управлінською функцією (наприклад, адмінкомісії виконкомів, місцевих рад народних депутатів), інші – для виконання адміністративно-юрисдикційної функції поряд з іншими (інспекції

різних відомств, сільські, селищні Ради народних депутатів). Але при всьому цьому чітко простежується територіально-галузовий принцип органів адміністративної юрисдикції.

Для галузових органів адмініюрисдикції характерна, в основному, ієрархічна структура, кожна ланка якої наділена юрисдикційними повноваженнями. Однак з цього правила є винятки. Тільки низові ланки органів у деяких галузях управління наділяються такими повноваженнями. Так, за порушення митних правил і контрабанду вправі накладати штраф тільки начальник митниці; за дрібне хуліганство, порушення громадського порядку, яке виражалося в порушенні правил користування засобами залізничного транспорту, - начальник ліноргану внутрішніх справ чи його заступник.

Деякі органи здійснюють юрисдикційну діяльність, яка не збігається з межами звичайного адміністративно-територіального поділу (наприклад, суднохідні інспекції пароплавств, медична служба МВС).

Основи законодавства України про адміністративні правопорушення встановили коло органів (посадових осіб), що мають право здійснювати адміністративну юрисдикцію. Цими нормативними актами визначені три види юрисдикційних органів:

- колегіальні органи місцевого самоврядування та їх виконавчі комітети (адмінкомісії, служби у справах неповнолітніх, по боротьбі з пияцтвом, виконкоми селищних Рад народних депутатів);

- районні (міські) суди (судді);

- ОВС, державні інспекції та інші органи (посадові особи), уповноважені на те законодавством.

ОВС є одним з основних суб'єктів, що здійснюють адмініюрисдикційну діяльність. Ними розглядається майже половина всіх скоєних адмінправопорушень, за їх рішенням стягується понад 2/5 всіх штрафів, накладених в адміністративному порядку, застосовуються і інші санкції.

У системі суб'єктів адміністративно-юрисдикційної діяльності ОВС посідають особливе місце. З одного боку, це положення обумовлено тим, що ОВС проводять першочергові адміністративно-процесуальні дії, результатом яких є справа про адміністративне правопорушення, а з іншого – вони виступають як суб'єкти адміністративної юрисдикції по широкому колу справ з правом застосування цілого комплексу адміністративних стягнень. Тому юрисди-

кційна діяльність ОВС завжди має виключно державно-владний характер і здійснюється в офіційному нормозастосовному порядку.

Адміністративна юрисдикція як основна частина правоохоронної діяльності ОВС покликана забезпечувати цілісність відносин у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки, ефективну боротьбу з правопорушеннями.

Адміністративно-юрисдикційна діяльність ОВС відрізняється визначеною спеціалізацією. Ці органи розглядають справи про порушення правил, нагляд за виконанням яких на них покладено. Саме спеціалізація сприяє не тільки більш швидкому виявленню всіх обставин правопорушення, оскільки рішення приймаються в основному тими співробітниками, які здійснюють нагляд за виконанням правил, недотримання яких тягне адміністративну відповідальність. Це особливо важливо для розгляду справ про порушення правил, що потребують спеціальних знань¹.

В останні роки чинним законодавством суттєво розширена юрисдикційна діяльність ОВС порівняно з іншими галузевими органами управління. Розширення подібних повноважень виявилось і в об'ємі їх адміністративної практики. У середньому ОВС регулюють і вирішують понад 60% справ про порушення громадського порядку, близько 40% справ про порушення правил громадської безпеки і близько 1% справ про порушення встановленого порядку управління.

Згідно з чинним законодавством ОВС надано право розглядати справи про порушення громадського порядку; правил по забезпеченню безпеки руху транспорту і правил користування транспортом, а також правил, які направлені на забезпечення, збереження вантажів на транспорті; правил проживання, прописки та пересування на території України іноземних громадян та осіб без громадянства; правил прикордонного режиму; правил пожежної безпеки, санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил на об'єктах підвідомчих ОВС; правил паспортної системи, а також про незаконні валютні операції; про незаконне перевезення наркотичних речовин; про незаконний відпуск чи придбання бензину чи інших паливно-мастильних матеріалів; про злісне невиконання батьками чи особами, які їх замінюють, обов'язків по вихованню дітей.

¹ Сухаркова А.И. Административно-юрисдикционная деятельность органов внутренних дел на транспорте: Учебное пособие. – Минск, 1989.

Повний перелік правопорушень, які підвідомчі ОВС закріплені в Кодексі України про адміністративні правопорушення.

Порівняно з іншими галузевими суб'єктами адміністративно-юрисдикційної діяльності ОВС надано право використовувати і більш широкий перелік адміністративних стягнень. Вони вправі накладати стягнення у вигляді попередження, штрафу, конфіскації предмета, що є засобом скоєння чи безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення. Вивчення практики юрисдикційної діяльності ОВС показує, що в процесі її здійснення застосовується: попереджень – 61%, штраф – 37%, позбавлення спеціальних прав – 1,5%, конфіскація – 0,17% від загальної кількості адміністративних покарань¹.

Здійснення адміністративної юрисдикції не обмежується лише застосуванням передбачених Законом санкцій. Орган адміністративної юрисдикції зобов'язаний також з'ясувати причини порушення, умови, що сприяють їх появі, та вжити необхідних заходів до їх усунення.

Ефективність адміністративно-юрисдикційної діяльності ОВС багато в чому залежить від належної її організації, тобто від оптимального розподілу юрисдикційних повноважень між правозастосуванням. В ОВС такими правами наділені посадові особи різних служб та підрозділів: начальники ОВС та їх заступники, інспектори дорожнього нагляду, співробітники ДАІ, інспектори держпожнагляду та начальницький склад пожежної охорони, начальники санітарно-епідеміологічних служб ОВС та ін.

Як свідчить практика, найбільш інтенсивну юрисдикційну діяльність здійснюють апарати державної автомобільної інспекції (до 60%), а також начальники ОВС та їх заступники (до 35% справ), співробітники держпожнагляду (до 10%), міліціонери адміністративної служби міліції (до 10% справ), співробітники медичної служби (понад 0,2% справ).

Широким об'єктом адміністративно-юрисдикційних повноважень володіють ОВС на транспорті. У принципі вони вирішують ті самі завдання та здійснюють ті ж функції, що і територіальні ОВС, але за специфічних умов. Ця специфіка виявляється в тому, що ОВС на транспорті мають велику протяжність дільниць обслуговування. У зв'язку з цим їх сили, засоби часто використовуються

¹ Калайнов Д.П. Административно-юрисдикционная деятельность органов внутренних дел Украины: Учебное пособие. – Одесса, 1998.

на великому віддаленні від розміщення органу управління. Цілодобова робота транспорту, оперативний стан, що склався, викликають необхідність маневрувати цими силами та засобами в будь-який час доби і часто на великих відстанях. Постійне знаходження пасажирів та вантажів в русі ускладнює встановлення місця і обставин скоєння правопорушень, свідків, а також розшук правопорушників. Ці фактори впливають і на об'єкти адміністративно-юрисдикційних повноважень ОВС на транспорті.

ОВС на транспорті є підсистемою загальної системи органів МВС. Її керівним органом (суб'єктом управління) МВС України.

Зараз у систему цих органів входять ланки: Управління (відділ) ВС на транспорті; лінійні відділи ВС на транспорті, лінійні відділення ВС на транспорті; лінійні пункти міліції.

Крім цього необхідно враховувати те, що ОВС на транспорті утворюються стосовно до органів управління транспортних міністерств та відомств. Цим обумовлена наявність в їх системі спеціалізованих органів ВС на об'єктах залізничного транспорту, цивільної авіації та водного транспорту. На управління (відділи) ВС на транспорті може бути покладено керівництво підрозділами міліції на об'єктах декількох видів транспорту. Залежно від виду транспорту, на якому діють ОВС, встановлюються кордони і оперативне обслуговування, та відповідно до адміністративно-юрисдикційної діяльності. Так, межі оперативного обслуговування ОВС на залізничному транспорті, як правило, збігаються з межами діяльності відповідних органів МТ, а на морському транспорті, річковому та повітряному транспорті – з акваторіями портів чи територією аеропортів.

Відділи (відділення) ВС на транспорті, лінійні пункти міліції є основними підрозділами, які вправі здійснювати адміністративно-юрисдикційну діяльність, оскільки саме на них покладено завдання безпосередньої охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки на об'єктах транспорту.

Законодавством України про адміністративну відповідальність за порушення на залізничному, морському та повітряному транспорті правил користування засобами транспорту, правил по охороні громадського порядку та безпеки руху, правил пожежної безпеки, санітарно-гігієнічних та санітарно-епідеміологічних правил” значно розширено коло адміністративних правопорушень, що підпадають під адміністративно-юрисдикційну діяльність ОВС на

транспорті, та розширено коло співробітників цих органів, що мають право накладати адміністративні стягнення¹.

Юрисдикція ОВС поєднана не тільки із здійсненнями суто юрисдикційних дій (розгляд та вирішення конкретних справ, здійснення повноважень по накладенню адміністративних стягнень), але вона також пов'язана з реалізацією компетенції неюрисдикційного характеру як самими суб'єктами адміністративної юрисдикції, так і іншими посадовими особами ОВС, які не володіють правом здійснення юрисдикції. Безпосередньо органам внутрішніх справ надано право здійснювати перевірку документів для встановлення особи правопорушника; здійснювати адмінзатримання з метою забезпечення умов для можливого притягнення в майбутньому до адмінвідповідальності; впливати на порушника засобами інституту офіційного застереження, адміннагляду; здійснювати огляд та ін. При цьому адміністративно-юрисдикційні заходи мають адміністративно-попереджувальний характер.

В одних випадках ОВС “обслуговують самі себе” (наприклад, затримання порушника громадського порядку співробітником ОВС), в інших – здійснюють адміністративно-юрисдикційні дії для забезпечення необхідних умов по реалізації адмінюрисдикції іншими її суб'єктами (наприклад, оформлення адмінпротоколів для розгляду їх адміністративними комісіями, органами санітарного нагляду).

Слід також відмітити, що по одній категорії справ адміністративно-юрисдикційна компетенція ОВС є винятковою, по другій – змішаною. Наприклад, тільки ОВС розглядають справи і притягають до адміністративної відповідальності за розпивання спиртних напоїв у громадських місцях. справи про адміністративно-карне хуліганство розглядаються і вирішуються одноособово начальником (його заступниками) ОВС, який чи накладає на правопорушника штраф, чи направляє справу в районний (міський) суд з одночасним доставлянням туди затриманого. Таким чином, юрисдикційними повноваженнями по цих справах наділені як ОВС (в особі їх керівника), так і суд. Однак з тексту закону випливає, що ОВС визнається тим суб'єктом адміністративної юрисдикції, куди обов'язково в кожному випадку надходять підготовлені матеріали про дрібне хуліганство для розгляду і вирішення по суті. До суду

¹ Законодавство України про адміністративну відповідальність // Бюлетень законодавства та юридичної практики України. - 1997. - №3.

вказані матеріали можуть бути направлені лише за рішенням, яке прийнято начальником ОВС.

Адмініюридичній діяльності ОВС базується на правових основах, що є юридичною гарантією забезпечення прав та законних інтересів громадян при її здійсненні.

Норми права України, які регламентують правозастосовну та правоохоронну діяльність ОВС, різноманітні за своїм змістом та призначенням. Але як зазначалося, у всіх випадках коло суб'єктів, що мають право здійснювати юрисдикційну діяльність в ОВС, встановлюється вищими органами державної влади, державного управління.

Нормативну основу юрисдикційної діяльності ОВС перш за все визначає Конституція України. У загальному вигляді повноваження цих органів випливають із змісту ст. 23 Конституції, згідно з якою громадянин України зобов'язаний дотримуватися Конституції та законів, поважати правила суспільного життя, з гідністю носити високе звання громадянина України¹. При порушенні цих вимог ОВС в передбачених законом випадках вправі застосовувати до порушників санкції в порядку реалізації адміністративно-юрисдикційних повноважень.

Повноваження ОВС по здійсненню юрисдикційної діяльності закріплені в таких важливих нормативних актах, як Указ Президента України №837 від 17 вересня 1996 р. "Про комплексну цільову програму боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки", а також Розпорядження Президента України від 17 жовтня 1992 р. "Про положення про Міністерство внутрішніх справ України".

У цих нормативних актах закріплюються повноваження міліції, одним з основних суб'єктів юрисдикційної діяльності.

Разом з указаними нормативними актами для здійснення юрисдикційної діяльності ОВС на транспорті важливе значення має Закон ВР № 55/97 від 7 лютого 1997 р. "Про внесення змін і доповнень до кодексу України про адміністративні правопорушення", в якому вказується адміністративна відповідальність за порушення на залізничному, морському та повітряному транспорті правил користування засобами транспорту, правил охорони громадського порядку та безпеки руху, правил пожежної безпеки, санітарно-гігієнічних та санітарно-епідеміологічних правил, а також адмініс-

¹ Конституція України // Відомості ВР. - 1996.- №36.

тративна відповідальність за порушення правил, направлених на забезпечення збереження вантажів на транспорті”.

У розгорнутому та систематизованому вигляді юрисдикційні повноваження ОВС закріплюються в теперішній час у Кодексі України про адміністративні правопорушення.

§3. Завдання та функції відділу (відділення) адміністративної служби міліції Управління транспортної спеціальної міліції УМВСТ

Відділ (відділення) адміністративної служби міліції є структурним підрозділом УВСТ МВС України, здійснює свої функції згідно з вимогами статуту патрульно-постової служби України, Закону України "Про міліцію", інших законодавчих і нормативних актів.

Основні завдання відділу:

- організація і контроль за діяльністю органів внутрішніх справ по забезпеченню правопорядку і безпеки пасажирів на станціях, в приміських та пасажирських поїздах, інших об'єктах транспорту;

- керівництво підрозділами адміністративної служби міліції;

- координація діяльності всіх галузевих служб в комплексному використанні сил та засобів по забезпеченню правопорядку на об'єктах транспорту;

- контроль за організацією боротьби з правопорушеннями в громадських місцях;

- контроль за організацією здійснення заходів по забезпеченню громадського порядку і безпеки руху в період проведення масових заходів, а також у період ускладнення оперативної обстановки;

- контроль за організацією взаємодії з нарядами підрозділів інших служб органів внутрішніх справ;

- контроль за організацією взаємодії з громадськими формуваннями;

- контроль за організацією роботи спеціальних установ міліції;

- контроль за організацією роботи по забезпеченню законності в діяльності транспортної міліції при застосуванні адміністративного законодавства;

- вивчення, узагальнення та розповсюдження передового досвіду роботи підрозділів патрульно-постової служби, окремих співробітників, командирів та керівників.

Функціональні обов'язки начальника відділу (відділення) адміністративної служби міліції:

– здійснює керівництво і несе персональну відповідальність за стан оперативно-службової діяльності відділу. Планує роботу відділу, забезпечує виконання в установлені строки заходів, які належать до компетенції відділу, контролює виконання функціональних обов'язків співробітниками відділу;

– координує діяльність служб Управління з галузевими службами, територіальними органами внутрішніх справ при проведенні загальнодержавних, громадсько-політичних, спортивних, культурно-просвітних та інших масових заходів. При їх проведенні надає необхідну допомогу підпорядкованим підрозділам внутрішніх справ;

– організує виконання наказів, вказівок та рішень колегії з питань забезпечення громадської безпеки. Забезпечує своєчасне та якісне виконання доручень керівництва Управління. Бере особисту участь у розробці нормативних документів стосовно забезпечення громадського порядку і безпеки пасажирів. Організує взаємодію відділу з іншими службами Управління по виконанню поставлених завдань;

- забезпечує вивчення, узагальнення та втілення в практичну діяльність передових форм і методів роботи, направлених на вдосконалення, роботи підрозділів і установ транспортної міліції по попередженню правопорушень на об'єктах транспорту, підвищення ефективності їх оперативно-службової діяльності. Вносить пропозиції по вдосконаленню діяльності АСМ;

- розглядає заяви, скарги і пропозиції громадян стосовно забезпечення громадського порядку, що надходять до Управління. Доповідає начальнику Управління пропозиції щодо їх реалізації. Разом з іншими службами готує пропозиції по реагуванню на зміни оперативної обстановки;

- відповідає за підбір, розстановку та виховання кадрів у відділі, вивчає їх ділові стосунки, веде індивідуальну виховну роботу серед підлеглих, професійну підготовку співробітників. Вносить пропозиції начальнику Управління щодо поліпшення умов праці підлеглих;

- аналізує стан дисципліни і дотримання законності в діяльності патрульно-постової служби міліції і спеціальних установ міліції. Вносить пропозиції по вдосконаленню цієї роботи.

Старший інспектор з особливих доручень ВАСМ УМВСТ:

У відсутність начальника ВАСМ УМВСТ України виконує його обов'язки, здійснює контроль за виконанням квартальних планів

роботи відділення, аналізує роботу по забезпеченню охорони громадського порядку на об'єктах оперативного обслуговування і на основі аналізу готує оглядову інформацію по покращанню служби ОГП.

- організовує виконання вимог МВС України №№ 491 від 22.06.92 р., 553 від 18.09.92 р., 548 (ДСК) від 14.08.95 р. по питанням технічної укріпленості ГТТ і П-Р, дотримування в них режиму утримування осіб, затриманих і взятих під варту, а також порядок їх конвоювання;

- контролює роботу приймальників-розподільників і ізоляторів тимчасового тримання, надає допомогу в організації їх роботи;

- вивчає та узагальнює позитивний досвід в організації боротьби із бродяжництвом, охорони і конвоювання затриманих і взятих під варту осіб в ІТТ, впроваджує його в практику лінорганів;

- здійснює контроль за будівництвом, реконструкцією, ремонтами спецустанов міліції (ІТТ і П-Р), обладнанням, сигналізацією, вентиляцією, протипожежним інвентарем, а також функціонування цих систем, готує питання діяльності спецустанов міліції для розгляду на колегіях УМВС України на Одеській залізниці;

- розглядає первинні повідомлення про надзвичайні події в ІТТ і П-Р, по вказівці керівництва Управління проводить службові розслідування обставин, причин і умов, які сприяли створенню НП, приймає міри по їх недопущенню, забезпечує своєчасне подання всіх видів звітності по боротьбі із бродяжництвом в МВС України;

- проводить службові розслідування по скаргах і заявах громадян, а також по інших подіях, пов'язаних з діяльністю служби охорони громадського порядку.

Інспектор дозвільної системи ВАСМ УМВСТ:

- згідно вимогам наказів МВС України № 622 від 21.08.98 р., № 642 від 18.10.1993 р., № 314 від 31.05.1993 р. організовує і контролює роботу лінорганів по здійсненню дозвільної системи;

- щоквартально аналізує стан цієї роботи і результати доповідає керівництву Управління;

- на підставі аналізу надає практичну допомогу керівництву служби ОГП в ЛВ на місцях по покращанню її організації.

- проводить заняття з інспекторським складом лінорганів, приймає участь в проведенні нарад і здійснює контроль за об'єктами дозвільної системи;

- у взаємодії з територіальними ОВС здійснює профілактичну роботу серед населення, яке проживає в смузі відведення по пи-

танням належного зберігання і використання вогнепальної зброї, а також по виявленню осіб, які мають незареєстровану вогнепальну зброю та боєприпаси;

- здійснює контроль за станом зберігання та використання зброї та боєприпасів в підрозділах ВОХР, по виявленню недолікам приймає заходи згідно з законодавством.

- здійснює контроль за допусками громадян для роботи, пов'язаної із зберіганням, обліком, використанням, перевезенням і охороною вибухових речовин, радіоактивних, сильнодіючих, отруйних, наркотичних і т.п. речовин, контролює виконання і організацію цієї роботи в ліноорганах;

- організовує роботу по обліку, контролю, реалізації, знищенню добровільно-зданої, вилученої і знайденої вогнепальної і холодної зброї;

- контролює, надає практичну допомогу лінійним відділам по забезпеченню збереження та використання зброї, боєприпасів, спеціальних засобів в підрозділах, згідно наказу МВС України № 541 від 06.07.01 р.;

Інспектор по роботі з населенням та громадськими формуваннями ВАСМ УМВСТ:

- гідно з вимогами наказу МВС України № 400 від 24.06.97 р. здійснює розробку і корегування планів і інших документів по службі охорони громадського порядку та організовує роботу лінорганів з населенням і громадськими формуваннями;

- організаційно забезпечує участь працівників ОВС до виконання заходів по підвищенню рівня правової обізнаності населення, вироблення у громадян поваги до законів України, направляє дії органів і підрозділів внутрішніх справ на поглиблення контактів з населенням, довіри людей до них і укріплення авторитету;

- встановлює тісні зв'язки з місцевими засобами масової інформації, використовує їх можливості в освітленні діяльності ОВС по боротьбі із злочинністю, профілактикою правопорушень, роботи населення, громадських формувань в цьому напрямку;

- бере участь у вирішенні питань по організації роботи з населенням в профілактиці правопорушень і попередженню злочинів, взаємодіє з іншими зацікавленими службами ОВС, в першу чергу з центром громадських зв'язків, службами дільничних інспекторів міліції, КР, а також з органами житлово-комунального господарст-

ва, організаціями, підприємствами незалежно від форми управління громадських формувань;

- бере участь в проведенні роз'яснювальної роботи серед населення по діям ОВС, в першу чергу при виникненні конфліктних ситуацій, що ускладнює становище і негативно впливає на безпеку громадян;

- інформує населення про стан боротьби із злочинністю і правопорушеннями, заходами, що приймаються ОВС по покращанню правопорядку, розкриттю резонансних злочинів;

- бере участь в організації навчання активу громадськості, членів громадських формувань формам і методам роботи по попередженню правопорушень, виконанню профілактичної роботи. Організаційно забезпечує проведення інструктажів членів громадських формувань перед виходом на охорону правопорядку, виконання заходів по профілактиці правопорушень;

- здійснює допомогу в підборі кандидатур керівників громадських формувань;

- вивчає і розповсюджує передовий досвід роботи кращих громадських формувань по боротьбі із злочинністю і профілактикою правопорушень;

- при взаємодії з населенням виявляє причини правопорушень і умови, які сприяють їх здійсненню, доповідає про них керівництву ОВС для прийняття заходів по їх усуненню;

- у взаємодії з ЦГЗ і іншими зацікавленими службами організовує на об'єктах обслуговування регулярне вивчення громадської думки, проблем діяльності ОВС в трудових колективах, між населенням, узагальнює їх, вносить відповідні пропозиції і рекомендації по розробці заходів, по укріпленню довіри населення до міліції, підтримки її діяльності;

- здійснює практичну і методичну допомогу працівниками ОВС в підготовці матеріалів для виступів в трудових колективах, громадських організаціях і перед населенням, узагальнює критичні зауваження та побажання, які були вимовлені під час зустрічей, забезпечує зворотній зв'язок. Домагається прилучення можливостей громадськості для надання допомоги порядку широкого роз'яснення законів, підвищення престижу професії працівника міліції;

- узагальнює і аналізує форми і методи роботи з населенням, розроблює рекомендації і вносить пропозиції по покращанню цієї діяльності;

- планує роботу між і організовує проведення з населенням, в трудових колективах -лекцій, доповідей, бесід, що сприяє широкому висвітленню засобами багатотиражної преси внутрішньовиробничих питань, пов'язаних з підвищенням рівня правового і морального виховання громадян. Сприяє забезпеченню громадським формуванням посібниками і документацією по питанням їх взаємодії із ОВС під час виконання функцій по боротьбі із злочинністю і профілактикою правопорушень;

- виконує разом і іншими зацікавленими службами притягнення громадськості до проведення заходів по попередженню конкретних видів злочинів, в першу чергу тих, які викликали резонанс серед населення, а також боротьбі із пияцтвом, наркоманією;

- готує для внесення в органи виконавчої влади та місцевого самоврядування пропозиції по активізації роботи громадських формувань, які виконують правоохоронні функції.

Інспектор ВАСМ УМВСТ:

Згідно з вимогами наказу МВС України № 513 від 01.08.95 р., наказу № 404 від 28.07.94 р., наказу № 403 від 18.09.91 р. забезпечує правильне розташування та використання особового складу, всіх наявних сил та засобів підпорядкованих лінорганів щодо охорони громадського порядку.

- контролює роботу нарядів міліції по супроводженню поїздів, здійснює повний збір та узагальнений результат, доповідні записки про виконану роботу та звітує щонеділі та щомісячно в МВС України;

- бере участь в розробці плану роботи відділу АСМ, вивчає та узагальнює позитивний досвід в організації ППС, впроваджує його в практику роботи лінорганів на місцях;

- розглядає первинні повідомлення про порушення службової дисципліни та законності міліціонерами ППС і за вказівкою керівництва УМВСТ проводить службові розслідування, приймає заходи по їх недопущенню;

- надає практичну допомогу та контролює роботу ЛВ по своєчасному забезпеченню нарядів ППС обмундируванням, засобами озброєння, спорядження, технічними засобами та бланками службової документації;

- перевіряє службу нарядів ППС, доповідає начальнику АСМ Управління про факти використання особового складу та технічних засобів не за призначенням;

- здійснює контроль за виконанням керівним складом підпорядкованих підрозділів лінорганів графіків проведення інструктажів заступаючих на службу нарядів та здійснення ними контролю за несенням служби міліціонерами.

- здійснює контроль за станом режиму таємності у відділі АСМ Управління;

- надає практичну допомогу керівництву Управління по професійній підготовці керівного складу служби охорони громадського порядку (заступників начальників ЛВ по службі, начальників міліції громадської безпеки, старших інспекторів АСМ, інспекторів АСМ, командирів рот, взводів ППС) в лінорганах на місцях, підлеглих УМВСТ.

Інспектор ВАСМ УМВСТ:

Згідно з вимогами наказу МВС України № 90 від 24.02.92р. організовує роботу лінорганів по виконанню антиалкогольного законодавства:

- надає в МВС піврічні звіти про діяльність УМВСТ по виконанню антиалкогольного законодавства;

- готує аналізи і довідки про проведену роботу ЛВ по боротьбі з пияцтвом, алкоголізмом, самогонуварінням на об'єктах оперативного обслуговування УМВСТ;

- організовує роботу ЛВ по взаємодії з адміністрацією залізниці по питанням антиалкогольної боротьби;

- разом із наркологічною службою проводить заходи по своєчасному виявленню, постанову на облік і подальше лікування осіб, які страждають від алкоголізму;

- організовує роботу координаційної робочої групи УМВСТ по виконанню антиалкогольного законодавства;

- на основі аналізу роботи по боротьбі із пияцтвом і алкоголізмом готує подання і оглядові листи керівництву Управління і відповідальним особам держадміністрацій.

- організовує роботу по проведенню цілеспрямованих оперативно-профілактичних заходів на об'єктах транспорту по виявленню порушень антиалкогольного законодавства.

- здійснює контроль за роботою ЛВ по виконанню адміністративного впливу, дотриманню законності в адміністративній діяльності.

- бере участь в розробці планів роботи відділу АСМ, готує матеріали для розгляду на колегіях УМВСТ по адміністративно-

штрафної практики під час застосування чинного адміністративного законодавства України.

- Складає плани і готує проведення занять по службовій підготовці з особовим складом служби ОГП органів і підрозділів УМВСТ.

Інспектор ВАСМ УМВСТ:

Згідно з вимогами наказів МВС України від 28.07 94 р. № 404, № 513 від 01.08.95 р. здійснює аналіз діяльності АСМ і стану оперативної обстановки в підпорядкованих лінорганів, впливу ППСМ на її оздоровлення та практичних результатів її роботи.

- бере участь у розробці та корегуванні планів і інших документів по службі ОГП.

- вивчає та узагальнює позитивний досвід в організації роботи ППСМ, впроваджує його в практику роботи лінорганів на місцях.

- аналізує звіти роботи підпорядкованих ЛВ по лінії ОГП, за кількістю скоєних на одного працівника ППСМ злочинів, попереджених і припинених правопорушеннях, затриманих злочинцях, розкритих за участю і особисто злочинів і складає загальні щомісячні, квартальні, річні звіти про результати роботи.

- на підставі аналізу готує довідки, доповідні записки і проекти по цій лінії роботи.

- надає практичну допомогу підпорядкованим ЛВ по лінії організації ОГП;

- відповідає за організацію та проведення масових заходів в підпорядкованих ЛВ.

РОЗДІЛ III.

ЗАХОДИ БЕЗПЕКИ ПРИ ВИКОНАННІ СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ НА ОБ'ЄКТАХ ОБСЛУГОВУВАННЯ ТРАНСПОРТУ

§1. Поняття і правове положення забезпечення охорони праці та техніки безпеки співробітниками ОВСТ

Минулий період для транспортної галузі відзначений цілим рядом негативних явищ: втрата ринків збуту, розрив зв'язків та, як наслідок, скорочення виробництва, зріст безробіття, відсутність коштів, експлуатація зношеного, застарілого обладнання. На фоні цього питання техніку безпеки, охорона праці робітників відійшли на другий план. З прийняттям Закону України “Про охорону праці”, який визначає основні положення щодо реалізації конституційного права громадян на охорону їх життя і здоров'я в процесі трудової діяльності, регулює за участю відповідних державних органів відносини між власником підприємства, установи і організації або уповноваженим ним органом і працівником з питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища і встановлює порядок безпеки, гігієни праці та виробничого середовища а також єдиний порядок організації охорони праці в Україні.

Охорона праці – це система соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження здоров'я і працездатності людини в процесі праці¹. Законодавство про охорону праці складається з цього Закону, Кодексу законів про працю України та інших нормативних актів. У разі, коли міжнародними договорами або угодами, в яких бере участь Україна, встановлено більш високі вимоги до охорони праці, ніж ті, що передбачено законодавством України, то застосовуються правила міжнародного договору або угоди. Крім чинних Правил, слід у відповідних випадках керуватись правилами:

- технічної експлуатації електроустановок і Правилами техніки безпеки при експлуатації електроустановок споживачами;

- устрою і безпечної експлуатації стаціонарних компресорних установлювань, повітропроводів і газопроводів;

- устрою і безпечної експлуатації водогрійних і парових котлів з тиском не вище 0,7кгс/см²;

¹Про охорону праці: Закон України // ВВР. – 1992. – № 49.

- устрою і безпечної експлуатації вантажопідйомних кранів;
- устрою і безпечної експлуатації ліфтів;
- техніки безпеки і виробничої санітарії при ремонті і утриманні будівель та споруд на об'єктах транспорту;
- пожежної безпеки на об'єктах транспорту;
- техніки безпеки і виробничої санітарії при провадженні вантажних робіт на об'єктах транспорту.

Державна політика в галузі охорони праці базується на принципах:

- пріоритету життя і здоров'я працівників щодо результатів виробничої діяльності підприємства, повної відповідальності власника за створення безпечних і нешкідливих умов праці;

- комплексного розв'язання завдань охорони праці на основі національних програм з цих питань та з урахуванням інших напрямків економічної і соціальної політики, досягнень у галузі науки і техніки та охорони навколишнього середовища;

- соціального захисту працівників, повного відшкодування заподіяної шкоди особам, які потерпіли від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань;

- встановлення єдиних нормативів з охорони праці для всіх підприємств, незалежно від форм власності і видів їх діяльності;

- використання економічних методів управління охороною праці, проведення політики пільгового оподаткування, що сприяє створенню безпечних і нешкідливих умов праці, участі держави у фінансуванні заходів щодо охорони праці;

- здійснення навчання населення, професійної підготовки і підвищення кваліфікації працівників з питань охорони праці;

- забезпечення координації діяльності державних органів, установ, організацій та об'єднань громадян, що вирішують різні проблеми охорони здоров'я, гігієни та безпеки праці, а також співробітництва і проведення консультацій між власниками та працівниками (їх представниками), між усіма соціальними групами при прийнятті рішень з охорони праці на місцевому та державному рівні;

- міжнародного співробітництва в галузі охорони праці, використання світового досвіду організації роботи щодо поліпшення умов і підвищення безпеки праці.

Власник зобов'язаний створити в кожному структурному підрозділі і на робочому місці умови праці відповідно до вимог нор-

мативних актів, а також забезпечити додержання прав працівників, гарантованих законодавством про охорону праці.

З цією метою власник забезпечує функціонування системи управління охороною праці, для чого:

- створює відповідні служби і призначає посадових осіб, які забезпечують вирішення конкретних питань охорони праці, затверджує інструкції про їх обов'язки, права та відповідальність за виконання покладених на них функцій;

- розробляє за участю профспілок і реалізує комплексні заходи для досягнення встановлених нормативів з охорони праці, впроваджує прогресивні технології, досягнення науки і техніки, засоби механізації та автоматизації виробництва, вимоги економіки, позитивний досвід з охорони праці тощо;

- забезпечує усунення причин, які призводять до нещасних випадків, професійних захворювань, і виконання профілактичних заходів, визначених комісіями за підсумками розслідування цих причин;

- організовує проведення лабораторних досліджень умов праці, атестації робочих місць на відповідність нормативним актам про охорону праці в порядку і строки, що встановлюються законодавством, вживає за їх підсумками заходів щодо усунення небезпечних і шкідливих для здоров'я виробничих факторів;

- розробляє і затверджує положення, інструкції, інші нормативні акти про охорону праці, що діють у межах підприємства та встановлюють правила виконання робіт і поведінки працівників на території підприємства, у виробничих приміщеннях, на будівельних майданчиках, робочих місцях відповідно до державних міжгалузевих і галузевих нормативних актів про охорону праці, забезпечує безкоштовно працівників нормативними актами про охорону праці;

- здійснює постійний контроль за додержанням працівниками технологічних процесів, правил поводження з машинами, механізмами, устаткуванням та іншими засобами виробництва, використанням засобів колективного та індивідуального захисту, виконанням робіт відповідно до вимог щодо охорони праці;

- організовує пропаганду безпечних методів праці та співробітництво з працівниками у галузі охорони праці.

У разі відсутності в нормативних актах про охорону праці вимог, які необхідно виконати для забезпечення безпечних і нешкід-

ливих умов праці на певних роботах, власник зобов'язаний вжити погоджених з органами державного нагляду заходів, що забезпечать безпеку працівників.

У разі виникнення на підприємстві надзвичайних ситуацій і нещасних випадків власник зобов'язаний вжити термінових заходів для допомоги потерпілим, залучити при необхідності професійні аварійно-рятувальні формування.

Працівник зобов'язаний:

- знати і виконувати вимоги нормативних актів про охорону праці, правила поведінки з машинами, механізмами, устаткуванням та іншими засобами виробництва, користуватися засобами колективного та індивідуального захисту;

- дотримуватися зобов'язань щодо охорони праці, передбачених колективним договором (угодою, трудовим договором) та правилами внутрішнього трудового розпорядку підприємства;

- проходити у встановленому порядку попередні та періодичні медичні огляди;

- співробітничати з власником у справі організації безпечних і нешкідливих умов праці, особисто вживати посилюючих заходів щодо усунення будь-якої виробничої ситуації, яка створює загрозу його життю чи здоров'ю або людей, які його оточують, і навколишньому природному середовищу, повідомляти про небезпеку свого безпосереднього керівника або іншу посадову особу.

Усі працівники при прийнятті на роботу і в процесі роботи проходять на підприємстві інструктаж (навчання) з питань охорони праці, подання першої медичної допомоги потерпілим від нещасних випадків, про правила поведінки при виникненні аварій згідно з типовим положенням, затвердженим Державним комітетом України по нагляду за охороною праці.

Працівники, зайняті на роботах з підвищеною небезпекою або там, де є потреба у професійному підборі, повинні проходити попереднє спеціальне навчання і один раз на рік перевірку знань відповідних нормативних актів про охорону праці. Перелік робіт затверджується Державним комітетом України по нагляду за охороною праці.

Посадові особи згідно з переліком, затвердженим Державним комітетом України по нагляду за охороною праці, до початку виконання своїх обов'язків і періодично один раз на три роки проходять у встановленому порядку навчання, а також перевірку знань з

охорони праці в органах галузевого або регіонального управління охорони праці з участю представників органу державного нагляду та профспілок.

Допуск до роботи осіб, які не пройшли навчання, інструктаж і перевірку знань з охорони праці, забороняється.

У разі незадовільних знань з питань охорони праці працівники повинні пройти повторне навчання. На прохання працівника проводиться додатковий інструктаж з питань охорони праці.

Міністерство освіти України організовує вивчення основ охорони праці в усіх закладах освіти, а також підготовку та підвищення кваліфікації спеціалістів з охорони праці з урахуванням особливостей виробництва відповідних галузей, програмами, погоджуються з Державним комітетом України по нагляду за охороною праці.

Основними умовами та причинами, які привели до нещасних випадків в основному переважають: дорожньо-транспортні пригоди; падіння з висоти; падіння предметів; предмети, що розлітаються; ураження електричним струмом; дія високих температур; дія шкідливих факторів; утоплення; дія стихійних лих; конструктивні недоліки обладнання; експлуатація несправного обладнання; недосконалість технологічного процесу; порушення технологічного процесу; порушення техніки безпеки; незадовільна організація праці; недоліки в навчанні; незадовільний стан споруд та утримання робочих місць; незастосування засобів особистого захисту.

“Інші причини” включали в себе випадки травматизму, в яких причинами були: вживання алкоголю, порушення трудової дисципліни, порушення режиму праці і відпочинку, соціально-економічні причини та ін.

Власник повинен проводити розслідування та вести облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій відповідно до положення, яке розробляється Державним комітетом України по нагляду за охороною праці за участю профспілок і затверджується Кабінетом Міністрів України.

Розслідування проводиться за участю представника профспілкової організації, членом якої є потерпілий, а у випадках, передбачених законодавством, також за участю представників органів державного нагляду, управління охороною праці та профспілок. За підсумками розслідування нещасного випадку або професійного захворювання власник складає акт за встановленою формою, один примірник якого він зобов'язаний видати потерпілому або іншій заінтересованій особі не пізніше трьох днів з моменту закінчення

розслідування. У разі відмови власника скласти акт про нещасний випадок або професійне захворювання чи незгоди потерпілого або іншої заінтересованої особи із змістом акта питання вирішується у порядку, передбаченому законодавством про розгляд трудових спорів. Органи по розгляду трудових спорів при необхідності одержують відповідний висновок представника органу державного нагляду, або органу державного управління охороною праці, або профспілкового органу.

§ 2. Організація роботи посадових осіб по виконанню правил техніки безпеки

До самостійної праці на станціях і вокзалах можуть бути допущені особи, які пройшли навчання та перевірку знань по охороні праці в обсягу, відповідному займаній посаді.

До зайняття посад, пов'язаних з рухом поїздів, суден, літаків, здійсненням маневреної роботи, з керуванням транспортними машинами, з важкими і шкідливими умовами праці, не допускаються особи, які не досягли 18 років. Особи, допущені до цих робіт, повинні пройти медичний огляд та витримати перевірку в знанні чинних правил і посадових інструкцій.

До обслуговування електроустановок допускається тільки спеціально вивчений персонал, що має відповідну кваліфікаційну групу по техніці безпеки. Адміністрація зобов'язана забезпечити відповідний медичний огляд працівників. До роботи на машинах та механізмах допускаються особи, які мають посвідчення на право управління цими машинами. Водії машин з номерними знаками повинні мати посвідчення, які видаються ДАІ України.

Водії машин, праця яких пов'язана з пересіканням залізничних шляхів, можуть бути допущені до самостійної праці після перевірки знань ними Інструкції по сигналізації і відповідних розділів Правил технічної експлуатації залізниць України.

При закріпленні машин і механізмів за відповідними працівниками повинен бути допуск до управління ними, допуск до керування інших осіб може бути дозволений начальником станції або вокзалу, капітаном порту і т.ін.

Навчання безпечним прийомам праці повинно проводитися відповідно до Інструктивних вказівок у порядку інструктажу, навчання і перевірки знань по охороні праці на залізничному, водному та повітряному транспорті.

Періодична перевірка знань по охороні праці робітників, пов'язаних з рухом потягів, суден, літаків проводиться в строки, встановлені спеціальним наказом МТ, а інших працівників станцій, портів, аеропортів і вокзалів перевіряють раз на два роки. Заняття по охороні праці повинні проводитись, як правило, у технічних кабінетах або кабінетах охорони праці. А практичне навчання безпечним прийомам праці – безпосередньо на робочих місцях.

На території станцій, портів, у службових та побутових приміщеннях повинні бути вивішені плакати, фотокартки та попереджувальні надписи по охороні праці. На видних місцях повинні бути вивішені вказівники адрес і телефонів найближчих медичних закладів.

Начальники станцій, морських, річкових портів і вокзалів, їх заступники і помічники, головні інженери несуть відповідальність за стан охорони праці і зобов'язані забезпечувати:

а) додержання територій станцій, портів, вокзалів, службово-технічних та допоміжних будівель та приміщень, робочих місць, а також організацію технологічних процесів відповідно до норм і правил охорони праці;

б) утримання споруд, обладнання і інструмента відповідно до технічних вимог;

в) упровадження нових технологій, сучасних засобів техніки безпеки та виробничої санітарії;

г) контроль за додержанням устроїв на під'їзних шляхах, а при недодержанні вимог чинних правил не дозволяти виконувати роботу на під'їзних шляхах;

д) навчання по охороні праці робітників, службовців і інженерно-технічних робітників;

є) звичайний режим праці і відпочинку працівників станцій і вокзалів;

ж) контроль за дотриманням працівниками всіх вимог норм, правил і інструкцій по охороні праці;

з) виконувати обов'язки, які передбачені в колективному договорі або угоді по охороні праці;

і) видача за встановленими нормами спецодягу і спецвзуття, а також засобів особистого захисту;

к) розслідування та облік нещасних випадків на виробництві.

Чергові станцій, роз'їздів, парків, вокзалів, завідувачі квіткових кас, вантажних відділень, камер зберігання, завідувачі електроце-хів або старші механіки зобов'язані здійснювати постійний нагляд

на своїй ділянці по виконанню підлеглими працівниками чинних Правил та інструкцій по охороні праці.

Чергові по станціях і гірках по запитах робітників, які виконують на станційних шляхах огляд та ремонт рухомого складу, обладнання СЦБ, зв'язку і контактної мережі, очищення і ремонт колії і стрілочних переводів, зобов'язані інформувати їх про майбутній прийом, відправлення або пропуск поїздів, а також здійснення маневрової роботи по розформуванню і формуванню поїздів.

Складачі поїздів, старші стрілочники, старші башмачники, прийомоздавачі вантажу і багажу зобов'язані організувати на своїх ділянках роботу так, щоб забезпечувалися безпечні умови праці.

§ 3. Основні правила техніки безпеки під час виконання службових обов'язків працівниками ОВСТ, адміністрацією і робітниками транспортних підприємств

Споруди і будівлі станцій, портів повинні бути в постійній справності і чистоті. Начальники даних об'єктів зобов'язані здійснювати контроль за справним утриманням всіх будівель і висувати вимоги до працівників інших служб по утриманню споруд і будівель у справності.

Начальники зобов'язані вимагати від вантажовідправників і вантажоотримувачів, які виконують роботи на шляхах станцій і під'їзних шляхах, своєчасно обирати місця навантаження-розвантаження, додержання габариту розвантажених або підготовлених до навантаження вантажів. Для збору сміття на території повинні бути встановлені на бетонованих або асфальтованих площах металічні контейнери.

Робітники станцій, портів і вокзалів при заступі на чергування, а також у процесі чергування при виявленні несправностей споруд, порушень габариту і інших відхилень від вимог техніки безпеки і виробничої санітарії, що загрожують життю та здоров'ю людей, зобов'язані доповісти про це черговому по станції, порту, станційному (маневровому) диспетчеру або іншому керівнику для вжиття заходів по усуненню виявлених порушень. Водозабірні споруди повинні утримуватися в справності і постійно забезпечувати повний відвід зливових та паводкових вод зі станційних шляхів. Обладнання відводу води і жолоба та приміщення гнучких тяг обладнань СЦБ повинні бути зверху щільно зачинені.

Пасажи́рські платформи, а також склади для вантажобагажу, де працюють механізми по навантаженню і розвантаженню вантажу,

повинні мати тверде, рівне покриття, що забезпечувало б роботу машин і механізмів з установленою завантаженістю.

Шляхи, на яких проводиться екіпіровка пасажирських вагонів, повинні мати справні водосточні лотки, каналізацію і колонки.

У зимовий період при ожеледиці службові проходи по станційних шляхах і робочі місця повинні посипатися піском або дрібним шлаком, а в літні місяці - поливатися водою. Місця проїзду автомашин і механізмів повинні бути очищені від снігу, льоду і посипані піском. Для зберігання піску і шлаку встановлюють спеціальні ящики.

Службові маршрути проходу працівників станції до робочих місць повинні бути відображені в технічно-розпорядчому акті станцій, портів, а схеми маршрутів вивішені в службово-технічних приміщеннях. Пішохідні доріжки повинні бути розташовані в найбільш зручних місцях, віддалених від головних шляхів і районів з інтенсивною маневровою роботою, і забезпечувати безпечний прохід робітників до робочих місць; переходи через шляхи повинні мати настили на рівні головки рейки. У місцях проходу повинні бути встановлені спеціальні покажчики "Прохід вздовж шляхів", "Перехід через шляхи". Мінімальна ширина проходу, переходів і проїздів повинна бути:

- для проходу людей – не менш 1,5 м;
- для проходу людей з вантажем – не менш 2 м;
- для проїзду трактора, електрокари – не менш 3 м.

Підходи до споруд і приміщень повинні розташовуватись у безпечних місцях з мінімальною кількістю пересікань залізничних шляхів.

Стрілочні пости, приміщення для складачів поїздів і башмачників розташовують на обочині або міжшляхах так, щоб відстань від осі шляху до цих споруд відповідала розмірам, вказаним у технічних вказівках по проектуванню станцій та вузлів на залізницях загальної мережі України, затверджених МТ.

Станційні пости в яких безпосередньо здійснюється управління стрілками і сигналами, розташовуються так, щоб забезпечувалась добра видимість шляхів та стрілок.

Приміщення стрілочних постів та інших службових споруд, які розташовані на відстані менше 3 м від осі шляху, повинні мати двері з виходом, спрямованим тільки вздовж шляху. Біля дверей паралельно шляху повинен бути встановлений бар'єр.

Приміщення, розташовані на відстані від 3 до 8 м від шляху, з прямим виходом в бік рейкової колії, повинні мати перед дверми бар'єр довжиною 3-5 м і висотою 1 м.

Негабаритні місця на станції, усунення яких пов'язано з багатьма витратами, до переустрою відгороджуються постійними попереджальними знаками "Обережно! Негабаритне місце". Форма та розміри їх встановлюються МТ. Ці місця вказуються в технічно-розпорядчому акті станції, і кожному працівнику роз'яснюються заходи безпеки при роботі на вказаних місцях.

Переговорні колонки, бункери для приймання проїзних документів, стелажі для запасних частин вагонів, ящиків для збору металобрухту та сміття, тумбочки для гальмових башмаків та інші тимчасові і постійні будови встановлюються на міжколії прямої ділянки шляху шириною не менш 4800 мм в місцях, узгоджених з начальником станції, і повинні бути пофарбовані у жовто-чорний колір смугами, що чергуються, шириною 40-50 мм.

Ширина стелажів, ящиків, бункерів та інших будівель на міжшляхах не повинна перевищувати 700 мм.

Проходи між цими будовами і залізничними шляхами повинні бути завжди вільні від деталей, інструментів та зайвих предметів.

Внутрішнє фарбування приміщення і обладнання має бути виконане відповідно до рекомендацій по оптимальному кольоровому оформленню виробничих приміщень.

Приміщення маневрових (станційних) диспетчерів, чергових по станціях, сортувальних гірок, радіовузлів, інформаторів, дикторських, а також квиткових і багажних кас, довідкових бюро, бюро замовлення квитків, технічних контор, телетайпних залів, приміщень з радіоустановками зв'язку для операторів технічних контор повинні бути ізольовані від доступу сторонніх осіб. Стінки та стеля оббиваються звукопоглинаючими акустичними плитами. Планування площ кабіни кас, опалення, вентиляції та побутових пристроїв повинні відповідати нормам технологічного проектування вокзалів.

У приміщеннях камер зберігання ручного багажу на вокзалах повинні бути забезпечені робочі проходи шириною не менш 1 м і проїзди шириною не менш 1,5 м. Ці приміщення повинні мати приточно-втяжну вентиляцію.

Температура, відносна вологість, кратність обміну і швидкість руху повітря в приміщеннях повинні відповідати санітарним нормам. У всіх виробничих та допоміжних приміщеннях залежно від характеру виробничих процесів має бути передбачена вентиляція.

Освітлення території і шляхів станції, споруд пасажирського господарства та службових приміщень повинно відповідати встановленим нормам штучного освітлення об'єктів транспорту. Станційні світильники повинні встановлюватись так, щоб був забезпечений захист очей робітників станцій, портів і локомотивних бригад від сліпучої дії джерел світла. Обчищення світильників, прожекторів слід проводити в строк. У ці же строки необхідно робити контрольні вимірювання освітлення.

Машини, механізми, інвентар та інше обладнання повинні відповідати затвердженим Технічним умовам, типовим вимогам по техніці безпеки і виробничої санітарії, мати паспорт та іншу встановлену технічну документацію, періодично проходити огляд та експлуатуватися тільки в справному стані.

Рівень шуму та вібрації обладнання не повинен перевищувати встановлені санітарні норми.

Устрій, зміст, обслуговування та реєстрація котельних пристроїв повинні проводитися відповідно до правил обладнання та безпечної експлуатації парових котлів і вказівок інспекцій котлонагляду.

Усі засоби механізації повинні розташовуватися у спеціальних приміщеннях або місцях для їх зупинки і зберігання.

Вантажопідйомні машини повинні триматися та експлуатуватися відповідно до правил обладнання і безпечної експлуатації вантажопідйомних кранів. Утримання і експлуатація ліфтів, вантажних підйомників повинна здійснюватися відповідно до правил обладнання і безпечної експлуатації ліфтів. Кожний підйомник повинен обладнуватися ловцем, гальмами та обладнанням, що виключає можливість пуску ліфту при відчинених дверях шахти.

Автовантажувачі, трактори, електровантажувачі, електрокари та інші машини, на які не розповсюджуються правила обладнання і безпечної експлуатації вантажопідйомних кранів, необхідно тримати відповідно до заводської документації та експлуатувати відповідно до чинних інструкцій по охороні праці.

Технічний стан та придатність засобів малої механізації (візки та ін.) до подальшого експлуатування повинні перевірятися комісією не менш одного разу на місяць головним інженером станції або начальником вокзалу з участю майстра цеха механізації.

Не допускаються до роботи транспортні та навантажувальні машини з такими дефектами: а) невідрегульовані та несправні гальма; б) несправні звукові сигнали; в) перегрів двигунів або іск-

ріння електродвигунів; г) зниження тиску в шинах, наскрізні пробої та пошкодження корда; д) пошкодження електропроводів; е) теча у з'єднаннях маслопроводів та гідросистем, бензопроводу та акумуляторах; ж) несправне освітлення; з) рівень шуму, який перевищує норми, вказані у паспорті.

Електровізки і тягачі можуть експлуатуватися на пасажирських та вантажних платформах, а також в інших місцях, де ухил не перевищує 15 градусів. При зупинці на ухилі візків і тягачів повинні бути загальмовані ручним гальмом; зупинка їх на ухилі понад 8 градусів не допускається.

Порядок експлуатації електровізків, тягачів та інших механізмів на пасажирських і вантажних платформах, а також в інших місцях встановлює головний інженер відділення дороги. У час посадки і висадки пасажирів не допускається рух по платформі тягарів, електровізків, тротуарно-прибиральних та інших машин.

При виконанні розвороту, машини і механізми не повинні під'їжджати до краю платформи ближче 0,5 м. На цій відстані від краю платформи повинна бути нанесена незмивна біла лінія шириною 10 см.

Якщо робота тягача пов'язана з пересіканням залізничних шляхів, він повинен бути обладнаний по обох боках червоними сигнальними ліхтарями.

До електровізка або тягача дозволяється приєднувати одну або декілька багажних або контейнерних візків (але не більш 10). На останньому візку повинен бути працівник, який зобов'язаний наглядати за рухом візків.

Для руху електровізків, які належать організаціям, які не входять до системи МТ, повинна бути відпрацьована інструкція, виходячи з місцевих умов, яка підписується начальником станції і представником організації та затверджується начальником відділення.

Вантажні і порожні багажні і контейнерні візки незалежно від місця зупинки повинні бути надійно закріплені.

Пластинчаті конвеєри, які застосовуються для навантаження, розвантаження багажу, повинні встановлюватися так, щоб виключалась можливість падіння вантажу в обидва боки конвеєра, та були забезпечені проходи шириною не менш 1 м.

Телескопічні вишки повинні мати справні ловці та кінцеві вимикачі. На станині вишки необхідно наносити фарбою вантажопідйомність і строк чергового випробування. Випробування повинно проводитися один раз на два роки.

Підйом корзини телескопічної вишки допускається тільки після установлення та закріплення виносних опор. При установленні вишки на поверхні з асфальтовим покриттям під колеса слід підкладати дошки або ущільнену резину товщиною не менше 30 мм. Горизонтальне переміщення телескопічної вишки в робочому положенні (коли корзина піднята) з людьми забороняється.

Роботи на телескопічній вишці, які виконуються не в приміщенні, можуть виконуватися, якщо швидкість вітру не перевищує 5 м/сек., під керівництвом працівника який дивиться за особою, яка знаходиться на вишці (призначається начальником станції). При швидкості вітру вище 5 м/сек. (коли коливаються гілки дерев, підіймається пил) підніматися на телескопічну вишку забороняється.

Телескопічні вишки повинні обслуговуватися спеціалістами-верхолазами, які проходять спеціальну підготовку по роботі на висоті, та допускаються медичною комісією. Обслуговують телескопічну вишку два чоловіки: один знаходиться на вишці, а другий внизу в безпечній зоні спостерігає за його роботою. Не допускається знаходження людей в зоні роботи вишки.

Вага, яка знаходиться в корзині разом з робітником і обладнанням (пилосос, щітка та ін.), не повинна перевищувати вантажопідйомність телескопічної вишки.

Прибирання пилу в приміщенні можна робити пилососом тільки при наявності в ньому бавовняного фільтру.

Пилозбірник і фільтр повинні очищувати тільки після виключення пилососу від мережі постачання та в спеціальному місці (камері, укритті) при знаходженні робітника за його межами.

Прибирання пасажирських приміщень, залів, перонів, платформ та привокзальних територій має здійснюватися за графіком і по можливості найменшого потоку пасажирів.

Заземлення корпусів електропідлогомиючих машин, квиткодрукових машин, електромоторів електричних компостерів, телескопічних вишок, промислових пилососів здійснюється шляхом підключення їх до загальної заземленої магістралі спеціальними трирожковими штепсельними розніманнями, що виключають можливість включення електромашин в мережу без попереднього їх заземлення.

Періодичну перевірку опірності заземлених пристроїв необхідно проводити не менш одного разу на рік, огляду наземної частини заземленого обладнання електроустановок – не менш одного разу на місяць.

У приміщеннях, де експлуатуються перераховані машини, штепсельні гнізда повинні бути встановлені таким чином, щоб забезпечувалася зручність використання машин у різних місцях приміщень, які прибираються. При роботі машин гнучкий постачальний дріт повинен знаходитися у вільному стані. Наїзд на дріт не допускається. У приміщеннях, де встановлені квитководрукуючі машини та електричні компостери, відносна вологість не повинна перевищувати 60% – 70% при температурі +30° С.

Ремонт квитководрукуючих машин, автоматів для продажу квитків на приміські поїзди, електрокомпостерів, автоматичних довідних установок виконують із відключенням цих обладнань від мережі постачання.

Напруження електричного струму в стрілочних вказівниках не повинно перевищувати 12V. Панель електроапаратури та акумуляторні батареї на вантажниках, тягачах, електровізках під час їх роботи повинні бути закриті щитками. Перевірка постачання блоків автоматичних камер зберігання може проводитися без відключення їх від мережі постачання. При роботі на поверххах блоків повинні використовуватися резинові килими. Паяльні роботи в обладнанні автоматичних камер зберігання повинні проводитись низьковольтним паяльником напруження 12V, друга обмотка якого повинна бути заземлена на корпус.

Ремонт вказівників відправлення поїздів повинен проводитися при знятій напрузі з усього устаткування або з окремих обладнань станційних шляхів. Під час ремонту на рубильник відключення току навішується заборонний плакат “Не вмикати, працюють люди”.

Ручні переносні світильники повинні мати напругу не більш 36V і повинні бути обладнані вилкою (яка, виключає можливість її вмикання в розетку мережі 110V і вище), а також металевою сіткою для захисту лампи від механічних пошкоджень.

Робітники, які обслуговують машини з електродвигунами і електроприборами, повинні забезпечуватись особистими захисними засобами, діелектричними рукавицями, чоботами і калошами, килимами і інструментом з ізольованими ручками.

Вантажно-розвантажувальні роботи з ношею і вантажобагажем проводяться відповідно до чинних правил техніки безпеки та виробничої санітарії при провадженні вантажно-розвантажувальних робіт на транспорті.

На станціях, де немає начальника виробничої дільниці або майстра вантажно-розвантажувальних робіт, цими працівниками по-

винен керувати спеціально навчений працівник виробничої дільниці за посадою не нижче бригадира.

Прийомоздатчик вантажу і багажу на своїй дільниці повинен забезпечити дотримання вимог техніки безпеки при вантажно-розвантажувальних роботах вантажниками, водіями вантажно-розвантажувальними механізмами та іншими робітниками, які пов'язані з навантаженням, розвантаженням, сортуванням та виданням багажу і вантажобагажу.

Перед початком робіт прийомоздатчик вантажу і багажу повинен встановити порядок виконання операції, оглянути робочі місця і забезпечити приведення цих місць у стан, що гарантує безпеку роботи, стежити за надійним установленням трапів, містків, не допускати знаходження на місцях робіт сторонніх осіб.

Прийомоздатчик вантажу і багажу зобов'язаний організувати роботу таким чином, щоб виключити можливість травмування робочих при відчиненні і зачиненні дверей багажних вагонів.

При пересуванні багажних вагонів по фронту навантаження і розвантаження прийомоздатчик вантажу і багажу зобов'язаний сповістити всіх робочих про порядок виконання цих робіт, організувати прибирання прохідних містків.

Пломбування багажних вагонів повинно проводитися тільки в час зупинки рухомого складу з приставних сходів або високих платформ. Приставні сходи для пломбування багажних вагонів повинні бути легкими і зручними для перенесення. Нижні кінці повинні мати упори у вигляді гострих металевих шипів, резинових наконечників та інших гальмових пристроїв в залежності від матеріалів опорної поверхні.

Вивантажений на платформу вантажобагаж або багаж повинен бути складений так, щоб габарит приближення споруд не порушувався; вантажі при висоті до 1200 мм повинні знаходитись від зовнішньої грані головки крайньої рейки не ближче 2 м, а при більшій висоті не ближче 2,5 м.

Працівники, які беруть участь у навантаженні і розвантаженні вантажів механізованим способом, не повинні зупинятись під піднятим вантажем. Не допускається проїзд людей разом з вантажем на кранах, автонавантажниках, електрокарах і причепах. Двері багажного вагону повинні бути зачинені до початку руху поїзда.

При знаходженні на залізничних шляхах працівники станцій і вокзалів зобов'язані дотримуватися таких заходів безпеки:

а) проходити вздовж колії тільки по узбіччю колії або посередині міжколії при цьому стежити: за рухомими поїздами, маневровими складами і локомотивами, предметами, які виступають за межі окреслення габаритів навантаження і рухомого складу;

б) звертати увагу на будівлі і предмети, які знаходяться на шляху сполучення (жолоба гнучких тяг, водовідвідні лотки і колодязі, будову СЦБ і зв'язку та ін.), щоб не спіткнутися;

в) при виході на колію із-за рухомого складу, із будівель та ін. необхідно попередньо переконатися у відсутності рухомого складу по цій колії;

г) переходити шляхи під прямим кутом, попередньо переконавшись, що в цьому місці немає рухомого складу, локомотива; не можна ставати на рейку, між вістрям і рамною рейкою або в жолоба на стрілочному переводі;

д) при переході через шлях, зайнятий зупиненим рухомим складом, на іншій бік користуватись тільки гальмовими площадками вагонів. Забороняється підлізати під вагони;

е) при обході групи вагонів або локомотивів, зупинених на шляхах, черговими по станції, парках, стрілочниками, башмачниками, складськими бригадами, в час роботи дозволяється переходити шлях на відстані від них не менше 3 м, а проходити в простір між роз'єднаними вагонами при відстані між ними не менш 5 м; всім іншим працівникам станції і вокзалів при обході вагонів або локомотивів – при відстані 5 м, а проходити між роз'єднаними вагонами – при відстані не менш 10 м;

ж) по території станції до місця роботи і з роботи проходити тільки по спеціально встановлених маршрутах службового проходу;

з) перед тим, як зійти з гальмової площадки вагону на міжколію, необхідно переконатися в справності підніжок, поручнів, а також у відсутності рухомих по суміжному шляху на небезпечної відстані локомотивів, вагонів, дрезин, автомотрис тощо, сторонніх предметів на міжколії, через які можна спіткнутись. При сході з гальмової площі необхідно триматись за поручні і повертатись обличчям до вагону;

і) сідати на гальмову площадку і спеціальну підніжку і сходити з них дозволяється при зупинці рухомого складу. Складачам поїздів, їх помічникам і кондукторам, як виняток дозволяється сідати на гальмову площадку, спеціальні підніжки вагонів і локомотивів та сходити з них при руху рухомого складу зі швидкістю не вище 3 км в 1

годину з дотриманням заходів безпеки, передбачених в посадовій інструкції для працівників цієї професії;

к) при беззупинчному слідуванні поїздів зі швидкістю понад 120 км на годину знаходитись від найближчої рейки шляху, по якому слідує поїзд, на відстані не менш 5 м.

При русі поїздів з меншою швидкістю, а також маневрових потягів, локомотивів, вагонів заздалегідь відходити в безпечне місце (на узбіччя або міжколію) на відстань не менш 2 м від крайньої рейки.

Маневрова робота на станціях повинна проводитися за встановленим технологічним процесом і планом, який забезпечує безпеку руху і охорону праці робітників, а також зберігання рухомого складу і відповідно до Правил технічної експлуатації, Інструкції по руху поїздів і маневрової роботи, а також Інструкції по сигналізації на залізницях України.

Маневри на станційних шляхах повинні проводитися за розпорядженням тільки однієї особи – чергового по станції, маневрового диспетчера, чергового по гіркі, парку або чергового по колії, а на ділянках, обладнаних диспетчерською централізацією, - чергового поїзного диспетчера. Розподіл між ними обов'язків по керівництву маневрами встановлюється технічно-розпорядчим актом станції.

Маневрова робота проводиться складальною бригадою або одним складачем.

Склад складальної бригади по кожній станції встановлюється залежно від місцевих умов начальником відділення дороги за узгодженням з технічним інспектором профспілки робочих залізничного транспорту.

Локомотивні і складальні бригади повинні бути закріплені за відповідними маневровими локомотивами.

При призначенні на роботу на ту або іншу станцію або в район станції локомотивна і складальна бригади повинні бути перевірені в знанні технічно-розпоряджувального акта і місцевих інструкцій і проінструктовані про особливості праці на даній станції або в районі.

Маневри повинні проводитися зі швидкістю, яка встановлена Правилами технічної експлуатації. За несприятливих метеорологічних умов (сильний вітер, туман, хуртовина), а також на неосвітлених шляхах маневрова робота повинна проводитися з особливою пильністю, а в необхідних випадках зі зниженою швидкістю. При провадженні маневрів в умовах обмеженої видимості (туман, заві-

рюха, снігопад та ін.), а також при роботі з великим складом на кривих ділянках станційних шляхів для передавання сигналів складача поїздів можуть притягуватися стрілочники і сигналісти. Під час проведення маневрів проїзд складача або його помічника дозволяється тільки на гальмових площадках або підніжках вагонів, підніжках, сумісних зі сходами на цистернах, і підніжках або площах локомотивів, тримаючись при цьому за поручні. При русі маневрового складу на відстані більш 3 км, коли в потязі немає вагонів з гальмовою площею, складальній бригаді дозволяється знаходитись на локомотиві. При проведенні маневрів біля високих платформ, будівель і заборів, які знаходяться близько до шляхів, складальній бригаді забороняється знаходитись на сходах тамбура пасажирського вагону, якщо двері тамбура і відкидна площадка не відчинена і не закріплена фіксатором. Забороняється при русі біля високих платформ знаходитись робітникам на спеціальній підніжці вагону з боку високої платформи. Забороняється проїзд на автозчепленні, буксі, гільзах контрштоків паровоза, стоячи на платформі аби сидючи на її бортах. При провадженні маневрів у місцях роботи шляхових бригад з пересіканням переїздів, біля пасажирських платформ, на шляхах вантажних складів, вантажних дворах, складах палива, вагонних і локомотивних депо, на території заводів, майстерень та ін. складальні і локомотивні бригади повинні своєчасно подавати звукові сигнали при наближенні до людей, які знаходяться біля шляху або на платформі, а також попередити про рух потягу людей, які працюють на завантаженні, розвантаженні, ремонті шляхів, вагонів та ін. У цих випадках при русі маневрового складу вагонами вперед один з працівників складальної бригади повинен знаходитись на першій гальмовій площі або підніжці вагону для подання попереджувальних сигналів, а при відсутності гальмових площадок та підніжок працівник повинен йти по узбіччю шляху або середині міжколії попереду вагонів.

Маневрові пересування на ремонтних шляхах вагонних і локомотивних депо повинні проводитись під наглядом і за особливими вказівками відповідального працівника відповідної служби.

Забороняється сідати на гальмові площадки, спеціальні підніжки і сходити з них під час руху маневрового складу: на стрілочних переводах, переїздах та в інших небезпечних місцях; за несприятливих метеорологічних умов (ожеледиця, туман, злив, снігопад, хуртовина тощо); у недостатньо освітлених місцях; у високих платформ, вантажних складів і навалочних площах.

Дозволяється складачу поїздів, його помічнику або кондуктору для подавання сигналів машиністу локомотива при маневрах в кривих ділянках колії переходити колію тільки після того, як вони переконуються, що по цим шляхам відсутній рух поїздів і маневрових потягів.

Забороняється під час руху маневрового складу входити в простір між вагонами для огляду ланцюжка, валика розчіпного важеля, а також проводити розчеплення вагонів в межах стрілочного переводу, на стрілу переїзду і в місцях навантаження і розвантаження навалочних вантажів.

При проведенні зчеплення і розчеплення рухомого складу:

- роботу по зчепленню і розчепленню вагонів, з'єднанню і роз'єднанню гальмових рукавів виконувати тільки в рукавицях;

- перед розчепленням вагонів обов'язково перекривати кінцеві крани суміжних вагонів, а потім роз'єднати гальмові рукава. Перекриття кінцевих кранів повітряної магістралі, роз'єднання і з'єднання рукавів проводити тільки при повній зупинці вагонів;

- розчеплення автоз'єднання проводити стоячи збоку вагону за допомогою розчіпного важеля спеціальної рукоятки, не заходячи в міжвагонний простір.

Під час розпуску потягів з гірки розчеплення вагонів повинно проводитися тільки в спеціально встановлених місцях. Для розчеплення вагонів на сортувальних гірках при зіпсуванні роз'єднувального приводу повинні застосовуватися спеціальні вишки.

Гальмові башмаки повинні зберігатись на спеціальних тумбочках або стелажах, встановлених на міжколії. Забороняється використовувати гальмові башмаки, в яких є хоча б одна із несправностей: лопнута голівка; відсутність опорної пластинки; покороблена і зігнута підошва; лопнутий, надламаний, розплюснутий і зігнутий носок підошви; ослаблене кріплення голівки з підошвою; зігнутість, злом або відсутність рукоятки. Укладання башмака на рейку проводиться вчасно, при цьому працівник повинен знаходитись на безпечній відстані від відцепу або вагону. Після укладання башмака працівник повинен відійти в бік від колії на відстань 1,5 м. Підкладання башмаків під другі скати рухомих вагонів-відцепів повинно проводитись тільки спеціальними засобами (вилкою або башмаконакладувачем).

При провадженні маневрів сигнал машиністу для руху локомотиву повинен подаватись тільки після встановлення стрілки в необхідне положення і виходу працівника в безпечну зону.

Поїзди і склади з негабаритними вантажами повинні пропускатись в межах станції по спеціально виділених для цього шляхах, вказаних у технічно-розпорядчому акті. Про слідування таких вантажів черговий по станції повинен попередити стрілочників та інших працівників, які знаходяться на шляху слідування поїзду або складу. Працівники станції повинні відійти на відстань не менш 2,5 м від найближчої рейки колії, по якому слідує поїзд або маневровий склад з негабаритним вантажем.

На станціях з електрифікованими шляхами забороняється:

- наближатися до контактної мережі, яка знаходиться під напругою на відстань ближче 2 м;

- торкатися електричного обладнання електрорухомого складу як безпосередньо, так і через якісь предмети;

- підійматися або проводити будь-які роботи на дахах вагонів і контейнерів (огляд крівель і пристроїв, які знаходяться на них, постанання водою, завантаження льодом та ін.);

- відчиняти люки (кришки) цистерн, ізотермічних і критих вагонів або вести будь-які роботи на них.

Проведення робіт на рухомому потязі дозволяється при знятті напруги на шляхах, які мають секціонування, тільки після заземлення контактної мережі. Для цього керівник робіт зобов'язаний дати заяву енергодиспетчеру про зняття напруги з контактної мережі з вказівкою точного місця, часу, початку, тривалості або характеру робіт, а також доповісти про це начальнику відповідної дистанції контактної мережі.

По закінченні робіт керівник повинен переконатися в тому, що люди віддалені від частин контактної мережі на відстань не менш 2 м, після чого відмітити час закінчення робіт на копії письмового дозволу, який знаходиться у працівника (електромонтера) дистанції контактної мережі. Останній, особисто переконавшись у тому, що люди знаходяться на безпечній відстані, знімає заземлюючі штанги і дає повідомлення енергодиспетчеру. Після зняття заземлювань штангконтактна мережа вважається під напругою і наближення до неї забороняється.

Робітники станцій, в обов'язки яких входить переключення секційних роз'єднувачів, повинні бути спеціально навчені та їм по-

винна бути присвоєна кваліфікаційна група по техніці безпеки. Робота по переключенню повинна виконуватися в діелектричних рукавицях.

При виявленні обриву проводів контактної мережі або лінії електропередач, які перетинають залізничні шляхи, а також зв'язання з проводів сторонніх предметів, працівник станції повинен про це негайно повідомити на ближчий черговий пункт дистанції контактної мережі, черговому по станції, енергодиспетчеру або поїзному диспетчеру. До прибуття аварійної бригади дистанції контактної мережі небезпечне місце захищається і вживаються заходи, що виключають наближення людей на відстань ближче 10 м до місця обриву проводу.

Якщо обірваний провід або інші елементи контактної мережі виходять за габарит приближення споруди або рухомого складу, то це місце, як місце перешкоди, захищається сигналами зупинки відповідно до вимог Інструкції по сигналізації.

Порушення безпеки руху у поїзній та маневровій роботі на залізницях України класифікуються таким чином:

1. Порушення безпеки руху у поїзній та маневровій роботі на залізницях України класифікуються таким чином:

1.1. Катастрофи.

1.2. Аварії.

1.3. Особливі випадки браку у роботі.

1.4. Випадки браку у роботі.

2. До катастроф належать:

2.1. Зіткнення пасажирських або вантажних поїздів з іншими поїздами або рухомим складом, сходи рухомого складу у поїздах на перегонах і станціях, внаслідок яких загинули або отримали важкі тілесні ушкодження, люди, розбито локомотиви або вагони до ступеня вилучення їх з інвентарю; повна перерва у русі на багатоколінійній або одноколінійній дільниці перевищує 12 годин.

2.2. Зіткнення і сходи рухомого складу під час маневрів, внаслідок яких повна перерва у русі на багатоколінійній або одноколінійній дільниці перевищує 12 годин.

3. До аварій належать:

3.1. Зіткнення пасажирських або вантажних поїздів з іншими поїздами або рухомим складом, сходи рухомого складу у поїздах на перегонах і станціях, внаслідок яких:

– травмовані люди;

– пошкоджено рухомий склад до ступеня заводського ремонту;

- повна перерва у русі на одноколіїній або багатокіліїній ділїниці більша за нормативний час ліквідації наслідків, але не перевищує 12 годин;

3.2. Зіткнення чи сходи рухомого складу під час маневрів, екіпування та інших переміщень, внаслідок яких:

- загинули або отримали тяжкі тілесні пошкодження люди;
- розбито локомотиви або вагони до ступеня вилучення їх з інвентарю;

- повна перерва у русі на одноколіїній або багатокіліїній ділїниці більша за нормативний час ліквідації наслідків, але не перевищує 12 годин.

При визначені катастроф та аварій за часом повну перерву у русі враховувати на всіх ділїниціях, за винятком малодіальних.

4. До особливих випадків браку належать:

4.1. Зіткнення пасажирських та вантажних поїздів з іншими поїздами або рухомим складом, сходи рухомого складу у поїздах на перегонах і станціях, які не належать до катастроф та аварій.

4.2. Приймання поїзда на зайняту колію.

4.3. Відправлення поїзда на зайнятий перегін.

4.4. Приймання і відправлення поїзда по неготовому (неправильно підготовленому) маршруту.

4.5. Проїзд заборонного сигналу, граничного стовпчика або сигнального знаку “Межа станції”.

4.6. Переведення стрілки під поїздом.

4.7. Вихід рухомого складу на маршрут приймання (відправлення) поїзда, на перегін або за граничний стовпчик на станції.

4.8. Злам бокової ферми кузова вантажного вагона, осі, осьової шийки, колеса, боковини візка, надресорної чи хребтової балок пасажирських і вантажних вагонів або тріщини балок візків пасажирських вагонів.

4.9. Відправлення поїзда з перекритими кінцевими кранами.

4.10. Поява на польовому або локомотивному світлофорі дозволяючого показання сигналу замість заборонного або поява більш дозволяючого показання.

4.11. Розвалювання вантажу під час руху.

4.12. Зіткнення поїзда з автотранспортними (гузовими) засобами або іншою самохідною машиною, яке сталося з причин незадовільного утримання переїзду (технічних засобів) чи неправильних дій обслуговуючого персоналу.

4.13. Саморозчеплення, обрив автозчепу або гвинтової стяжки у пасажирському поїзді.

4.14. Падіння деталей рухомого складу пасажирського поїзда на колію.

4.15. Наїзд на сторонні предмети, деталі верхньої будови колії, рухомого складу, візки, лейтери, гальмові башмаки тощо, при якому постраждали люди.

5. До випадків браку належать:

5.1. Зіткнення чи сходи рухомого складу під час маневрів, екіпування та інших переміщень, які не належать до катастроф, аварій та особливих випадків браку.

5.2. Переведення стрілки під маневровим складом.

5.3. Саморозчеплення, обрив автозчепу або гвинтової стяжки у вантажному поїзді.

5.4. Неогородження сигналами небезпечного місця для руху поїздів при виконанні робіт.

5.5. Перехід на інші засоби сигналізації і зв'язку для організації руху поїздів на 8 годин і більше через несправність технічних засобів.

5.6. Розріз стрілки (рухомого осердя хрестовини).

5.7. Злам рейок і елементів стрілочних переводів що лежать в колії.

5.8. Пошкодження локомотива, моторвагонного рухомого складу або моторно-рейкового транспорту та самохідних колійних машин з вимогою допоміжного локомотива.

5.9. Відчеплення вагона, локомотива (секції локомотива) від поїзда під час руху через нагрівання букси або інші технічні несправності.

5.10. Падіння деталей рухомого складу вантажних поїздів на колію.

5.11. Наїзд на сторонні предмети, деталі верхньої будови колії, рухомого складу, візки, лейтери, гальмові башмаки тощо.

5.12. Відчеплення вагона від поїзда на станціях через порушення технічних умов навантаження і кріплення вантажу, що загрожує безпеці руху.

5.13. Несправність, колії, пристроїв СЦБ, зв'язку, контактної мережі, енергопостачання та інших технічних пристроїв або неправильні дії причетних працівників, внаслідок чого допущено перерву у русі або затримку поїзда через несправність рухомого

складу на перегоні і станції понад установлений розкладом час на 1 годину і більше (за винятком заміни гостродефектних рейок).

5.14. Заміна колісної пари по прокату, товщині гребеня або ободу, несправності букси, гальмового обладнання та приводу генератора на шляху прямування пасажирського поїзда (втому числі в пунктах звороту).

5.15. Затримка пасажирського поїзда на шляху прямування (втому числі і в пунктах звороту) через заміну колісних пар понад нормативний час, встановлений начальником залізниці.

5.16. Відмови в роботі електричної централізації, ключової залежності стрілок і сигналів на станціях, автоблокування на перегонах, енергопостачання на станціях і перегонах, несправності контактної мережі, зв'язку, що не усунені протягом 8 годин і більше, а пристроїв на залізничних переїздах протягом 4 годин і більше.

5.17. Перекриття дозволяючого показання сигналу на заборонне, що викликало проїзд заборонного сигналу на станціях.

5.18. Несправність колії або стрілочних переводів на головних коліях, що виявлені вагоном - колісвимірювачем, при яких швидкість руху поїздів обмежена до 15 км/год. або рух поїздів забороняється.

6. Відмови в роботі технічних засобів або неправильні дії причетних працівників, що призвели до затримок поїздів менше ніж на 1 годину та інші відмови розслідуються і враховуються відповідними структурними підрозділами, як порушення.

Такі порушення враховуються і аналізуються відповідними службами залізниць та Головними управліннями Державної адміністрації залізничного транспорту України.

7. Випадки порушень безпеки руху, що сталися на залізничних переїздах з вини водіїв автотранспорту враховуються як дорожньо-транспортні пригоди (ДТП), якщо водії не працюють на підприємствах що підпорядковані Державній адміністрації залізничного транспорту України.

Переважає більшість транспортників України бездоганно виконує свої посадові обов'язки, проявляє високу свідомість, забезпечуючи безаварійну роботу. В той же час в окремих портах, залізницях, відділках, державних підприємствах по перевезенню вантажів та пасажирів, регіональних представництвах залізниць, заводах, метрополітенах та інших структурних підрозділах стан безпеки руху погіршується, допускаються випадки катастроф, аварій і браків, порушення у поїзній і маневровій роботі, що створює загрозу життю і

здоров'ю людей, втрачаються вантажі, виводиться із ладу коштовна техніка, державі завдаються значні матеріальні збитки.

Деякі керівники посилаються при цьому на фінансові труднощі, незадовільне матеріально-технічне постачання, несвоєчасне оновлення застарілих технічних засобів, морського, авіаційного, залізничного транспорту, що, безумовно, має місце і створює певні труднощі в роботі.

Проте, аналіз допущених катастроф, аварій та випадків браку свідчить, що однією з головних причин аварійності є низький рівень трудової і технологічної дисципліни, недбалість і безвідповідальність деяких працівників, пов'язаних з рухом транспорту. Нерідко процес перевезення здійснюється без урахування вимог безпеки руху.

Окремі керівники підприємств і підрозділів та працівники ревізорсько-інструкторського складу у повсякденній роботі не здійснюють постійного контролю за виконанням найважливішої вимоги Правил технічної експлуатації транспорту України, яка зобов'язує працівників транспорту виконувати перевезення пасажирів і вантажів при безумовному забезпеченні безпеки руху, працюють без урахування сучасних вимог до транспорту, обмежуються фіксуванням упущень і недоліків у роботі.

Профілактична робота по запобіганню аварійності, що проводиться сьогодні, форми і методи, котрі застосовуються при цьому, не завжди дають бажані результати, мають ще місце формалізм, робота не на результат для конкретного вирішення питань безпеки руху, а для звіту. Відшкодування збитків, заподіяних при порушенні правил безпеки руху, проводиться не завжди і не в повному обсязі.

Особисті плани деяких керівників повторюють "Основні нормативи особистої участі по забезпеченню безпеки руху", в них відсутні питання по виконанню організаційно-технічних заходів і планів, які спрямовані на покращання стану технічних засобів і рухомого складу, удосконалення технології робіт і технологічних процесів.

Реструктуризація транспорту потребує більшої наполегливості в удосконаленні профілактичної роботи по забезпеченню безпеки руху.

Постановою Кабінету Міністрів України затверджено "Програму підвищення безпеки руху на транспорті у 1997 - 2001 роках", яка передбачає розробку, виробництво та впровадження нових технічних засобів щодо попередження порушень безпеки руху.

РОЗДІЛ IV.

СЛУЖБА ЧЕРГОВИХ ЧАСТИН ОВС НА ТРАНСПОРТІ ТА ВЗАЄМОДІЯ З АДМІНІСТРАТИВНОЮ СЛУЖБОЮ МІЛІЦІЇ

§1. Поняття, завдання, правове положення та організація роботи чергових частин ліноргану

Для успішної охорони громадського порядку, своєчасного попередження і швидкого розкриття злочинів велике значення має комплексне використання, взаємодія сил і засобів різних служб і підрозділів органів внутрішніх справ на транспорті. У зв'язку з цим потрібен постійно функціонуючий координаційний центр, який забезпечував би об'єднання і узгодження їх спільних зусиль, здатний цілодобово задіяти всі наявні сили і засоби при малих затратах часу. Його діяльність по суті має оперативно-управлінський характер. Таким центром і має бути чергова частина органів внутрішніх справ на транспорті.

У військовій науці є поняття “оперативність управління”, що означає – здатність суб'єкта здійснювати управлінські заходи в найкоротший термін. Оперативне управління – процес цілеспрямованого впливу суб'єкта на об'єкт (на правопорушення, надзвичайні обставини, стихійні лиха і т.ін.).

Чергова частина є підрозділом оперативного керівництва по реагуванню на зміни оперативної обстановки, центром управління всіма силами і засобами. Від ефективної її роботи в значній мірі залежить успіх діяльності всіх служб того чи іншого органу. У зв'язку з цим, чергові частини займають особливе місце серед інших структурних підрозділів органів внутрішніх справ. Специфіка діяльності чергової частини полягає в тому, що вона представляє інтереси всіх, об'єднує цим і задачі окремих підрозділів, забезпечує узгодженість і цілеспрямованість їх дій по охороні громадського порядку і розкриттю злочинів, особливо по “гарячих” слідах.

Будучи органами міжгалузевого управління, і допоміжними для керівника, чергові частини виступають як важливі елементи системи управління. Це обумовлюється наступними обставинами:

1. Чергова частина є загальнодоступним, цілодобово діючим підрозділом.

2. Вона наділена організаційно-розпорядчими повноваженнями по відношенню до сил і засобів, які несуть службу протягом чергової доби, для своєчасного реагування на надходячі заяви і повідомлення про злочини і пригоди.

3. Вона не тільки оперативно реагує на зміни обстановки з допомогою сил і засобів, які знаходяться в її підпорядкуванні, але і забезпечує (організаційно, технічно, інформаційно і т.ін.) цей процес управління, здійснює маневрування службовими нарядами і контроль за їх діями.

4. Лише чергова частина може виступати координатором зусиль усіх служб і підрозділів, які беруть участь в охороні громадського порядку, попередженні і розкритті злочинів, центром, здатним зосередити на місці події максимум сил і засобів.

5. Тільки чергова частина може забезпечити безпосереднє виконання, яке пов'язане: з реєстрацією подій і фактів, які підлягають обліку; зі своєчасним розглядом обставин з доставленими в чергову частину; з охороною і утриманням ув'язнених, затриманих; з прийомом, видачею і зберіганням технічних засобів.

У системі чергової служби органів внутрішніх справ можна виділити декілька рівнів управління:

1. Чергова служба МВС України.
2. Чергова служба УВСТ (залізниць).
3. Чергова служба лінійного відділу (відділення) внутрішніх справ на транспорті.

Сьогодні перед нами стоїть задача – розглянути організацію роботи чергової служби третього рівня управління.

Чергова частина ліноргану є органом оперативного управління, покликаним забезпечити вжиття невідкладних заходів по захисту життя, здоров'я, прав і свобод громадян, власності, природного середовища, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань.

Основними задачами чергової частини ліноргану є:

–реєстрація і оперативне реагування на заяви, повідомлення та іншу інформацію про злочини і пригоди, здійснення нагляду за їх розглядом у встановлений законом термін;

–підготовка службових нарядів патрульно-постової служби по охороні громадського порядку і конвоюванню затриманих осіб, взятих під варту, забезпечення оперативного управління ними;

–розгляд обставин щодо правопорушників, доставлених в чергову частину;

–збір, опрацювання та доповідь начальнику ліноргану, його заступникам даних про оперативну обстановку на обслуговуваній території, інформування керівників відповідних галузевих підрозділів;

- забезпечення введення ступенів готовності ліноргану;
- поміщення (звільнення) в ізолятор тимчасового тримання за-триманих і взятих під варту осіб, забезпечення порядку їх конвою-вання (коли при ІТТ ліноргану немає самостійних чергових час-тин);

- виконання довідкової роботи на випадок звернення посадових осіб і громадян з питань роботи ліноргану і його служб;

- контроль за станом охорони ліноргану і ізолятора тимчасово-го тримання;

- забезпечення збереження службової документації, озброєння, спеціальних засобів, засобів захисту, зв'язку, оперативної та кри-міналістичної техніки, іншого майна, за яке відповідає чергова ча-стина;

- контроль за дотриманням санітарних правил, пожежної безпеки в адміністративній споруді ліноргану і на прилеглий території.

Вирішення вказаних задач чергова частина організаційно забез-печує двома видами діяльності:

1. Шляхом оперативного управління.
2. Шляхом безпосереднього виконання.

Таким чином чергова частина виступає одночасно як апарат управління і як орган прямого виконання.

Основними принципами роботи чергової частини є:

- висока бойова готовність;
- оперативність;
- глибоке знання оперативної обстановки на території, що об-слуговується;
- спадкоємність у роботі;
- суворе дотримання законів;
- пильність;
- збереження державної та службової таємниці;
- чітке виконання вимог нормативних актів;
- уважне і ввічливе ставлення до громадян.

У своїй роботі добовий наряд чергової частини керується зако-нами України, постановами Верховної Ради України, указами і розпорядженнями Президента України, постановами і розпо-рядженнями Кабінету Міністрів України, рішеннями місцевих орга-нів влади і органів місцевого і регіонального самоврядування, но-рмативними актами МВС України, УВСТ і Інструкцією по органі-зації роботи чергової частини ОВСТ.

Чергова частина підпорядковується безпосередньо начальнику ліноргану (особі, що його замінює). Крім того, чергова частина знаходиться в оперативному підпорядкуванні чергової частини вищого органу внутрішніх справ (чергова частина УВСТ знаходиться в прямому підпорядкуванні начальника УВСТ, і в безпосередньому – начальника штабу (оперативного відділу, відділення, штабу) УВСТ, а в оперативному – черговій частині МВС України). Чергові частини оперативного підпорядкування – черговій частині (чергові частини) по підрозділах ліноргану, а також службові наряди, інші сили органу внутрішніх справ, які несуть службу по охороні громадського порядку і об'єктів народного господарства, а під час відсутності начальника органу внутрішніх справ і його заступників – весь особовий склад.

Для виконання покладених на чергову частину задач і залежно від її штатної чисельності призначається добовий наряд у складі:

- оперативного чергового;
- інспектора-чергового;
- одного-двох помічників чергового;
- міліціонерів-водіїв автомобілів чергової частини;
- оператора служби “02”;
- оператора телетайпа – друкарки;
- інженера-програміста або оператора ЕОМ.

Оперативний черговий є старшим добового наряду і несе персональну відповідальність за його роботу. З метою оперативного реагування на заяви і повідомлення про злочини, своєчасного порушення кримінальних справ, оперативно-розшукових та інших заходів по розкриттю злочинів і затриманню злочинців по гарячих слідах начальник ліноргану (особа, яка його замінює) при черговій частині організує чергування слідчо-оперативних груп, груп оперативного реагування (захоплення) або резерву.

На випадок ускладнення оперативної обстановки, у зв'язку з переходом на посилений варіант несення служби, для розбору з великою кількістю осіб, які доставляються в міліцію, склад добового наряду за рішенням начальника ліноргану може бути збільшений за рахунок складу працівників інших служб (за графіком). У черговій частині обладнуються не менше двох кімнат для затриманих.

Роботу чергової частини організує начальник ліноргану (особа, яка його замінює), тільки він має право затверджувати графік несення служби нарядами і встановлювати порядок підміни добового

наряду. Служба добових нарядів чергової частини організовується в чотири зміни тривалістю 24 години кожна. Особам добового наряду згідно з чергою надаються перерви для прийняття їжі і короткострокового відпочинку загальною тривалістю 4 години кожному. Після зміни штатним працівникам чергової частини надається відпочинок тривалістю 72 години¹.

Час зміни добових нарядів встановлюється начальником органу. Оперативний черговий, який здає чергування, детально знайомить наряд, який прибув на зміну, з оперативним станом. Інформує про проведену роботу по зареєстрованих злочинах і пригодах, про ті заходи, що намічаються, про сили і заходи, які залучені до охорони громадського порядку, про розпорядження вищих органів, про матеріали, строк вирішення яких скінчився.

Оперативний черговий, який заступає на службу, повинен прийняти від чергового, який здає чергування:

- службову документацію і нормативні акти за переліком;
- зброю, боєприпаси, засоби зв'язку, захисту, спеціальні засоби, оперативну, криміналістичну техніку за переліком;
- затриманих осіб, їх речі, документи, коштовності;
- засоби гасіння пожеж, що знаходяться в черговій частині.

Оперативний черговий повинен перевірити справність охоронної сигналізації, стан охорони ІТТ, зробити запис про всі виявлені недоліки в кінці прийому та здачі чергування. Разом з попереднім черговим вжити заходів по їх усуненню, доповісти рапортом начальнику органу про недоліки. Про прийом і здачу чергування доповідають начальнику органу.

Оперативний черговий повинен постійно знаходитися в приміщенні чергової частини. Він має право відлучитися лише в наступних випадках:

- за викликом начальника ліноргану;
- для прийняття їжі і відпочинку;
- перевірки приміщень ліноргану, ІТТ;
- в інших виняткових випадках (виїзд на місце пригоди, перевірка несення служби нарядами та інші).

Оперативний черговий в період знаходження на місці начальника ліноргану, начальника штабу, чергової частини може відлу-

¹ Наказ МВС України № 485-92р. “Про заходи щодо подальшого вдосконалення діяльності чергової служби ОВС України”.

чатись з чергової частини тільки з їх дозволу. Інші особи добового наряду можуть відлучатися з чергової частини з дозволу оперативного чергового. Залишати чергову частину на одного працівника добового наряду забороняється. По прибутті начальника органу, його заступників оперативний черговий доповідає їм про оперативний стан.

Підсумки роботи чергової частини в цілому і за змінами щомісячно підводяться на оперативній нараді в присутності начальника ліноргану.

§2. Функції чергових частин органів внутрішніх справ на транспорті. Обов'язки добового наряду

Успішне вирішення завдань, покладених на чергові частини органів внутрішніх справ на транспорті вимагають цілеспрямованих дій. Таким чином, діяльність по виконанню зазначених завдань є не що інше, як здійснення черговою частиною своїх функцій.

Функції чергової частини – це складові частини управлінських і безпосередньо виконавчих операцій та виконання покладених на неї завдань.

Функції доцільно характеризувати в сукупності зі службовими обов'язками осіб добового наряду.

Як уже відмічалось, чергова частина є загальнодоступним, цілодобово діючим підрозділом, який виконує функцію оперативного реагування.

Оперативний черговий несе персональну відповідальність за здійснення цілодобового прийому і реєстрації всіх заяв, повідомлень про злочини, правопорушення, пригоди, що надходять в різний час доби.

При отриманні подібних сигналів черговий повинен встановити дані про час, місце, обставини злочину, правопорушення, про завдані ушкодження, стан потерпілих, свідків (очевидців), прикмети злочинців і викрадених речей. Об'єктивна і по можливості найбільш повна інформація про це необхідна для прийняття правильного управлінського рішення.

Згідно з Інструкцією черговий повинен прийняти і зареєструвати подану заяву, повідомлення про злочини в книзі обліку такої інформації та видати талон-повідомлення заявнику, якщо повідомлення подано особисто ним, або від його імені. Потім черговий повинен доповісти про повідомлення, що надійшло начальнику

органу, у вищу чергову частину і за вказівкою начальника вручити заяву під розпис безпосередньому виконавцю.

Після отримання заяви (повідомлення) про злочин черговий за розпорядженням начальника або самостійно повинен вжити невідкладних заходів, спрямованих на його попередження, припинення або розкриття по гарячих слідах. Він повинен:

- направити на місце події слідчо-оперативну групу;
- направити найближчі до цього місця службові наряди;
- направити інспектора, який обслуговує дану територію;
- здійснити маневр силами, що є в його підпорядкуванні з метою блокування шляхів можливого виходу і затримання злочинців;
- постійно підтримувати зв'язок зі співробітниками, що направлені до місця події для отримання інформації про оперативний стан і вжиття додаткових заходів.

При необхідності черговий повинен орієнтувати на відповідні заходи сусідні органи внутрішніх справ. Йому також потрібно організувати перевірку даних про злочини, злочинців, підозрюваних осіб за оперативно-довідковими обліками, а отримані повідомлення передавати слідчо-оперативній групі, службовим нарядам.

Характерною особливістю діяльності лінорганів є те, що інколи доводиться діяти в умовах ускладнення оперативного стану та при надзвичайних обставинах. До них можна зарахувати:

- групові порушення громадського порядку;
- втечі озброєних та інших злочинців, які становлять підвищену громадську небезпеку;
- озброєні напади на об'єкти держбанку, відділення зв'язку та інкасаторів;
- напади на особливо важливі державні об'єкти;
- стихійні лиха, епідемії, епізоотії;
- авіаційні, залізничні, автомобільні катастрофи, події на водному транспорті;
- великі аварії, вибухи на об'єктах, які виробляють (застосовують) сильнодіючі і отруйні речовини;
- великі пожежі на об'єктах, місцях масового перебування людей.

За таких умов діяльність і обов'язки чергового мають певну специфіку. Адже поруч із заходами, яких він вживає при отриманні заяви, повідомлення про злочин, черговий за вказівкою начальника органу (а при його відсутності – самостійно) вводить в дію спеціальний типовий оперативний план дії особового складу. На-

приклад, при втечі озброєного злочинця (дезертира) з використанням ним транспортних засобів черговий оголошує збір особового складу по тривозі, видає співробітникам зброю, спецзасоби, засоби зв'язку і захисту, стежить за станом, інформує про нього керівників зацікавлених органів і організацій.

Інформаційно-аналітична функція чергової частини передбачає безперервне збирання, опрацювання, оцінку і видання інформації керівництву. Як вже відмічалось, виконання цієї функції включає в себе також підготовку і передачу інформації зацікавленим органам. Головною метою її здійснення є інформаційне забезпечення процесу оперативного управління силами і засобами ОВСТ. Ефективність діяльності суб'єкта управління залежить від якості (повноти й достовірності) зібраної інформації, своєчасності її отримання і доведення до виконавця.

У черговій частині повинна зосереджуватись інформація за наступними позиціями:

- про наявність сил і засобів;
- про стан громадського порядку і злочинності на території;
- про фактори середовища функціонування органу внутрішніх справ, які впливають на оперативний стан;
- про результати роботи органу, служб і підрозділів.

Отриману інформацію черговий повинен внести, залежно від її змісту, до книги обліку заяв і повідомлень про злочини та події (які поступають в ОВСТ по телефону, телеграфу, від приладів охоронної сигналізації); до зошиту для записів оперативного чергового; до папки для зберігання телефонограм і т.ін. Така інформація систематизується, аналізується для підготовки керівництву органу внутрішніх справ.

У кінці зміни черговий наряд готує для керівника органу внутрішніх справ, його заступників, інших посадових осіб, прокурора оперативне зведення про зареєстровані протягом доби заяви, повідомлення про злочини, події.

Функція по забезпеченню введення ступенів готовності. З цієї метою черговий повинен постійно контролювати справність технічних засобів і виклику особового складу по тривозі, знати місця його збору, порядок зв'язку з місцевими органами, начальником місцевого військового гарнізону, начальником штабу цивільної оборони. На випадок прийняття сигналу про введення того чи іншого ступеня готовності і пароля до нього черговий (наприклад,

по ліноргану) повинен зафіксувати і підтвердити факт про їх отримання, при цьому сповіщає в чергову частину УВСТ, МВС. Після перевірки пароля і підтвердження отриманого сигналу черговий доповідає про нього начальнику органу і діє відповідно до його вказівки і розроблених інструкцій.

Функція оперативного управління службовими нарядами та іншими силами і засобами, які залучаються до охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю, здійснюється черговою частиною безперервно. Оперативному черговому підпорядковані чергові по підрозділах особи добового наряду, слідчо-оперативна група, наряди патрульно-постової служби.

Оперативний черговий, заступаючи на чергування, повинен знати:

- склад слідчо-оперативної групи, її місце знаходження і шляхи її виклику;

- скільки співробітників і хто конкретно заступає на зміну, на який пост (маршрут);

- обов'язкові норми щодобового виставлення міліцейських нарядів для несення ППС і використання в патрулюванні штатних транспортних засобів.

Оперативний черговий здійснює підготовку особового складу, який заступає на службу, відповідно до вимог Статуту патрульно-постової служби. Він повинен:

- перевірити наявність особового складу відповідно до записів у книзі служби нарядів;

- видати наряду у встановленому порядку необхідні предмети озброєння, спорядження, засобів зв'язку і службові документи;

- оголосити нарядам, що прибули, на якому маршруті патрулювання, посту і в який час вони несуть службу;

- ознайомити з орієнтуваннями про здійсненні правопорушення, прикмети осіб, які розшукуються і викраденого майна;

- вишикувати склад наряду на інструктаж і перевірити наявність у кожного міліціонера необхідних предметів озброєння, спорядження, спитати про стан здоров'я, при виявленні недоліків усунути їх;

- доповісти про готовність особового складу до несення служби особі, що проводить інструктаж¹.

¹ Наказ МВС України №404-94р. "Про затвердження Статуту Патрульно-постової служби міліції України".

Керуючись вказівками начальника органу (або особи, яка його заміщує), вимогами статутів, наказів і інструкцій, оперативний черговий протягом доби забезпечує контроль за несенням служби нарядами. Під час несення служби нарядами оперативний черговий повинен підтримувати з ними зв'язок, приймати від них доповіді про стан ОГП і своєчасно інформувати їх про здійснені злочини, викрадені речі, злочинців, які розшукуються, їх прикмети і можливі маршрути руху, здійснює за вказівкою керівника органу, а в його відсутність самостійно, передислокацію нарядів з врахуванням обстановки, що склалась.

Функції по забезпеченню своєчасного реагування при катастрофах, вибухах, аваріях, великих пожежах, стихійних лихах. Отримавши повідомлення про катастрофу, вибух, аварію, велику пожежу оперативний черговий доповідає керівництву ліноргану і діє за його вказівкою. При відсутності керівників оперативний черговий повинен:

- направити до місця події найближчі службові наряди, підрозділи пожежної охорони;
- викликати необхідні аварійні служби і швидку медичну допомогу;
- доповісти про пригоди і вжиті заходи в місцеві органи і чергову частину вищого органу внутрішніх справ, проінформувати прокурора і чергового по службі безпеки, а також повідомити зацікавлених керівників підприємств, установ, організацій;
- зібрати особовий склад (частину особового складу) органу по тривозі і направити його в район події для охорони громадського порядку, надання допомоги при евакуації та врятуванні людей, майна і організація його охорони. При необхідності – просити начальника гарнізону (військового коменданта) направити в район події військову частину (підрозділ).

При стихійному лиху оперативний черговий повинен:

- доповісти про час, місце і наслідки стихійного лиха керівникам органу, місцевим органам, в чергову частину вищих органів, інформувати прокурора і чергового по органу служби безпеки;
- вжити заходів до врятування і охорони затриманих і взятих під варту осіб, документації, зброї, боєприпасів, іншого майна органу (якщо воно знаходиться в зоні стихійного лиха);
- постійно стежити за зміною обстановки, доповідати керівнику ліноргану, в чергову частину вищого органу внутрішніх справ і діяти відповідно з отриманими вказівками.

Функції по розбору з правопорушниками, доставленими в чергову частину. Розбирання з правопорушниками, доставленими в чергову частину, здійснює оперативний черговий або інший працівник за дорученням начальника органу, його заступників або керівника служби. Оперативний черговий з метою і у випадках, передбачених інструкцією, може провести адміністративне затримання особи за наступні адміністративні правопорушення: дрібне хуліганство; злісну непокору законному розпорядженню або вимозі працівника міліції, члена громадського формування з охорони громадського порядку, військовослужбовця чи образа їх; незаконні операції з іноземною валютою і платіжними документами; дрібна спекуляція; розпивання спиртних напоїв у громадських місцях або поява в громадських місцях у п'яному вигляді, що ображає людську гідність і суспільну мораль; порушення правил дорожнього руху, правил мисливства, рибальства і охорони рибних запасів та інших порушень законодавства про охорону і використання тваринного світу.

Адміністративне затримання може здійснюватися також в інших випадках, які передбачені законодавчими актами.

Функції по поміщенню в ізолятор тимчасового тримання і взяття під варту осіб, забезпечення їх конвоювання, звільнення з нього. Оперативний черговий при відсутності штатних чергових по ІТТ у встановленому порядку поміщає в ІТТ затриманих і взятих під варту осіб, а також осіб, які займаються бродяжництвом (якщо в місті, районі немає приймального-розподільника затриманих за адміністративні правопорушення, за які може бути застосоване стягнення у вигляді адміністративного арешту, а також підданих адміністративному арешту (коли в місті, районі немає спеціального приймального для їх утримання). Оперативний черговий у встановленому порядку звільняє зазначених осіб з ізолятора тимчасового тримання.

Функція по збиранню, опрацюванню та доповіді начальнику органу, його заступникам повідомлень про оперативну обстановку; по інформуванні керівників відповідних підрозділів. Оперативний черговий забезпечує безперервне збирання, опрацювання даних про оперативну обстановку на території обслуговування органу, і готує інформацію начальнику органу і його заступникам, а за їх вказівкою – керівникам відповідних підрозділів.

Функції за охороною будівлі ліноргану і ІТТ. Оперативний черговий повинен:

- знати план охорони і оборони будівлі, порядок пропускового режиму, розміщення службових приміщень;
- зачинити в нічний час всі входи і виходи;
- перевіряти не менше двох разів в нічний час несення служби нарядів по охороні будівлі;
- на випадок озброєного нападу організувати відбиття його і затримання злочинців відповідно до плану охорони і оборони будівлі силами добового наряду, озброївши їх табельною зброєю, спецзасобами і засобами захисту.

Відповідно з планом взаємодії викликати допомогу від підрозділів внутрішніх військ; доповісти про обстановку, вжитих заходів і їх результати начальнику органу і діяти за його вказівкою. Про напад, вжиті заходи і обстановку доповісти в чергову частину вищого органу внутрішніх справ, керівникам місцевих органів влади, проінформувати прокурора і чергового по службі безпеки.

Функції по забезпеченню збереження службової документації, зброї та боєприпасів, спецзасобів, оперативної і криміналістичної техніки, що закріплюється за черговою частиною. У приміщенні чергової частини зберігається службова документація, зброя, боєприпаси, спецзасоби, засоби захисту, оперативна і криміналістична техніка, засоби зв'язку та інше майно. Усе це зберігається в умовах, які забезпечують його збереження. Для збереження зброї, боєприпасів і спецзасобів обладнана спеціальна кімната. Ключі від неї повинні знаходитись у чергового, кімната і шафи опечатані його особистою печаткою, на випадок втрати ключа встановлюється новий замок, запасний ключ передається начальнику органу для зберігання в опечатаному виді.

Нормативні акти і службова документація, призначені для використання особами добового наряду. Видавати нормативні акти, оперативні плани та іншу службову документацію без особового на те дозволу начальника органу забороняється. Про видачу нормативного акта робиться відмітка в журналі для записів, назва нормативного акта, строк повернення його, підпис чергового.

Функції по забезпеченню довідкової роботи. Оперативний черговий і помічник чергового повинні знати: структуру органу, дислокацію підпорядкованих йому підрозділів, вищих органів внутрішніх справ, засоби зв'язку з ними, а також задачі, які вирішуються відповідними службами; картотеки та інші довідкові матеріали, порядок доступу до них і видачі довідкової інформації.

Функції контролю за дотриманням пожежної безпеки і санітарних правил. Забезпечуючи контроль за дотримання правил пожежної безпеки та санітарних правил в адміністративній будівлі відділу внутрішніх справ і прилеглий території, оперативний черговий повинен:

- при прийомі чергування перевірити наявність, справність та укомплектованість засобів пожежегасіння;

- знати правила користування засобами пожежегасіння, план евакуації людей і майна, систему аварійного відключення електроенергії, газу і водопостачання в приміщенні відділу внутрішніх справ;

- під час чергування періодично проводити обхід приміщень відділу внутрішніх справ з метою попередження можливого запалення;

- вимагати від співробітників та інших осіб, які знаходяться в приміщенні відділу внутрішніх справ, суворого дотримання правил пожежної безпеки;

- не допускати збереження легкозаймистих рідин і матеріалів, вибухових речовин в приміщеннях чергової частини та органу внутрішніх справ;

- на випадок виявлення неполадок в електромережі, електрогазовий апаратурі, опалювальній системі негайно викликати спеціалістів для їх усунення;

- забороняти здійснення робіт із застосуванням відкритого полум'я і без відповідного дозволу на це органу держпожнадзора;

- по закінченні робочого дня перевірити відключення електроприладів і освітлення в службових кабінетах, коридорах та інших приміщеннях, а також здачу працівниками відділу внутрішніх справ ключів від службових кабінетів в чергову частину;

- на випадок займання (пожежі) організувати виклик пожежної частини і вжити заходів до ліквідації пожежі, евакуації людей, матеріальних цінностей та іншого майна відповідно до затвердженого начальником відділу внутрішніх справ планом дій при пожежі;

- вимагати від працівників відділу та інших осіб, які знаходяться в службових приміщеннях чергової частини, ІТТ і на прилеглий до відділу території, дотримання санітарних правил;

- контролювати продовольчі і речові передачі для затриманих, арештованих. Не допускати передачі їм швидкопсувних продуктів і більш ніж встановлено нормою, а також предметів, які не дозволені для збереження їх в місцях утримання затриманих, арештованих.

Чергова частина МВС, УВСТ здійснює оперативний контроль за діяльністю чергових частин, підрозділів і установ, які входять до складу МВС, УВСТ. Реалізуючи **контрольну функцію**, оперативний черговий, добовий наряд контролює:

- забезпечення чергування в підлеглих органах тільки штатними черговими або позаштатними, але допущеними наказом начальника органу до несення чергової служби;

- подання повної, об'єктивної і своєчасної інформації про стан оперативної обстановки на території, що обслуговується;

- повноту і своєчасність обліку заяв і повідомлень про події, які поступають у чергові частини відділів внутрішніх справ;

- своєчасність доведення розшукової інформації до службових нарядів особового складу;

- своєчасність виїзду і виконання вимог до комплектування оперативних груп, ефективність використання сил і засобів, які залучаються до невідкладних заходів по пригодах;

- ефективність використання транспортних засобів і засобів зв'язку, оперативної, криміналістичної техніки і спеціальних засобів, закріплених за черговими частинами відділів внутрішніх справ.

Крім того, добовий наряд повинен систематично (за графіком) проводити перевірку чергових частин підпорядкованих органів і установ внутрішніх справ. При виявленні порушень оперативний черговий повинен вжити необхідних заходів і доповісти начальнику і начальнику штабу.

§3. Права оперативного чергового та інших осіб добового наряду

Для того, щоб оперативний черговий та інші особи добового наряду могли ефективно виконувати свої функціональні обов'язки, вони повинні мати відповідні права. По суті, права чергової частини, як відносно самостійного підрозділу органу внутрішніх справ, знаходять своє вираження в правах оперативного чергового, оскільки він є безпосереднім організатором діяльності чергової частини і його права найбільш вагомі з точки зору виконання черговою частиною свого призначення.

Загальні права – це ті права оперативного чергового, якими він наділений як співробітник органів міліції не залежно від свого посадового становища. Відповідно до Закону “Про міліцію” оперативний черговий має право:

– вимагати від громадян і посадових осіб, які порушують громадський порядок, припинення правопорушень, та дій, що перешкоджають здійсненню повноважень міліції. У разі невиконання зазначених вимог застосувати передбачені цим законом заходи примусу;

– перевіряти у громадян при підозрі у вчиненні правопорушень документи, що посвідчують їх особу, а також інші документи, необхідні для з'ясування питання щодо додержання правил, нагляд і контроль за виконанням яких покладено на міліцію; та інші права.

Затримувати і утримувати в спеціально відведених для цього приміщеннях:

– осіб, підозрюваних у скоєнні злочину, звинувачених, які переходять від дізнання, слідства або суду, засуджених, які ухиляються від виконання кримінального покарання (до їх передавання),
- на строки і в порядку, передбачених законом;

– осіб, щодо яких як запобіжний захід вибрано взяття під варту – на строк, встановлений органом попереднього розслідування, прокурором, судом, але не більш десяти діб;

– осіб, які здійснили адміністративне правопорушення для складання протоколу або розгляду справи по суті, якщо ці питання не можуть бути вирішені на місці – на строк до 3-х годин, а в необхідних випадках для встановлення особи і виявлення обставин справи правопорушення – до 3-х діб з повідомленням про це письмово прокурора протягом 24 годин з часу затримання;

– неповнолітніх до 16 років, що залишились без піклування – на строк до передачі законним представникам, або до влаштування у встановленому порядку, а неповнолітніх, що вчинили суспільно небезпечні діяння і не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність - до передачі їх законним представникам або направлення в приймальники-розподільники, але не більше 8 годин;

– осіб, які вчинили злісну непокору законній вимозі працівника міліції, – до розгляду справи суддею;

– осіб, які знаходяться в громадських місцях в стані сп'яніння, якщо їх вигляд ображає людську гідність і суспільну мораль, якщо вони не можуть самостійно пересуватись, або в спеціальні медичні установи, або для доставляння їх до місця проживання, або до їх витверезіння (не менше 3-х годин, не більше доби).

– військовослужбовців, що мають ознаки вираженого психічного стану які створюють реальну небезпеку для себе і оточуючих, – до передачі їх в лікувальні установи, але не більше 24-х годин;

– осіб, які підозрюються в бродяжництві – у встановленому порядку в приймальник-розподільник, а коли він відсутній – утримувати таких осіб з санкції прокурора в камерах ІТТ, але не більше 10 діб;

– осіб, які відхиляються від виконання постанови суду про направлення на примусове лікування від хронічного алкоголізму і наркоманії, - на строк до 3 діб.

Проводити фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку, дактилоскопування осіб, затриманих по підозрі скоєння злочину або за бродяжництво, взятих під варту, звинувачених в здійсненні злочину, також осіб, підданих адміністрації, та інші права¹.

Спеціальні права оперативного чергового відділу внутрішніх справ випливають з його положення старшого оперативного начальника над черговими всіх підрозділів і установ системи МВС України, які входять до складу відділу внутрішніх справ, а також працівниками всіх видів службових нарядів, які виконують задачі по охороні громадського порядку, боротьбі зі злочинністю, ліквідації наслідків стихійних лих та інших надзвичайних обставин.

Спеціальні права оперативного чергового регламентовані Інструкцією про організацію чергової частини. Черговий при виконанні службових обов'язків має право:

– віддавати обов'язкові для виконання розпорядження черговим служб і підрозділів, які структурно входять до складу відділу внутрішніх справ, службовим нарядам, а за відсутності начальника відділу внутрішніх справ і особи, яка його замінює, – всьому особовому складу з питань забезпечення громадського порядку, пожежної безпеки, здійснення невідкладних заходів з метою попередження, припинення і розкриття злочинів;

– здійснювати відповідно до Статуту ППСМ контроль за несенням патрульно-постової служби і використанням автотранспорту відділу внутрішніх справ за призначенням;

– контролювати своєчасність і повноту виконання відданих розпоряджень, вимагати подання письмових або усних доповідей про виконання поставлених задач;

– отримувати від керівників служб і підрозділів відділу внутрішніх справ інформацію про розстановку сил і засобів, про режим

¹ Про міліцію: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1991 - № 4. – Ст. 11.

роботи особового складу, а також іншу інформацію, яка потрібна для виконання покладених на нього функцій;

- вимагати від особового складу відділу внутрішніх справ підтримання встановленого порядку, дисципліни, правил пожежної безпеки і санітарії;

- контролювати охорону і режим утримання в ІТТ заарештованих, затриманих, вимагати від відповідних керівників усунення виявлених недоліків і створення умов, які виключають надзвичайні події;

- відсторонювати від служби, коли відсутній начальник органу внутрішніх справ або його заступники будь-якого працівника відділу внутрішніх справ за грубий дисциплінарний проступок, скоєння злочину або при спробі це зробити з наступною доповіддю начальнику органу;

- звертатися на випадок ускладнення оперативної обстановки до вищих чергових частин і сусідніх органів внутрішніх справ з метою отримання термінової допомоги силами і засобами, також необхідної інформації;

- вводити в дію згідно з установленим порядком спеціальні оперативні плани, оголошувати збір особового складу або окремого підрозділу ліноргану по тривозі;

- вимагати від керівників і працівників служб і підрозділів ліноргану інформацію, необхідну для виконання покладених на чергову частину задач;

- контролювати своєчасність і повноту виконання відданих черговою частиною розпоряджень.

Черговий також має право вносити пропозиції начальнику органу внутрішніх справ на транспорті:

- про покращання і забезпечення чергової частини засобами зв'язку, оперативної, криміналістичної, організаційної техніки та транспортом;

- про впровадження в діяльність чергової частини передових форм і методів роботи, нових досягнень науки і техніки;

- про раціональне використання приміщень чергової частини;

- про заохочення працівників міліції, членів ДНД і громадян, які проявили себе з кращої сторони по охороні громадського порядку і боротьбі зі злочинністю, а по фактах несумлінного ставлення до служби працівників міліції – про притягнення їх до дисциплінарної відповідальності.

Таким чином, розподіл прав оперативного чергового на загальні і спеціальні обумовлено як законами, нормативними актами, так і сферами застосування.

Якщо свої, спільні для всіх працівників міліції, права черговий застосовує при безпосередній особистій участі в забезпеченні охорони громадського порядку і боротьбі зі злочинністю, то спеціальні реалізують тільки при відсутності оперативного управління силами і засобами органу внутрішніх справ, організаційному забезпеченню оперативного управління.

Інші особи добового наряду чергової частини при виконанні ними службових обов'язків наділені правами, які передбачені чинним законодавством Законом України "Про міліцію", Інструкцією, в межах повноважень.

Отже чергова частина наділена правами в достатньому обсязі для виконання покладених на неї задач.

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

РОЗДІЛ V.

ОХОРОНА ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ НА ТРАНСПОРТІ. ПАТРУЛЬНО-ПОСТОВА СЛУЖБА МІЛІЦІЇ НА ТРАНСПОРТІ, ЇЇ ЗАВДАННЯ

§1. Поняття, правові основи і особливості охорони громадського порядку і громадської безпеки на транспорті

Чітка і безперервна робота транспорту залежить від ряду об'єктивних факторів, в тому числі і від стану громадського порядку. Порушення його на транспорті має підвищену небезпеку, що нерідко дезорганізує пасажирські і вантажні перевезення, порушує інтереси багатьох компаній, корпорацій, завдає матеріальний збиток, тягне тяжкі наслідки – аварії, катастрофи, нещасні випадки.

Використовуючи безперервний рух поїздів і суден, злочинці намагаються переховати сліди злочинів, уникнути відповідальності. Потерпілі від злочинів пасажирів потрапляють у скрутне становище, залишаючись нерідко без грошей, речей і документів далеко від дому. Дуже часто тяжко встановити час і місце скоєння злочину. Затримки в доставці вантажів тягнуть перебої в роботі промислових підприємств, установ і організацій. Тому громадський порядок та безпека на транспорті мають важливе значення, і є однією з умов успішної доставки пасажирів і вантажів в місця призначення.

Забезпечення охорони громадського порядку на транспортних магістралях, вокзалах, пристанях, в аеропортах і інших громадських місцях – важливий і відповідальний обов'язок, що покладається на міліцію. Виділити названу функцію органів внутрішніх справ на транспорті як головну дозволяє те, що значна частина злочинів, що реєструються по лінії карного розшуку, і переважна більшість адміністративних правопорушень (провин) вчиняються у сфері пасажирських і вантажних перевезень.

Про цю функцію як про головну говорять ще й тому, що по її реалізації, по тому, як охороняється громадський порядок, судять про роботу органів внутрішніх справ на транспорті. Саме тут – на транспортних магістралях, вокзалах, пристанях, в аеропортах – складається громадська думка в цілому про ОВС на транспорті.

Під **охороною громадського порядку на транспорті** розуміється система державних і громадських заходів по здійсненню на-

гляду за дотриманням умов правил громадського порядку, попередженню і припиненню його порушень, застосуванню заходів державного і громадського впливу до порушників¹.

У функції адміністративної служби міліції входить також здійснення різноманітних заходів по попередженню і припиненню порушень, забезпеченню нормальних умов для функціонування державних і громадських організацій, праці, відпочинку громадян, поваги їхньої честі і гідності.

Охорона громадського порядку на транспорті полягає в організації боротьби не тільки зі злочинами, але й з адміністративними правопорушеннями (поява на вокзалах, в поїздах, товарних парках, на перонах, в авіаційних, морських і річкових портах, на пристанях, суднах і в інших громадських місцях у п'яному вигляді, що ображає людську гідність і суспільну мораль; дрібне хуліганство; розпивання спиртних напоїв там, де їх продаж заборонено; порушення правил торгівлі спиртними напоями тощо).

Охорона громадського порядку на транспорті – це, нарешті, нагляд за виконанням службовими особами і громадянами рішень органів державної влади і управління з питань громадського порядку і правил користування транспортом і його засобами.

У системі АСМ на транспорті важливе місце займають питання забезпечення громадської безпеки. Під **громадською безпекою** на транспорті розуміється система відносин, що складаються в процесі використання і експлуатації транспортних засобів при точному дотриманні умов спеціальних правил, встановлених державою, з метою відвертання або усунення тяжких наслідків, що можуть настати в результаті дій стихійних сил природи або діяльності підприємств, службових осіб і громадян, зв'язаних з підвищеною небезпекою для навколишніх. ОВС на транспорті є системою органів, що входять до загальної системи МВС України. Систему органів внутрішніх справ на транспорті можна підрозділити на підсистеми ОВС на об'єктах залізничного, повітряного і водного транспорту.

Перед підрозділами органів внутрішніх справ на транспорті стоять задачі, аналогічні тим, що виконують і територіальні органи внутрішніх справ, але здійснюють вони їх в особливих специфічних умовах. До таких умов належать:

¹ Околович Л.Я. Организация и тактика охраны общественного порядка на транспорте: Учебное пособие. – М., 1984.

– велика довжина ділянок обслуговування, що спричиняє розосередження сил адміністративної служби міліції. Патрульно-постові наряди часто несуть службу на великій відстані друг від друга і від чергових частин тобто ліній контролю, що ускладнює надання їм допомоги. У багатьох випадках постові і патрульні несуть службу на одиночних постах і маршрутах при супроводі пасажирських поїздів;

– цілодобова робота транспорту, що зумовлює необхідність виставлення нарядів практично протягом усієї доби з урахуванням оперативної обстановки. Це положення найбільш повно стосується роботи залізничного і повітряного транспорту. Обсяг пасажирських перевезень на водному транспорті не настільки великий;

– велике скупчення людей і матеріальних цінностей на невеликих ділянках, відносно вільний доступ до речей пасажирів, вантажів і інших матеріальних цінностей. Незважаючи на зростання мережі автоматичних камер зберігання ручної поклажі пасажирів, наявність спеціальної відомчої охорони, опечатування вагонів і контейнерів, доступ сторонніх осіб до вантажів і речей пасажирів залишається відносно вільним;

– можливість цілодобового, досить вільного використання транспорту для пересування після скоєння злочину з метою переховатися;

– постійна змінюваність осіб, які користуються транспортом, проживання їх поза зонами оперативного обслуговування транспортних органів внутрішніх справ;

– зосередження на транспорті неповнолітніх, які, користуючись безконтрольністю з боку батьків, приходять на його об'єкти з цікавості, з метою “подорожі”, для скоєння дрібних крадіжок і т. ін.

Крім того, об'єкти, що обслуговуються ОРС на транспорті, їх важливість і значущість для адміністрації і департаменту, нормального забезпечення режиму роботи в перевезеннях пасажирів і вантажів свідчать про особливості середовища, в якій вони здійснюють свою діяльність.

Згідно з наказом МВС України № 195 від 05.04.2000 р. “Про розмежування території та зон оперативного обслуговування між транспортними та територіальними органами внутрішніх справ України”, ОВС на транспорті забезпечують громадський порядок і несуть відповідальність за стан боротьби зі злочинністю:

- на залізничному транспорті – у рухомому потязі, на перонах, вокзалах, на перегонах, зупиночних пунктах, платформах, перехідних мостах, вантажних дворищах, контейнерних пунктах і інших об'єктах Міністерства транспорту в межах земель, відведених для залізниць;

- на повітряному транспорті – у межах аеродромів, в будівлях аеровокзалів, на повітряних суднах, а також у житлових містечках аеропортів;

- на морському транспорті – у морських портах, на судноплавній частині акваторії портів, у вокзалах, портових пунктах, на судах і інших засобах Департаменту морського транспорту;

- на річковому транспорті – у річкових портах, вокзалах, на пристанях, причалах (за винятком причалів для прогулянкових засобів, баз відпочинку і човнових станцій), на території шлюзів, що охороняються, у пунктах відстою і ремонту суден, на судноплавній частині акваторії рік і каналів, судах і інших плавучих засобах Департаменту органів управління річковим транспортом¹.

До особливостей адміністративної служби міліції на транспорті необхідно віднести побудову системи і структури апаратів і підрозділів, наявність спеціальних нарядів тощо.

Система ОВС на транспорті будується близько до організації транспортної системи країни на основі більш точної централізації, ніж система територіальних органів. Органи внутрішніх справ на транспорті підпорядковані тільки вищим ланкам даної системи.

ОВС на транспорті – це органи державного управління, наділені відповідним обсягом повноважень. Основними з них є: забезпечення реалізації прийнятих від імені держави юридично обов'язкових актів шляхом здійснення спостереження за виконанням їхніх вимог, застосування заходів виховання і переконання, виконання цих актів на основі вимог, використання в необхідних випадках заходів державного примусу.

Конкретне правове положення ОВС на транспорті виражається в тому, що вони:

- здійснюють свою діяльність на основі і відповідно тільки до закону;

¹ Наказ МВС України № № 195 від 05.04.2000 р. “Про розмежування території та зон оперативного обслуговування між транспортними та територіальними органами внутрішніх справ України”.

- підпорядковані вищим органам державного управління;
- діють у межах своєї компетенції і мають у цих межах оперативну самостійність;

- вони наділені повноваженнями державно-владного характеру.

Правове положення ОВС на транспорті регулюється законами держави, також і спеціально встановленими для об'єктів транспорту. Одним із законодавчих актів, які визначають правове положення ОВС в охороні громадського порядку, є Закон України “Про міліцію”.

Відповідно до названого закону на ОВС на транспорті як на галузеву підсистему органів внутрішніх справ країни у сфері адміністративної служби міліції покладаються наступні обов'язки:

- забезпечення охорони громадського порядку на транспортних магістралях, вокзалах, пристанях, в аеропортах і інших громадських місцях;

- організація роботи по попередженню злочинів і інших правопорушень;

- вжиття необхідних заходів до їхнього розкриття, виявлення причин, що породжують злочини і інші порушення правопорядку, і умов, сприятливих їх скоєнню, вжиття заходів до усунення таких причин і умов;

- здійснення в установленому порядку нагляду за виконанням службовими особами і громадянами актів органів державної влади і державного управління з питань охорони громадського порядку;

- сприяння в межах своїх повноважень депутатам Рад народних депутатів і службовим особам при виконанні ними своїх обов'язків, якщо окремі громадяни відмовляються підкорятися законним вимогам цих осіб або перешкоджають їх нормальній роботі. Працівники міліції, до яких звернута вимога депутата про припинення виявленого ним порушення законності, зобов'язані негайно вжити заходів щодо його усунення, при необхідності – притягнення винних до відповідальності;

- проведення спільно з іншими державними і громадськими організаціями відповідно до чинного законодавства боротьби з п'янством та іншими антигромадськими явищами, сприятливими до скоєння злочинів, виявлення осіб, які ведуть антигромадський, паразитичний спосіб життя, вжиття щодо цих осіб заходів, передбачених законом;

—забезпечення в установленому порядку правил зберігання, перевезення зброї, боєприпасів, вибухових матеріалів і інших предметів і речовин дозвільної системи;

—участь при стихійних лихах і інших надзвичайних обставинах у рятуванні людей, організація охорони державного, громадського і особистого майна громадян, що залишилося без нагляду, надання сприяння в проведенні карантинних заходів при епідемії і епізоотії, в охороні природних багатств, у боротьбі з браконьєрством і порушеннями правил полювання і рибальства та ін.

Правові основи міліції на транспорті знайшли своє відображення і деталізацію в Законі “Про міліцію”, що прийнятий 20 грудня 1990 р. Верховною Радою.

Органи державної влади і управління відповідно до їх компетенції в ряді своїх постанов визначили обов'язок ОВС на транспорті по забезпеченню нагляду за виконанням правил, які діють на транспорті, недодержання і порушення яких може привести до порушень громадського порядку і інших тяжких наслідків.

Крім того, на ОВС на транспорті покладено контроль за дотриманням громадянами правил, встановлених на залізницях. З цією метою органи внутрішніх справ на транспорті зобов'язані:

—вживати заходів до забезпечення належного громадського порядку в період масової посадки і висадки пасажирів і при переході людей через залізничні шляхи;

—систематично перевіряти виконання постанов уряду і нормативних актів, що стосуються заборони торгівлі квитками з рук, а також виявлення осіб, які, користуючись транспортом, перевозять легкозаймисті і наркотичні речовини.

Аналіз діяльності органів внутрішніх справ на транспорті по забезпеченню охорони громадського порядку і безпеки дозволяє класифікувати адміністративні проступки на дві групи.

До першої групи адміністративних проступків у сфері громадського порядку на транспорті належать: дрібне хуліганство; поява у вокзалах, поїздах, на судах і інших об'єктах транспорту осіб у п'яному вигляді, що ображає людську гідність і суспільну мораль; порушення спокою пасажирів і осіб, які працюють на транспорті; захащення громадських місць або громадських приміщень; псування і знищення зелених насаджень в районах вокзалів, станцій, аеропортів, пристань, снігозахисних смуг; розпивання спиртних напоїв в місцях, де торгівля ними в розлив заборонена; паління в місцях, де

це заборонено; гадання, азартні ігри на гроші і інші цінності. Крім того, до першої групи адміністративних проступків у сфері громадського порядку на транспорті можна віднести: допуск осіб в нетверезому стані в місця загального користування; продаж спиртних напоїв, тютюнових виробів підліткам, що не досягли 18-річного віку; невжиття заходів щодо осіб, які ведуть антигромадський спосіб життя.

Друга група адміністративних проступків об'єднує правопорушення у сфері громадських відносин, що складаються:

- на залізничному транспорті: самочинна без потреби зупинка поїзду; підкладання на залізничні шляхи предметів, що можуть викликати порушення правил руху поїздів; самочинний проїзд у вантажних поїздах; прохід по залізничних шляхах поза встановленими місцями; посадка і висадка на ходу поїзду, проїзд на підніжках і дахах вагонів; безквитковий проїзд пасажирів в поїздах; провезення зайвої ручної поклажі; недодержання встановлених правил перевезення ручної поклажі, а саме вогнебезпечних, отруйних, легкозаймистих, вибухових речовин і предметів; провезення особливо важких і громіздких вантажів; прогін худоби через залізничні шляхи, а також випас худоби поблизу залізничних шляхів; невиконання встановлених правил забезпечення цілості вантажів на транспорті, пожежної безпеки і ін.;

- на повітряному транспорті: порушення правил безпеки польотів, порушення правил перевезення небезпечних речовин і предметів, порушення правил, направлених на забезпечення цілості вантажів, порушення правил поведінки на повітряному судні, правил пожежної безпеки, безквитковий проїзд і ін.;

- на морському транспорті: невиконання правил, що забезпечують безпеку пасажирів, при посадці на судна, в шляху слідування і висадці їх із суден; недодержання правил перевезення ручною поклажею вогнебезпечних, отруйних, легкозаймистих, вибухових речовин і предметів; безквитковий проїзд пасажирів; провезення зайвої ручної поклажі, порушення правил пожежної безпеки; порушення правил, направлених на забезпечення цілості вантажів, і ін.;

- на річковому транспорті: недодержання встановлених правил руху і стоянки суден на плесі, на рейдах і в портах; недодержання правил перевезення ручною поклажею вогнебезпечних, отруйних, легкозаймистих, вибухових речовин і предметів; пошкодження портів і гідротехнічних споруд, установ, обладнання; знищення,

пошкодження і зрив, а також перестановка берегових вказівних знаків, що плавають і безквитковий проїзд пасажирів; порушення правил, направлених на забезпечення цілості вантажів, і ін.

Провини другої групи, як правило, серйозно впливають на стан громадської безпеки на транспорті.

§ 2. Організаційно-функціональна характеристика сил і засобів, що беруть участь в охороні громадського порядку

Особливості середовища функціонування транспортних відомств, їх роль у економічному і соціальному житті країни визначили і створення спеціальних ОВС на їхніх об'єктах.

Система ОВС на транспорті має у своїй структурі підрозділи карного розшуку, боротьби з крадіжками власності і вантажів, слідства і адміністративної служби міліції. У 1980 р. було прийнято постанову про створення єдиної системи ОВС на транспорті. До їх складу входять не тільки апарати і підрозділу внутрішніх справ на залізничному і повітряному транспорті, але й органи, що обслуговують об'єкти водного транспорту. В органах внутрішніх справ на транспорті є підрозділи, що здійснюють функції нагляду дозвільної системи. У складі карного розшуку МВС України створений спеціальний апарат для проведення оперативно-розшукових заходів по боротьбі з крадіжками вантажів, що має міжрегіональний характер, а також інших заходів, направлених на викорінення безгосподарності при перевезеннях. В УТСМ і лінійних органах в складі карного розшуку також створені спеціальні підрозділи по боротьбі з крадіжками вантажів.

Регіональні УВСТ України безпосередньо підпорядковані МВС України, і знаходяться в його оперативному підпорядкуванні. Вони обслуговують в одному випадку всі об'єкти залізничного, повітряного і водного транспорту; в іншому – тільки повітряного або залізничного в межах залізниць, відділень доріг, територіальних управлінь цивільної авіації.

Крім того, транспортні відомства, підприємства і організації обслуговують лінійні відділи, відділення внутрішніх справ на станціях, в портах, низовими підрозділами органів внутрішніх справ на транспорті є лінійні пункти міліції.

Відповідно до чинного положення безпосередніми суб'єктами управління у сфері адміністративної служби міліції є начальники органів внутрішніх справ на транспорті. Вони приймають основні рішення по охороні громадського порядку в межах управління

(відділу), лінійного відділу, відділення. Однак функцію підготовки, методичного забезпечення і контролю управлінського рішення вони делегують спеціальним апаратам і підрозділам (відділам, відділенням, адміністративній службі міліції, стройовим підрозділам патрульно-постової служби), що знаходяться в їхньому підпорядкуванні і несуть персональну відповідальність за стан роботи.

Організатором роботи підрозділів адміністративної служби міліції на транспорті є Управління. Основними задачами його є:

- організація охорони громадського порядку попередження і розкриття злочинів силами і засобами підрозділів патрульно-постової служби міліції, інших підрозділів органів внутрішніх справ на транспорті;

- постійне вдосконалення організаторської роботи шляхом науково обгрунтованого планування, використання новітніх досягнень науки і техніки, підвищення професійної майстерності міліцейського складу, вдосконалення системи інформації і аналітичної роботи;

- розробка і здійснення заходів по подальшому вдосконаленню профілактичної роботи на основі аналізу стану охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю;

- зміцнення зв'язків підрозділів служби з населенням, адміністрацією транспортних підприємств і установ, іншими самодіяльними організаціями і відомствами.

Підрозділи адміністративної служби міліції організують охорону громадського порядку в межах залізниць, водних басейнів і на об'єктах цивільної авіації підготовлюють проекти наказів, інструкцій, видають огляди і орієнтування, розробляє пропозиції з вдосконалення охорони громадського порядку на транспортних магістралях. Співробітники відділу регулярно виїжджають в підпорядковані органи для надання практичної допомоги і участі в інспекторських перевірках.

У відділах адміністративної служби УВСТ (ЛВВСТ) немає структурних підрозділів. Організація роботи по основних напрямках діяльності підрозділів адміністративної служби міліції на транспорті здійснюється шляхом розподілу функціональних обов'язків між співробітниками апарату.

Лінійні відділи внутрішніх справ на транспорті є основною ланкою в системі ОВС на транспорті. У своїй діяльності вони підконтрольні регіональним управлінням (відділам) внутрішніх справ

на транспорті. Їх правове положення регламентується Законом України “Про міліцію”, внутрішньовідомчими актами.

У складі лінійних відділів внутрішніх справ на станціях, у портах, як правило, є відділення (групи) адміністративної служби міліції. Вони виконують наступні функції:

- забезпечують громадський порядок на вокзалах, пристанях, у портах, у поїздах, на суднах, на зупиночних пунктах і посадочних майданчиках, на інших об'єктах транспорту;

- спільно з іншими відомствами здійснюють боротьбу з п'янством, бродяжництвом і жебрацтвом;

- у межах своєї компетенції здійснюють адміністративний нагляд за виконанням службовими особами і громадянами актів органів державної влади і державного управління, правил по охороні громадського порядку і безпеки користування транспортом;

- забезпечують охорону затриманих і заарештованих в ІТТ;

- сприяють службовим особам у виконанні ними службових обов'язків у випадках, коли окремі громадяни не підкоряються законним вимогам цих осіб, чинять опір або перешкоджають їхній нормальній роботі;

- спільно з працівниками служб карного розшуку і ДСБЕЗ ведуть боротьбу зі злочинністю, здійснюють розшук злочинців;

- беруть участь у забезпеченні громадського порядку і громадської безпеки при аваріях і катастрофах, при стихійних лихах і інших надзвичайних обставинах і т.ін.

Будучи виконавцями волі суб'єкта управління у сфері охорони громадського порядку, керівники апаратів і підрозділів адміністративної служби міліції ОВС на транспорті у внутрішньоорганізаційних питаннях діяльності є суб'єктами управління. Крім того, за дорученням основного суб'єкта управління вони можуть очолювати підготовку і проведення певних заходів міжрегіонального характеру. У цих випадках їхні рішення носять не рекомендаційний, а наказовий характер.

Велике коло задач, швидкоплинність змін оперативної обстановки, специфічність умов, за яких здійснюється охорона громадського порядку на транспорті, зумовлюють необхідність притягнення до боротьби зі злочинністю і іншими правопорушеннями всіх сил адміністративної служби міліції, інших підрозділів ОВС на транспорті, застосування різноманітних оперативно-тактичних форм, постійного вдосконалення їх діяльності.

Зміст і обсяг охорони громадського порядку визначають систему сил і засобів органів внутрішніх справ на транспорті.

Основною силою, що бере участь у забезпеченні громадського порядку і боротьбі зі злочинністю на транспортних магістралях, вокзалах, пристанях, в аеропортах і в інших громадських місцях, в тому числі і при проведенні масових заходів, є патрульно-постова служба міліції. Вона об'єднує особовий склад стройових підрозділів лінійних відділів і відділень внутрішніх справ (батальйони, роти, взводи, відділення). Крім того, в охороні громадського порядку на транспорті активно використовуються особовий склад приймальників-розподільників для утримання осіб, які займаються бродяжництвом, а також сили громадськості.

Головними задачами патрульно-постової служби на транспорті є:

- забезпечення громадського порядку, попередження, припинення злочинів та інших правопорушень;

- охорона власності, прав і законних інтересів громадян, підприємств, організацій і установ від злочинних посягань і інших антигромадських дій;

- активна участь у розкритті злочинів і затриманні злочинців.

Сили органів внутрішніх справ на транспорті, що беруть участь у патрульно-постовій службі по охороні громадського порядку, можна підрозділити на основні, додаткові і придані.

Основні сили – це апарати і стройові підрозділи патрульно-постової служби органів внутрішніх справ на транспорті. До них належать відділи і відділення, групи адміністративної служби міліції управління (відділів) внутрішніх справ на транспорті, лінійних відділів (відділень) внутрішніх справ, лінійних пунктів міліції, стройові підрозділи патрульно-постової служби міліції.

Додаткові сили – це підрозділи і апарати органів внутрішніх справ, що поряд з виконанням основних функцій своєї діяльності беруть участь в охороні громадського порядку. На транспорті до таких сил належать підрозділи міліції, що утримуються за угодою, оперативно-розшукові групи приймальників-розподільників для утримання бродяг, а також інспекторський і начальницький склад різноманітних підрозділів і установ внутрішніх справ на транспорті, яких залучають до охорони громадського порядку.

Придані сили, що надходять для підсилення патрульно-постової служби від інших органів в оперативне підпорядкування начальників, на яких покладене загальне керівництво по забезпе-

ченню охорони громадського порядку і безпеки. Вони можуть виконувати самостійні задачі на окремих ділянках і напрямках або діяти в складі наряду міліції підрозділу, для підсилення якого вони придані.

Для охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю на об'єктах транспорту застосовуються наступні наряди: патрульна група, патрулі, пости охорони громадського порядку, наряд для супроводу поїздів (суден, літаків), заслон і інші види нарядів¹.

Патрульна група. Для транспортних підрозділів найбільш характерними напрямками роботи патрульних груп є: профілактика і боротьба з крадіжками вантажів на великих залізничних вузлах і дільничних станціях з розвинутою мережею станційних шляхів і споруд для перевалки вантажів (товарні дворища, сортувальні майданчики, контейнерні пункти, тимчасові місця завантаження і розвантаження вантажів); виявлення і затримання бродяг і інших антигромадських елементів на зупиночних пунктах, вокзалах, розташованих в межах великих міст, у місцях відстою вагонів, на дахах службових будинків, теплотрасах, що є на території станції, порту тощо; участь у проведенні спеціальних заходів.

Патрулі, пости охорони громадського порядку. Ці види нарядів найбільш розповсюджені на об'єктах транспорту. За їх допомогою забезпечується охорона громадського порядку на більшості об'єктів як у сфері пасажирських, так і у сфері вантажних перевезень. Патрулі використовуються для обходу територій вокзалів, посадочних платформ, вантажних парків, товарних дворів, контейнерних пунктів. Пости встановлюються на вокзалах (в залах очікування, біля квиткових кас, в приміщеннях автоматичних камер зберігання ручної поклажі, на платформах прибуття і відправлення поїздів), пристанях, у причалів суден, на перонах аеровокзалів, в місцях спецконтролю авіапасажирів і т.ін.

Ефективність постових нарядів по розкриттю злочинів і затриманню злочинців не завжди висока. Ця проблема вимагає спеціального дослідження. Однак сам факт присутності міліціонера виявляє і стримує осіб, схильних до скоєння злочинів. Важлива роль постових нарядів в попередженні і припиненні злочинів. Вони активно ведуть боротьбу з дрібним хуліганством, п'янством, бродяжництвом, бездоглядністю неповнолітніх.

¹ Наказ МВС України №404-94р. "Про затвердження Статуту Патрульно-постової служби міліції України".

Після виходу розпорядження Президента України №98/97 від 25 лютого 1997 р. “Про незадовільний стан виконання заходів щодо боротьби із злочинністю” і рішення колегії МВС України 3 КМ-1-98 р. патрульно-постовій службі міліції як головній силі в охороні громадського порядку в містах і інших населених пунктах, постам охорони громадського порядку приділяється особлива увага. Цей вид наряду зайняв чільне місце в розстановці сил міліції.

Наряд для супроводу поїзду (судна). Названий наряд призначається з метою підтримання громадського порядку і припинення злочинів в шляху слідування поїзду (судна). Кількісний склад наряду супроводу визначається начальником управління (відділу) внутрішніх справ на транспорті або начальником лінійного відділу (відділення) станції, порту. За наявності в наряді супроводу двох і більш людей його очолює старший, що призначається начальником управління (відділу) або начальником лінійного відділу (відділення) з осіб інспекторського складу або досвідчених міліціонерів.

Для супроводу поїзду (судна) спеціального призначення, туристичного поїзду (судна), виділяється посилений наряд супроводу на чолі зі старшим з числа інспекторського складу. Супровід такого поїзду (судна) за вказівкою начальника управління (відділу) внутрішніх справ на транспорті може здійснюватися до кінцевого пункту слідування, в межах залізниці (басейну пароплавства), в межах рейсу повітряного судна або в межах ділянки, що обслуговується підрозділом міліції, який призначив даний наряд.

Наряд супроводу підкоряється начальнику, заступнику начальника і черговому того підрозділу міліції, від якого він призначений. У дорозі наряд супроводу працює в тісній взаємодії з патрульними і постовими нарядами, що несуть службу на станціях, пристанях, аеровокзалах. Особливі обов'язки нарядів міліції по супроводу поїздів (суден) викладені в окремій інструкції.

Особливим видом наряду є **заслон**. Він широко використовується в роботі органів внутрішніх справ на транспорті з метою вчасного викриття і вилучення осіб, які ведуть антигромадський спосіб життя. Заслони створюються на вузлових станціях, у портах, розташованих поблизу обласних центрів, на прикордонних станціях, стиках залізниць, у курортних зонах, туристичних центрах і т.ін. В останні роки на багатьох стиках залізниць, станціях стали створюватися заслони з метою попередження крадіжок вантажів і вчасного викриття злочинів. До складу заслонів окрім працівників ОВС на транспорті входять стрілки воєнізованої охо-

рони, комерційні робітники залізниць. Заслони комплектуються з числа рядового, оперативного або інспекторського складу одного або декількох органів внутрішніх справ на транспорті, інспекторів КМСН, працівників приймальників-розподільників і т.ін.

Найбільш поширеними видами заслонів на транспорті є:

а) заслони по виявленню і затриманню антигромадського елементу і бездоглядних дітей. В їх задачу входить виявлення бродяг, жебраків, бездоглядних дітей на вокзалах, в портах, на пристанях, у відстійних парках вагонів, на дахах службових приміщень, а також у пасажирських і товарних поїздах, на суднах і т. ін.;

б) оперативно-розшукові заслони. Їх дії направлені на розшук осіб, які переховуються від суду і слідства, злочинців-гастролерів, постачальників наркотиків, осіб, які незаконно провозять зброю, боєприпаси, вибухові речовини і т. ін.;

в) заслони по виявленню крадіжок вантажів з рухомого складу. Подібні заслони виставляються як на станціях своєї дороги, так і на стиках станцій сусідніх доріг, звідки прибувають вагони з виявленими ознаками крадіжок;

г) карантинні заслони. Вони створюються для сприяння органам охорони здоров'я і ветеринарії в проведенні режимних заходів при епідемії і епізоотії.

Постійний пошук ОВС на транспорті шляхів підвищення ефективності участі сил міліції в охороні громадського порядку і боротьбі зі злочинністю призвів до втілення в життя нових організаційно-тактичних форм їхньої діяльності. Так, для успішного рішення спеціальних задач по розшуку і затриманню злочинців або осіб, які порушують громадський порядок, використовуються оперативні групи. На практиці їх поділяють на два види. До першого виду належать: оперативно-розшукові групи, групи супроводу товарних поїздів, група вилучення правопорушників. До їх складу входять тільки працівники міліції. Другий вид складають спільні спеціалізовані групи міліції і воєнізованої охорони, посадочні групи і ін. До них окрім співробітників міліції входять робітники транспортних відомств, члени громадських формувань.

Оперативно-розшукова група. Даний вид наряду веде розшук і затримання осіб, які переховуються від слідства і суду, від органів дізнання, пошук викраденого майна. Склад групи може бути різноманітним – міліціонери, оперативний склад служб карного розшуку, ДСБЕЗ, співробітники кримінальної міліції у справах неповнолітніх і ін. Часто групу очолює один з керівників названих

підрозділів. Оперативно-розшукова група працює по певному маршруту, що включає вокзали, станції, порти, причали, ринки, ломбарди, комісійні крамниці, інші місця можливого укриття злочинців, антигромадського елементу, приховання викраденого.

Група супроводу товарних поїздів. Призначений наряд міліції даної групи діє на криміногенних ділянках. Головна його задача – боротьба з крадіжками вантажів в шляху слідування поїзду, судна, на перегонах і проміжних станціях, в портах. Такі наряди при оперативній необхідності супроводжують поїзди з експортно-імпортними вантажами, автотранспортною і сільськогосподарською технікою і іншими важливими вантажами. До складу групи входять міліціонери, молодші інспектори.

Група вилучення правопорушників. Основні задачі групи – надання допомоги нарядам супроводу і затримання в приміських поїздах порушників громадського порядку, доставляння їх в чергову частину міліції і оформлення матеріалів на затриманих. До складу групи входять міліціонери, інспектори підрозділів адміністративної служби міліції і оперативні працівники карного розшуку, начальники лінійних пунктів міліції.

Спільні спеціалізовані групи міліції і воєнізованої охорони транспортних відомств. Такі групи створюються на станціях і в портах з великим обсягом вантажної роботи, у пунктах дислокації штабів, загонів, підрозділів воєнізованої охорони і підрозділів органів внутрішніх справ на транспорті для попередження крадіжок, розкриття крадіжок вантажів, підтримання на вантажних станціях і в портах пропускнуго режиму. До складу груп входять працівники міліції і ВОХР. Основні форми, засоби і прийоми несення служби – патрулювання в станційних парках, на вантажних дворищах, контейнерних пунктах, перегонах, у місцях стоянки поїздів і суден, особливо на польових станціях, організація заслонів, рейдів, засад, таємний супровід поїздів і суден.

Посадочна група. Це спеціальний вид наряду, до складу якого входять 1-2 співробітники міліції, 2-3 робітники транспорту. Група виконує наступні задачі:

- спостереження за відправленням і прибуттям приміських поїздів, забезпечення правил посадки і висадки пасажирів;

- попередження правопорушень, затримання на об'єктах транспорту злочинців, бродяг, порушників паспортних правил і осіб, які знаходяться в п'яному вигляді.

У практиці роботи окремих органів внутрішніх справ на транспорті зустрічаються і інші форми організації охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю на транспорті.

Ефективність охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю залежить не тільки від наявності сил, але і від стану і кількості засобів патрульно-постової служби міліції. Органи внутрішніх справ на транспорті оснащені різноманітними технічними засобами і засобами зв'язку, що забезпечують: швидке передавання необхідної інформації, її отримання і обробку; вчасне прийняття управлінських рішень і доведення їх до виконавців; високу мобільність патрульно-постових нарядів, інших сил і т.ін.

Основними технічними засобами, що використовуються в службовій діяльності органів внутрішніх справ на транспорті, є автомобілі і катери. Вони призначаються для пересування патрулів з одного пункту несення служби на іншій, патрулювання по маршрутах, виїздів на місця пригод, доставляння в міліцію осіб, затриманих за скоєння злочинів і порушень громадського порядку, у виняткових випадках за відсутності спеціального транспорту – для доставляння в медичні установи громадян, які знаходяться в безпорадному стані, а також осіб, які знаходяться на вулицях і в інших громадських місцях в стані сильного сп'яніння. Патрульні автомобілі, як правило, обладнуються радіостанціями. Для несення патрульної служби на водоймищі, а також для забезпечення порядку і безпеки при проведенні свят і спортивних змагань на воді ОВС на транспорті використовують патрульні катери. У ряді органів є спеціальні автомобілі приймальників-розподільників, штабні автобуси, автомобілі з радіостанцією, автобуси і інші автомашини для передислокації великої кількості особового складу при проведенні масових заходів.

Чільне місце серед інших технічних засобів патрульно-постової служби міліції займають засоби зв'язку. В органах внутрішніх справ на транспорті до засобів зв'язки відносять: радіо, провідний зв'язок, телебачення. Сучасні радіозасоби здатні забезпечувати порівняно надійне управління патрульно-постовими нарядами. Вони дозволяють встановити зв'язок в короткі терміни, забезпечити передачу інформації водночас великому числу постових і патрульних, чергових частин і т.д.

Не втратив свого значення для управління патрульно-постовими нарядами, для зв'язку з іншими органами, відомствами і установами провідний зв'язок. На об'єктах залізничного транспорту запроваджено єдиний номер телефону для виклику міліції–“1-

02". У чергових частинах встановлено електронно-обчислювальну техніку, у ряді місць використовується службове телебачення.

У патрульно-постовій службі органів внутрішніх справ на транспорті для боротьби з крадіжками вантажів на маршрутах руху вантажних поїздів, на вантажних дворищах і станціях, для виявлення наркотиків використовуються службові собаки. З їх допомогою також здійснюється розшук і затримання злочинців, осіб, які підозрюються у скоєнні злочинів. Вони можуть використовуватися і при припиненні масових безпорядків, групового хуліганства, при охороні, конвоюванні затриманих і заарештованих.

Таким чином, органи внутрішніх справ на транспорті є специфічною підсистемою в системі МВС України. Здійснюючи охорону громадського порядку і боротьбу зі злочинністю, вони мають спеціальну систему апаратів і підрозділів, які діють в особливих умовах зовнішнього середовища з урахуванням притаманних їй факторів, свої сили і засоби, види нарядів з тактикою дій, відмінної від тактики територіальних органів внутрішніх справ.

РОЗДІЛ VI.

СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ПО ОХОРОНІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ НА ОБ'ЄКТАХ ОБСЛУГОВУВАННЯ ТРАНСПОРТНОЇ МІЛІЦІЇ

§ 1. Поняття і основні елементи управлінських рішень

Найбільш відповідальним процесом у діяльності керівників органів внутрішніх справ на транспорті є підготовка і прийняття рішень на охорону громадського порядку. Цей процес, як правило, складається з наступних основних елементів управлінського циклу: з'ясування задачі; оцінка оперативної обстановки; прийняття рішення. З'ясувати задачу – це означає зрозуміти, яка ситуація склалася в роботі органу внутрішніх справ, його підрозділів, окремих нарядів і що належить зробити керівнику органу, його підлеглим для виконання загальної задачі органів внутрішніх справ у вирішенні конкретних ситуацій.

Оцінка оперативної обстановки включає в себе аналіз сукупності даних, стан громадського порядку і злочинності, ефективності використання сил і засобів органів внутрішніх справ і громадськості в охороні громадського порядку і в боротьбі зі злочинністю на об'єктах транспорту, а також соціально-економічних, демографічних, географічних і інших умов і факторів території обслуговування, що справляють вплив на виконання поставленої задачі. Добре відомо, що тільки на основі аналізу і оцінки оперативної обстановки робляться висновки, формулюються ідеї рішень і розробляються основні заходи з їх реалізації.

Вислів “оперативна обстановка” часто вживається в діяльності органів внутрішніх справ. Під оперативною обстановкою розуміється стан охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю на території функціонування органу внутрішніх справ, що зумовлюється і характеризується сукупністю елементів, умов і факторів¹.

Оперативна обстановка включає в себе такі елементи (частини), як територія функціонування органу внутрішніх справ, стан громадського порядку і злочинності, сили і засоби органу, результати діяльності, кожний з яких має свій зміст.

Територія функціонування органу внутрішніх справ – це географічні і природні умови ділянки обслуговування; чисельність і стабільність населення; розміри і особливості ділянок обслуговування;

¹ Околович Л.Я. Организация и тактика охраны общественного порядка на транспорте: Учебное пособие. – М., 1984.

кількість і види підприємств промисловості, будівництва, транспорту, засобів зв'язку; мережа культурно-видовищних, культурно-просвітницьких, спортивних, торгових і побутових підприємств; кількість пасажирських станцій, портів, зупиночних пунктів, пристаней, їх класифікація; характеристика вантажних дворів і станцій; об'єм вантажних і пасажирських перевезень; частота руху поїздів і суден, польотів літаків і т. ін.

Стан громадського порядку і злочинності визначається рівнем, динамікою і структурою порушень громадського порядку і злочинності; характеристикою осіб, які їх вчинили; місцем, часом і іншими обставинами скоєння правопорушень.

Сили і засоби органів внутрішніх справ характеризуються наявністю і ефективністю їх використання, укомплектованістю, участю громадськості в охороні громадського порядку і в боротьбі зі злочинністю і іншими елементами.

Результати діяльності органів внутрішніх справ по охороні громадського порядку і боротьбі зі злочинністю – показники попередження і розкриття злочинів у цілому, також і силою адміністративної служби міліції, по ділянках обслуговування; взаємодія органу внутрішніх справ, його підрозділів з адміністрацією транспортних відомств і їхніми громадськими організаціями.

У структурі оперативної обстановки важливе місце належить умовам і факторам, тобто різноманітним і чисельним обставинам, які впливають на результати роботи органів внутрішніх справ. Одні з них зумовлюють обсяг роботи (структура ділянки обслуговування, обсяг вантажних і пасажирських перевезень, частота руху і т. ін.), інші виступають у ролі висунутих перед органами внутрішніх справ задач, що сприяють або ускладнюють рішення (кліматичні умови, укомплектованість особового складу і т.ін.), треті характеризують обстановку, в якій працює колектив (достатність і упорядкованість приміщень, наявність і справність автотранспорту, взаємовідносини в колективі і т.ін.). Їх значення і вплив не рівнозначні.

Деякі фактори в діяльності органів не завжди зустрічаються і не характерні для всіх підрозділів. Вони мінливі, але, проявляючись, спричиняють періодичну зміну обстановки. Дію окремих тимчасових факторів можна заздалегідь передбачати і враховувати при плануванні і організації роботи, щодо інших цього зробити не можна. Вони вимагають негайних, заздалегідь неспланованих управлінських рішень.

До тимчасових факторів, які можна і необхідно передбачати працівникам органів внутрішніх справ на транспорті, необхідно віднести сезонність пасажирських і вантажних перевезень, проведення масових заходів політичного, спортивного і іншого характеру. Відомо, наприклад, що на транспорті певну складність викликають перевезення овочів і фруктів. Погана охорона і незахищеність створюють умови для їх розкрадання в шляху, на станціях і в портах, в місцях тимчасового зберігання. Знаючи це, органи внутрішніх справ на транспорті заздалегідь планують проведення в літній і осінній періоди додаткових профілактичних заходів, стежать за ускладненням обстановки. Можна передбачати і такі фактори, як перевезення і доставка до місця літніх робіт студентських будівельних загонів і спецконтингенту.

У той же час стихійні лиха, катастрофи стаються несподівано, різко ускладнюючи оперативну обстановку. Вони вимагають негайних управлінських рішень.

Основою оцінки оперативної обстановки є аналіз. За допомогою аналізу можна розглядати оперативну обстановку як в цілому на об'єктах транспорту, так і по окремих його складових (залізничний, водний, повітряний), у сфері пасажирських перевезень (на вокзалах, у портах, на суднах, в пасажирських поїздах приміського, місцевого і дальнього сполучення), у сфері вантажних перевезень (на товарних станціях, вантажних дворищах, контейнерних пунктах і т.ін.).

У ході аналізу виявляються ділянки, де відзначається зростання злочинності, ослаблення боротьби з порушеннями громадського порядку і правил користування транспортом; встановлюються об'єкти (вокзали, поїзди, судна), на яких ускладнюється обстановка.

Предметом (елементами) аналізу порушень громадського порядку і злочинів можуть бути відомості: за рівнем перевезених вантажів і пасажирів, а інколи і за довжиною ділянок обслуговування; за часом (рік, півріччя, квартал, місяць, день, години); за особами, які вчинили правопорушення (за місцем їх роботи або проживання); за кількістю зареєстрованих злочинів, правопорушень і їхнім видам.

Аналізуючи сили органів внутрішніх справ, слід обов'язково цікавитися: їх кількістю; укомплектованістю штатів; кількістю перевезених пасажирів, що припадає на одного міліціонера; рівнем професійної підготовки і т.ін.

За обсягом аналіз і оцінка оперативної обстановки можуть охоплювати всі або основні напрямки діяльності органів внутрішніх справ на транспорті по охороні громадського порядку. Наприклад, стан боротьби з порушеннями антиалкогольного законодавства; стан боротьби з дрібним хуліганством або бродяжництвом; попередження бездоглядності неповнолітніх і т.ін.

Висновками аналізу оперативної обстановки можуть бути показники: зростання або зниження зареєстрованих злочинів на ділянці; активності боротьби з порушеннями громадського порядку і правил користування транспортом; покращання роботи особового складу органу в цілому і окремих співробітників. Аналіз дозволяє отримати дані для оцінки діяльності органу внутрішніх справ по відвертанню і перепиненню правопорушень, розшуку і виявленню правопорушників, по ефективності вжитих заходів, по складу осіб, притягнутих до кримінальної і адміністративної відповідальності, за станом законності, навантаження на одного працівника органів, долі участі громадськості в охороні правопорядку і боротьбі зі злочинністю і т.ін.

В основі аналізу і оцінки оперативної обстановки лежить порівняння, зіставлення даних. Порівнюють показники роботи органів внутрішніх справ за минулий період, як правило, аналогічний. Наприклад, роботу першого кварталу поточного року - з роботою в першому кварталі минулого року. В одних випадках позитивним є зниження показників (кількості зареєстрованих правопорушень, порушень дисципліни і т.ін.), в інших - зростання (частка участі адміністративної служби міліції в розкритті і попередженні злочинів, кількість виявлених правопорушень по лінії ДСБЕЗ, заохочених співробітників і т.ін.).

Для найбільш характерного аналізу оперативної обстановки органи внутрішніх справ на транспорті, як правило застосовують наступні основні способи.

Статистичний спосіб. Використання цього способу дозволяє з'ясувати: стан охорони громадського порядку і злочинності за певний період; рівень порушень громадського порядку і злочинності, їх структуру; питома вага окремих видів порушень і злочинів в загальній структурі правопорушень. За допомогою даного способу можна виявити не тільки кількісну сторону явищ, процесів, але і якісні зміни. Він дає можливість зазирнути в глиб явищ, подій, фактів, зрозуміти причини їх виникнення, вжити необхідних заходів по їх ліквідації.

Кримінологічний спосіб. Названий спосіб застосовується для виявлення тих негативних факторів, що впливають на утворення правопорушень і їх виникнення. Найбільш часто він використовується при аналізі контингенту осіб, які вчинили правопорушення, і умов, за яких вони були вчинені.

Спосіб соціологічних досліджень. Даний спосіб полягає в тому, що за заздалегідь розробленим планом збираються, узагальнюються, аналізуються дані щодо соціальної характеристики групи осіб, які вчинили правопорушення. Результати дослідження такої контрольної групи зіставляються з вивченими середніми даними і лягають в основу висновків для характеристики більш широких соціальних груп.

Спосіб анкетування. Він належить до числа найбільш ефективних аналітичних способів, що дозволяє більш глибоко і всебічно вивчити причини і умови, які сприяють скоєнню правопорушень, а також питання, зв'язані з діяльністю органів внутрішніх справ на транспорті. Використовуючи цей спосіб, можна проанкетувати різноманітні категорії осіб (пасажирів, робітників різних підприємств, працівників міліції тощо) і отримати необхідні відомості, що не містяться в офіційних звітах.

Спосіб аналізу документів. Цей спосіб полягає в ретельному вивченні різноманітних документів: звітів про роботу, аналітичних довідок, облікових карток і журналів, доповідних записок, актів перевірок, рапортів особового складу, скарг і заяв громадян тощо.

Слід мати на увазі, що кожний окремо взятий спосіб аналізу не може дати повної картини явища або проблеми, що вивчається. Одночасне же застосування різноманітних способів аналізу відкриває більші можливості для вивчення всієї системи управління у сфері охорони громадського порядку.

Висновки з аналізу і оцінки оперативної обстановки дозволяють розробляти оптимальні управлінські рішення, серед них: здійснювати планування роботи; удосконалювати діяльність служби в цілому або її окремих підрозділів; підготовлювати необхідну інформацію і звіти про роботу; планувати забезпечення громадського порядку при проведенні масових і спеціальних заходів і т.ін.

Аналіз і оцінка оперативної обстановки тісно зв'язані з термінами надходження інформації. У нинішній час в органах внутрішніх справ на транспорті є різноманітна по термінах інформація: щоденна (добова), декадна, місячна, квартальна і річна.

Тривалий час у багатьох органах внутрішніх справ на транспорті піддавалися аналізу тільки місячні, квартальні і річні результати діяльності. Подібне ставлення до збору і обробки інформації негативно відбивалося на оцінці оперативної обстановки, на організації роботи апаратів і підрозділів органів внутрішніх справ на транспорті. Це призводило до того, що суб'єкти управління несвочасно реагували на зміни оперативної обстановки, а прийняті ними рішення не мали управлінського впливу.

Результати аналізу місячної інформації, що надходить в управління внутрішніх справ на транспорті, в багатьох випадках показують недогляди і недоліки в роботі, які бувають настільки значні, що їх наслідки не завжди можливо усунути навіть протягом кварталу.

Для декадної інформації принциповим є те, що вона не є звітною, а має сигнальне значення. Вона більш повна і стабільна, що дає можливість виявляти неблагополучні зміни в роботі органів. Такими змінами можуть бути зростання порушень громадського порядку і злочинів, погіршення їх розкриття, збільшення нерозкритих злочинів.

Ускладнення оперативної обстановки на об'єктах транспорту визначається змінами в діяльності транспортних підприємств. Наприклад, незадовільні метеорологічні умови викликають скупчення пасажирів в аеропортах, перерви в русі поїздів – тривалі стоянки вантажних потягів на лінійних, польових, проміжних станціях. Усе це вимагає негайного реагування з боку суб'єкта управління, і в першу чергу перегляду розстановки сил. Тому при організації збору і обробки інформації за добу, декаду враховуються і аналізуються не тільки статистичні дані про злочини і інші порушення громадського порядку, але і виконання графіків руху поїздів, річкових і морських суден, літаків, наявність обмежень у швидкості руху поїздів, суден і т. ін.

Для повноти аналізу і оцінки оперативної обстановки важливо мати інформацію про роботу не тільки органів внутрішніх справ, але і ряду транспортних відомств і громадських організацій, які також наділені функціями боротьби з правопорушеннями на транспорті. Наприклад, працівники воєнізованої охорони транспортних відомств зобов'язані підтримувати громадський порядок, боротися зі злочинністю і забезпечувати дотримання умов, правил користування транспортом на об'єктах, які вони обслуговують.

Апарати комерційних служб володіють даними про кількість крадіжок вантажів і т. ін. Означена інформація в обов'язковому порядку повинна зосереджуватися і враховуватися при оцінці оперативної обстановки. У протилежному випадку вона буде неповною.

Форми, спрямування і інтенсивність управлінського впливу визначаються характером факторів і умов, які створюють негативні тенденції в оперативній обстановці.

Інтенсивність керуючого впливу все більше знаходиться в прямій залежності або має ту ж періодичність, що і аналіз оперативної обстановки. В умовах органів внутрішніх справ на транспорті, де в багатьох лінійних відділах (відділеннях) відзначається відносно невисокий рівень злочинності, найбільш глибокий аналіз оперативної обстановки проводиться щоквартально. Однак це не виключає (у випадку необхідності) екстреного реагування на зміни оперативної обстановки, стан цілості вантажів і скоєння крадіжок, укладання актів на викриття вантажів, з рухомого складу зі слідами крадіжок; результати роботи постових і патрульних по захисту вантажів. Джерелами для аналізу й оцінки оперативної обстановки є документи первинного обліку (картки, картотеки, журнали, книги обліку і ін.).

На основі аналізу і оцінки оперативної обстановки начальник лінійного відділу, відділення внутрішніх справ приймає рішення про розстановку сил на наступну добу, з урахуванням комплексного їх використання.

§ 2. Види управлінських рішень по охороні громадського порядку і громадської безпеки

Аналіз і оцінка оперативної обстановки не самоціль, вони – частина управлінського процесу, що здійснюється суб'єктом управління з метою реалізації його внутрішніх і зовнішніх функцій.

Під управлінським рішенням деякі автори розуміють свідомий акт суб'єкта управління, результат його розумової діяльності, пов'язаної з вибором мети дій, шляхів, способів і засобів її досягнення. В органах внутрішніх справ на транспорті приймається безліч різноманітних управлінських рішень. Це зумовлюється складністю і різноманітністю задач, що виникають перед органами, підрозділами внутрішніх справ на транспорті в процесі охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю. Управлінські рішення суб'єкта управління (начальника органу, начальника і командира під-

розділу) зв'язані як з управлінською діяльністю, направленою на зовнішнє середовище, так і з внутрішньо-організаційною діяльністю, направленою на вдосконалення організаційної структури, планування, роботи з кадрами і т. ін.

Об'єктивними передумовами прийняття рішення є ті зміни, що відбуваються безупинно в середовищі функціонування. До суб'єктивних передумов, які зумовлюють прийняття рішень, їхній характер і зміст, належать знання, досвід, кваліфікація, здібність робітників, які готують і приймають рішення, їхнє вміння орієнтуватися в різноманітних управлінських ситуаціях і правильно оцінювати стан справ, що складається у своїй сфері діяльності.

Управлінському рішенняю завжди властиві два аспекти - вибір і усвідомленість. У будь-якій управлінській ситуації як мінімум є два варіанти дій. Природно, що при виборі віддається перевага кращому, оптимальному для даної ситуації варіанту. Головною умовою при прийнятті управлінського рішення є усвідомлення суб'єктом мети прийняття рішення, його обґрунтованість, дійсної необхідності і реальності досягнення.

Відповідно до вимог наукової організації праці кожне управлінське рішення має бути науково обґрунтованим, незаперечним, повноважним, конкретним і вчасним.

Вимога наукової обґрунтованості означає, що управлінське рішення має відповідати об'єктивним закономірностям управління, ґрунтуватися на повній і вірогідній інформації, бути всебічним і повним. Наукова обґрунтованість управлінського рішення неможлива без системного аналізу, що дозволяє досліджувати зміни в одній ланці системи в органічному зв'язку зі змінами в інших ланках, виявити альтернативи залежно від очікуваних подій і вибрати ті з них, які відповідають конкретній ситуації. Діяльність органів внутрішніх справ на транспорті носить виконавчо-розпорядчий характер, що характеризується втіленням у життя законів і підзаконних актів, застосуванням владних розпорядчих приписів.

Іншою вимогою управлінського рішення є його **незаперечність**, тобто воно не повинно мати внутрішніх протиріч, суперечити іншим управлінським актам, які прийняті іншими суб'єктами управління. Прийняте рішення має відповідати висновкам аналізу інформації в ситуації, що склалася. Управлінське рішення може бути прийняте суб'єктом управління, якщо він має на те право, тобто повноваження. У випадку порушення цієї вимоги рішення не має законної сили. Слід відзначити, що прийняття суб'єктом упра-

влінського рішення в межах його повноважень не тільки його право, але й обов'язок.

Успішне виконання управлінського рішення багато в чому визначається його конкретністю. Рішення повинні містити чітке формулювання мети, шляхів і засобів їх досягнення, адресуватися конкретним виконавцям, визначати час, необхідний для його реалізації.

Своєчасність прийняття рішення – це також одна з необхідних вимог наукової організації праці. Спізнале прийняття рішення позбавляє його управлінського впливу, і навпаки – передчасне рішення, позбавлене об'єктивних передумов, не дозволяє досягнути бажаної мети.

Управлінські рішення можуть бути усними і письмовими (наказ або розпорядження, статuti, наставляння або інструкції, методичні листи і т. ін.)¹.

У практиці ОВС на транспорті відомі наступні види управлінських рішень: нормативні і індивідуальні; зовнішні і внутрішні; основні і додаткові; імперативні і рекомендаційні. За правовою характеристикою і змістом вони поділяються на три групи:

1) установчі нормативні акти, що визначають загальні положення діяльності органів внутрішніх справ по охороні громадського порядку: накази, інструкції, положення, статuti, наставляння, правила і інші акти;

2) плани основних організаційних заходів; плани роботи підрозділів; спеціальні плани: забезпечення громадського порядку і безпеки при проведенні громадсько-політичних, спортивних і інших масових заходів; розстановки сил і засобів при надзвичайних обставинах, взаємодії органів внутрішніх справ суміжних ділянок і територіальних органів внутрішніх справ по проведенню спільних оперативно-розшукових заходів;

3) управлінські рішення про погоджену розстановку патрульно-постових нарядів.

До першої групи управлінських рішень віднесені установчі нормативні акти, які визначають загальні положення діяльності органів внутрішніх справ по охороні громадського порядку. Вони, як правило, приймаються на рівні МВС України.

Накази – нормативні акти, які визначають основні напрямки діяльності органів внутрішніх справ на наступний період.

¹ Голосніченко І.П., Кондратьєв Я.Ю. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: Підручник. – К.: УАВС, 1995.

Інструкції – нормативні акти, в яких викладаються або систематизуються правові, організаційні, спеціальні норми, які детально регламентують службову діяльність органів, підрозділів і співробітників.

Положення – нормативні акти, які визначають правовий статус органів внутрішніх справ, їх структурних підрозділів, а також окремих службових осіб.

Статути містять правила, викладення задач, функцій, прав і обов'язків, форми організації і діяльності окремих служб органів внутрішніх справ.

Наставляння - це звід правил, які визначають організацію конкретної служби органів внутрішніх справ, права і обов'язки її співробітників, а також порядок здійснення цих прав і обов'язків.

Правила систематизують норми, які встановлюють порядок виконання окремих видів діяльності (дій) органів внутрішніх справ або їх співробітників.

Серед управлінських рішень в ОВС на транспорті особливе місце займає наказ начальника або командира підрозділу. Він має всі ознаки, притаманні управлінським рішенням. Так, наказ начальника управління, відділу про організацію охорони громадського порядку при здійсненні спеціальних заходів, масових перевезень пасажирів або вантажів в межах дороги, повітряного або водного (морського, річкового) територіального управління адресується лінійним підрозділам, містить норми виставлення нарядів, визначає порядок супроводження поїздів, суден і т. ін.

До другої групи найбільш розповсюджених в органах внутрішніх справ на транспорті управлінських рішень належать різноманітні плани.

Для органів внутрішніх справ на транспорті у внутрішньоорганізаційній діяльності найбільш характерними є плани роботи органів і підрозділів на рік, півріччя, квартал.

Питання охорони громадського порядку обов'язково входять у структуру річного плану роботи управління (відділів) внутрішніх справ на транспорті як самостійні розділи і напрямки діяльності цих органів.

Лінійні відділи внутрішніх справ, які мають структурні підрозділи, здійснюють піврічне планування. У їхніх планах, як і в планах УВСТ, є розділи, які відбивають питання охорони громадського порядку. При цьому слід відзначити, що задачі органів внутрішніх справ на транспорті по охороні громадського порядку визна-

чаються суб'єктом управління (начальником органу, командиром підрозділу), хоча пропозиції про їх порушення і необхідність рішення заздалегідь готуються і вносяться на розгляд суб'єкта управління галузевими службами, і в першу чергу адміністративною службою міліції.

У підготовчий період керівники адміністративної служби міліції на основі збору, обробки і аналізу інформації, необхідної для планування, визначають найбільш важливі для дороги, ділянки, регіону цивільної авіації або морського пароплавства проблеми охорони громадського порядку, на яких слід зосередити основну увагу; передбачають продовження робіт по заходах попередніх планів; намічають заходи по контролю і наданню допомоги органам і підрозділам, які працюють у складній оперативній обстановці.

Відділи (відділення) адміністративної служби міліції як структурні підрозділи УВСТ або лінійного відділу внутрішніх справ з урахуванням розділів річного або піврічного планів розробляють свої плани. У них вони на основі декадного, місячного, квартального аналізу стану злочинності і охорони громадського порядку розробляють заходи по основних напрямках своєї діяльності: забезпечення порядку у вокзалах і поїздах, на судах, у місцях посадки і висадки пасажирів; забезпечення комплексного використання і ефективної роботи патрульно-постових нарядів; зміцнення зв'язків з громадськими організаціями, і в першу чергу з дружинами, на станціях, у портах, в поїздах і на річкових і морських судах; покращання охорони затриманих і взятих під варту осіб в ІТТ, конвоювання затриманих і заарештованих.

У планах відділів (відділень) адміністративної служби міліції відбиваються питання активізації боротьби з пияцтвом, бродяжництвом, покращання контролю за об'єктами дозвільної системи.

Серед спеціальних планів органів внутрішніх справ на транспорті особливе місце займають плани забезпечення громадського порядку при проведенні масових заходів.

При отриманні інформації про проведення масових заходів начальник ОВС на транспорті уточнює: де, коли і який буде проводитися захід; передбачувана кількість пасажирів (учасників, глядачів); місця збору і порядок подорожі учасників заходу (якщо це учасники демонстрацій — місце і час прибуття (збору колон), місця їхньої висадки і посадки після закінчення заходу; маршрути, напрямки руху пасажирів під час посадки і відправлення, прибуття

і висадки з вагонів, з суден; порядок організації діяльності різноманітних служб (медичного, зв'язку, торгівлі) і т. ін.

З отриманням рішення про проведення масового заходу керівник органу, командир підрозділу:

- проводить рекогносцировку місця проведення масового заходу, маршрутів руху учасників, а також спільно з адміністрацією транспортних відомств перевіряє технічний стан місць посадки і висадки пасажирів, наявність засобів забезпечення безпеки пасажирів при їхньому знаходженні на об'єктах транспорту, протипожежну готовність об'єктів;

- визначає кількість сил і засобів, які будуть залучати до охорони громадського порядку;

- дає попередні вказівки заступникам і командирам підрозділів про початок підготовки до проведення заходів, направлених на забезпечення охорони громадського порядку;

- приймає рішення і забезпечує розробку плану охорони громадського порядку при проведенні масового заходу і підготовку особового складу до несення служби.

У плані охорони громадського порядку при проведенні масового заходу передбачаються:

- місце і час проведення масового заходу, периметр зони оточення, межі секторів і ділянок, місце пункту управління нарядами;

- розстановка сил і засобів, місце знаходження резерву і порядок його використання;

- проведення інструктивних нарад керівників органів і відділів, репетицій і тренувань службових нарядів;

- притягнення додаткових сил (громадських формувань, військових підрозділів, позаштатних співробітників), їх задачі і організація взаємодії;

- застосування вказівників, переносних заборів, бар'єрів, канатів і огорож;

- погоджений з керівниками транспортних відомств порядок регулювання руху поїздів, суден, інших видів транспорту; де і які вводяться тимчасові обмеження для руху транспортних засобів і пасажирів; маршрути слідування учасників заходу;

- організація зв'язку (радіо, провідний, використання інших технічних засобів), медичне, матеріально-технічне і інше забезпечення.

До числа управлінських рішень по охороні громадського порядку належать плани заходів, зв'язаних зі спеціальними перевер-

женнями (вони вживаються при перевезеннях делегацій, учасників фестивалів, спартакіад, призовників, членів студентських загонів, делегатів, учасників партій, рухів при проведенні з'їздів і т. ін.), а також плани розстановки сил і засобів органів внутрішніх справ на транспорті при стихійних лихах, катастрофах, авіапригодах тощо.

У цих випадках управлінські рішення, як правило, приймаються керівництвом УВСТ для координації роботи ряду лінійних органів, організації їх взаємодії з територіальними ОВС. Вони містять практичні заходи, направлені на забезпечення громадського порядку в умовах ускладнення оперативної обстановки.

У діяльності органів внутрішніх справ склалася практика укладання планів проведення комплексних заходів. В одних випадках вони охоплюють усі види транспорту і проводяться разом з територіальними органами, в інших – тільки на транспорті, а інколи роздільно – тільки на залізницях або на об'єктах повітряного або водного транспорту.

Комплексні заходи відрізняються від інших форм охорони громадського порядку широтою охоплення регіонів, де вони проводяться, більшою кількістю сил, залучених до рішення конкретних задач. Так, в першому півріччі 1998 р. МВС України з метою створення найбільш сприятливої обстановки на залізничних і повітряних магістралях, вчасного затримання антигромадського елементу в період підготовки і проведення виборів здійснило комплексні оперативно-профілактичні заходи. Вони проводилися в два етапи. До участі в них була привернута максимальна кількість сил адміністративної служби міліції, карного розшуку, ДСБЕЗ, громадськості і транспортної адміністрації.

Структура типового плану проведення першого етапу комплексних заходів, який після введення його в дію приймав силу управлінського рішення, включала в себе: завдання органу в цілому; організаційні заходи; задачі служб і груп (служб КР, адміністративної служби міліції, оперативних заслонів на вокзалах, станціях, в аеропортах); питання взаємодії в період проведення заходу з територіальними органами внутрішніх справ, громадськістю і адміністрацією транспортних відомств.

У ході першого етапу працівники адміністративної служби міліції здійснювали наступні заходи:

- орієнтували патрульно-постові наряди на виявлення і затримання осіб, які вчинили злочини і знаходяться в розшуку, осіб, які

ухиляються від слідства і суду; злочинців-гастролерів; осіб, які самочинно залишили місця відбuvання умовного покарання;

- організовували роботу патрульно-постових нарядів по виявленню бродяг, жебраків, порушників паспортних правил, осіб, які перебувають у громадських місцях в п'яному вигляді, що ображає людську гідність і суспільну мораль, та інших правопорушників;

- вели боротьбу з хуліганством, спекуляцією, розпиванням спиртних напоїв у місцях, де їхній продаж на розлив заборонений;

- виявляли осіб, які страждають психічними захворюваннями; жінок легкої поведінки і вживали щодо них заходи, передбачені законом;

- виявляли в приймальниках-розподільниках, медичних витверзниках осіб, які ухиляються від слідства і суду та вчинили злочини і перебувають в розшуку.

На другому етапі здійснювалася посилена охорона громадського порядку на виборчих округах.

Іншим видом управлінських рішень по охороні громадського порядку є плани проведення рейдів. Рейди – це одна з тактичних форм охорони громадського порядку, що дозволяє підвищити ефективність діяльності органів внутрішніх справ на транспорті і безпосередньо патрульно-постової служби. Шляхом маневру нарядами, використання резерву і притягнення додаткових сил створюється можливість посилити вплив на зовнішнє середовище – затримання бродяг і жебраків, правопорушників, виявлення бездоглядних дітей і т. ін.

Рейди, як правило, є самостійною формою охорони громадського порядку. Однак у ряді випадків вони проводяться в процесі комплексних заходів.

Рейди можуть бути класифіковані на загальні, загальношляхові, відділкові, територіальні (у межах управління цивільної авіації і водних управлінь) і т. ін. На відміну від інших форм охорони громадського порядку вони короткочасні і проводяться протягом 4-6 годин.

Рішення про проведення рейду може прийматися у вигляді наказу, вказівки, плану, спеціально розробленої дислокації сил, що беруть участь у його проведенні.

План розстановки сил для проведення рейду погоджується і затверджується керівниками органу внутрішніх справ, транспортної організації. У цьому плані визначаються: час і місце проведення рейду; сили і засоби; особи, відповідальні за проведення інструк-

тажу; особи (групи осіб), відповідальні за розбір з доставленими; маршрути обходів, огляду; номери електропоїздів. За попереднім погодженням інколи в рейдах беруть участь представники державних органів, трудових колективів, суду і прокуратури, керівники підприємств і установ, лікарі-наркологи і ін.

В органах внутрішніх справ на транспорті практикується розробка планів розстановки і дії сил в різноманітних типових ситуаціях. На основі досвіду і практики проведення заходів в минулому, вимог і рекомендацій посадових інструкцій, наставлянь і наказів в управліннях і відділах внутрішніх справ на транспорті складається проект плану дій органу в тій або іншій ситуації. У випадку необхідності такий план вводиться в чинність безпосереднім начальником, набуваючи силу управлінського рішення. Прикладом таких планів можуть служити рішення по забезпеченню охорони громадського порядку при зустрічі і пропуску спеціальних поїздів, розшуку злочинців, які вчинили крадіжку речей в поїзді або на вокзалі, на судні і т. ін.

До третьої групи управлінських рішень по охороні громадського порядку віднесена погоджена розстановка патрульно-постових нарядів. В охороні громадського порядку на об'єктах транспорту беруть участь не тільки сили бойових підрозділів патрульно-постової служби міліції, але і наряди державної служби охорони, приймальників-розподільників для утримання осіб, затриманих за підозрою в бродяжництві або жебрацтві, стрілки вояків охорони транспортних відомств, дружинники, робітники транспортних відомств (чергові по вокзалах, перонах, посадочних майданчиках і т. ін.). Кожні з названих сил виконують не тільки свої прямі обов'язки, але і водночас у межах свого посту і на ділянці патрулювання беруть участь в охороні громадського порядку, у боротьбі зі злочинністю.

З метою раціонального використання наявних сил в ОВС станцій, портів розробляється управлінське рішення про їхню погоджену участь в охороні громадського порядку. Таким документом є принципова схема комплексного використання сил бойових підрозділів патрульно-постової служби міліції, державної служби охорони, приймальників-розподільників, стрільців ВОХР, сил міліції і громадськості з метою охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю на об'єктах транспорту. Вона розробляється і затверджується на основі всебічного аналізу і оцінки оперативної

обстановки у вокзалах, пасажирських поїздах, на суднах, зупиночних пунктах, в інших громадських місцях.

Принципова схема комплексного використання сил містить основні установчі дані про наявність і розподіл сил, що беруть участь в охороні громадського порядку. Вона може включати:

- схему (план) ділянки, що обслуговується з указаними на ній межами лінійних відділень, пунктів, що входять до складу лінійного відділу внутрішніх справ ділянки; місць дислокації лінійних громадських пунктів охорони громадського порядку, громадських постів;

- дані про наявність сил органів внутрішніх справ на транспорті і нормах щодобового виставлення патрульно-постових нарядів, що беруть участь в охороні громадського порядку;

- перелік засобів патрульно-постової служби;

- правила взаємодії;

- приблизний перелік постів і маршрутів;

- оперативну і соціально-економічну характеристику ділянок.

Принципова схема комплексного використання сил в охороні громадського порядку розробляється і затверджується керівництвом органу внутрішніх справ ділянки. Ним може бути начальник лінійного відділу або відділення внутрішніх справ станцій, порту.

Комплексність розстановки сил полягає в тому, що залучені сили вирішують не тільки задачу охорони громадського порядку, але і боротьбу зі злочинністю на вокзалах, суднах, у поїздах, на посадочних майданчиках, пристанях, на товарних дворищах, контейнерних майданчиках, вантажних парках станцій, забезпечують дотримання умов режиму знаходження громадян на об'єктах транспорту, правил користування транспортом і його засобами.

При прийнятті рішення на розстановку сил на транспорті враховуються: особливості функціонування транспортних відомств, їх режим роботи; наявність єдиних для ділянок графіків і розкладу руху поїздів, суден; місця масового заміського відпочинку громадян; терміни перевезень овочів і фруктів.

Начальники лінійних органів внутрішніх справ станцій, портів, виходячи з принципової схеми комплексного використання сил і з урахуванням змін, що відбуваються в оперативній обстановці (місця і часу можливого скоєння правопорушень у вокзалах, на станціях, в портах, поїздах і на суднах; очікуваних змін погоди і т. ін.), щодня приймають рішення на наступну добу і оформлюють їх у книзі служби нарядів.

Розстановка патрульно-постових нарядів і інших сил міліції і громадськості у вокзалах, на станціях, у портах, поїздах, на суднах і в інших громадських місцях і засоби зв'язку із ними вказуються в планах (схемах) чергових частин, які використовуються для управління і забезпечення погодженості дій всіх нарядів.

План (схема) розстановки сил на охорону громадського порядку – це документ, що відображає фактичну розстановку сил ОВС на транспорті і громадськості у вокзалі, на станції, в порту, на ділянці обслуговування і систему зв'язку із ними.

План (схема) чергової частини включає в себе наступну інформацію:

- схема вокзалу, станції, порту, ділянки обслуговування з межами підрозділів;
- розстановка постів і маршрутів;
- засоби зв'язку патрульно-постових нарядів служб чи сил, які беруть участь в охороні громадського порядку.

Для органів внутрішніх справ на транспорті і ВОХР характерна спільна діяльність в оперативних групах по підтриманню порядку на станціях і в портах, робота з дружинниками в пасажирських поїздах, спільно з робітниками пасажирської і фінансової служб в посадочних групах на станціях і в оперативних групах в поїздах.

Різновидом планів погодженої розстановки сил на ряді залізниць є схеми перекриття пасажирських поїздів оперативними групами і окремими нарядами. На схемі вказано, на якій ділянці залізниці, який поїзд (його номер) і в який час супроводжує черговий наряд. Наявність схеми дає можливість черговому по управлінню, відділу наочно бачити, які поїзди перекриті силами міліції і де необхідно, якщо виникла ситуація, ввести резерви або здійснити маневр.

§3. Організація виконання управлінських рішень по охороні громадського порядку і громадської безпеки на транспорті

Організація виконання управлінського рішення є основним етапом процесу управління. При організації виконання управлінського рішення проводиться перевірка правильності його прийняття, уміння довести до виконавців задум суб'єкта управління, готовність виконавців до реалізації його вказівок.

Організаційний дух установи повинен бути такий, щоб усі учасники організації були не тільки точними виконавцями директив, отриманих згори, але й самі давали поштовхи, що спрямовують

роботу, тобто виявляли власну ініціативу. Чим більше ініціативи виходить від нижчих осередків організації, тим більш життєва сама організація. Розвиток ініціативи призводить до того, що замість колишніх вказівок згори створюється особливий вид керівництва – підпорядкування, що виражається у відомій угоді між вищою і нижчою інстанцією.

Після доведення управлінського рішення до виконавця, як правило, починається процес організації його виконання, тобто безпосереднього забезпечення охорони громадського порядку.

На думку ряду авторів, організація виконання управлінського рішення складається з чотирьох основних елементів організаторської роботи:

- 1) виявлення і деталізація управлінського рішення;
- 2) підбір і розстановка виконавців, їх інструктаж і навчання;
- 3) забезпечення діяльності виконавців, організація взаємодії між ними і координація їхніх зусиль;
- 4) контроль за виконанням і облік результатів роботи, коригування управлінських рішень.

Названі елементи найбільш чітко виявляються при організації виконання разових («установчих») управлінських рішень, при забезпеченні охорони громадського порядку під час масових, спеціальних або комплексних заходів. У повсякденній діяльності апаратів і підрозділів органів внутрішніх справ на транспорті вони зливаються в єдиний процес організаторської і виховної роботи.

Кожне управлінське рішення вимагає від виконавців уважного і вдумливого його вивчення. Отримавши рішення вищого органу, начальника, виконавець зобов'язаний особисто його розглянути, звернувши увагу на мету рішення, на визначення головних і додаткових задач, тобто виявити і деталізувати управлінське рішення. Прикладом деталізації управлінського рішення може служити практика реалізації вказівки МВС України про неприпустимість захоплення і викрадення літаків і дії особового складу при виникненні аварійних ситуацій з повітряними суднами.

Керівники ОВС на транспорті, ознайомившись з вказівкою МВС України, а також з наявними питаннями діяльності “повітряної міліції”, інструкціями, наставленнями, спеціальною літературою, вітчизняною і зарубіжною практикою вирішення названих ситуацій, детально розібрали його і оформили у вигляді плану заходів, до рішення яких за погодженням залучали не тільки сили і засоби органів внутрішніх справ на транспорті, але і сили, і засоби

територіальних органів, апаратів СБУ, військ, служб місцевих територіальних управлінь цивільної авіації. При погодженні плану кожне відомство деталізує свої функції, надає доповнення, зауваження, пропозиції. Після погодження і затвердження план заходів набуває сили управлінського рішення.

Інколи при з'ясуванні задачі доцільно “підняти і розглянути” матеріали минулих років, копії раніше прийнятих рішень і звітні аналітичні документи про їх виконання. Вони допоможуть деталізувати розстановку сил з урахуванням досвіду і доцільності. При цьому важливо врахувати зміни, що відбулися за минулий час.

Особливістю організації виконання управлінського рішення є те, що воно здійснюється на основі єдиначальності, що було і залишається важливим принципом управління в органах внутрішніх справ. Потрібно уміти не тільки поставити правильну мету, але і завзято домагатися її, переборюючи будь-які труднощі.

Діяльність ОВС у зовнішньому середовищі управління здійснюється від імені держави і заснована на нормах права. Тому суб'єкт управління повинен прийняти своє рішення або сприйняти рішення старшого начальника з упевненістю й усвідомлення того, що воно безперечно необхідне, важливе, і найменша помилка в його реалізації може завдати великих збитків інтересам держави.

Наступним елементом організації виконання управлінського рішення є **підбір і розстановка виконавців**, їх інструктаж і навчання. Відомо, що управлінське рішення буде успішно виконане, якщо його реалізацію доручать добре підготовленим, кваліфікованим виконавцям. Керівник органу, працівники управлінського апарату повинні вибрати таких співробітників, що зможуть реалізувати прийняте рішення в намічені терміни. При відборі працівників враховуються ділові, моральні і політичні якості. Ці вимоги особливо важливі в роботі ОВС на транспорті. Більшість працівників лінійних підрозділів несуть свою службу на значній відстані від місця дислокації органу, його чергової частини. Наприклад, окремі міліцейські пости в поїздах, на судах віддаляються від чергових частин на 10, 20 км і більше. У цій ситуації перша вимога до виконавця – добре знати свою справу, бути морально стійким, ввічливим, грамотним, відповідальним працівником.

В охороні громадського порядку, як відомо, беруть участь не тільки сили патрульно-постової служби міліції, але і інших служб, а також громадськість, тому при організації виконання управлінського

рішення важливо правильно підібрати виконавців, старших нарядів, керівників секторів, старших ланцюжків і т. ін. При комплексному використанні сил в роботі оперативних груп, в заслонах, в посадочних бригадах часом об'єднуються працівники, які не знають друг друга. У подібних випадках слід уважно підійти до підбору старшого групи. Це має бути досвідчений співробітник, який добре знає роботу, має повагу в колективі.

При охороні громадського порядку комплексними силами по погодженому плану, при підборі і розстановці виконавців слід враховувати різну відомчу приналежність нарядів, різноманітні задачі виконавців. Розподіляючи завдання, керівник повинен враховувати суб'єктивні характеристики виконавця, умови, в яких йому необхідно виконувати поставлену задачу.

Відповідно до вимог Наказу МВС України № 670-98 р., до безпосередньої охорони громадського порядку залучаються працівники апаратів УВСТ, лінійних відділів (відділень) станцій, портів. Слідуючи по маршруту або знаходячись на посту охорони громадського порядку, вони зобов'язані добре знати не тільки правові основи міліцейської служби, але і тактику постового і патрульного в різноманітних ситуаціях оперативної обстановки.

Підбір і розстановка виконавців вимагають дотримання умов точних форм доведення до них завдань, тобто проведення інструктажу. Важливо, щоб виконавець усвідомив задачу, що перед ним стоїть, щоб не виникали смислові і психологічні бар'єри на його шляху. Інструктаж виконавців є основою успішного виконання поставлених задач. Це відповідальний етап організації виконання управлінського рішення. При проведенні інструктажу слід висвітлити такі питання, як:

- зміст управлінського рішення і його мету, послідовність дій і очікуваний результат;
- викладення і оцінка оперативної обстановки і інформації про фактори, що перешкоджають або сприяють виконанню задач;
- можливі зміни обстановки і засоби дій в нових умовах;
- час підготовки, початку і закінчення дій, а також час, необхідний для здійснення окремих заходів в плані виконання загальної задачі.

При проведенні інструктажу постовим і патрульним ставлять вступні задачі, створюють ситуації, з якими вони можуть зустріти-

ся при несенні служби, на прикладах показують, як слід виконувати ту або іншу операцію, той або інший прийом, оголошуються засоби і способи підтримання зв'язку з безпосереднім начальником, а при необхідності – зі старшим начальником і черговим по підрозділу¹.

При організації виконання управлінського рішення інколи виникає необхідність навчання виконавців. Подібні питання виникають у випадках, коли до охорони громадського порядку міліції залучаються додаткові і придані сили. Із ними проводяться заняття, тренування, відпрацьовується розстановка особового складу безпосередньо на місцевості, у місцях, де наряди будуть нести службу.

Найбільш складним і відповідальним елементом організації виконання управлінського рішення є **забезпечення діяльності виконавців**, тобто створення необхідних сприятливих умов. Сюди входить психологічне і правове забезпечення; матеріально-технічне і фінансове; організаційне забезпечення; забезпечення відповідності тимчасового фактора; характеру і обсягу задач, що висувуються управлінським рішенням.

Психологічне забезпечення передбачає врахування керівником індивідуальних особливостей виконавців, їхнього характеру, готовності до виконання поставленої задачі.

Психологічне забезпечення слід починати з інструктажу і навчання виконавців. Воно повинно тривати і в ході виконавчої діяльності. У психологічному забезпеченні виконання управлінського рішення обов'язок керівника – використовувати знання психології, які б спонукали людей на успішне рішення поставлених задач.

Правове забезпечення виконання управлінського рішення передбачає наділення виконавців відповідними правами.

У рішенні задачі по охороні громадського порядку можуть брати участь сили, що не наділені міліцейськими функціями. У такому випадку керівник делегує частину своїх прав виконавцям.

При організації виконання прийнятих рішень по охороні громадського порядку необхідно передбачати їх матеріально-технічне і фінансове забезпечення. Це запорука успішного рішення задачі. Так, якщо готується рейд по затриманню бродяг з відстійних вагонів, з дахів службових приміщень транспортних відомств, розташованих

¹ Наказ МВС України №404-94р. “Про затвердження Статуту Патрульно-постової служби міліції України”.

в межах станцій, аеропортів, річкових і морських портів, то керівник органу зобов'язаний забезпечити даний захід транспортом.

Маршрут патрулювання на значному віддаленні від чергової частини повинен бути забезпечений справним радіозв'язком.

Подібна організація, як правило, обов'язкова при організації виконання управлінського рішення при проведенні комплексних заходів, разових дій по охороні громадського порядку. При повсякденній охороні громадського порядку організаційне забезпечення включає визначення місця і часу проведення інструктажу, доведення до виконавця рішення начальника органу на охорону порядку на наступні терміни.

Для того, щоб управлінське рішення було виконане, воно повинно бути забезпечене організаційно. З цією метою керівник зобов'язаний довести управлінське рішення до виконавців, тобто провести наради, збори, бесіди, дати вказівки і рекомендації, визначити функції кожному виконавцю.

Питання взаємодії виконавців в охороні громадського порядку на об'єктах транспорту також вимагають своєї організації. Взаємодія передбачається між постовими і патрульними, ділянками і секторами, відділеннями і відділами; взаємодія різноманітних сил між собою і з громадськістю, адміністрацією і представниками транспортних відомств. При цьому повинні бути чітко розмежовані їхні обов'язки по виконанню певних завдань.

У ході виконання управлінського рішення керівник при необхідності координує діяльність взаємодіючих виконавців. Координація дій силами є необхідним засобом безумовного виконання кінцевої мети управлінського рішення - забезпечення належного громадського порядку на об'єктах транспорту.

До умов забезпечення діяльності виконавців належить фактор часу, який визначає виконання рішення в певні терміни. Визначення термінів виконання поставленої задачі дисциплінує виконавців, дає їм можливість правильно організувати і спланувати свій робочий час.

Велике значення в діяльності по виконанню управлінських рішень мають контроль і облік результатів роботи. Говорячи про контроль як функцію управління слід сказати, що це система спостереження і перевірки відповідності процесу функціонування об'єкту прийнятим управлінським рішенням - постановами, планам, нормам, стандартам, правилам, наказам тощо; виявлення результа-

тів впливу суб'єкта на об'єкт, допущених відхилень від вимог управлінських рішень, від прийнятих принципів організації і регулювання. Контроль є важливим елементом у процесі управління. Він дисциплінує людей, підвищує їх відповідальність за доручену справу. Управління керівника полягає в тому, щоб добре організованим контролем, яке здатне забезпечити єдність слова і діла, сприяти розвитку у працівників ініціативи, відповідальності. Облік у сфері реалізації управлінських рішень – це отримання і обробка даних про результати роботи органів і апаратів, оперативного і інспекторського складу, постових і патрульних по охороні громадського порядку і боротьбі зі злочинністю на об'єктах транспорту. Ці дані можуть надходити у вигляді доповідних, рапортів, пояснень, спеціальних карток і т. ін.

Контроль і облік – це стадія збирання, систематизації, узагальнення і аналізу нової інформації, що знімає неосвіченість про режим функціонування системи управління і ефективності зусиль, що вживаються виконавцями.

У сфері охорони громадського порядку є ряд рішень, що приймаються на тривалий період. І як би вони не були добре підготовлені, врахувати все, що може відбутися в майбутньому, практично неможливо. У цьому випадку може виникнути необхідність внести деякі зміни в раніше прийняте рішення, тобто здійснити його коригування. Відомо, що коригування - це процес внесення поправок і змін в раніше прийняте рішення і рішення, що реалізується. Прийняте рішення може бути скориговане з урахуванням зміни оперативної обстановки або раптово виниклої ситуації. Такою ситуацією можуть бути різноманітні обставини в роботі транспорту: різка зміна погодних умов, аварії, авіакатастрофи і т. ін.

Оцінку ефективності виконання управлінських рішень можуть дати керівники апаратів і підрозділів адміністративної служби міліції, суб'єкти управління – начальники управління або відділів внутрішніх справ на транспорті.

Дослідження методики і досвіду аналізу і оцінки оперативної обстановки на транспорті, прийняття управлінських рішень по охороні громадського порядку і їх виконання висуває проблему подальшого вдосконалення системи інформаційного забезпечення органів внутрішніх справ, використання з цією метою можливостей електронно-обчислювальної техніки.

РОЗДІЛ VII.

ТАКТИЧНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ І ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ, ВОДНОМУ ТА ПОВІТРЯНОМУ ТРАНСПОРТІ

§1. Поняття та сутність тактики охорони громадського порядку і громадської безпеки

Охороняючи громадський порядок, ведучи боротьбу зі злочинністю, органи внутрішніх справ на транспорті здійснюють різноманітні заходи. В одних випадках це охорона громадського порядку при проведенні масових і спеціальних заходів, в інших – повсякденна безпосередня діяльність по охороні громадського порядку у вокзалах, на станціях, у парках, на перонах і причалах, в поїздах і на суднах, в інших громадських місцях. Хоча названі заходи мають деякі відмінності, водночас у них є і спільні риси. Головна з них – спорідненість мети – полягає в недопущенні і припиненні порушень громадського порядку, у попередженні і розкритті злочинів. Усе це і зумовлює використання органами внутрішніх справ на транспорті основаних на законах, вироблених і перевірених практикою форм і методів, засобів і прийомів діяльності по охороні громадського порядку, які проводяться за певною системою. Цю спеціально розроблену систему ми і називаємо тактикою.

Тактика охорони громадського порядку – це сукупність форм і методів, способів і прийомів діяльності апаратів і підрозділів органів внутрішніх справ по забезпеченню охорони порядку і боротьби зі злочинністю. Вона може бути розподілена на тактику патрульно-постових нарядів і підрозділів. Відома також тактика охорони громадського порядку районних, міських, обласних органів внутрішніх справ і органів внутрішніх справ на транспорті.

Тактика охорони громадського порядку класифікується за видами діяльності: затримання і доставляння порушників громадського порядку і злочинців; попередження і припинення правопорушень; боротьба з пияцтвом, хуліганством, бродяжництвом.

Наукові основи тактики охорони громадського порядку є сукупністю діалектики, науки управління, права, відомих нормативних актів, а також висновків і узагальнень передового досвіду.

Передовий досвід служить постійним джерелом основ тактики охорони громадського порядку. При цьому цінні не тільки конкре-

тні дії патрульно-постових нарядів, але і позитивний досвід всієї діяльності органів внутрішніх справ. З цією метою позитивний досвід практики систематично і ретельно аналізується, виявляються в кожному конкретному випадку риси і властивості, що мають загальне значення, які можуть бути використані для ефективної охорони громадського порядку.

Норми права, що містяться в законах і відомчих нормативних актах, які регулюють діяльність міліції, мають важливе значення для тактики охорони громадського порядку. Вони дозволяють працівникам міліції правильно орієнтуватися в більшості випадків антигромадських проявів, вибирати найбільш дієві тактичні прийоми попередження і припинення правопорушення при точному дотриманні принципу законності.

Елементами тактики охорони громадського порядку є форми і методи, способи і прийоми діяльності органів внутрішніх справ. Розглянемо більш розгорнуто названі елементи.

Форми охорони громадського порядку – це зовнішнє вираження розстановки сил органів внутрішніх справ і зміст їх конкретної діяльності, визначені певними статутами, наставленнями і посадовими інструкціями. До форм охорони громадського порядку належать дислокація (розстановка) патрульно-постових нарядів, рейди, заслони, операції, оперативне відпрацювання ділянок зі складною оперативною обстановкою, шляхом яких здійснюється безпосередня охорона громадського порядку¹.

Дислокація – найбільш доцільна розстановка постів і маршрутів патрулювання, органів управління патрульно-постовими нарядами на об'єктах транспорту з метою забезпечення охорони громадського порядку, боротьби зі злочинами.

Рейд – форма використання особового складу з метою рішення спеціальних задач: обстеження будь-яких об'єктів, розшук злочинців, затримання бродяг і осіб, які скоїли адміністративні правопорушення і т.ін. Здебільшого тут використовуються рухомі наряди, що здійснюють свою діяльність шляхом обходу, об'їзду, огляду, засади і т.ін. Для участі в рейдах привертаються не тільки патрульно-постові наряди міліції, але і співробітники інших служб, сил громадськості, транспортна адміністрація. Для проведення рейдів приймаються спеціальні управлінські рішення з вказівкою мети,

¹ Наказ МВС України №404-94р. “Про затвердження Статуту Патрульно-постової служби міліції України”.

місця і часу проведення заходів, потреби сил і їхньої розстановки, маршрутів руху.

Заслон – це така розстановка сил органів внутрішніх справ і їх використання, що дозволяє забезпечити перекриття імовірних напрямків пересування антигромадських елементів, можливих шляхів слідування злочинців, які розшукуються, недопущення їхнього проникнення в певну зону, на ділянку; виявлення вагонів, вантажних місць зі слідами крадіжок. Заслони створюються на великих транспортних вузлах, стикових станціях, в портах і включають декілька видів патрульно-постових нарядів, в тому числі наряди супроводу поїздів, суден.

Операція включає в себе сукупність погоджених і взаємопов'язаних за метою, часом і місцем дій апаратів і підрозділів органів внутрішніх справ, які проводяться за єдиним планом і спрямовані на виконання однієї або декількох задач: профілактика пияцтва в районі вокзалів, портів, на станціях, зупиночних пунктах, у приміських поїздах; активізація боротьби з бродяжництвом у великих містах, на транспортних вузлах і польових станціях, особливо в періоди виїзду громадян на відпочинок у курортні зони; припинення дитячої бездоглядності в дні шкільних канікул і т.ін. У ряді випадків операція може бути заключною стадією заходів, що проводилися раніше. Наприклад, операція по затриманню злочинця, що розшукується органами внутрішніх справ, щодо якого надійшли дані про його появу на ділянці обслуговування.

Оперативне відпрацювання ділянок зі складною оперативною обстановкою є комплексним заходом старшого оперативного начальника, який він проводить особисто з притягненням додаткових сил, згруповує їх на невеликій ділянці, постійно маневруючи з метою надання допомоги або оперативного управлінського впливу на стан справ, який склався на тій або іншій ділянці. Ця тактична форма використовується рідко, бо вимагає значного відволікання сил з сусідніх ділянок і проводиться, як правило, протягом тривалого часу. Для проведення оперативного відпрацювання приймається управлінське рішення у вигляді плану, яке щодоби корегується з урахуванням стану справ і результатів проведених заходів.

Методи охорони громадського порядку висловлюють певні настанови або шляхи здійснення конкретних заходів. До них належать:

- попередження порушенню порядку і скоєнню злочинів;
- безпосередній вплив на осіб, які порушують порядок, припи-

нення злочинів;

- усунення причин і умов, що сприяють порушенням порядку і скоєнню злочинів.

Попередження як тактичний метод здійснюється за допомогою виставлення спеціальних нарядів, а також посадочних груп. Наприклад, під час катастроф, аварій на транспорті з метою попередження нещасних випадків організується оточення місця пригоди для перешкодження проходу сторонніх громадян.

Найбільш активним методом охорони громадського порядку є безпосередній вплив на правопорушника. Він здійснюється шляхом морального або фізичного впливу і направлений на припинення вже початого правопорушення з метою його локалізації і припинення. Наприклад, вимога постового, патрульного про припинення протиправних дій, роз'яснення про відповідальність за невиконання вимог працівників міліції; затримання і доставляння в чергову частину особи, яка припустила грубе порушення порядку.

Законодавчі акти встановлюють обов'язок органів внутрішніх справ, поряд з іншими державними органами, громадськими організаціями, підприємствами, розробляти і здійснювати заходи, спрямовані на попередження адміністративних правопорушень, виявлення і усунення причин і умов, що сприяють їх скоєнню, на виховання громадян в дусі високої свідомості, дисципліни, точного дотримання законів і підзаконних актів.

У рамках одного й того ж методу можуть бути використані різноманітні способи і прийоми охорони громадського порядку. Стосовно тактики патрульно-постової служби до способів і прийомів належать зауваження і роз'яснення, вимога і опитування, огляд і переслідування, обхід і об'їзд, встановлення і перевірка, сприяння і надання допомоги, засада і охорона, підтримання зв'язку і т.ін.

Спосіб у тактиці патрульно-постової служби – це система будь-яких дій. Наприклад, патрулювання, пошук, блокування і ін. Прийом – окрема дія, наприклад, перевірка документів, охорона затриманих, конвоювання. Зазначені методи, способи і прийоми необхідно застосовувати творчо, з урахуванням обстановки, що склалася, з найбільшою ефективністю.

Суттєвість тактики охорони громадського порядку виражається у виборі, визначенні шляхів і методів, форм і методів боротьби, які найбільше відповідають конкретній обстановці і направлені на успішне рішення поставленої задачі. Слід відзначити, що тактика – це комплекс організаційних заходів, їх динамічна, виконавча сто-

рона, що виражається в застосуванні різноманітних прийомів, методів для рішення поставленої задачі, досягнення певної мети. Як правило, виконанню тактичних задач передують рішення організаційних питань. Важливі тактичні задачі охорони громадського порядку не можуть бути вирішені без збору і обробки інформації, без аналізу і оцінки оперативної обстановки. Дієвість тактики визначається її безперервним розвитком. Вдосконаленням конкретних форм і методів, способів і прийомів охорони громадського порядку.

На вибір тактики і використання її форм і методів, способів і прийомів охорони громадського порядку вирішальний вплив справляють фактори, що характеризують оперативну обстановку, в якій діють органи внутрішніх справ.

Залежно від сфери виникнення і характеру їх дій всі фактори, які впливають на тактику охорони громадського порядку, можна поділити на три групи:

- фактори зовнішнього середовища, пов'язані з соціально-економічними, демографічними, географічними умовами, за яких здійснюють свою діяльність органи внутрішніх справ;

- фактори сфери громадського порядку, пов'язані зі станом злочинності та інших порушень громадського порядку;

- фактори системи управління органу внутрішніх справ: організаційна структура органу; наявність сил і методів; правове регулювання діяльності та ін.

Відмічені фактори в більшому або меншому ступені впливають на організацію і тактику охорони громадського порядку, вибір форм і методів діяльності підрозділів і апаратів міліції. Найважливішими факторами, що впливають і зумовлюють розвиток тактики, є якісні зміни в особовому складі міліції й технічної забезпеченості її підрозділів. Зросла технічна забезпеченість органів внутрішніх справ, більш мобільними стали засоби зв'язку і пересування. Ці досягнення істотно вплинули на здійснення тактики не тільки постових і патрульних, але й органів внутрішніх справ у цілому.

Тактика охорони громадського порядку, як і інша діяльність, має свої вихідні принципи. Вони відбивають об'єктивну закономірність практики і досвіду органів внутрішніх справ. При розробці принципів не тільки враховуються потреби сьогодення, але і прогнозуються результати їх використання в майбутньому. По мірі розвитку суспільства впроваджуються нові принципи, розвиваються, удосконалюються існуючі.

У діяльності органів внутрішніх справ, в їх тактиці по охороні

громадського порядку можна виділити такі принципи, як: активність; зосередження основних зусиль у відповідний час і у вирішальному місці; погоджене використання сил і засобів; поєднання дій нарядів міліції з оперативно-розшуковими і режимними заходами; раптовість застосування сил і засобів за місцем, часом, а також за формами і методами дії; вчасний маневр силами і засобами; вміле використання резервів; профілактичне спрямування сил і засобів та ін.

Розглянемо деякі з цих принципів.

Активність. Названий принцип відображає ініціативу й швидкість в діях співробітників, доведення до кінця прийняті рішення, що дозволяє добитися більш високих результатів у виконанні поставлених задач. Патрульні і постові, які несуть службу по охороні громадського порядку, в межах своїх прав і обов'язків повинні постійно проявляти ініціативу і творчість, не обмежувати свою діяльність лише колом функціональних обов'язків. У діяльності органів внутрішніх справ не повинно бути місця пасивності і безініціативності. Вони не тільки гублять спільну справу, але інколи є причиною невдач у роботі, настання тяжких наслідків.

Зосередження основних зусиль у відповідний час і у вирішальному місці. Прикладом вмілого використання даного принципу може служити досвід організації охорони громадського порядку при проведенні комплексних оперативно-профілактичних заходів у місцях, де проводяться масові заходи, зосереджуються не тільки сили місцевих ОВС, але і придані з інших регіонів країни. У повсякденній практичній роботі цей принцип вимагає високої професійної майстерності керівника, уміння визначити момент, коли необхідно посилити службу з урахуванням часу і місця, різноманітних факторів, що характеризують ускладнення оперативного стану, знань ситуацій, що вимагають рішучих дій.

Погоджене використання сил і засобів. Названий принцип зумовлює необхідність широкого використання в охороні громадського порядку не тільки патрульно-постової служби міліції, але всіх сил і засобів органів внутрішніх справ. Погоджені колективні дії є основою ефективності охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю.

Поєднання дій нарядів міліції з оперативно-розшуковими та режимними заходами. Наряди міліції, охороняючи громадський порядок, ведучи боротьбу зі злочинністю, постійно взаємодіють з працівниками карного розшуку. Взаємодія заснована на регуляр-

ному обміні інформацією, на укладанні спільних планів і т.п. Спільні плани служб враховують необхідність поєднання оперативно-розшукових і режимних заходів при розшуку злочинців, проведенні комплексних операцій, забезпеченні громадського порядку і безпеки під час масових заходів і т. под.

Раптовість застосування сил і засобів. Ефективність даного принципу визначається тим, що сили та засоби використовуються там, де їх найменше очікують правопорушники; застосовуються такі форми та методи, що є раптовими і неочікуваними для злочинців.

Вчасний маневр силами й засобами. Розглядуваний принцип вимагає вчасного зосередження, необхідних сил і засобів в місцях, де складається (очікується) напружене становище. Його здійснення дозволяє більш надійно забезпечити охорону громадського порядку, припинення і попередження злочинів.

Уміле використання резервів. Даний принцип означає розумне і вчасне застосування залишених в розпорядженні начальника органу внутрішніх справ, командира підрозділу сил і засобів з метою наступного підсилення нарядів, що несуть службу по охороні громадського порядку. Резерв-наряд міліції, призначений для вирішення задач, що раптово виникають у зв'язку зі змінами оперативної обстановки. Склад резерву, розміщення і порядок його використання визначаються тим начальником, у розпорядженні якого він знаходиться.

Профілактичне спрямування сил і засобів. Цей найважливіший принцип означає, що в задачу сил по охороні громадського порядку входить поряд з основною задачею недопущення правопорушень у зоні знаходження нарядів та інших сил органів внутрішніх справ. Так, вчасна ізоляція п'яних, роз'яснення неприпустимості порушень громадського порядку є ведучим началом у попередженні правопорушень, інколи тяжких злочинів.

Наведений перелік принципів тактики охорони громадського порядку не є вичерпним. Добре знання розглянутих принципів, уміння їх використовувати - основна задача керівників органів внутрішніх справ по організації охорони громадського порядку. Подальша розробка їх призведе до формування й інших тактичних принципів охорони громадського порядку.

Питання тактики охорони громадського порядку займають важливе місце в роботі ОВС на транспорті. Керівному складу управлінь (відділів), лінійних відділів (відділень) внутрішніх справ належить право вибору, з урахуванням аналізу і оцінки оперативної

обстановки, найбільш доцільних тактичних форм і методів здійснення охорони громадського порядку в конкретній ситуації.

Рівень готовності особового складу до рішення службових задач визначається якістю їхнього професійного уміння, і зокрема тактичної підготовки. Тому в задачу керівників органів внутрішніх справ на транспорті входить систематична робота по тактичній підготовці особового складу, підвищенню професійної готовності до рішення складних задач по охороні громадського порядку. Наказ МВС № 513-95 р., який затверджує заходи щодо вдосконалення охорони громадського порядку на вулицях та в інших громадських місцях, поєднує професійні знання працівників міліції з громадянською мужністю, невідкупністю і справедливістю.

У підготовці особового складу велика увага повинна приділятися вивченню тактики дій в різноманітних ситуаціях оперативної обстановки, у боротьбі з найбільш характерними правопорушеннями. Знання тактичних методів і прийомів в охороні правопорядку необхідно не тільки рядовому і молодшому особовому складу, що беруть участь в охороні громадського порядку, але і інспекторам, оперативним працівникам, керівникам органів, які безпосередньо вирішують тактичні задачі боротьби з правопорушеннями.

§2. Діяльність патрульно-постових нарядів в типових ситуаціях на об'єктах обслуговування транспорту

Типова ситуація - це характерна обстановка, яка повторюється; сукупність обставин (ознак, явищ), дій, з якими дуже часто приходить зустрічатися співробітникам міліції в повсякденній діяльності по охороні громадського порядку і боротьбі зі злочинністю. Вона характерна для повідомлень про дрібне хуліганство, шахрайство, про крадіжку, грабіж, вбивство і т.ін.

При діях у типових ситуаціях постові і патрульні, інші працівники міліції використовують різноманітні методи і прийоми. При цьому ефективність дій в більшості залежить від уміння здійснювати взаємовідносини з громадянами, від точного і неухильного виконання чинних законів і рішень органів державної влади і управління, відомчих наказів, статутів, наставлень і інструкцій, а також від знання свого посту, маршруту, від рівня професійної підготовки, майстерності працівників міліції.

Статути, наставлення, інструкції в багатьох випадках визначають тактику дій постових і патрульних, інших працівників міліції в типових ситуаціях. Ця тактика підкріплюється і удосконалюється

з урахуванням досвіду, навичок і практики діяльності ОВС.

Від тактично грамотних дій патрульно-постових нарядів, інших працівників міліції в типових ситуаціях залежить не тільки швидкість припинення правопорушення, затримання правопорушника, але і дотримання умов законності, особиста безпека.

Розглянемо дії патрульно-постових нарядів в ряді типових ситуацій.

Опитування заявника (потерпілого). Суть опитування заявника, потерпілого полягає в тому, що вони дають пояснення про події, які щойно трапилися, очевидцями або об'єктами (жертвами) яких вони стали. Приступаючи до опитування, працівнику міліції слід пам'ятати, що ці особи збуджені, психічно надломлені. З початку з'ясовується, яке правопорушення, де (в поїзді, на судні, на причалі, у вокзалі, на шляхах станції, посадочній платформі, пероні і т.д.) і в який час скоїлося. Важливо дізнатися, чи є потерпілі, скільки їх, в якому стані знаходяться, чи надана їм допомога. Якщо заявником є самий потерпілий, слід тактовно дізнатися у нього, чи потрібна йому медична допомога, при необхідності вжити заходів до надання такої допомоги (викликати швидку допомогу, зупинити попутну автомашину, вказати адресу найближчої медичної установи і т.д.). Якщо це трапилося в поїзді, до надання допомоги залучається поїзна бригада або по радіотрансляційній мережі запрошуються фахівці з числа пасажирів.

Далі з'ясовується, чи відомі злочинці, скільки, їх прикмети, звідки прийшли, чи знаходяться на місці пригоди або переховуються. Вживаються заходи по затриманню злочинців. Встановлюється напрямок руху злочинців (на якій станції, якому порту, на перегоні зійшли), якщо вони скористувались транспортом, то яким.

При скоєнні злочину слід з'ясувати послідовність злочинних дій, якими знаряддями і засобами користувались, чи не залишені сліди на місці пригоди, що викрадено, прикмети викраденого, виявляються очевидці (свідки) злочину.

Коло питань може бути ширше. Усе залежить від характеру пригоди, часу, місця і інших обставин, що можуть мати значення для швидкого припинення злочинних дій, правильної організації розшуку злочинця по свіжих слідах або охорони місця пригоди. Усю інформацію про пригоди і дані про заявника (прізвище, ім'я, по батькові, адреса місця роботи або проживання, номер домашнього або робочого телефону) необхідно записати в службову книжку і доповісти черговому по найближчому відділу (відділенню, ділянці), ви-

користовуючи для цього радіо, службові телефони транспортних відомств, а також провідників, робітників вокзалів, портів, машиністів електропоїздів, членів суднової бригади. Тактичні прийоми опитування здійснюються в тій послідовності, що вважається найбільш зручною на місці зустрічі з заявником, потерпілим. Після стислого опитування заявнику пропонується викласти повідомлення в письмовому вигляді або негайно з'явитися в чергову частину міліції. З'ясувавши необхідні обставини, патрульно-постовий наряд слідує на місце пригоди.

Первинні дії на місці пригоди. Опинившись на місці пригоди, наряди повинні діяти швидко і рішуче по припиненню злочинних дій і затриманню правопорушників. При неможливості впоратися своїми силами слід запросити по радіо, телефону, через чергового по органу або попросити робітників транспорту, громадян надати допомогу.

Якщо на місці пригоди виявляться потерпілі, які потребують медичної допомоги, необхідно терміново викликати машину «швидкої допомоги», а самим розпочати надання долікарської допомоги, заздалегідь опитавши навколишніх громадян (в поїзді, на судні зробити звернення до пасажирів по радіо), чи немає серед них медичних робітників, здатних надати більш кваліфіковану допомогу потерпілим.

Патрульний (постовий), надаючи першу допомогу або спрямовуючи постраждалого в медичну установу, повинен оглянути його зовнішній вигляд, одяг, руки і інші частини тіла з метою викриття предметів, слідів і ознак, стосовних до злочину. Відзначити на місцевості позу, в якій був виявлений потерпілий. Труп з місця пригоди не слід убирати. За виняткових обставин (наприклад, тіло загиблого знаходиться на залізничних шляхах) труп необхідно перемістити в інше місце, заздалегідь окресливши підручними засобами позу, в якій він виявлений. По документах, що засвідчують особу, або зі слів присутніх на місці пригоди громадян записуються їхні прізвища, імена, по батькові, домашні адреси, місця роботи і номери телефонів.

Дуже важливо якомога повніше виявити коло очевидців на місці пригоди, запитати у кожного, звідки він спостерігав скоєне; що чув про те, що трапилося від інших осіб, то від кого саме. У бесіді з очевидцями з'ясовується: що конкретно і в який час відбулося; хто вчинив правопорушення, кількість осіб, їхні прикмети, роль кожного з них в скоєному, скільки часу вони пробули на місці

пригоди; якими знаряддями і засобами користувались, де і які предмети залишили; скільки громадян знаходилося в момент скоєння правопорушення, хто з них знаходиться на місці пригоди під час опитування. Проводити опитування і робити записи слід швидко, стисло і тільки про те, що важко запам'ятати (прізвище, адреса, номер телефону).

Знаходячись на місці пригоди, слід запам'ятати і по можливості зафіксувати обставини, які можуть швидко змінитися або зникнути: запах, стан погоди (напрямок вітру, температура повітря, опади, туман), характер освітлення і інші особливості, що мають значення для розслідування злочину.

Якщо злочин вчинений у приміщенні, то слід зафіксувати час, який показує годинник, якщо він є на місці пригоди, незалежно від того, йде він чи зупинився: відчинені або зачинені двері, замкнуті вони або ні, чи є ключ у дверях і з якої сторони; відчинені або зачинені вікна, квартирки, підняті або опущені занавіски.

Для цілості слідів, знарядь злочину і інших речових доказів, а також первинної обстановки місця пригоди слід запросити з місця розслідування всіх громадян, також і потерпілих, на таку відстань, щоб вони не могли знищити або пошкодити сліди і речові докази. Нікому, також і особовому складу нарядів міліції, не дозволяється до чогось торкатися, переставляти речі і предмети, які знаходяться на місці пригоди, або змінювати їхнє положення.

На місці пригоди неприпустимо залишати недопалки, сірники, клаптки паперу і т.ін. Межі місця пригоди визначаються таким чином, щоб в їхніх межах знаходилися всі об'єкти, що мають значення для розкриття злочину. По можливості вони означаються ясно видимими показниками і знаками.

Пересуватися по території місця пригоди можна лише у випадках крайньої необхідності (при наданні допомоги потерпілому, затриманні злочинця, виявленні трупа, наявності в приміщенні диму, вогню і т.ін.). При цьому слід запам'ятати шлях свого пересування на місці пригоди. Намагатися якомога менше залишати слідів.

У деяких випадках наряди міліції оточують місце пригоди, повертаючи для цього громадян, стрільків ВОХР, транспортну адміністрацію. Залежно від характеру і розташування меж оточення і підходів виставляються пости, використовуються різноманітні види огорожі з мотузок, дощок, інших предметів і підручних засобів, освітлювальні прилади.

На відкритій місцевості слід вжити заходів до цілості слідів

пригоди, які під впливом атмосферних явищ можуть бути знищені до прибуття оперативної групи (слідчого). Для цього ясно видимі сліди і інші речові докази потрібно накрити будь-яким підручним матеріалом: шухлядою, картоном, фанерою, газетою, брезентом без різкого запаху (на випадок можливого застосування службово-розшукових собак). Для збереження слідів на вертикальній поверхні (наприклад, кров на стовпі) необхідно зробити над ними козирки з непромокального матеріалу.

Про обставини, що складаються на місці пригоди та інші додаткові дані патрульно-постові наряди постійно інформують чергового по органу внутрішніх справ.

Коли на місце пригоди прибуває оперативна група (слідчий), наряд доповідає про вжиті заходи, про особливості, на які він звернув увагу, а також про перестановку предметів, зроблених самим нарядом, шляхи його пересування на місці пригоди. У подальшому наряд діє за вказівкою старшого оперативної групи (слідчого).

Якщо патрульно-постовий наряд, знаходячись вдалині від чергової частини, в поїзді, на судні, на лінійній станції, пристані, виявив злочин, де немає не тільки підрозділів міліції, але й можливості отримати допомогу або очікувати швидкого прибуття оперативної групи (слідчого), то необхідно:

- поширити межі огляду місця події: у пасажирському поїзді – це вагони всього складу, на судні – усі палуби, на лінійних станціях і пристанях – ближча місцевість;

- провести опитування пасажирів, провідників з метою отримання додаткової інформації про злочинця; уточнити, коли, де і з чим він покинув поїзд, судно;

- опитати осіб, які проживають поблизу шляхів, по яких, за припущенням наряду, свідків, переховалися злочинці, оглянути найближчі підвали і інші місця, де могли укритися злочинці або могли бути укриті викрадені речі, вантажі і т.под.;

- провести огляд («прочісування») навколишньої місцевості:

- передати термінові повідомлення (орієнтування) в найближчі підрозділи міліції про факт злочину і про встановлені прикмети злочинців або викраденого ними майна з метою їхнього розшуку і затримання:

- у випадку викриття схованого викраденого майна організувати спостереження (засаду) в цьому місці і т.п.

Затримання осіб, які підозрюються в скоєнні злочину. Термін «затримання», що використовується в даному і наступному

викладенні, слід відрізняти від затримання, по-перше, в кримінально-процесуальному розумінні, передбаченого ст. 106 і 106¹ КПК України, здійснюється спеціально уповноваженими на те органами і посадовими особами, і, по-друге, від адміністративного затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, яке може проводитися лише органами (посадовими особами), уповноваженими на те Кодексом України про адміністративні правопорушення ст.ст. 261-263.

У розглядуваному нами випадку затримання має метою припинення злочину, недопущення його переростання в більш тяжкий, недопущення можливості правопорушнику уникнути відповідальності, слідства і суду.

Перед затриманням злочинців і осіб, які підозрюються в скоєнні злочинів, особлива увага патрульно-постових нарядів повинна бути звернута на з'ясування наявності у них вогнепальної або холодної зброї і забезпечення застережних заходів.

Патрульний або постовий приводить в бойову готовність табельну зброю на випадок необхідності її негайного застосування згідно ст. 15, 15¹ Закону України «Про міліцію»

Дії по затриманню злочинців і осіб, які підозрюються в скоєнні злочинів, вимагають від працівників міліції високої пильності, рішучості, витримки, уміння швидко орієнтуватися в обстановці, точного дотримання умов законності.

Виявивши підозрілих осіб, патрульно-постовий наряд встановлює за ними спостереження. Воно повинно вестися так, щоб це не викликало настороженості у підозрюваних навколишніх громадян. Приймаючи рішення про затримання, слід намітити план, визначити найбільш зручний момент. При цьому враховуються:

- особа затримуваного і можливі наслідки у випадку, якщо він буде залишений на свободі;
- можливі наслідки при затриманні, що можуть виникнути, якщо з боку затримуваних, його співучасників буде вчинено опір;
- імовірність збройного опору або нападу;
- умови застосування зброї, якщо в цьому виникне необхідність.

Затримання здійснюється по можливості в менш людних ділянках, у місцях, віддалених від перонів, вокзалів, портів, зупинок міського транспорту і інших місць. Якщо затримання відбувається в рухомому поїзді (або на судні), при пересуванні потягів на станції, слід враховувати можливість затриманих переховатися, вискочити на ходу поїзда (судна) або проскочити під вагонами потягів,

які минають.

Особливу оглядність, винахідливість і сміливість слід виявляти при затриманні групи осіб, які підозрюються в скоєнні злочину. Вирішивши затримати її, необхідно, не припиняючи спостереження за учасниками групи, по рації, телефону або в інший спосіб запросити допомогу у чергового по відділу (відділенню), найближчих нарядів територіальних органів міліції або організувати стрілків воєнізованої охорони, робітників транспорту, громадян надати допомогу в затриманні злочинців. При затриманні правопорушників у поїзді слід замкнути двері вагонів, в тому числі тамбурів, через які вони можуть вийти. За відсутності допомоги затримання слід робити самостійно. Вирішальну роль при цьому грає раптовість і рішучість дій. Наприклад, доцільно непомітно наблизитися до переслідуваних, перегородити їм найбільш імовірний шлях відходу і голосно подати команду: «Руки вгору!» Запропонувати затриманим слідувати в означеному напрямленні, не випускаючи їх з поля зору.

Якщо при затриманні використовується службова собака, то перш ніж її застосувати, слід зробити вигук: «Стій! Пускаю собаку». Перед пуском собаки наряду необхідно переконатися, що вона має прагнення затримати саме підозрілого, а не інших осіб. У випадку укусу затриманого необхідно надати йому першу допомогу, дотримуючи при цьому застережні заходи.

Переслідування підозрілого з місця пригоди ведеться з повною напругою сил, наполегливо і рішуче до тих пір, доки він не буде затриманий і знешкоджений. Наряди міліції під час переслідування повинні проявляти самовідданість і ініціативу, при необхідності привертати на допомогу робітників транспорту, стрілків ВОХР, службових осіб, інших громадян.

Охорона місця пригоди на період переслідування злочинців доручається спеціально проінструктованим стрілкам ВОХР, робітникам транспортної адміністрації.

При переслідуванні не треба забувати про застережні заходи на випадок можливого збройного або іншого фізичного опору з боку переслідуваного або його співучасників, які знаходяться поблизу. Треба бути уважним і мати на увазі, що злочинцем можуть бути викинуті або загублені знаряддя злочину (рушниця, ніж, кастет тощо), речі, що належать потерпілому і самому злочинцю, цінності і інші предмети, які стосуються події злочину. У ході переслідування і пошуку злочинця необхідно орієнтувати про прикмети його і викра-

деного інших працівників міліції, стрільків воєнізованої охорони, залізничників, робітників підприємств торгівлі і т.ін. При розшуку і переслідуванні осіб, які вчинили, наприклад, крадіжку речей у пасажирів, шахрайство, можна чемно попросити постраждалих надати допомогу в розшуку.

Тактичні прийоми затримання підозрюваного можуть бути різноманітними. Наприклад, при затриманні особи, яка підозрюється в скоєнні злочину, для запобігання опору з його сторони доцільно використати мотиви, що маскують істинні причини затримання, такі, як порушення ним порядку, паспортного режиму і т.под. При цьому затримання не обов'язково починати з перевірки документів, як це звичайно буває при затриманні громадянина за адміністративне порушення, бо підозрілий замість документів може дістати зброю і застосувати її¹.

Після затримання правопорушника (підозрюваного) негайно оглядається зовнішній огляд його одягу, речей, які знаходяться при ньому.

Зовнішній огляд є запобіжним заходом і проводиться з метою забезпечення особистої безпеки працівника міліції. Виявлена зброя і інші предмети, що можуть бути використані для вчинення опору, нападу на наряд або втечі, вилучаються. Деякі злочинці ретельно маскують наявні при них зброю, колючі або ріжучі предмети, прикріплюючи їх до одягу або тіла. При зовнішньому огляді затриманого повертають обличчям до стінки, подають команду: «Руки вгору!» і швидко перевіряють з зовнішньої сторони кишені, рукави, пояс з метою викриття і вилучення зброї і інших предметів, що можуть бути використані для нападу на наряд.

Рекомендується оглянути по можливості місце, де знаходився підозрілий в момент затримання або при зовнішньому огляду, з метою викриття викинутих ним предметів, які можуть служити речовими доказами по справі. Вилучені при зовнішньому огляді документи, зброя й інші предмети передаються старшому оперативної групи, яка прибула на місце пригоди, або черговому по органу внутрішніх справ.

Доставляння в органи внутрішніх справ осіб, які вчинили адміністративні правопорушення. Даний тактичний спосіб застосовується щодо осіб, які хоча і припустили правопорушення,

¹ Колонтаевский Ф.Е. Повышение уровня организации работы патрульно-постовой службы по охране общественного порядка. – М., 1989.

що посягають на державний устрій і громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління, але не настільки значні, у зв'язку з чим за них встановлена законодавством адміністративна відповідальність.

Доставляння в ОВС осіб, які вчинили адміністративне правопорушення, переслідує мету припинення адміністративних правопорушень, складання протоколів, забезпечення вчасного і правильного розгляду справи і притягнення порушника до відповідальності.

Доставляння правопорушника обмежує його особисту свободу, тому перш ніж вжити цих заходів, патрульно-постові наряди безпосередньо на місці пригоди ретельно розбираються в обставинах порушення і, якщо це не суперечить закону, вживають інших заходів, не доставляючи порушника в орган внутрішніх справ.

Названий спосіб використовується у випадках: відмови підпорядкуватися законним вимогам працівника міліції про припинення порушення громадського порядку і дій, що загрожують громадській безпеці; відмови сплатити штраф на місці, а також при виникненні сумнівів в правильності означеної порушником своєї адреси, коли він не може надати паспорт або інший документ, який посвідчує особистість, і немає свідків, які зможуть повідомити про нього потрібні відомості; необхідності скласти протокол про адміністративне правопорушення, якщо у порушника немає документів, що посвідчують особистість, а встановити її іншим шляхом не має можливості; в інших передбачених законом випадках (наприклад, за дрібне хуліганство).

Патрульно-постові наряди, затримавши правопорушника і прийнявши рішення про його доставляння в орган внутрішніх справ, оголошують йому, за порушення якого нормативного акту (закону, рішення місцевої Ради народних депутатів, постанови Кабінету Міністрів тощо) проведене затримання і чим викликається необхідність доставляння.

При затриманні громадян за скоєння таких адміністративних правопорушень, як дрібне хуліганство, дрібна крадіжка і деяких інших обов'язково встановлюються свідки (очевидці), що запрошуються в орган внутрішніх справ, вилучаються речовинні докази правопорушення і вживаються заходи до їх цілості (наприклад, предмети крадіжки, спекуляції).

При доставлянні порушника транспортом дотримуються необхідні застережні заходи, що виключають можливість заподіяння йому фізичних пошкоджень.

Особлива пильність вимагається від нарядів при доставлянні затриманого залізничним транспортом. У допомогу наряду бажано привернути робітників транспорту, воєнізованої охорони, пасажирів. Під час руху поїзду особа, яка доставляється не повинна знаходитися в тамбурі і на гальмових майданчиках вагону, поблизу вікон, залишатися одна в купе і т.ін.

Огляд місць можливого укриття осіб, які ведуть антигромадський паразитичний спосіб життя. Моральними нормами нашого суспільства закріплено, що сумлінна праця, дотримання умов трудової дисципліни є обов'язком і справою честі кожного працездатного громадянина, ухилення від суспільно корисної праці несумісне з принципами суспільства. На жаль, у нас зустрічаються люди, які не бажають чесно працювати, прагнуть якомога більше отримати від суспільства, нічого не даючи йому взамін. Особи, які встали на шлях паразитичного існування, завдають економічну і моральну шкоду суспільству. Багато з них втратили соціальні зв'язки, порвали з сім'ями, стали на шлях пияцтва і розпусти, не мають постійного місця проживання.

Місцем свого укриття на об'єктах транспорту особи, які ведуть антигромадський паразитичний спосіб життя, обирають, як правило, відстійні парки вагонів і суден, приміщення вокзалів і портів, невеликі станції і пристані, поблизу міст, шляхові будки, підвали, коридори і проходи службових приміщень, розташованих як в нижніх, так і верхніх поверхах будинків, технічні споруди (службові контори, склади і бази і т.д.); пристанційні будівлі, лісозахисні смуги, під'їзди будинків, дахи, колодці теплотрас і інші малолюдні місця, що не охоплюються повсякденними маршрутами піших нарядів і автопатрулів і дуже часто залишаються поза зоною їхнього спостереження.

У ряді органів при ускладненні оперативної обстановки, особливо при розшуку злочинців, підозрюваних, створюються спеціальні пошукові групи з числа міліцейського складу для огляду означених місць можливого укриття антигромадського, паразитичного елементу, де знаходять сховище небезпечні озброєні злочинці.

Патрульно-постові наряди тримають під постійним спостереженням і систематично оглядають розташовані на маршрутах (постах) місця можливого укриття злочинців і іншого антигромадського елементу тільки у випадках, коли це вказане в дислокації маршруту (посту). Якщо цього немає, то огляд здійснюється спеці-

льними розшуковими групами.

До огляду місць можливого укриття злочинців завжди ретельно готуються. Після визначення об'єктів огляду вивчається їхнє розташування і планування, входи, вихід, лази, шляхи прихованого підходу, імовірне місцезнаходження осіб, які переховуються; чітко розподіляються обов'язки між учасниками огляду, виділяються працівники для охорони виходу, перевірки всередині приміщення і затримання виявлених там осіб; передбачаються застережні заходи на випадок раптового нападу.

Усе відзначене вище здійснює інспекторський і командний склад патрульно-постової служби й приймальників-розподільників спільно з співробітниками карного розшуку. Джерелами інформації про місця укриття можуть бути показання затриманих або заарештованих, оперативні дані, результати раніше проведених оглядів і т.д.

Огляд місць укриття проводиться не менше ніж двома міліціонерами, бажано з використанням службових собак. До огляду таких місць залучаються представники транспортної адміністрації, воєнізованої охорони, коменданти, двірники, робітники дистанції будинків і споруд, гуртожитків, охоронці, позаштатні співробітники міліції і інші сили громадськості.

Для успішного проведення операції по огляду місць укриття злочинців, забезпечення правильних дій при непередбачених ускладненнях обстановки патрульно-постовим нарядом, пошуковим групам визначаються декілька варіантів виконання задач.

З метою забезпечення раптовості дій при огляді місць укриття злочинців проводити його рекомендується вночі або рано вранці. Підходити до наміченого для огляду об'єкту слід без шуму і суєти. Розмови і паління не допускаються.

Прибувши до місця огляду, патрульно-постові наряди, пошукові групи діють по команді старшого наряду відповідно до поставлених задач. Для запобігання непередбаченим ситуаціям самостійні дії нарядів без команди категорично заборонені. Команди подаються тихо або спеціально встановленими сигналами.

На місці передбачуваного укриття злочинців старший наряду ще раз проводить зовнішній огляд об'єкту; здійснює розстановку нарядів, визначаючи місце знаходження і обов'язки кожного, зважає на необхідність дотримання умов застережних заходів при підході до об'єкту і в процесі огляду; за наявності даних про те, що особи, які переховуються, озброєні, віддає команду про приведен-

ня зброї в стан бойової готовності; звернути увагу, що учасники огляду зайняли означені місця, дає команду про вхід в об'єкт, що оглядається.

При проникненні всередину об'єкту з метою обережності від можливого нападу наряди входять не всі через один і той же вхід. В одних випадках вхідні двері різко відкривають і швидко освітлюється внутрішня частина приміщення, в інших - учасники прагнуть проникнути туди якомога тихіше, повз основного входу. При неможливості непомітно проникнути всередину приміщення старший наряду подає команду: «Хто тут? Виходь!» Якщо є службова собака, команда доповнюється словами: «Виходь, інакше пускаю собаку!» Через деякий час, переконавшись, що ніхто не виходить, пускає собаку.

Оглядаючи вагони, які стоять у відстійному парку, члени групи завбачливо перекривають тамбури і двері вагона, оглядають по ходу до центру вагона службові приміщення, місця опалення, туалети, купе, місця зберігання багажу і спеціальні сховища. Якщо сил достатньо, з другої сторони вагона виставляють пост спостереження за вікнами.

При огляді вагонів і інших технічних споруд, розташованих у парках станцій, патрульно-постові наряди в обов'язковому порядку переконуються у відсутності пересування локомотивів і рухомого складу, при цьому суворо дотримуючись правил особистої безпеки при знаходженні на об'єктах транспорту, зв'язаних з рухом поїздів і суден.

Виявивши на об'єкті, що оглядається громадян, чия поведінка і інші дані дають підставу підозрювати їх у скоєнні протиправних дій або у яких немає документів, що посвідчують особистість, наряди затримують і доставляють цих осіб в орган внутрішніх справ.

§3. Діяльність патрульно-постових нарядів при характерних для транспорту правопорушеннях

Діяльність органів внутрішніх справ на транспорті включає організацію і тактику боротьби з різноманітними кримінальними злочинами і адміністративними правопорушеннями.

Найбільш питому вагу серед кримінальних злочинів на транспорті займають такі злочини, як крадіжки вантажів з рухомого потягу і місць їхнього зберігання, крадіжки речей у пасажирів в поїздах, на судах і інших місцях. У числі поширених адміністративних правопорушень – дрібне хуліганство, знаходження на об'єктах транспорту

осіб в'яному вигляді, що ображає людську гідність і суспільну мораль, порушення правил користування транспортом і ін.

Крадіжка вантажів. Крадіжки вантажів є найбільш поширеними злочинами, які посягають на різні форми власності на транспорті. Вони вчиняються на великих залізничних вузлах і лінійних станціях, на перегонах під час руху поїздів, у портах, на суднах. В одних випадках злочинці крадуть вантажі шляхом скресання дверей вагонів і контейнерів, люків вагонів, суден. В інших – шляхом пролому стін і дахів вагонів і контейнерів. Багато крадіжок вчиняється з відкритого рухомого потягу, з складів, з територій товарних і вантажних дворич. Розкрадається автотракторна і інша техніка, що слідує на відкритому рухомому потязі. Відзначаються крадіжки продуктових і промислових товарів, овочів, фруктів і інших цінностей. Питома вага крадіжок на залізничному транспорті склала в останні роки більш 50% до числа всіх зареєстрованих майнових злочинів.

Розкрадаючи вантажі, злочинці не тільки замахуються на власність, але і завдають збитки нормальній роботі транспортного конвеєру. Вагони зі слідами крадіжок відчіплюються від основних маршрутів, подаються на перевірку, на що додатково витрачається праця (вивантаження, завантаження), затримується відправлення суден, вантажів з портів. На все це витрачається значний час, терміни доставки вантажів споживачам порушуються.

Активну участь у боротьбі з крадіжками, в їхньому попередженні і припиненні беруть патрульно-постові наряди адміністративної служби міліції.

Відомі наступні форми роботи патрульно-постових нарядів по боротьбі з крадіжками вантажів:

- патрулювання в товарних і вантажних парках великих залізничних вузлів, на території портів і причалів;
- несення ППС на вантажних дворичах і контейнерних пунктах, в місцях зберігання цінних вантажів;
- робота в оперативних заслонах на стикових із сусідніми дорогами станціях;
- участь в оперативно-розшукових групах по розшуку злочинців і викрадених вантажів;
- участь у контрольних завантаженнях і вивантаженнях вантажів з вагонів і контейнерів, з суден;
- охорона місця пригоди до прибуття оперативно-слідчої групи;
- охорона і доставляння затриманих, які підозрюються в скоєнні

крадіжки вантажів, у чергові частини ОВС.

У попередженні і розкритті крадіжок вантажів відомо ряд засобів і прийомів дій патрульно-постових нарядів.

Якщо постовий або патрульний, знаходячись на службі, особисто виявить факт крадіжки вантажу, він негайно вживає заходів до припинення злочину. Водночас повідомляє про злочин старшому наряду або черговому по ОВС (по радіо, телефону, з допомогою робітників транспорту) і далі діє за його вказівкою.

У випадку, коли про крадіжку вантажу постовому або патрульному стає відомо з повідомлення робітників транспорту, від інших громадян, він негайно виходить на місце пригоди і, якщо отримані дані свідчать про можливість затримання злочинців по свіжих слідах, починає їх переслідування, повідомивши старшого наряду або чергового по органу внутрішніх справ.

При інших обставинах, вийшовши на місце пригоди, постовий або патрульний вживає заходів до його охорони, встановлення свідків і інших осіб, які можуть дати свідчення про пригоду.

Через заявників і посадових осіб збирається інформація про місце і час викриття крадіжки вантажу, про охорону його в шляху і місця стоянок або зберігання, номер вагону і його напрямок, види вантажу, коли, з яким поїздом, на якому судні і звідки прибув, наявність слідів крадіжки. Водночас оглядається територія навколо місця пригоди (вагон, склад, судно і т.ін.), і у випадку викриття слідів або викраденого вантажу організується їх охорона.

Усю інформацію, зібрану на місці пригоди, патрульно-постові наряди негайно передають черговому по органу внутрішніх справ і діють за його вказівками. З прибуттям на місце пригоди оперативно-слідчі групи виконують розпорядження старшого групи. При затриманні і доставлянні підозрюваного, патрульно-постові наряди використовують тактику дій в типових ситуаціях.

Про всі обставини, пов'язані з викриттям крадіжки вантажу, викриття і затримання злочинців патрульно-постовий наряд доповідає рапортом на ім'я начальника відділу, відділення внутрішніх справ, лінійного пункту міліції, станції, порту.

Крадіжка речей у пасажирів. Перевезення пасажирів на транспорті є однією з головних задач цієї галузі народного господарства. Для їх обслуговування транспортні відомства володіють широкою мережею поїздів, суден, залізничних, морських, річкових вокзалів і аеровокзалів, де знаходяться квиткові каси, камери зберігання ручної поклажі й багажу, приміщення для відпочинку па-

сажирів, інші допоміжні приміщення.

У сфері пасажирських перевезень щорічно реєструється велика кількість різноманітних правопорушень. Найбільш розповсюдженими злочинами є крадіжки речей у пасажирів, хуліганство, порушення антиалкогольного законодавства і правил користування транспортом.

Відомі наступні форми несення служби патрульно-постовими нарядами у сфері пасажирських перевезень:

- патрулювання за заздалегідь розробленим маршрутом по залах вокзалів, перонах з обходом місць скупчення пасажирів;
- несення служби в залах очікування, на перонах, біля квиткових кас, на судах, біля автоматичних камер зберігання ручної поклажі;
- супровід поїздів, суден;
- несення постової і патрульної служби на зупиночних пунктах (посадочних майданчиках, пристанях і т.ін.);
- участь у посадочних бригадах при відправленні і зустрічі поїздів та суден;
- участь в оперативно-розшукових групах по розшуку правопорушників і викраденого;
- охорона місця пригоди до прибуття оперативно-слідчої групи;
- затримання та доставляння у чергову частину правопорушників і т.ін.

Розглянемо засоби і прийоми дій патрульно-постових нарядів при попередженні і розкритті крадіжок речей у пасажирів.

При отриманні повідомлення про крадіжку речей у пасажирів, який знаходився на вокзалі, станції, у порту, патрульно-постовий наряд негайно включається у розшук злочинця. Якщо це можливо, особисто або через адміністрацію вокзалу доповідає про надходження повідомлення черговому по органу внутрішніх справ або старшому наряду.

У бесіді з потерпілим з'ясовується, які речі були викрадені, їх прикмети, де знаходились речі і де був потерпілий на момент пропажі, коли (години, хвилини) відбулася крадіжка, чи знаходився хто-небудь поруч з потерпілим незадовго перед крадіжкою, що говорив невідомий про можливу (подальшу) подорож; чи довіряв потерпілий невідомій особі нагляд за своїми речами на час відсутності; чи знаходився невідомий в момент викриття крадіжки в тому місці, де зникли речі, які його прикмети; чи не спав потерпілий в момент, коли зникли речі, якщо спав, то чи не пам'ятає він про

осіб, які знаходились поруч з ним.

Розшук злочинця, викрадених речей починається з огляду того місця, де, зі слів потерпілого, знаходилися речі перед їх зникненням. Численні випадки, коли заявники погано запам'ятали місце залишення речей, плутають зали, де вони знаходились в очікуванні відправлення поїзду, літака, судна. Тому постовий чи патрульний спільно з заявником обходять усі зали, де міг знаходитись заявник до втрати речей. Коли з'ясовано, що заявник не помилився, патрульно-постовий наряд продовжує активний розшук злочинця і викраденого. Оглядаються всі місця можливого знаходження підозрюваних, а також викрадених речей. Багатолітня практика дозволяє кожному органу внутрішніх справ добре знати ці місця і заздалегідь на інструктажах орієнтувати про це патрульно-постові наряди.

Після надходження повідомлення про крадіжку до розшуку залучаються всі постові і патрульні чергового наряду, кожний з них відпрацьовує можливий “шлях”, місце укриття або знаходження злочинця.

Якщо потерпілий при опитуванні висловить підозру, що крадіжку міг вчинити невідомий, якому він залишив речі, коли відлучався на певний час, під спостереження, і що невідомий висловлював намір поїхати (поїздом, літаком, пароплавом) наряд негайно слідує на місце можливого від'їзду підозрюваного. В усіх випадках, коли на станції рушає поїзд, з порту виходить пароплав, відлітає літак, вони перевіряють шляхом обходу вагонів, огляду приміщень пароплаву, салону літака.

У будь-якій ситуації патрульно-постові наряди виявляють свідків, очевидців пригоди, інших осіб, які можуть дати свідчення про те, що трапилось, а також про додаткові обставини, пов'язані з пригодою.

При зустрічі і перевірці поїздів, що минають, суден, літаків до постового чи патрульного звертаються пасажери, провідники, стюардеси з заявою про скоєння крадіжки в дорозі. Отримавши таке повідомлення, постовий або патрульний негайно доповідає старшому наряду або черговому по органу внутрішніх справ і діє за їхніми вказівками.

Якщо заява про крадіжку надходить в дорозі, наряд супроводу з'ясовує у потерпілого, провідника, стюардеси: що зникло, в який час, на якій ділянці виявлена або могла бути вчинена крадіжка; хто підозрюється; де міг вийти злочинець. Не очікуючи зупинки поїзду, наряд міліції передає інформацію про пригоду в найближчий

орган внутрішніх справ. У ряді випадків це може бути записка, звернута до чергового по станції, що зустрічає або проводить поїзд, з проханням терміново передати її зміст в чергову частину міліції. Передавши первинну інформацію, наряд починає розшук. Спільно з потерпілим (можливо з провідником або начальником поїзду) обходить і оглядає вагони з метою виявлення підозрюваних осіб і зниклих речей. Як і в іншій ситуації, встановлюються свідки, очевидці, докладно записуються прикмети осіб, які підозрюються у викраденні речей.

У випадку затримання підозрюваного наряд діє, як вказано в типових ситуаціях. Особливістю даної дії є те, що наряд супроводу пропонує потерпілому, свідкам підготувати письмову заяву і пояснення. При цьому їхні адреси проживання або місць, куди вони сліднують, записують по документах.

Практика свідчить, що інколи потерпілі, вживши спиртні напої, забувають вагон поїзду, в якому їдуть і де залишили речі. У результаті надходять необгрунтовані заяви про крадіжку. У подібних випадках наряд супроводу через провідників і пасажирів встановлює вагон і місце, на якому заявник залишив або міг залишити речі. Інколи п'яний чи шахрай сідають у вагон без речей: перший втратив їх ще до посадки, а шахрай, користуючись довірою і бажаючи проїхати безкоштовно, заявляє, що в нього зникли речі і проїзні документи. Наряд супроводу перевіряє обгрунтованість заяв і вживає відповідних заходів.

Наряд покидає свій поїзд або своє судно тільки тоді, коли все зроблено по розшуку злочинця і викраденого майна. Про всі обставини пов'язані з крадіжкою речей у пасажирів на вокзалі, в поїзді, на зупиночному пункті, на судні патрульно-постовий наряд доповідає письмовим рапортом на ім'я начальника органу внутрішніх справ на транспорті.

Хуліганство небезпечне тим, що воно дуже розповсюджене, живе і є початком більш тяжких злочинів. За результатами досліджень встановлено, що кожний четвертий злочинець-рецидивіст, засуджений за вбивство, зґвалтування, грабіж або розбій раніше притягувався до відповідальності за хуліганство¹.

У переважній більшості хуліганство вчиняють особи, які перебувають у стані сп'яніння. У результаті вживання алкогольних на-

¹ Рябов М.И. Деятельность органов внутренних дел по борьбе с хулиганством. – М., 1981.

поїв вони втрачають контроль, ведуть себе зухвало, принижують і ображають оточуючих. Незважаючи на попередження, вони продовжують хуліганські дії, чинять фізичний опір міліції і т.ін. Засоби і прийоми дій патрульно-постових нарядів ОВС на транспорті в боротьбі з хуліганством можуть бути найрізноманітнішими.

При безпосередньому викритті хуліганських проявів наряд повинен діяти холоднокрівно, не дозволяючи правопорушнику вивести себе з рівноваги або спровокувати, волаючи до підтримки оточуючих пасажирів.

Патрульно-постові наряди, звертаючись до правопорушника, твердо і ясно оголошують йому про неприпустимість продовження протиправних дій і відворотності відповідальності за їх продовження.

Успішне припинення хуліганства залежить не тільки від рішучості патрульно-постових нарядів, але і від підтримки громадян, пасажирів. Тому поведінка патрульно-постових повинна бути такою, щоб вона позитивно і правильно сприймалась оточуючими. До припинення хуліганських дій залучаються транспортна адміністрація, військовослужбовці з числа пасажирів або патрульних груп. Затриманий хуліган, який не припиняє свої протиправні дії, якомога швидше відводиться в найближче службове приміщення.

У припиненні і локалізації хуліганських дій важлива взаємодія і товариська підтримка патрульно-постових нарядів. У будь-якій ситуації постовий, патрульний, дізнавшись про хуліганство на сусідній ділянці, негайно прямує до місця пригоди.

Увага наряду звертається на наявність постраждалих, надання їм долікарської допомоги; при необхідності викликається швидка медична допомога.

Інколи на місці пригоди можуть виявитися сліди руйнування, завдані хуліганями, написи хуліганського змісту, знаряддя скоєння хуліганських дій (ніж, лезо, кастет) і інші речові докази. В подібних випадках організується охорона місця пригоди.

Хуліганські дії на транспорті вчиняються при масовому пересуванні пасажирів, тому дуже важливо вчасно виявити свідків, очевидців пригоди і інших осіб, які можуть дати свідчення про те, що трапилося, а також з'ясувати додаткові обставини, пов'язані з хуліганством.

Інша тактика патрульно-постових нарядів при безпосередньому викритті групових хуліганських дій.

Наряд негайно доповідає черговому по ОВС, запрошуючи до-

помогу, а також звертається до робітників транспорту чи пасажирів за сприянням.

Чітко і впевнено оголошуються вимоги до осіб, які вчинили групові хуліганські дії, про припинення таких, переконуючи їх в неправомірності поведінки і необхідності припинення протиправних дій. При цьому неприпустимі непотрібні окрики, свистки, дії, які можуть викликати загострення стану.

Якщо групове хуліганство загрожує перерости в масові безпорядки (наприклад, учасники хуліганства починають ламати приміщення, огорожу, використовують дошки і інші предмети як знаряддя, провокують пасажирів, а особисте втручання постового або патрульного з метою припинення хуліганських дій не дають результату), наряд до прибуття оперативної групи або інших сил підкріплення виявляє організаторів, записує їхні прикмети, намагається з'ясувати прізвища і адреси, вживає заходів, щоб не допустити подальшого розростання кількості учасників протиправних дій, надає допомогу потерпілим.

З прибуттям на місце оперативної групи, інших сил наряд доповідає старшому начальнику про стан на місці пригоди (про характер інциденту, на якому ґрунті він стався, як розвивається, які сторони беруть у ньому участь, кількість учасників, ставлення пасажирів, інших громадян до інциденту, кількість постраждалих, в якому напрямку вони рухаються і т.ін.).

При викритті осіб, які вчинили хуліганство, патрульно-постові наряди на транспорті звертаються до порушника з вимогою про припинення протиправних дій, перевіряють документи з метою визначення його особистості, встановлюють свідків і разом з ними доставляють хулігана в найближчий орган внутрішніх справ або в інше службове приміщення.

Свідки не завжди можуть слідувати з затриманим правопорушником, тому наряд записує їх дані (бажано з документів) або пропонує на місці написати пояснення. Враховуючи, що більшість свідків можуть прибути на станцію, у порт проїздом додатково встановлюються місце і час їх найближчого знаходження (місце відпочинку, лікування, знаходження у відрядженні, в гостях у родичів, знайомих і т.ін.).

Якщо хулігани затримані на польових станціях їх поведінка не викликає побоювання, вони можуть бути передані родичам або товаришам по роботі. У цих випадках патрульно-постовий наряд за погодженням з черговим по органу внутрішніх справ на транс-

порті або безпосереднім начальником документує факт правопорушення (відбираються пояснення від свідків, правопорушників, або адміністрації, складається протокол про правопорушення) і передає матеріали в чергову частину (старшому начальнику). Правопорушникам оголошується час явки в орган внутрішніх справ.

При надходженні заяви про хуліганство від пасажирів або робітників поїзної бригади, судна під час руху (або зупинки) наряд, впевнившись в тому, що припущено правопорушення (наявність свідків, акт поїзної бригади, екіпажу судна, пасажирів), вживає заходів, що виключають втечу порушника, організує охорону з допомогою пасажирів, робітників транспорту, висаджує його на найближчій зупинці, де є міліція. Разом з порушником передаються його особисті речі і проїзні документи.

Про кожний випадок хуліганських дій і про доставляння правопорушника в чергову частину органів внутрішніх справ патрульно-постові наряди доповідають рапортом на ім'я начальника органу.

Порушення антиалкогольного законодавства. До числа розповсюджених провин, пов'язаних з порушенням антиалкогольного законодавства на транспорті, належать:

- розпивання спиртних напоїв у зонах вокзалів, портів, у поїздах і на судах, на інших об'єктах транспорту, окрім підприємств торгівлі (барів, кафе, ресторанів), в яких продаж спиртних напоїв дозволяється в розлив (ресторан в поїздах і на судах);

- поява у вокзалах, портах, у поїздах, на судах, пристанях, зупиночних пунктах, на інших об'єктах транспорту осіб у стані сп'яніння, що ображає людську гідність і суспільну мораль.

Знаходження п'яного на об'єктах транспорту не тільки протиправне, але й небезпечне. П'яний небезпечний не тільки тим, що він може вчинити злочин, але й сам може стати жертвою злочину або нещасного випадку.

Ось чому важлива робота патрульно-постових нарядів по боротьбі з пияцтвом, по недопущенню розпивання спиртних напоїв у зонах вокзалів, портів і на інших об'єктах транспорту.

При викритті осіб, які розпивають спиртні напої в місцях, де їх продаж в розлив заборонений, патрульно-постовий наряд вимагає від порушників припинення розпивання спиртних напоїв, нагадуючи їм про порушення закону; встановлює свідків і доставляє порушників в орган внутрішніх справ, про що письмовим рапортом доповідає начальнику органу.

Якщо наряд виявив осіб, які розпивають спиртні напої, на по-

льовій станції, причалі, зупиночному пункті вдалині від чергової частини, то встановлюються особи порушників і в присутності свідків складається протокол. Порушнику оголошується про необхідність з'явитися в орган внутрішніх справ.

За відсутності у порушників документів, які посвідчують особу, вони доставляються в органи внутрішніх справ. За скоєне складається протокол і доповідається рапортом на ім'я начальника.

Виявивши факт розпивання спиртних напоїв в електропоїзді, на судні, наряд супроводу в присутності пасажирів складає протокол і оголошує порушнику про необхідність явки в орган внутрішніх справ. За відсутності можливості встановити особу порушника на місці він доставляється в ОВС, на найближчу станцію, пристань.

Заява про розпивання спиртних напоїв пасажирами в поїзді, на судні інколи надходить від бригади, екіпажу в момент зупинки поїзду, судна. Про повідомлення, що надійшло наряд негайно доповідає черговому по органу і діє за його вказівкою. Якщо чергового на місці не виявилось, патрульно-постовий наряд за наявності настійної вимоги бригади, екіпажу а також впевнившись в тому, що допущено порушення (наявність свідків, акта поїзної бригади, екіпажу), вимагає від порушника покинути поїзд, судно і доставляє його в чергову частину органу. При цьому в обов'язковому порядку разом з порушником передаються його особисті речі і проїзні документи.

При викритті на об'єктах транспорту громадян у сильній ступені сп'яніння їх, як правило, доставляють в медичну установу або чергову частину ОВС. Однак, якщо така особа за зовнішніми ознаками не викликає побоювань і може повідомити місце свого проживання, що знаходиться поблизу, його за допомогою представників громадськості можна провести до дому, передати дорослим членам сім'ї або близьким родичам.

У всіх випадках викриття п'яного проводиться поверховий огляд відкритих частин тіла. При викритті травм, або інших тілесних ушкоджень наряд вживає заходів для виклику медичного працівника, бригади швидкої допомоги. Рішення про те, як діяти з п'яним – доставити його в лікувальну установу або відправити додому, - приймає лікар. Якщо лікар дійде висновку, що за станом здоров'я п'яний не потребує медичної допомоги і його слід відправити додому, то він повинен дати письмовий висновок. Незалежно від висновку лікаря, наряд записує час виклику швидкої допомоги, а також номер машини.

Поняття “сильне сп’яніння” визначає такий стан особи, при якому він становить небезпеку для себе і оточуючих. З медичної точки зору воно настає при середній і важкій мірах сп’яніння:

а) людину, яка знаходиться в середньому ступені сп’яніння можна відрізнити по блиску в очах, гучній промові, схильності до грубих жартів. Їй властива дратівливість, збудливість, схильність до скандалів, некритична оцінка ситуації. У неї порушується спроможність вчинити такі звичні дії, як застібання гудзиків, зав’язування поворозки на взутті. Її рухи розмахні, некоординовані, нетверда хитка ходьба. П’яний настирливий, у нього збуджене дихання, з роту відчувається запах алкоголю, пульс доходить до 100 – 110 ударів на хвилину, буває нудота;

б) людина, яка знаходиться у важкому ступені сп’яніння відрізняється хиткою ходою, некоординованими рухами, незрозумілою мовою, поганою орієнтацією в навколишній обстановці. Із рота відчувається різкий запах алкоголю, їй властиві млявість, слабкість, сонливість (звичайно падає і засинає в будь-якому місці, у незручній позі). У неї часто виникає нудота, вона не може чинити опір.

Якщо від громадянина хоча і чути запах алкоголю, але від подає медичну картку про наявність у нього хронічного захворювання або медичний апарат, що дає підстави вважати, що особа страждає серцево-судинним захворюванням, наряд викликає швидку і негайно надає йому долікарську допомогу. При викритті п’яного в електропоїзді наряд супроводу використовуючи допомогу пасажирів, доставляє його в найближчу станцію де є реальна можливість відправити в лікувальну установу. При наскрізному супроводі поїзду наряд заздальгідь сповіщає найближчу станцію з проханням зустріти його для прийому п’яного.

Трапляється, що п’яний, якого виявив наряд в поїзді, на судні і його подальше залишення там небезпечне, тоді з допомогою пасажирів або робітників поїзної бригади, екіпажу він висаджується на одній зі станцій, пристаней і передається наряду, що зустрічає разом з рапортом, поясненнями свідків (можливо з протоколом), особистими речами і проїзними документами.

Правилами перевезення пасажирів, багажу і вантажів по повітряних лініях встановлено право перевізника відмовити пасажиру в перевезенні, якщо він знаходиться в нетверезому стані. У випадку звернення адміністрації до патрульно-постового наряду за допомогою в сприянні недопущення проїзду пасажирів в нетверезому стані він зобов’язаний надати таке сприяння. В аналогічних ситуаціях

наряд надає допомогу адміністрації при перевезенні пасажирів на залізничному транспорті, але за умови порушення пасажиром громадського порядку і правил користування транспортом.

Посадові інструкції рекомендують нарядам утримуватись від доставляння п'яного в орган внутрішніх справ, якщо він не припускає інших порушень громадського порядку або при ньому знаходяться родичі або знайомі, що можуть доставити його за призначенням. Не рекомендується брати п'яного в поїзді, на судні, який заспокоївся або спить.

Порушення правил користування транспортом. Транспорт є джерелом підвищеної небезпеки. Він може бути причиною наслідків, які не можна відвернути. Враховуючи цю обставину, держава шляхом встановлення відповідних обов'язкових правил вимагає обережливості в поведінці людей, що так або інакше стикаються з роботою транспорту.

Найбільш розповсюдженими порушеннями порядку на транспорті є:

- самочинна без необхідності зупинка поїзда;
- прохід по залізничних шляхах поза встановленими шляхами;
- посадка і висадка на ходу поїзда, поїзді на підніжках і дахах вагонів;
- безквитковий проїзд і т.ін.

Патрульно-постові наряди зобов'язані в межах своїх повноважень сприяти службовим особам при виконанні ними своїх обов'язків, якщо окремі громадяни відмовляються підкорятися вимогам цих осіб або перешкоджають нормальній роботі.

При викритті порушень правил користування транспортом постовий або патрульний вимагає від порушника припинення протиправних дій.

Якщо у порушника немає документів, які посвідчують його особу, і немає свідків, що можуть повідомити про нього необхідні дані, він доставляється в орган внутрішніх справ для встановлення особи і складання протоколу. В окремих випадках штраф може бути стягнутий представниками транспортних організацій, якими був виявлений порушник. Виховання нової людини не відокремлюється від енергійної боротьби з пияцтвом, хуліганством, спекуляцією і крадіжками державної власності, хабарництвом. Причини багатьох з цих "болячок" слід шукати і в сьогоdnішній практиці, у прорахунках тих або інших робітників, у реальних проблемах і труднощах нашого розвитку, у недоліках виховної діяльності. Тому для запобігання

негативним явищам потрібні не тільки постійні пропагандистські зусилля, але і заходи економічного, організаційного і правового порядку.

Особлива відповідальність полягає на міліцію, що повинна забезпечити максимальну ефективність охорони громадського порядку, відвертання правопорушень, домагатися, щоб кожний злочин належним чином розслідувався і винні несли покарання, якого заслуговують. Вміла, професійно грамотна, наступальна боротьба з правопорушеннями – високий службовий обов'язок міліції.

РОЗДІЛ VIII.

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ НА ТРАНСПОРТІ ПО ПОПЕРЕДЖЕННЮ ТА ПРИПИНЕННЮ ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ. РОЛЬ ПРИ ЦЬОМУ АДМІНІСТРАТИВ- НОЇ СЛУЖБИ МІЛІЦІЇ

§1. Обставини і специфічні умови, які сприяють бездогляднос- ті неповнолітніх на транспорті

Наявність на великих вокзалах у нічний час відкритих торгових точок, кімнат відпочинку, громадських туалетів і медичних пунктів робить вокзали місцем притягнення осіб з антигромадською поведінкою.

Керівництво органами внутрішніх справ на транспорті здійснює Управління транспортної та спеціальної міліції МВС України, якому підпорядковані регіональні управління внутрішніх справ на транспорті. УВСТ підпорядковані відділи і відділення внутрішніх справ на станціях, в склад яких входять лінійні пункти міліції.

Межі відділів внутрішніх справ, як правило, збігаються з межами конкретних залізниць. Ділянки обслуговування відділень внутрішніх справ і лінійних пунктів міліції визначаються управліннями внутрішніх справ на транспорті залежно від оперативної обстановки, а також міри напруженості пасажирського і вантажного потоку. Ці підрозділи ведуть боротьбу зі злочинністю і забезпечують громадський порядок на ділянках дороги.

У відділах внутрішніх справ на транспорті, поряд з іншими підрозділами і службами, є відділення кримінальної міліції у справах неповнолітніх, а у відділеннях і пунктах — групи працівників цієї служби.

Апарати кримінальної міліції у справах неповнолітніх органів внутрішніх справ на залізничному транспорті будь-якої ланки організують свою роботу за зонально-лінійним принципом. Це значить, що окремі співробітники обслуговують певний об'єкт (зону): станцію, вокзал, товарний двір, контейнерний майданчик, камери зберігання, перегін залізниці і т.ін. Інші ж спеціалізуються у відвертанні і розкритті найбільш характерних злочинів: крадіжок вантажів, крадіжок з автоматичних камер зберігання, особистого майна пасажирів (лінійний принцип).

У той же час ОВС на транспорті мають відповідні умови попередження і розкриття злочинів, в тому числі тих, які вчиняються неповнолітніми.

До цих умов належать:

- централізація управління транспортом, а також оперативне керівництво всіма транспортними службами;
- єдина система воєнізованої охорони МТ;
- наявність постійно діючих засобів зв'язку МТ, які дозволяють органам внутрішніх справ на залізничному транспорті швидко повідомляти і одержувати оперативну інформацію;
- постійна система перевірки цілості вантажів в шляху пересування;
- єдина система громадських організацій на транспорті, що дозволяє ефективно використовувати допомогу громадськості в боротьбі зі злочинністю.

Зазначені специфічні умови роботи транспорту відбилися на системі і структурі органів внутрішніх справ на транспорті.

Організація боротьби з бездоглядністю і правопорушеннями неповнолітніх, також, як і в територіальних органах внутрішніх справ, покладена на працівників кримінальної міліції в справах неповнолітніх органів внутрішніх справ на транспорті і старших інспекторів карного розшуку в справах неповнолітніх, а також на працівників інших служб¹.

Загальна задача органів внутрішніх справ по попередженню бездоглядності і правопорушень неповнолітніх для органів внутрішніх справ на транспорті конкретизується стосовно до тих об'єктів, на яких вони забезпечують громадський порядок.

Специфіка попередження бездоглядності і правопорушень підлітків на транспорті полягає в ряді особливостей організаційно-тактичного характеру (організація роботи, взаємодія з територіальними органами внутрішніх справ, специфіка обліку правопорушників, особливості розкриття злочинів і т.ін.).

Об'єднання зусиль підрозділів органів внутрішніх справ на транспорті і територіальних органів внутрішніх справ, координація їх дій, постійна взаємодія значно підвищують рівень виховної і індивідуальної профілактичної роботи серед неповнолітніх.

¹ Наказ МВС України № 499-96р. "Про заходи щодо проведення оперативно-профілактичних операцій".

Успіх профілактичної роботи з неповнолітніми правопорушниками залежить від повноти виявлення і усунення загальних і специфічних обставин, сприятливих скоєнню правопорушень, а також від рівня роботи органів внутрішніх справ на транспорті.

Умови, які сприяють бездоглядності і скоєнню злочинів підлітками на транспорті, пов'язані з його специфікою і тими змінами, що на ньому відбуваються. Умовно їх можна класифікувати таким чином:

- високий динамізм, залізничного транспорту і наявність об'єктів, що викликають у підлітків підвищений інтерес (вільний доступ до об'єктів залізничної техніки, відносна легкість скоєння деяких злочинів в рухомому потязі і можливість швидко переховатися);

- недоліки в діяльності транспортних служб (відсутність спеціальних огорож навколо товарних станцій і інших залізничних об'єктів, де зосереджені товарно-матеріальні цінності, недодержання залізничниками правил перевезення пасажирів і вантажів).

Обставини, пов'язані з відсутністю інтенсивного соціального нагляду за поведінкою неповнолітніх (бездоглядність підлітків, використання ними для ночівлі і приховання слідів злочинів у парках відстою поїздів і тимчасово пустих приміщень):

- великі потоки і високі швидкості руху потягів на магістралі, відсутність можливості їх екстреної зупинки в строго визначеному місці. Залізничні потяги постійно привертають увагу бездоглядних підлітків, особливо тих, які навчаються у школах і професійно-технічних училищах, розташованих поблизу залізниць. З хуліганських намірів правопорушники часто кидають камені і різноманітні предмети у вікна поїздів, обстрілюють вагони з різноманітних саморобних приладів, підкладають на рейки сторонні предмети і т.ін. У результаті цих дій завдається значна матеріальна шкода залізниці, завдаються тілесні ушкодження пасажирам і робітникам транспорту;

- вільний доступ підлітків до об'єктів спеціальної залізничної техніки. На залізничному транспорті засоби сигналізації і зв'язку (телефонна, телеграфна і радіорелейні лінії з відповідною апаратурою) спеціальних огорож не мають і під охороною не знаходяться;

- наявність у спеціальній апаратурі безлічі радіодеталей привертає увагу підлітків, які захоплюються радіотехнікою, а вільний доступ до приладових систем викликає у багатьох неповнолітніх бажання викрасти їх;

- відносна легкість скоєння деяких злочинів в рухомому потязі і можливість швидко переховатися. Такі злочини, як пограбування, розбої і крадіжки підлітки звичайно вчиняють у парках прибуття, формування, відправлення, стоянки резервних потягів і вагонів, у смузі відведення залізниць, в лісопосадках, на пішохідних шляхах, які ведуть від населених пунктів до станцій.

Однак найбільше число таких злочинів неповнолітні вчиняють в рухомому потязі, особливо в поїздах приміського сполучення. У вагонах у вечірній і нічний час, як правило, перебуває мало пасажирів, деякі з них знаходяться в стані сп'яніння або сплять. Знаючи це і використовуючи ті обставини, що поїзди не завжди супроводжуються працівниками міліції, групи підлітків протиправним шляхом отримують майно і цінності пасажирів. Відразу ж після скоєння злочину вони залишають поїзд і переховуються.

Відсутність спеціальних огорож навколо товарних станцій і інших залізничних об'єктів, де зосереджені товарно-матеріальні цінності. Залізниці здійснюють перевезення вантажів, пасажирів, багажу і пошти між станціями, відкритими для виконання відповідних вантажних і комерційних операцій.

Станції, на яких проводяться вантажні і комерційні операції, вантажні парки, під'їзні шляхи до них і плодоовочеві бази, на які прибувають для розвантаження залізничні потяги, як правило, знаходяться в межах міст, у великих промислових і населених пунктах, що перетинаються з залізничною магістраллю. На відміну від аеропортів і портів на цих об'єктах в більшості випадків немає будь-яких охоронних загорож, що створює можливість вільного доступу сторонніх осіб до вантажів.

Недодержання залізничниками вимог інструкцій про правила перевезення пасажирів. Відомчі нормативні акти МТ України покладають на поїзні бригади і ревізорів обов'язок вести боротьбу з бездоглядністю підлітків на транспорті, виявляючи всебічну допомогу працівникам органів внутрішніх справ¹.

Через несумлінне ставлення деяких провідників поїздів і інших робітників транспорту значне число бездоглядних підлітків роз'їжджає в поїздах по країні. Спеціальні дослідження показали, що до 80% неповнолітніх правопорушників користувались для переїзду в інші міста залізничним транспортом.

¹ Постанова Кабінету Міністрів України №457-98. Статут залізниць України.

Знаходячись тривалий час у дорозі спрямування без засобів до існування, підлітки примушені займатися жебрацтвом, викрадати вантажі на станціях з рухомого потягу, красти речі у пасажирів.

Порушення правил при перевезенні вантажів. У нинішній час більшість вантажних поїздів не супроводжується стрілками воєнізованої охорони МТ. Таке положення значно полегшує можливість розкрадання вантажів, які перевозяться залізницями країни. Відсутність охорони привертає увагу деяких підлітків. Для скоєння крадіжок вони, як правило, безперешкодно сідають у вантажні поїзди, коли ті ідуть з невеликою швидкістю, або на короточасних зупинках.

Бездоглядність підлітків сприяє скоєнню ними самих різноманітних правопорушень. Це найбільш загальна і значуща обставина. Бездоглядними слід вважати тих неповнолітніх, яких тимчасово залишили без нагляду через несприятливі умови, що склалися в результаті їх сімейного, шкільного або трудового виховання. Такі підлітки часто обирають місцем для ігор об'єкти залізничного транспорту. Більшість із них постійно проводять час на вокзалах, роз'їжджають в потягах і ночують на станціях. Усе це сприяє скоєнню неповнолітніми правопорушень.

§2. Організація роботи по попередженню правопорушень серед неповнолітніх

Організаційна робота по профілактиці правопорушень неповнолітніх полягає у виявленні і усуненні причин правопорушень і обставин (умов), що сприяють їх скоєнню на об'єктах транспорту.

Ці умови виявляються шляхом аналізу статистичних даних і оперативних матеріалів про стан злочинності неповнолітніх на транспорті, систематичного вивчення зон оперативного обслуговування, проведення різноманітних заходів оперативно-розшукового характеру.

З метою організації профілактичних заходів по боротьбі з правопорушеннями неповнолітніх посадові особи проводять наступну роботу:

- аналізують стан бездоглядності і правопорушень неповнолітніх на території обслуговування за різноманітні періоди або по окремих напрямках роботи;
- вивчають матеріали преси, виступи по радіо, телебаченню, повідомлення державних органів і громадських організацій, листи

і заяви громадян і інші матеріали, що містять інформацію, необхідну для організації профілактичної роботи з підлітками;

- спрямовують інформації в інстанції про стан бездоглядності і правопорушень;

- вживають заходів по притягненню до роботи по попередженню правопорушень серед неповнолітніх представників організацій, комітетів сприяння сім'ї і школі, товариських судів, громадських формувань;

- вносять пропозиції про покращання дозвілля неповнолітніх правопорушників, створення підліткових клубів, спортивно-трудових, воснізованих і інших таборів для неповнолітніх, які перебувають на обліку в КМСН;

- виступають перед населенням у пресі, по радіо, телебаченню з питань профілактики бездоглядності і правопорушень неповнолітніх;

- сприяють органам освіти і професійно-технічного навчання, допомагають у проведенні заходів по попередженню порушень громадського порядку в спеціальних навчально-виховних установах;

- беруть участь спільно з працівниками інших служб органів внутрішніх справ у здійсненні заходів по попередженню правопорушень і посиленню охорони громадського порядку в період проведення випускних вечорів в загальноосвітніх школах і профтехучилищах, а також в організації і проведенні рейдів по попередженню правопорушень неповнолітніх;

- взаємодіють з апаратами ДАІ і держпожнадзора в роботі по попередженню дитячого вуличного травматизму і дитячої витівки з вогнем.

Аналіз статистичних даних про злочинність неповнолітніх сприяє конкретизації профілактичних заходів, а його систематичне здійснення значно підвищує їх ефективність.

Вихідні дані про правопорушення підлітків можна отримати шляхом аналізу матеріалів КМСН, а також обліків підрозділів воєнізованої охорони МТ. Узагальнені відомості з цих джерел використовуються для підготовки інформації про факти безквиткового проїзду підлітків в пасажирських поїздах з наступним направленням в органи внутрішніх справ на залізничному транспорті інших залізниць і в пасажирські служби. Означені матеріали використовуються також для підготовки публікації в пресі.

При аналізі стану злочинності неповнолітніх на транспорті доцільно співвідносити ці показники з деякими даними про вантажні і пасажирські перевезення за певні періоди. У процесі оформлення матеріалів на підлітків-правопорушників слід встановлювати специфічні обставини, що сприяли скоєнню правопорушень на транспорті.

Виявлення обставин, що сприяють правопорушенням, здійснюється шляхом вивчення зон (ділянок) оперативного обслуговування. Таке вивчення проводиться під час рейдів або профілактичних операцій, матеріали, які також реалізуються у вигляді інформації і подання керівникам установ і організацій.

Профілактичний ефект досягається і шляхом систематичного патрулювання об'єктів вантажного господарства силою працівників органів внутрішніх справ, особливо в літньо-осінній період, коли здійснено масове перевезення овочів і фруктів.

Обставини, сприятливі бездоглядності і правопорушенням підлітків на транспорті, працівники КМСН виявляють при відвіданні шкіл, професійно-технічних училищ і інших навчальних закладів, розташованих, головним чином, у смузі відведення залізниці. Інформація в таких випадках звичайно надходить від педагогів, майстрів і безпосередньо від учнів.

Одним з головних профілактичних напрямків в роботі підрозділів міліції на транспорті і громадськості є припинення фактів бездоглядного знаходження підлітків у поїздах, на вокзалах і інших об'єктах. За такими підлітками повинен встановлюватися суворий контроль з боку батьків і КМСН за місцем постійного проживання правопорушників.

Обставини, що сприяють скоєнню підлітками правопорушень на транспорті, виявляються також при здійсненні різноманітних оперативно-розшукових заходів. З джерел оперативної інформації можуть бути отримані, наприклад, відомості про формування груп підлітків з антигромадським спрямуванням і місця їх найчастішої появи, про наявність у неповнолітніх зброї або факти її виготовлення. З цих же джерел звичайно надходить інформація про підлітків, що здійснюють підготовчі дії з метою заволодіння предметами спеціальної залізничної техніки, які вживають спиртні напої або наркотики, знаходяться в постійному оточенні раніше судимих осіб або осіб, які ведуть антигромадський спосіб життя.

Органи внутрішніх справ на залізничному транспорті повинні володіти оперативною інформацією при обслуговуванні передусім

таких об'єктів, як станції, вокзали, пристанційні сквери і пустуючі приміщення, парки для відстою залізничних потягів, приміські поїзди. Інформація для організації профілактичних заходів може бути отримана також під час бесід з підлітками.

Аналіз практичної роботи показує, що правопорушення звичайно вчиняються учнями молодших класів. Серед них і потрібно здійснювати профілактичні заходи. При цьому слід суворо керуватися принципом доцільності. Це означає, що профілактичні бесіди з цих питань слід проводити, як правило, в тих школах, учні яких вже вчиняли подібні правопорушення.

При проведенні профілактичних бесід не слід акцентувати увагу підлітків на самому факті правопорушення, докладному описі його деталей. Головна увага повинна бути приділена виховному аспекту, роз'ясненню відповідних норм права і відповідальність за його скоєння. Недодержання цих вимог інколи призводить до негативних наслідків.

Велике профілактичне значення має втягнення трудновиховуваних підлітків у роботу предметних, технічних і самодіяльних гуртків, станцій юних техніків, клубів, будинків і палаців культури транспортних підприємств. Успішна профілактика бездоглядності і правопорушень підлітків на залізничному транспорті припускає обов'язкову взаємодію органів внутрішніх справ з робітниками транспортних організацій і установ.

Більшість підрозділів органів внутрішніх справ на станціях встановлює контакти з залізничними навчальними закладами, привертають педагогів для роботи в КМСН в якості позаштатних співробітників міліції.

Спільно з відділами навчальних закладів залізниць практикується проведення комплексних профілактичних виховних заходів з питань попередження правопорушень неповнолітніх. У цій роботі беруть активну участь педагоги шкіл і училищ МТ, інспектора карного розшуку, інспектори КМСН, позаштатні співробітники міліції, що сприяє зміцненню контактів між органами внутрішніх справ на транспорті і навчальними закладами.

Наприклад, на Одеській залізниці всю роботу по загальній профілактиці правопорушень очолює дорожня рада профілактики, членами ради є начальники відділів управління залізниці, керівники підрозділів і провідних служб Одеського управління внутрішніх справ на транспорті. В складі ради утворена спеціальна секція по роботі з неповнолітніми. Її робота щомісяця планується, в планах

відбиваються конкретні профілактичні заходи. На засіданнях секції шефи регулярно звітують про здійснену роботу, присутні батьки «важких» підлітків, тут же здійснюється виховний вплив на окремих неповнолітніх з неблагополучних сімей.

На засіданнях ради окрім питань боротьби з правопорушеннями неповнолітніх, розглядаються результати спільної роботи педагогічних колективів шкіл МТ і КМСН, заслуховуються повідомлення директорів шкіл про виховну роботу з трудновиховуємими підлітками, аналізуються питання ефективності притягнення працівників КМСН для проведення спеціальних уроків у школах з основ українського законодавства.

Велику допомогу співробітникам органів внутрішніх справ у профілактиці правопорушень неповнолітніх на транспорті надають робітники воєнізованої охорони МТ, пасажирської служби, з якими налагоджений взаємний обмін інформацією про підлітків-правопорушників. Вони ведуть широку пропаганду правил поведінки неповнолітніх на залізничному транспорті. З цією метою використовуються засоби масової інформації, проводяться бесіди в школах, ПТУ з демонстрацією спеціальних кінофільмів, відповідних темі бесіди.

Профілактика дитячого травматизму на залізничному транспорті здійснюється дорожньою радою, радами відділень залізниці спільно з радами громадських пунктів охорони громадського порядку. Наприклад, з метою профілактики дитячого травматизму на залізничному транспорті КМСН Одеського УВСТ і дорожньо-педагогічним кабінетом відділу навчальних закладів Одеської залізниці розроблені тексти диктантів для шостих, сьомих-восьмих, дев'ятих-десятих класів. У диктантах звертають увагу підлітків на дотримання умов обережності при переході через залізничні шляхи, а також правил проїзду в поїздах, міститься заклик до старшокласників, щоб вони стежили за учнями молодших класів і не дозволяли їм грати біля залізничного полотна і на залізничних шляхах.

Щорічно КМСН цього управління готується аналітичний огляд випадків дитячого травматизму на залізниці, який доводиться до всіх органів внутрішніх справ на транспорті в межах залізниці з метою організації профілактичних бесід з неповнолітніми.

Окрім профілактики дитячого травматизму, співробітники КМСН велику увагу приділяють правовій пропаганді відповідальності неповнолітніх за пошкодження залізничних семафорів, шляхових споруд і снігозахисних насаджень, невиконання встановле-

них на залізничному транспорті правил пожежної безпеки, самочинну, без необхідності, зупинку поїзду, підкладання на залізничні шляхи предметів, що можуть спричинити аварію поїздів і т.ін.

Ефективність профілактики правопорушень неповнолітніх визначається також рівнем організації інформаційно-аналітичної роботи органів внутрішніх справ на транспорті. На основі аналізу оперативної обстановки визначаються конкретні профілактичні заходи, направлені на усунення причин і умов, які сприяють скоєнню правопорушень, і на виправлення і перевиховання неповнолітніх правопорушників. Наприклад, в результаті аналізу стану злочинності і бездоглядності на дорозі або окремій її ділянці, а також у процесі проведення профілактичних рейдів виявляються конкретні місця, у яких часто затримують неповнолітніх правопорушників, після цього в органи внутрішніх справ по місцю проживання підлітків спрямовується інформація для вжиття відповідних заходів. Інформуються також законодавчі органи, відділи освіти, школи і професійно-технічні училища, керівники підприємств, де працюють підлітки-правопорушники. Важливо домагатися, щоб всі подання і інформації, направлені органами внутрішніх справ, знаходили вчасний розгляд, в тому числі на вчительських конференціях, педрадах шкіл, сесіях Рад народних депутатів, зборах трудових колективів.

Для припинення фактів бешкетництва, правопорушень і бездоглядності підлітків у багатьох громадських формуваннях підприємств працюють спеціалізовані секції. На деяких залізницях в поїздах дальнього сполучення і приміського сполучення організовані громадські формування з числа співробітників поїзних бригад.

Найбільш підготовлені дружинники окрім проведення профілактичної роботи в поїздах виступають перед педагогами і учнями, працюючими підлітками, роз'яснюють неповнолітнім правила поведінки на транспорті, випускають радіогазети і готують радіоінформації на станціях, платформах, у поїздах.

Із числа підлітків, затриманих на транспорті за бездоглядність і правопорушення, значну частину складають учні професійно-технічних училищ. Тому для профілактики правопорушень серед цієї категорії неповнолітніх доцільно привертати робітників означених навчальних закладів.

Великий профілактичний ефект досягається в тих випадках, коли інформація органів внутрішніх справ на залізничному транспорті про факти правопорушень учнів профтехучилищ розглядається

на навчально-методичних нарадах з участю співробітників карного розшуку і КМСН. З цією ж метою до співробітництва з органами внутрішніх справ на транспорті привертаються робітники ПТУ. Беручи участь в охороні громадського порядку на транспорті, позаштатні співробітники міліції, з числа робітників профтехучилищ, особливу увагу приділяють профілактиці правопорушень з боку своїх учнів.

Становить інтерес досвід організації профілактичної роботи з підлітками на ПЗ залізниці, де особлива увага приділяється зміцненню взаємодії КМСН з адміністрацією і громадськими організаціями, а також з територіальними органами внутрішніх справ, що знаходяться поблизу залізничних магістралей. Спільно з управлінням залізниці проводиться робота по подальшому формуванню на транспорті рад профілактики і організації громадських пунктів охорони громадського порядку. Ці громадські колективи допомагають органам внутрішніх справ на залізничному транспорті у виявленні підлітків-правопорушників, проведенні із ними загальної і індивідуальної виховної роботи, зміцненні дисципліни серед молоді, яка працює на підприємствах транспорту.

Робітники КМСН повинні допомагати районним і міським комітетам у справах неповнолітніх створювати загони юних друзів міліції в тих навчальних закладах, що розміщені поблизу залізниць. З метою активізації профілактичної роботи з підлітками, які стоять на обліку в КМСН, покращання організації їх вільного часу, посилення виховної роботи і попередження правопорушень неповнолітніх, МВС України спільно з органами загальної і професійно-технічної освіти щорічно в період з квітня по вересень проводять профілактичну операцію “Турбота”. Вона здійснюється поетапно спільно з органами юстиції, адміністрацією і профспілковими організаціями підприємств, установ з залученням представників громадськості.

В операції беруть участь як територіальні, так і ОВС на транспорті. У процесі цього профілактичного заходу приділяється особлива увага підліткам, щодо яких застосована відстрочка виконання вироку до позбавлення волі, а також звільнених по амністії.

Спільно з редакціями газет ведеться випуск тематичної рубрики, присвяченої організації індивідуальної, профілактичної і виховної роботи з неповнолітніми правопорушниками. На станціях з великою інтенсивністю вантажопотоку для попередження крадіжок вантажів з боку підлітків створюються інспекції на громадсь-

ких засадах. У пасажирських поїздах здійснюється регулярний випуск радіогазети «Сигнал». У перший місяць занять в загальноосвітніх школах проводиться операція «Пошук», в ході якої виявляються, беруться на облік підлітки, прибулі з спецшкіл, спецпрофтехучилищ, виховно-трудових установ, а також ті неповнолітні, що мають відстрочку виконання вироку і до яких не застосовувались міри покарання, зв'язані з позбавленням волі, для організації із ними активної профілактичної роботи.

Важливим направленням в організації профілактичної роботи з підлітками-правопорушниками на транспорті є боротьба з вживанням ними алкогольних напоїв.

Найбільше розповсюдження в боротьбі з п'янством неповнолітніх на транспорті отримали спеціалізовані рейди по виявленню фактів продажу підліткам спиртних напоїв в торгових точках. У процесі таких рейдів виявляються особи, які втягують підлітків в п'янство. Практикується виставлення (в дні видачі зарплати, отримання стипендії) постів міліції, представників громадськості у крамниць і торгових точок. З цією метою регулярно проводяться бесіди з продавцями, їм роз'яснюють правові наслідки продажу неповнолітнім спиртних напоїв. Про шкоду алкоголю проводяться бесіди зі старшокласниками і учнями ПТУ.

Матеріали про факти втягнення неповнолітніх у п'янство або продажу їм спиртних напоїв направляються в райадміністрації і у виконкоми місцевих Рад народних депутатів.

Нормативними актами МВС України передбачена участь усіх служб органів внутрішніх справ у роботі по попередженню злочинності неповнолітніх.

Апарати АСМ при розробці дислокації патрульно-постових нарядів повинні враховувати характер і структуру злочинності неповнолітніх. На ці ж підрозділи покладений обов'язок припиняти випадки розпивання спиртних напоїв, участі підлітків в азартних іграх і інших протиправних діях.

За кожним фактом доставляння неповнолітніх у підрозділи міліції в стані сп'яніння необхідно встановлювати причини і умови, що сприяють вживанню ними спиртних напоїв, і вживати заходів до усунення цих причин і умов. Слід звертати особливу увагу на виявлення дорослих, що втягують неповнолітніх у п'янство, і притягувати їх до відповідальності.

Нова форма організації попередження правопорушень неповнолітніх розроблена на Одеській залізниці. Тут для підсилення боро-

тби з бездоглядністю і правопорушеннями неповнолітніх організована пересувна інспекція. До її складу входять працівники УВС на транспорті, позаштатні співробітники міліції, робітники навчальних закладів дороги, редакції газети «Гудок» і представники громадських організацій залізничного транспорту. Пересувна інспекція працює в контакт з територіальними органами внутрішніх справ. Періодично за розробленою дислокацією по чергово на тій або іншій станції співробітники КМСН виявляють підлітків, що вчиняють правопорушення або схильні до їх скоєння на об'єктах транспорту, проводять правову пропаганду; організують взаємодію з державними органами і громадськими організаціями. Для роботи КМСН виділений вагон з телефонним зв'язком, оперативно-технічними засобами, необхідним обладнанням і інвентарем.

Робітники пересувної інспекції виконують наступну роботу:

- виявляють правопорушників, підбурювачів і організаторів злочинів неповнолітніх, осіб, які втягують підлітків у п'янство, батьків або осіб, які їх замінять, які не забезпечують належного виховання неповнолітніх;

- вживають до виявлених громадян конкретних заходів впливу або спрямовують матеріали в комітет у справах неповнолітніх;

- узагальнюють матеріали про причини і умови, сприяючих скоєнню правопорушень підлітками, і направляють інформації і подання в організації і установи;

- публікують, з метою загальної профілактики деякі матеріали в пресі.

Індивідуальна профілактична робота з підлітками-правопорушниками на транспорті полягає в їх вчасному виявленні, постанові на облік і виховно-профілактичному впливі з метою недопущення правопорушень.

Індивідуальні профілактичні заходи щодо підлітків здійснюються, в основному, співробітниками карного розшуку і КМСН.

Специфічні умови роботи транспорту, особливий характер бездоглядності і правопорушень, що вчиняються на його об'єктах, вимагають особливого підходу при розстановці сил органів внутрішніх справ на транспорті для організації індивідуальної профілактики правопорушень неповнолітніх.

При організації роботи органів внутрішніх справ на транспорті найбільш доцільним є концентрація сил для профілактики правопорушень на великих транспортних вузлах, створення таких інспекцій, які б могли вести профілактичну роботу цілодобово, активно

виявляти на транспорті бездоглядних підлітків і проводити із ними профілактичну і виховну роботу.

Слід мати на увазі, що співробітникам КМСН потрібно працювати не тільки з підлітками, що живуть поблизу транспортних мереж, але і з прибулими з інших районів країни. Оскільки профілактична робота органами внутрішніх справ на транспорті ведеться в основному на підприємствах та на територіях обслуговування, вона повинна здійснюватися в тісному зв'язку з трудовими колективами і громадськими організаціями.

Основною формою індивідуальної профілактичної роботи є проведення виховних бесід з підлітками.

У процесі бесід не слід обмежуватися тільки роз'ясненням правових норм. У ході такої роботи необхідно здійснювати активний виховний вплив на підлітків. При цьому важливо встановити з правопорушником психологічний контакт і збудити у нього інтерес до самоаналізу.

План кожної бесіди з неповнолітнім доцільно складати заздалегідь, враховуючи вікові і психологічні властивості особистості підлітка. Індивідуальна профілактика правопорушень неповнолітніх, що проводиться органами внутрішніх справ на транспорті, по формі і засобам не відрізняється від аналогічної роботи, яка проводиться територіальними органами. Відмінність полягає в самому контингенті правопорушників.

Порівняно новим і в певній мірі складним для органів внутрішніх справ на транспорті є організація профілактичної роботи з підлітками, які отримали відстрочку виконання вироку. Цій роботі притаманний не тільки запобіжний, але і наглядально-профілактичний характер. Підлітки, щодо яких виконання вироку до позбавлення волі відстрочено, стоять на обліку за місцем проживання. У випадках, коли підліток вчинив правопорушення на об'єктах транспорту, наглядально-профілактична робота проводиться в тісній взаємодії з територіальною КМСН. Це зумовлено тим, що розслідування злочинів, скоєних підлітками на транспорті, повністю здійснюється слідчими підрозділами органів внутрішніх справ на транспорті. Безперервність процесу перевиховання неповнолітнього правопорушника припускає необхідність впливу на нього ще в період ведення досудового слідства. Взаємодія здійснюється таким чином: територіальні органи внутрішніх справ проводять профілактичні заходи за місцем проживання підлітка, інспекції – за місцем скоєння злочину.

Робітники інспекції повинні приділяти особливу увагу підліткам, щодо яких виконання вироку відстрочено, а також неповнолітнім, які працюють на об'єктах транспорту або проживають у смузі відведення або в будівлях і спорудах транспорту (будівельно-монтажні поїзди, шляхові казарми і т.ін.).

Головним обов'язком робітників інспекції є надання таким підліткам допомоги в працевлаштуванні, навчанні, покращанні умов праці, побуту, дозвілля, підвищенні професійного, загальноосвітнього і культурного рівня.

Для більш чіткого розмежування компетенції інспекторів карного розшуку і КМСН в здійсненні індивідуальних профілактичних заходів, усунення дублювання в роботі доцільно вказати на контингент підлітків, яких слід брати на облік співробітникам ОВС.

На профілактичному обліку в КМСН повинні стояти підлітки, які:

- систематично відвідують об'єкти транспорту з метою скоєння правопорушень, незалежно від місця їх постійного проживання;
- проживають на території, що обслуговується органом внутрішніх справ на транспорті;
- працюють на транспорті і вчиняють злочини на його об'єктах;
- систематично залишають сім'ю або спеціальні навчально-виховні установи;
- скоюють злочини на транспорті;
- затримані за навмисне пошкодження вікон у пасажирських поїздах, автомашинах і тракторах, що транспортуються на відкритих платформах; псують прилади сигналізації і зв'язку на перегонах; підкладають на колії сторонні предмети і т.ін.;
- раніше вчинили правопорушення на об'єктах, що обслуговуються органами внутрішніх справ на транспорті, якщо є підстави вважати, що вони і в подальшому можуть вчинити подібні правопорушення.

Порядок ведення профілактичних справ і обліково-профілактичних карток визначений відомчим нормативним актом. Заводяться вони водночас з постановкою особи на облік. На облік з заведенням профілактичних справ беруться:

- звільнені з місць позбавлення волі;
- засуджені умовно або до мір покарання, не зв'язаним з позбавленням волі;
- засуджені, щодо яких виконання вироку до позбавлення волі відстрочено;

- особи, які скоїли злочини, але звільнені від кримінальної відповідальності у зв'язку з застосуванням мір суспільного впливу або адміністративного стягнення або внаслідок амністії, а також які вчинили суспільно небезпечні діяння до досягнення віку, з якого настає кримінальна відповідальність;

- які повернулися зі спеціальних навчально-виховних установ;

- що вживають наркотичні або психотропні речовини без призначення лікаря.

Профілактична справа на неповнолітнього правопорушника складається з двох частин. Перша і друга частина ведеться інспектором КМСН і містить відомості по попередженню правопорушень, отримані в результаті здійснення гласних заходів. До першої частини діла залучаються:

- рапорт співробітника з письмовою вказівкою керівника про заведення справи і матеріали, що стали основою для постановки особи на профілактичний облік;

- довідка про перевірку особи по обліках органів внутрішніх справ;

- фотокартка і словесний портрет особи, взятої на облік;

- довідка про анкетні дані громадського вихователя, шефа або наставника, а також матеріали про проведену ними роботу;

- плани профілактичних заходів, які передбачаються, конкретні заходи перевиховання неповнолітнього з урахуванням особливостей його особистості, а також відомостей про батьків;

- довідка і рапорти про виконання передбачених планом заходів і інші матеріали, необхідні для організації роботи по попередженню правопорушень.

До першої частини профілактичної справи на неповнолітнього, щодо якого виконання вироку до позбавлення волі відстрочено, залучаються також матеріали, що містять відомості про підлітка, проведену з ним роботу, виконання ним обов'язків, покладених судом, а також інші документи, необхідні для підготовки обґрунтованого клопотання про звільнення від покарання або подання про відміну відстрочки виконання вироку.

Друга частина профілактичної справи містить відомості про роботу по попередженню правопорушень, отримані в результаті проведення оперативно-розшукових заходів.

Контингент неповнолітніх правопорушників, на яких ведеться друга частина профілактичної справи, визначений спеціальним нормативним актом МВС України.

Профілактичні справи можуть заводитися на групи неповнолітніх. У цих випадках в планах профілактичних заходів поряд з іншими намічаються міри по розділенню групи, зміни спрямування інтересів підлітків, ізоляція підбурювачів і організаторів щодо скоєння злочинів неповнолітніми.

Забороняється залучати до матеріалів профілактичної справи відомості про скоєння правопорушень, якщо по них не прийняте рішення у встановленому порядку.

Профілактична справа має наступні реквізити: підстави для заведення справи, установочні дані правопорушника з вказівкою позитивних інтересів і рис характеру, відомостей про громадського вихователя, шефа або наставника.

На облік з заведенням обліково-профілактичних карток беруться неповнолітні, які:

- вчинили правопорушення, за які застосовані заходи громадського впливу або адміністративного стягнення;
- вживають спиртні напої;
- систематично самочинно залишають (у віці до 16 років) сім'ю або спеціальні навчально-виховні установи;
- злісно ухиляються від навчання, роботи;
- систематично займаються азартними іграми, а також ведуть інший антигромадський спосіб життя.

Якщо підліток після оголошення йому офіційного застереження і постановки його на облік продовжує вчиняти правопорушення, то інспектор за погодженням з керівництвом органу внутрішніх справ на транспорті вирішує питання про заведення на неповнолітнього профілактичної справи.

З підлітками, взятими на облік, проводиться постійна цілеспрямована профілактична робота. Її тривалість визначається індивідуальними особливостями неповнолітнього правопорушника. Тому вирішення питання про припинення облікових матеріалів на підлітків повинно бути обґрунтованим.

В якості критеріїв в цих випадках повинні бути об'єктивні дані, які свідчать про остаточне виправлення підлітка, наприклад, усвідомлення осудження своїх провин, повернення в школу або інший навчальний заклад, тривала зайнятість суспільно корисною працею. Такий висновок здійснюється в результаті повсякденного спостереження за підлітком, з особистої бесіди з ним, його батьками або особами, які замінюють їх, представниками громадськості, викладачами і шефами.

Аналіз практичної роботи свідчить про те, що більшість з підлітків, знятих з профілактичного обліку, знов вчиняє правопорушення.

Якщо за місцем дислокації органу внутрішніх справ на транспорті немає інспекції, то затримані бездоглядні підлітки спрямовуються в дитячий приймальник-розподільник для неповнолітніх через КМСН територіального органу внутрішніх справ, реєструються ж бездоглядні підлітки тільки за місцем їх затримання.

Про підлітків, які затримуються за правопорушення на об'єктах транспорту, необхідно направляти інформацію (повідомлення) в комітети за місцем проживання неповнолітніх для врахування цих відомостей в профілактичній роботі територіальними ОВС.

У службах повинен вестися облік всіх шкіл, профтехучилищ і інших навчальних закладів, розташованих поблизу залізниці. У цих навчальних закладах необхідно періодично проводити бесіди з учнями про неприпустимість хуліганства і правопорушень на об'єктах транспорту.

Підліткам, які перебувають на профілактичному обліку, доцільно під час індивідуальних профілактичних бесід роз'яснювати суть і правові санкції кримінального закону, які передбачають відповідальність за пошкодження шляхів і транспортних засобів, самочинну без необхідності зупинку поїзду і т.ін. Для проведення із ними групових профілактичних заходів привертаються не тільки працівники міліції, але й інженерно-технічний персонал транспорту, особливо коли число правопорушень зростає або завдається великий матеріальний збиток.

Комітети в справах неповнолітніх періодично, особливо в літньо-осінній період, з метою профілактики бездоглядності підлітків повинні проводити бесіди в резервах провідників, по цих же питаннях готувати інформації для направлення в різноманітні інстанції, використовувати пресу підприємств транспорту.

В обов'язки посадових осіб комітетів входить:

- надання допомоги працівникам органів внутрішніх справ на станціях у відкритті комітетів у справах неповнолітніх на громадських засадах;

- проведення профілактичних бесід з метою попередження дитячого травматизму, бездоглядності і правопорушень на транспорті;

- вчасне інформування органів опіки (освіти або охорони здоров'я), для вжиття відповідних заходів, про жінок, які ведуть антигромадський спосіб життя, у яких є малолітні діти.

Виявлення батьків, які негативно впливають на дітей, здійснюється в процесі повсякденної профілактичної, оперативно-розшукової, кримінально-процесуальної і адміністративної діяльності органів внутрішніх справ на транспорті.

Означені особи виявляються шляхом аналізу відомостей, які містяться в довідковій картотеці чергової частини, оперативно-довідковій картотеці інформаційного центру, картотеці паспортного підрозділу, книгах і журналах обліку пригод, затриманих і доставлених в чергову частину, КМСН, приймальник-розподільник для неповнолітніх, матеріалах про відмови в порушенні кримінальних справ або їх припинення, адміністративних і інших правопорушень, а також у повідомленнях, які надходять з виправно-трудових установ, служб і підрозділів органів внутрішніх справ.

В якості джерел отримання інформації використовуються також листи і заяви громадян, повідомлення державних органів і громадських організацій, матеріали комітетів у справах неповнолітніх, рад профілактики трудових колективів, рад громадських пунктів охорони громадського порядку, психоневрологічних і шкірно-венерологічних диспансерів, наркологічних кабінетів і інші відомості.

Однією з важливих форм профілактичної роботи і головною задачею індивідуальної профілактики є боротьба з підбурювачами і організаторами злочинів з боку неповнолітніх.

Вчасне припинення будь-яких дій дорослих, направлених на втягнення підлітків в антигромадські заняття, є ефективним засобом профілактики злочинів неповнолітніх.

Жодного повідомлення про негативний вплив на підлітків дорослих не слід залишати без уваги. Усіх таких осіб необхідно брати на профілактичний облік. До роботи по їх виявленню доцільно залучати державні органи, трудові колективи, адміністрацію підприємств, установ і організацій, позаштатних співробітників міліції, а також добровільні народні дружини і інші органи громадської самодіяльності, які беруть участь в охороні громадського порядку.

Певне профілактичне значення має вчасна ізоляція неповнолітніх від осіб, які втягують їх в злочинну діяльність. За наявності вірогідних даних про підбурювання підлітків до злочинів встановлюється особа підбурювача. Підліток шляхом безпосереднього впливу на нього через батьків або родичів виводиться з-під впливу підбурювача або організатора злочину, і водночас з'ясовується ха-

ракти безпосередніх дій особи, яка втягує підлітка в злочинну діяльність. У подальшому ці дані, закріплюються процесуально, служать доказом при викритті підбурювачів і організаторів злочинів неповнолітніх.

Осіб, які втягують неповнолітніх у злочинну діяльність та інші антигромадські заняття, виявляють і в процесі розслідування кримінальних справ. Найбільш важливою слідчою дією є допит неповнолітнього виконавця (співучасника) злочину, а також допит потерпілого, якщо він сам не досяг повноліття. Якщо ця слідча дія виконується вміло, то вдається, як правило, процесуально закріпити факти втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність. При розслідуванні злочинів особливу увагу необхідно приділяти потерпілим і очевидцям, з свідчень яких можна зробити висновок про причетність до скоєння злочинів неповнолітніх. Ретельна перевірка таких свідчень і проведення оперативно-розшукових заходів по встановленню неповнолітніх правопорушників часто дозволяє визначити, які злочини підлітків організовані дорослим, який сам у їх виконанні безпосередньої участі не брав.

Успіх індивідуальних профілактичних заходів у більшості визначається об'єднанням зусиль підрозділів міліції на транспорті і територіальних органів внутрішніх справ. Така взаємодія є одним з важливих напрямків профілактичної роботи органів внутрішніх справ на транспорті. Її необхідність зумовлена передусім тим, що значне число злочинів на транспорті вчиняється підлітками, які проживають у містах і населених пунктах, розташованих поблизу залізничних об'єктів. Тому, щоб успішно вести профілактичну роботу з підлітками такої категорії, органи внутрішніх справ на транспорті і територіальні органи внутрішніх справ повинні будувати свою роботу на основі повсякденних ділових зв'язків і узгоджених дій.

§3. Взаємодія підрозділів органів внутрішніх справ на транспорті з територіальними органами по попередженню правопорушень серед неповнолітніх

Правопорушення неповнолітніх на транспорті в основному є наслідком недоглядів в організації загальної і індивідуальної профілактики як за місцем проживання підлітків, так і їх роботи. Ця обставина вказує на важливість об'єднання зусиль у профілактичній роботі підрозділів органів внутрішніх справ на транспорті і територіальних органів внутрішніх справ.

В оперативному обслуговуванні органів внутрішніх справ на транспорті майже немає житлового сектора, у зв'язку з цим підлітки, які вчиняють правопорушення на транспорті, практично більшу частину часу знаходяться під спостереженням територіальних органів внутрішніх справ.

Значну частину злочинів проти власності, особливо у сфері вантажних перевезень, підлітки вчиняють на об'єктах транспорту, розташованих в межі міст і населених пунктів, у яких, як правило, живуть і самі правопорушники. Після скоєння злочинів вони нерідко зникають з місця пригоди на транспорті і використовують його об'єкти для зберігання викрадених речей.

Взаємодія необхідна і при забезпеченні громадського порядку і попередженні правопорушень підлітків у місцях проведення культурно-масових заходів і відпочинку молоді, особливо в приміських зонах поблизу станцій, де розміщені танцювальні майданчики, клуби і т.ін. Такі місця повинні обов'язково знаходитися в полі зору органів внутрішніх справ.

Необхідність спільного здійснення оперативно-розшукових і профілактичних заходів виникає в літньо-осінній період щодо підлітків, які систематично скоюють крадіжки овочів і фруктів з вагонів поїздів.

Вчасна профілактична і оперативна робота в цьому напрямку дуже важлива, бо, по-перше, припиняються правопорушення підлітків і попереджається значний матеріальний збиток, що завдається державі, і, по-друге, вчасне припинення спільними зусиллями такого виду правопорушень на транспорті виключає їх повторність.

Підлітки для скоєння злочинів, як правило, групуються за місцем проживання, роботи, навчання і зовсім рідко - на об'єктах транспорту. Побоюючись, що в районі місця проживання їх швидко знайдуть, вони скоюють злочини не в тих районах, де живуть. При цьому правопорушники приховують істинні протиправні цілі своїх подорожей під правдоподібними приводами.

Працівники територіальних органів внутрішніх справ повинні звертати особливу увагу на групи неповнолітніх з антигромадським спрямуванням і вчасно інформувати органи внутрішніх справ на транспорті про прикмети підлітків, місця їх збору, маршрути подорожей, особливості поведінки і т.ін. Якщо вчасно не вжити до таких груп профілактичних заходів впливу, то групи стануть більш стійкими, учасники їх придбають досвід скоєння правопорушень,

найбільш активні співучасники стануть підбурювачами і організаторами злочинів.

При організації взаємодії часом недооцінюється значення обміну оперативною інформацією. Відомості про протиправну поведінку підлітків, що надійшли, наприклад, в міськрайорган внутрішніх справ і становлять інтерес для органу внутрішніх справ на транспорті, не повинні тривалий час залишатися без перевірки. Про отриману інформацію і про результати перевірки слід негайно повідомити органу внутрішніх справ на транспорті.

Для покращання взаємодії міськрайоргани внутрішніх справ, розташовані неподалеку від транспортних об'єктів, за наявності відомостей про підлітків-правопорушників, що відвідують вокзали, станції і інші об'єкти, повинні інформувати органи внутрішніх справ на транспорті. Цінність такої інформації для органів внутрішніх справ на транспорті полягає в тому, що в ході її аналізу вони можуть виявити:

- помилки в індивідуальній профілактичній роботі з підлітками;
- умови, що сприяють скоєнню злочинів;
- найбільш активних співучасників і вожаків груп підлітків з антигромадським спрямуванням.

Особливе значення набуває взаємодія у випадках надходження відомостей про груповий злочин, який підготовляється неповнолітніми. Заходи по перевірці таких відомостей повинні проводитися спільно органами внутрішніх справ на транспорті і територіальними органами внутрішніх справ з вжиттям негайних погоджених заходів¹.

В один з підрозділів внутрішніх справ на транспорті надійшла інформація про те, що група підлітків має намір організувати у вечірній час в електропоїзді бійку і побити своїх однолітків із селища, яке прилягає до залізничної станції. У повідомленні вказувалося про наявність у одного з неповнолітніх вогнепальної зброї.

План запобігання злочину співробітники органу внутрішніх справ на залізничному транспорті розробили і здійснили спільно з працівниками територіального органу внутрішніх справ. Були встановлені організатори групового хуліганства, у одного з них вилучили пістолет. Організатора злочину притягли до кримінальної відповідальності. До інших підлітків було вжито заходи профі-

¹ Наказ МВС України “Про затвердження Інструкції про організацію роботи кримінальної міліції у справах неповнолітніх”.

лактичного характеру. Таким чином, завдяки спільним зусиллям групове хуліганство, що могло перерости в більш небезпечний злочин, вдалося вчасно відвернути.

Про факти виготовлення зброї неповнолітніми в умовах виробництва були проінформовані державні органи, керівники підприємств і навчальних закладів, де працювали і навчалися підлітки. Однак тільки обмін оперативною інформацією, навіть який був організований належним чином, не може забезпечити ефективної профілактичної роботи з неповнолітніми. Найбільший ефект в цій роботі може бути досягнутий в результаті безпосереднього спілкування співробітників органів внутрішніх справ на транспорті з працівниками територіальних ОВС.

При здійсненні поточних і перспективних заходів по попередженню бездоглядності і злочинів неповнолітніх доцільно використовувати наступні форми взаємодії між працівниками органів внутрішніх справ на транспорті і територіальних органів внутрішніх справ:

- спільну підготовку і проведення семінарів, нарад, практичних занять з проблемних питань;

- спільне вивчення в школах оперативної майстерності інспекторів карного розшуку засобом оперативно-розшукової діяльності (з виступами перед слухачами шкіл керівників МВС, УВС, УВСТ і апаратів карного розшуку, кращих співробітників з розглядом позитивного досвіду і найбільш типових недоліків в організації роботи);

- розробку і проведення профілактичних заходів під умовними найменуваннями, комплексних операцій, рейдів різноманітного спрямування;

- підготовку спільних оглядів, орієнтувань, методичних листів і т.ін.;

- постійний обмін оперативною інформацією про затриманих неповнолітніх правопорушників, поведінку підлітків, які стоять на профілактичних обліках;

- спільну роботу в заслонах міліції для припинення бездоглядності, розшуку дітей і підлітків, які безвісти зникли, чи загинули, неповнолітніх, які втекли з дому і дитячих установ зі спеціальним режимом, а також по виявленню і розподілу формувань підлітків з антигромадським спрямуванням, підбурювачів і організаторів злочинів неповнолітніх;

- організацію спільної роботи по направленню підлітків, як стоять на обліку, в літні, військово-спортивні, трудові і інші табори;

- організацію спільної роботи по справах профілактичного обліку, які знаходяться в провадженні.

При організації спільної профілактичної роботи по попередженню бездоглядності і злочинності неповнолітніх слід виключати на практиці дублювання профілактичних обліків підлітків-правопорушників.

В організації взаємодії не повинно бути головним питання про те, кому бути ініціатором в направленні оперативної інформації або хто повинен першим погоджувати дії по проведенню заходів, зв'язаних з попередженням або розкриттям конкретного злочину. Ця спільна робота повинна бути підпорядкована єдиній меті – вчасному припиненню і розкриттю злочинів неповнолітніх, ізоляції підлітків від злочинних посягань з боку антигромадських елементів.

Особливості розкриття злочинів, які вчиняються підлітками на транспорті. Швидке і повне розкриття злочинів неповнолітніх на об'єктах транспорту, також, як і їх профілактика, припинення на стадіях приготування до злочину і замаху на нього сприяють успішному рішенню задач боротьби зі злочинністю неповнолітніх.

Вчасне розкриття злочинів, скоєних підлітками на транспорті, має важливе запобіжне значення і дозволяє:

- вжити заходів кримінально-правового і виховного впливу до неповнолітнього правопорушника і завдяки цьому не припустити скоєння ним повторних злочинів;

- вчасно виявити, викрити і припинити злочинну діяльність підбурювачів і організаторів злочинів неповнолітніх;

- виявити і усунути обставини, які сприяли скоєнню злочинів, і не припустити завдяки цьому скоєння нових злочинів з боку інших підлітків.

Поширеним і небезпечним видом правопорушень на залізничному транспорті є пошкодження (бій) вагонних вікон шляхом кидання різноманітних предметів в пасажирські і приміські поїзди під час їх пересування. Характерно, що наслідком таких правопорушень є, як правило, тілесні ушкодження, що завдаються пасажиром. Через великі швидкості руху поїздів винні залишаються часто невстановленими. Їх розшук і затримання полегшуються, коли є очевидці, які можуть вказати їх прикмети і місце скоєння злочину. У випадках, коли є можливість зупинити поїзд, правопорушників можуть затримувати самі пасажирів або члени поїзних бригад.

Працівникам органів внутрішніх справ на транспорті, також і КМСН, слід постійно інструктувати поїзні бригади про проведення негайних дій по затриманню підлітків, які кидають камені або будь-які предмети у вікна поїздів. Для припинення таких правопорушень доцільно проводити рейди і патрулювання в найбільш напружених в оперативному відношенні ділянок залізниці. До цієї роботи слід привертати позаштатних співробітників міліції, представників громадськості. У випадках, коли неповнолітні кидають різноманітні предмети з поїздів, що минають, завдаючи своїми діями тілесні ушкодження залізничникам і окремим громадянам, для їх затримання використовується радіотехніка. На одному з перегонів Одеської залізниці почастишали випадки кидання каменів у вікна житлових будинків, розташованих поруч з полотном залізниці. Для виявлення і затримання правопорушників була організована оперативна група в складі двох працівників міліції з портативними радіостанціями. Один з них з радіостанцією розмістився в районі житлових будинків, інший же курсував в електропоїздах по ділянці залізниці. Працівники міліції підтримували двосторонній радіозв'язок і здійснювали спостереження за своїми об'єктами. Через деякий час з вагону електропоїзду був кинутий камінь у вікно будинку. Працівник міліції, який знаходився в цьому районі, передав, з якого вагону був кинутий камінь, і повідомив прикмети підлітків. Інший працівник міліції, який знаходився у вагоні, по прикметах затримав трьох підлітків, які були учнями ПТУ, як було з'ясовано, тривалий час, повертаючись з занять, «змагалися» між собою у влучності кидання каменів, обравши мішенню вікна ближчих будинків.

Оперативним групам органів внутрішніх справ на транспорті, які супроводжують поїзди в денний час, доцільно вести спостереження за підлітками, що концентруються групами біля залізничних шляхів. Відомі випадки, коли неповнолітніх правопорушників фотографували в момент кидання ними різноманітних предметів у вікна поїздів, а після цього фотознімки успішно використовувались при розкритті злочинів. Фотографування здійснюється в цих випадках за допомогою телеоб'єктива, що дозволить отримати чітке зображення об'єкту на відстані до 500 м.

Для розкриття крадіжок, які вчиняються підлітками з рухомого потягу або ларьків, продовольчих палаток, кіосків, розташованих на платформах і станціях, поряд з комплексом оперативно-розшукових заходів застосовуються хімічні пастки. Якщо виникає

підозра, що крадіжки вчиняють неповнолітні, то слід обробляти базовою сумішшю саме ті предмети, що є об'єктами уваги неповнолітніх. Ними можуть бути обгортковий папір від шоколаду, цукерок, печива і інших кондитерських виробів, банки з розмінною, упаковка спортивного інвентарю, різноманітні предмети.

При перевірці неповнолітніх, що підозрюються в крадіжках, виявлення слідів барвника на їх одязі і тілі, як правило, викриває підлітків у вчинених злочинах.

Згодом у результаті огляду рук і одягу підлітків, що підозрюються в скоєнні злочину, можна виявити на них сліди спеціальних хімічних речовин, які можуть свідчити про причетність неповнолітніх до крадіжки.

Зі службового приміщення станції були вчинені дві крадіжки інструментів. В обох випадках злочинці проникали в приміщення у вечірній час. Самі обставини скоєння крадіжок і малозначущість викраденого вказували на те, що злочин - справа рук неповнолітніх, серед яких і була почата розшукова робота.

Незабаром невідомі знов проникли в службове приміщення станції і викрали арифмометр і телефонний апарат. Здійснюючи розшук злочинців, працівники міліції під дахом сараю, недалеко від місця пригоди, виявили тайник, в якому знаходились ломик і викрадене. Декілька предметів були оброблені люмінесцентною речовиною. Як тільки стало відомо, що оброблені хімічним складом предмети з тайника зникли, працівники міліції для перевірки одягу підозрюваних застосували портативне джерело ультрафіолетового проміння "Ультросвіт". При огляді пальто двох підозрюваних підлітків, які стоять на обліку, на рукавах і кишенях їх одягу з допомогою приладу вдалося виявити місця з характерним освітленням. Неповнолітні зізналися в скоєнні крадіжок і разом з батьками принесли викрадені речі, що залишалися у них.

Для розкриття таких злочинів, як пошкодження засобів залізничної сигналізації і зв'язку, можуть застосовуватися і інші засоби спеціальної техніки.

На різноманітних перегонах одного з відділень залізниці було зареєстровано декілька випадків пошкоджень засобів залізничної сигналізації і зв'язку. Для розкриття злочинів на ділянці дороги було оброблене базовою сумішшю декілька шаф і батарейних колодязів. Водночас встановили сигналізацію з виходом на комутатор станції. За сигналом про відкриття релейної шафи у вхідного семафору станції було оглянуте місце пригоди. У ході огляду було

встановлено, що викрадений трансформатор, який був оброблений хімічною речовиною (базовою сумішшю).

Здійснюючи перевірку підозрюваних підлітків, які могли бути причетні до даного злочину, працівники карного розшуку виявили на одязі одного з них сліди барвника. У бесіді з цим неповнолітнім з'ясувалося, що він використав викрадені матеріали для виготовлення транзисторних радіоприймачів.

Досудове слідство по справах про злочини неповнолітніх здійснюють слідчі слідчих апаратів на транспорті, а оперативно-розшукові заходи проводять працівники карного розшуку і КМСН, які звичайно володіють інформацією про бездоглядних підлітків і правопорушників. Участь цієї категорії співробітників в роботі по розкриттю злочинів неповнолітніх здебільшого залежить від їх інформованості по оперативний стан, про нерозкриті злочини.

Великими можливостями в розкритті злочинів, які вчиняються підлітками на транспорті, володіють приймальники-розподільники для неповнолітніх. До цих установ з об'єктів транспорту направляється значна частина підлітків, з якими не проводилися бесіди в інспекціях. Між тим, більшість з неповнолітніх скоїли злочини або знають про події, які стосуються злочинів, скоєних їх однолітками. Вчасно і правильно побудована бесіда з такими підлітками звичайно дозволяє отримати інформацію, що становить оперативний інтерес при організації роботи по розкриттю злочинів.

У випадках, коли можливість розкриття злочинів неповнолітніх на транспорті по свіжим слідам втрачається, у встановленому порядку заводяться кримінально-розшукові справи і проводяться подальші оперативно-розшукові заходи і слідчі дії по встановленню злочинців.

Таким чином, основу організації боротьби з бездоглядністю і правопорушеннями неповнолітніх на об'єктах транспорту визначає цілий ряд особливостей і специфічних моментів, пов'язаних, передусім, з режимом роботи органів внутрішніх справ на транспорті.

Крім того, на відміну від територіальних органів, специфіка в діяльності підрозділів органів внутрішніх справ на транспорті чітко простежується як в організації загальної і індивідуальної профілактичної роботи, так і в тактиці розкриття окремих злочинів.

Подальше підвищення ефективності роботи по попередженню і розкриттю злочинів неповнолітніх здебільшого залежить від знання саме цих специфічних умов роботи транспорту, обставин, спри-

ятливих скоєнню правопорушень, а також від ступеня взаємодії органів внутрішніх справ на транспорті з територіальними органами внутрішніх справ.

РОЗДІЛ IX. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ СЛУЖБИ МІЛІЦІЇ ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ ДОЗВІЛЬНОЇ СИСТЕМИ

§ 1. Поняття, задачі, правові основи дозвільної системи в Україні

Останні події в світі засвідчили особливу загрозливість проти-правного обігу зброї і вибухових речовин (у поточному році вилучено понад 3,6 тисячі одиниць вогнепальної зброї, 371 кг вибухових речовин). Про те, якою небезпекою загрожують подібні злочини, свідчать хоча б випадки у Дніпропетровську, де від запланованого теракту мало не постраждали пасажирки громадського транспорту, в Хмельницькому, де вдалося відвести загрозу вибуху крупного підприємства, розташованого поблизу АЕС.

Незважаючи на нарощення зусиль у боротьбі з незаконним обігом наркотиків (виявлено близько 37 тисяч злочинів, вилучено 20 тон наркоречовин), зростає сама активність цього виду злочинного бізнесу. Його небезпека посилюється із збільшенням потоку нелегалів зі Сходу – причому останні події в Афганістані загрожують значним збільшенням кількості біженців, а з ними – і наркокур'єрів. (із виступу Міністра внутрішніх справ генерал-полковника Ю.С. Смірнова на розширеному засіданні колегії МВС України, присвяченій підсумкам роботи ОВС по боротьбі зі злочинністю і посиленню ОГП за 9 місяців 2001 року).

Важливе місце в охороні громадського порядку та безпеки посідає дозвільна система, яка передбачає обов'язковість отримання дозволу на здійснення певних дій або отримання певних прав підприємствами, установами та організаціями, а також окремими громадянами. Дозвільна система як форма виконавчо-розпорядчої діяльності характерна для багатьох державних органів та розповсюджується на широку сферу суспільних відносин. На ОВС покладено здійснення дозвільної системи на такі предмети, речовини, об'єкти безконтрольне володіння чи використання яких може завдати шкоди державі, громадському порядку, особистій безпеці громадян, державному, громадському чи особистому майну.

Об'єкти, на які поширюється дозвільна система, визначені Положенням про дозвільну систему, яке затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 12.10.92 р. № 576 і їх можна розділити на:

- предмети (вогнепальна зброя та боєприпаси до неї, холодна

зброя, спеціальні засоби сльозоточивого та дратівливого впливу, печатки та штампи);

- речовини (вибухові, сильнодіючі отрути, наркотики, радіоактивні, збудники інфекційних захворювань 1 і 2 класів);

підприємства, установи, організації (збройно-ремонтні та піротехнічні магазини, стрілецькі тири, стрільбища та стенди, магазини, які торгують зброєю та боєприпасами, штемпельно-граверні майстерні, бази хімреактивів, склади предметів та речовин).

Якщо взяти будь-який з перелічених у вступі об'єктів та розглянути його з точки зору громадського порядку та громадської безпеки, то кожному зрозуміло, що безконтрольне користування або володіння нею становить небезпеку для інтересів держави та особи громадянина. Тому держава і встановлює певний режим користування цими об'єктами, а на ОВС покладає обов'язок контролювання за його дотриманням. Таким чином, **дозвільна система** – це особливий порядок виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, обліку та використання спеціально оговорених предметів, матеріалів і речовин, а також відкриття і функціонування окремих підприємств, майстерень і лабораторій з метою охорони інтересів держави і безпеки громадян. З урахуванням особливостей кожного об'єкта дозвільної системи відповідними державними органами встановлюються певні правила користування, володіння або відкриття і функціонування конкретних об'єктів, які обов'язкові для всіх посадових осіб та громадян.

На ОВСТ покладені обов'язки по втіленню в життя цих правил. Пункт 13 ст. 10 Закону України “Про міліцію” визначає, що міліція відповідно до своїх завдань, згідно з законодавством надає дозвіл на придбання, носіння та перевезення зброї, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів і речовин, а також на відкриття об'єктів, де вони використовуються, контролює дотримання встановлених правил використання цих предметів і функціонування зазначених об'єктів.

Положенням про дозвільну систему визначено, що видача дозволу (ліцензії) на виготовлення, перевезення та використання предметів, матеріалів і речовин, відкриття підприємств, майстерень і лабораторій на вибухові речовини, а також сховища, склади і бази, де вони зберігаються, здійснюється в порядку, який визначений МВС України.

Таким чином, правовою основою здійснення дозвільної системи в Україні є сукупність правових норм, які регламентують порядок поведінки з об'єктами, які підпадають під дозвільну систе-

му, регулюють діяльність ОВС у цій сфері, а також встановлюють відповідальність за порушення правил дозвільної системи. Необхідно враховувати й те, що життя не стоїть на місці і тому законодавство, яке регулює дозвільну систему, постійно вдосконалюється. Досить для прикладу назвати декілька нормативних актів останніх років, які внесли зміни та доповнення в чинні норми.

1. Розпорядження Президента України від 19.02.93 р. “Про спеціальні заходи самозахисту, споряджених речовинами сльозоточивою та подразнюючою дії”.

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.92 р. №576 “Про затвердження Положення про дозвільну систему”.

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 07.09.93 р. №706 “Про порядок реалізації зброї, боєприпасів та спеціальних засобів...”

4. Накази МВС України і т. ін.

Таким чином ми розглянули поняття дозвільної системи, об’єктів, які підпадають під дозвільну систему, а також правові підстави її здійснення. Перш ніж перейти до організації роботи ОВС по здійсненню дозвільної системи, необхідно визначити в першу чергу завдання і функції ОВС по здійсненню дозвільної системи. Ці завдання наступні:

- попередження втрати та розкрадання предметів і речовин, на які встановлений особливий режим користування;
- припинення порушень правил їх придбання;
- зберігання і перевезення;
- запобігання використанню їх зі злочинною метою або не за призначенням.

Вирішуючи ці завдання, ОВСТ виконує наступні функції:

- видають дозвіл на виготовлення, придбання, зберігання і перевезення предметів та речовин, які контролюються дозвільною системою;
- здійснює контроль за дотриманням правил зберігання, перевезення, використання цих предметів і речовин;
- видають дозвіл на відкриття і функціонування певних установ і організацій;
- видають дозвіл на виготовлення печаток та штампів;
- контролюють дотримання правил дозвільної системи¹.

¹ Наказ МВС України №622 від 21.08.1998 р. “Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення

§ 2. Організація роботи ОВСТ по здійсненню дозвільної системи

Основним відомчим нормативним актом, який визначає порядок організації роботи по здійсненню дозвільної системи є наказ МВС України від 25.03.98 р. № 622 “Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів”. Дозвільну систему здійснює ГУАСМ МВС України та підпорядковані йому служби ОВСТ, ЛВВСТ, функції між якими чітко визначені інструкцією.

Розглянемо детальніше тільки компетенцію ЛВВСТ. Вони видають дозволи:

- на придбання, перевезення, зберігання вогнепальної зброї і боєприпасів до неї – установам, підприємствам і організаціям;
- на придбання, перевезення вибухових матеріалів, придбання, перевезення і зберігання сильнодіючих наркотичних речовин;
- на придбання і зберігання метанолу (оформлення паспорту);
- на виготовлення печаток і штампів місцевими організаціями;
- на придбання і зберігання громадянами мисливської зброї;
- на придбання, зберігання і користування газовими пістолетами і патронами до них, які споряджені речовинами сльозоточивої та подразнюючої дії.

- Згідно з Інструкцією ОВСТ здійснюють дозвільну систему шляхом попередньої перевірки (осіб і об'єктів), видачі дозволу, наступний контроль (гласний, негласний) і проведення профілактичних заходів. Попередня перевірка містить здійснення допуску осіб та обслідування об'єктів. Здійснення допуску тих або інших осіб для роботи на об'єктах дозвільної системи є одним з основних заходів попередження розкрадання предметів і речовин, на які встановлена дозвільна система, а також використання їх не за призначенням або із злочинною метою. Керівники підприємств, уста-

на та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва, для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів”.

нов і організацій приймають громадян на роботу, пов'язану з об'єктами дозвільної системи тільки за попереднім узгодженням з ОВС. Такі особи перевіряються за обліками МВС, УВС, а за необхідністю і органів служби безпеки.

Обслідування об'єктів здійснюється створеними міжвідомчими комісіями після надходження у ЛВВСТ клопотань про відкриття об'єкта дозвільної системи (магазину, стрілецького тиру і т.ін.). результати обслідування оформлюються актом до якого додається план об'єкта, який відкривається, а також перелік осіб, які будуть працювати на ньому. Ці документи не є підставою для видачі дозволу на відкриття і функціонування об'єкта. Дозвіл видається на ім'я керівника установи, організації на наступні терміни:

- на придбання і перевезення предметів і речовин – до 3-х місяців;
- вибухових матеріалів – до 6 місяців;
- на зберігання, виготовлення, функціонування об'єктів – до 3-х років;
- на виготовлення печаток і штампів – до 1 місяця.

У кожному випадку видачі дозволу передують ретельна перевірка умов зберігання, перевезення і використання предметів і речовин, які забезпечують дотримання заходів громадської та особистої безпеки. Наприклад, при отриманні організацією дозволу на зберігання зброї і боєприпасів працівник ОВС встановлює, яка кількість зброї та боєприпасів належить за табелями або нормами озброєння, перевіряє умови, які забезпечують їх збереження, і тільки після цього вирішує питання про надання чи відмову у наданні дозволу.

Надання дозволу – це комплекс певних організаційно-правових заходів, спрямованих на попередження наслідків, які можуть настати при недотриманні правил дозвільної системи.

У певних випадках проводиться переоформлення наданих дозволів. Ці випадки наступні:

- закінчення терміну дії;
- зміна адреси, найменування установи, підприємства, організації;
- зміна керівника, на ім'я якого виданий дозвіл;
- зміна кількості предметів, місткість сховища.

В обов'язковому порядку здійснюється обслідування. Детальніше розглянемо порядок надання дозволів на придбання і зберігання мисливської зброї, та як з цим питанням найчастіше стикаються працівники міліції. Робота об'єктів, пов'язаних зі зброєю, регламентується Інструкцією за наказом МВС України № 622-98 р. Згідно з цією інструкцією і положенням про дозвільну систему

підставами для отримання дозволу на придбання мисливської, нарізної, комбінованої, гладкоствольної, пневматичної зброї, арбалетів громадянами подаються такі документи: письмове клопотання щодо видачі дозволу на ім'я керівника ОВС; заповнена картка-заява; медичний висновок лікувального закладу про відсутність протипоказань, що перешкоджають придбанню зброї; сертифікат про проходження обов'язкового профілактичного наркологічного огляду; довідка про проходження вивчення матеріальної частини зброї, правил поводження з нею та застосування; платіжне доручення (квитанція) установи банку про оплату послуг за видачу такого дозволу.

Для одержання дозволу на зберігання, носіння вогнепальної мисливської, гладкоствольної, нарізної, комбінованої та пневматичної зброї, арбалетів власниками в ОВС подаються:

- письмове клопотання щодо видачі дозволу на ім'я керівника ОВС;
- три фотокартки розміром 3x4 см.;
- дублікат дозволу на придбання зброї з відміткою магазину про продану зброю або інший документ, що засвідчує джерело надходження та приналежність зброї;
- платіжне доручення (квитанція) банку про оплату послуг за реєстрацію (перереєстрацію) зброї.

Сам порядок отримання такої. Громадянин звертається з заявою в ОВС за місцем свого проживання. Заява повинна пройти реєстрацію через секретаріат. Цим займається інспектор по здійсненню дозвільної системи. Одночасно він перевіряє умови зберігання зброї. Закінчується збір матеріалів винесенням висновку.

Після цього матеріали перевірки надсилають до АСМ УВСТ. Потім громадянин прибуває до інспектора дозвільної системи, маючи при собі документ, який засвідчує особу. Йому надається дозвіл на придбання зброї. З цим дозволом громадянин може придбати в магазині, який продає зброю і боеприпаси мисливську рушницю, відомості про яку продавцем магазину записуються в дозвіл на придбання зброї. Протягом десяти днів придбана рушниця повинна бути зареєстрована в АСМ УВСТ і на цій основі видається дозвіл на її зберігання та використання.

Певній категорії громадян не надаються дозволи на придбання зброї.

1. Висновки медичних установ (ВКК), які свідчать про те, що особа за станом здоров'я не може володіти вогнепальною

зброєю.

2. Особам, які систематично порушують громадський порядок, зловживають спиртними напоями, вживання наркотичних речовин без призначення лікаря тощо.
3. Особам, яким висунуто обвинувачення за кримінальною справою або матеріали передані до суду.
4. У яких в установленому порядку не погашена або не знята судимість за особливо небезпечні злочини проти держави або інші тяжкі злочини, а також за злочини, що були скоєні з використанням вогнепальної зброї, вибухових речовин і спеціальних засобів сльозоточивої або подразнюючої дії.
5. Особам, щодо яких вирок суду про позбавлення волі відстрочений або засудження до виправний робіт.
6. Умовно засудженим з іспитовим строком.
7. Відсутності довідки про складання заліків та знання матеріальної частини зброї, правил поведінки з нею та порядку застосування.
8. Інші обставини, які свідчать про те, що особа може використовувати зброю, боєприпаси і спеціальні засоби самозахисту зі злочинною метою.

Розглянемо наступний елемент здійснення дозвільної системи – подальший нагляд. Перевірка об'єктів. Для обліку об'єктів дозвільної системи і організації нагляду за зберіганням предметів і речовин, на які встановлена дозвільна система. ОВСТ на кожний об'єкт заводить особову справу, в якій накопичуються матеріали, що були підставою надання дозволу, і матеріали перевірок, про вжиті заходи та ін. На кожну особу, яка має в індивідуальному користуванні вогнепальну нарізну зброю та на власників гладкоствольних мисливських рушниць здійснюються за алфавітним журналом і ведеться особова справа.

Перевірка об'єктів дозвільної системи згідно з Наказом МВС України № 622-98 р. здійснюється не менше ніж один раз на квартал, а на об'єктах, де зберігається велика кількість нарізної зброї (20 і більше одиниць), базисних сховищах вибухових матеріалів, – щомісячно. Основне завдання перевірок – попередження розкрадань предметів та речовин, на які встановлена дозвільна система та використання їх не за призначенням або зі злочинною метою, виявлення осіб, які працюють без відома ОВСТ, щоб попередити проникнення на об'єкти злочинних елементів; виявлення порушень правил дозвільної системи, причин та умов, які сприяють

цим порушенням; перевірка достовірності отриманих даних про злочин, який готується, або скоєне розкрадання предметів та речовин дозвільної системи.

У процесі перевірок передусім звертається увага на дотримання умов, які забезпечують охорону предметів та речовин, відповідності приміщення вимогам зберігання, організацію охорони (наявність огорожі, освітлення, сигналізації та інших засобів посилення охорони, озброєння охорони та т.ін.), забезпечення безпеки працівників об'єктів дозвільної системи та інших громадян, наявність необхідної документації. Крім того, залежно від специфіки об'єкта перевірка кожного з них має свої особливості. Для успішного проведення гласних перевірок необхідно знати особливості об'єкта, ознайомитися з матеріалами попередніх перевірок, встановити, які порушення були виявлені та які строки встановлені для їх усунення. Про кожне порушення складається акт, в якому викладаються виявлені порушення, пропозиції та строки їх усунення.

При відсутності порушень працівником міліції складається рапорт. Усі матеріали перевірки в тижневий строк повинні розглядатися керівниками ОВСТ. Про найбільш серйозні та систематичні порушення на об'єктах, які погрожують громадській безпеці, а також про осіб, які в цьому винні, поряд з прийняттям певних заходів ОВСТ інформує відповідні органи та вносить конкретні пропозиції, спрямовані на усунення порушень.

§ 3. Функціональні обов'язки інспектора групи дозвільної системи відділу АСМ.

Згідно з вимогами Наказу МВС України № 622 від 21.08.98 р. організовує і контролює роботу лінорганів по здійсненню дозвільної системи.

- Щоквартально аналізує стан цієї роботи і результати доповіді дає керівнику.

- На основі аналізу надає практичну допомогу керівництву служби АСМ в ЛВ на місцях по покращанню її організації.

- Проводить заняття з інспекторським складом лінорганів, бере участь в проведенні нарад і здійснює контроль за об'єктами дозвільної системи і станом роботи на цієї ділянці.

- У взаємодії з територіальними ОВС здійснює профілактичну роботу серед населення, яке проживає в смузі відведення з питань

належного зберігання і використання нарізної чи гладкоствольної зброї, а також по виявленню осіб, які мають незареєстровану вогнепальну зброю та боєприпаси.

-Здійснює контроль за станом зберігання і використання зброї і боєприпасів в підрозділах ВОХРу, спортивних товариствах та інших організаціях на ділянці оперативного обслуговування УМВСТ, по виявлених недоліках вживає заходів, згідно з законом.

-Контролює терміни дії дозволів на об'єктах дозвільної системи, особисто здійснює перевірку всіх об'єктів, контролює порядок оформлення матеріалів за порушення правил придбання, зберігання, використання вогнепальної зброї, боєприпасів до неї.

-Здійснює контроль за допусками громадян до роботи, пов'язаної із зберіганням, обліком, використанням, перевезенням і охороною вибухових речовин, радіоактивних, сильнодіючих отруйних, наркотичних та інших речовин, контролює виконання і організацію цієї роботи в ліноорганах.

- Організовує роботу по обліку, контролю, реалізації і знищенню добровільно зданої, вилученої і знайденої вогнепальної, холодної зброї, своєчасної її постановки на криміналістичний облік.

- Організовує роботу в підпорядкованих Управлінню ліноорганах по наданню допомоги природоохоронним органам при державних адміністраціях.

- Проводить перевірку і збір документів організацій, підприємств та установ на виготовлення печаток і штампів.

- Разом із зацікавленими службами проводить роботу по безпеці руху, готує і направляє інформацію про стан безпеки руху в різні інстанції.

- Відповідає за організацію служби ОГП в ЛВ на закріплених станціях.

При виявленні порушень правил дозвільної системи згідно з чинним законодавством міліції надано право:

- закривати стрілецькі тири у випадках незабезпечення безпеки громадян та зберігання зброї та боєприпасів, які там знаходяться;

- забороняти підприємствам, установам і організаціям придбання, продаж, збут, зберігання і перевезення предметів та речовин, які підпадають під дозвільну систему, здійснювати їх вилучення, опечатувати відповідні бази, склади та сховища;

- анулювати дозволи на придбання або зберігання вогнепальної зброї, що видана громадянам при порушенні ними правил його зберігання та використання, вилучати в них цю зброю у встанов-

леному порядку;

- припиняти повністю або частково діяльність піротехнічних підприємств, якщо в них не забезпечується безпека працівників та інших громадян;

- забороняти функціонування поліграфічних, штемпельно-граверних підприємств, відкритих без відповідного дозволу, вилучати розмножувальну техніку, на придбання якої немає дозволу, вилучати печатки та штампи, виготовлені з порушенням встановленого порядку.

З метою попередження порушень правил дозвільної системи ОВСТ надано право застосовувати і інші заходи, про які ми вже згадували: відмова в наданні дозволу, недопущення до роботи окремих осіб і т.ін. Коли порушення складає те чи інше протиправне діяння, винні притягуються до кримінальної, адміністративної, дисциплінарної та матеріальної відповідальності. Значну роль в контролі за виконанням правил дозвільної системи надається, узгодженим діям співробітників дозвільної системи та іншими апаратами ОВС. Взаємодію з ВКР, ДСБЕЗ може бути здійснено шляхом використання їх оперативних можливостей по виявленню порушень правил дозвільної системи.

Працівники апаратів АСМ ВБЗПВ, проводячи перевірку пасажирських і товарних потягів, виявляють випадки порушення правил перевезення предметів та речовин, що підпадають під дозвільну систему. Проведення профілактичних заходів визначається на підставі аналізу, що характеризує стан дотримання правил дозвільної системи на об'єктах в багатьох МВС, УВСТ керівні працівники запрошують до себе представників адміністрації підприємств, установ та організацій, на об'єктах яких виявлені серйозні недоліки, і проводять з ними, а також з особами, які безпосередньо відповідають за дотримання правил дозвільної системи, наради, бесіди, заняття. Успішному проведенню профілактичних заходів сприяє тісна взаємодія з органами народної освіти, ПТУ, військкоматами, органами санітарного та гарнізонного нагляду, а також громадськістю. У теперішній час дуже часто зустрічаються злочини, які скоюються з застосуванням вогнепальної зброї на підставі ревнощів, помсти, сварки та інших побутових мотивів, а також пияцтва і хуліганства в квартирах та гуртожитках. Так, щорічно в країні скоюється приблизно 3 тис. злочинів з використанням вогнепальної зброї, при цьому великий відсоток – з використанням зброї, яка не була зареєстрована в ОВСТ. З метою попередження

таких злочинів ОВСТ при наданні дозволу на придбання та збереження вогнепальної зброї повинні ретельно перевіряти осіб, яким видається дозвіл; при проведенні профілактичної роботи в житловому секторі, де систематично відбуваються сварки та інші конфлікти, брати на облік осіб, які погрожують вбивством, злісних порушників громадського порядку, психічно хворих. Для попередження злочинів або нещасних випадків співробітники ОВСТ проводять з громадянами, які мають вогнепальну зброю, бесіди про порядок її зберігання і використання, а також про відповідальність за порушення цього порядку. В осіб, які систематично порушують громадський порядок, зловживають спиртними напоями або страждають психічними захворюваннями, мисливські рушніці та інша вогнепальна зброя та боєприпаси до неї вилучаються в адміністративному порядку за мотивованою постановою начальника ОВСТ. Для виявлення розкрадань або незаконно зберігаємої зброї та інших предметів та речовин, які підпадають під дозвільну систему, співробітники ОВСТ використовують допомогу агентури, довірених осіб, позаштатних співробітників і громадськості. Організація цієї роботи потребує різноманітних і вмілих дій, наприклад, виступ перед населенням, проведення роз'яснювальної роботи з молодими працівниками на підприємствах та в гуртожитках, з особами, в яких, за отриманими даними, незаконно зберігаються зазначені вище предмети та речовини. З метою попередження розкрадань зброї, які скоюються підлітками, виявлення та вилучення в них викраденої зброї, працівники міліції проводять з ними роз'яснювальну роботу в школах, училищах. До цієї роботи вони залучають вчителів, адміністрацію підприємств, батьків, використовують допомогу профспілкової організації, а також членів ДНД та інші сили громадськості. У чергових частинах ведеться картотека на осіб, які мають вогнепальну зброю та боєприпаси. При доставлянні правопорушників в ОВСТ вони перевіряються за цією картотекою. Вона також використовується при виїзді на сімейні сварки.

Таким чином, ми розглянули організацію роботи ОВСТ по здійсненню довільної системи і встановили, що ОВСТ здійснює дозвільну систему шляхом обстеження об'єктів, перевірки допуску осіб до роботи, пов'язаної з об'єктами дозвільної системи, видача відповідних дозволів, наступного нагляду, а також проведення профілактичних заходів.

§ 4. Правила перевезення предметів та речовин дозвільної системи

При розгляді питання про порядок перевезення предметів та речовин дозвільної системи, слід враховувати, що ця сфера діяльності викладена у вимогах чинних нормативних актів як системи МВС України, так і відомих документів заінтересованих організацій.

Чинними Інструкціями встановлено загальний порядок, згідно з яким централізоване перевезення вогнепальної зброї та боєприпасів до неї, вибухових речовин, сильнодіючих отруйних, наркотичних та радіоактивних речовин здійснюється залізничним, водним та повітряним транспортом згідно з правилами, встановленими МТ України, річкового флоту України, цивільної авіації України без дозволу органів внутрішніх справ. При цьому збереження зброї на всьому шляху слідування забезпечується силами озброєної охорони. Тут мова йде про перевезення зброї з заводів-виробників на централізовані бази та сховища.

Разом з тим, перевезення вказаних предметів та речовин (за виключенням радіоактивних) ручною поклажею на залізничному, водному, повітряному, автомобільному, транспорті здійснюється обов'язково за дозволом органів внутрішніх справ, а в тих випадках, коли таке перевезення здійснюється в межах міста або району, незалежно від відстані, дозвіл органів внутрішніх справ не потрібний.

Окрім загальних правил перевезення усіма видами транспорту предметів та речовин дозвільної системи, контроль за якими віднесений до компетентних органів внутрішніх справ, існують окремі спеціальні правила перевезення небезпечних вантажів транспортом, реалізація яких полягає на ГУАСМ МВС України та на її підрозділи на місцях. Маршрути перевезення небезпечних речовин та виробів обов'язково узгоджуються з ДАІ, на території обслуговування яких знаходяться транспортні підприємства.

Для узгодження шляхів перевезення небезпечних речовин та виробів транспортні підприємства повинні, не менш ніж за 10 діб до початку перевезення подати до ДАІ такі документи:

- дозвіл органу внутрішніх справ на перевезення зазначених предметів та речовин;
- маршрут перевезення;
- свідоцтво про допуск транспортного засобу до перевезення небезпечного вантажу;

- вимоги безпеки перевезення даного виду небезпечного вантажу або інший документ (правила, технічні вимоги), узгоджений з ГУАСМ України.

В обов'язковому порядку транспортне підприємство, яке здійснює перевезення небезпечного вантажу для підтвердження маршруту перевезення направляє відповідній ДАІ відомості згідно з спеціальним переліком. У свою чергу, ДАІ повинна в 10-добовий термін з часу отримання зазначених відомостей направити транспортному підприємству підтвердження маршруту перевезення, на підставі якого заповнюється бланк маршруту перевезення в трьох примірниках та надсилає з іншими документами у відповідну ДАІ для узгодження. Термін дії узгодженого маршруту не повинен перевищувати 6 місяців.

У випадку виникнення обставин, які вимагають узгодженого маршруту перевезення, транспортне підприємство повинно узгодити новий маршрут перевезення в ДАІ.

Вибухові матеріали, сильнодіючі отруйні та радіоактивні речовини перевозяться спеціальними транспортними засобами або автомобілями загального призначення, пристосовані з цією метою.

Порядок перевезення вибухових матеріалів. У районах держави, де знаходиться велика кількість об'єктів гірничорудної, металургійної та вугледобувної промисловості, окрім дозволу на право придбання та зберігання ВМ, органами внутрішніх справ видається досить велика кількість дозволів на право їх перевезення. Це обумовлено, передусім, тим, що розвиток нових технологій видобутку вугілля та руд, а також відкриття нових покладів корисних копалин потребує постійного збільшення обсягу буровибухових робіт, а це, у свою чергу, тягне за собою інтенсивне перевезення ВМ по всій території України. Перевезення ВМ може здійснюватись:

- з одного складу на інший, які належать одному й тому ж підприємству (організації) в масштабах однієї області, - по наряду-накладній, яка була видана адміністрацією підприємства та оформлена у встановленому порядку. Дозвіл в органі внутрішніх справ при цьому не береться.

- перевезення нових зразків ВМ або виробів з вибуховими речовинами, на використання яких з виробничою метою не має журнальних постанов Держгіртехнагляду України, до місць випробувань в межах однієї області провадиться без дозволу органів внутрішніх справ, а у випадку їх перевезення на територію інших областей необхідно мати

дозвіл, який видається органом внутрішніх справ без пред'явлення посвідчення на їх придбання.

Дозвіл на перевезення ВМ видається підприємствам, організаціям терміном до 6 місяців: не використані протягом зазначеного часу дозволи втрачають силу та підлягають поверненню в орган внутрішніх справ, який їх видав.

Порядок перевезення сильнодіючих отруйних речовин. Обов'язковою умовою при перевезенні сильнодіючих отрут повинно бути дотримання заходів особистої та громадської безпеки. З цією метою необхідно здійснити ряд організаційних та практичних заходів:

- перевезення отруйних речовин повинно бути забезпечено належною охороною;

- вантажі повинні супроводжуватись в шляху слідування спеціально призначеними відповідальними особами, які є представниками вантажовідправника чи вантажоотримувача (при цьому вони повинні знати фізико-хімічні якості отрути та вміло поводитись з нею);

- керівники підприємств, установ, організацій зобов'язані інструктувати відповідальних за перевезення.

Обов'язки відповідального за супроводження вантажу:

- супроводження і охорона від місця відправлення до місця призначення;

- інструктаж охорони і водіїв транспорту;

- огляд і встановлення придатності транспорту для перевезення отрут;

- зовнішній огляд (перевірка упакування та маркування вантажу) та прийняття отрут в місцях отримання вантажу;

- нагляд за завантаженням та закріпленням вантажу,

- дотримання правил безпеки під час руху та зупинок транспорту;

- організація особистої та громадської безпеки;

- здача вантажу сильнодіючих отруйних речовин за місцем призначення.

Відповідальна особа в шляху слідування є начальником транспорту, і йому зобов'язані підчинятись всі особи, які супроводжують вантаж. Усі без винятку відповідальні особи, які супроводжують такі вантажі, повинні мати при собі:

- дозвіл органів внутрішніх справ, а при перевезенні отрут для медичних та ветеринарних служб - дорожнє свідоцтво;

- довідку відправника вантажу про те, що перевезений вантаж

упакований відповідно до ДОСТу;

- відповідні документи з зазначенням адреси відправника та отримувача вантажу, даних про кількість, найменування кожної речовини, її вага (брутто, нетто);

- коротку інструкцію про правила перевезення сильнодіючих отруйних речовин автомобільним, іншим та транспортом.

Категорично забороняється перевезення сильнодіючих отруйних речовин ручною поклажею в громадських видах транспорту (метро, трамваях, тролейбусах, автобусах) незалежно від їх кількості.

У випадках, коли отрути повинні бути доставлені в короткий термін, категорично забороняється перевозити вантаж в нічний час і, тим більше, відвантажувати його для перевезення.

Залежно від ступеня небезпеки та спеціальних умов при перевезенні сильнодіючі отруйні речовини поділяються на чотири групи:

- перша група - сірковуглець (вибухово-небезпечний);

- друга група - хлорпікрин, синільна кислота;

- третя група - фосфор (жовтий);

- четверта група - миш'яковий і миш'яковистий ангідрид, сулема, нітрил акрилової кислоти, меркаптофос, алдрин, етилмеркурхлорид, етилмеркурфосфат, дилдрин, бруцин, нікотин, стрихнін, цинхонін, солі синільної кислоти (ціаністий натрій, ціаністий калій, ціаністий кадмій, ціаністий барій, ціаністе срібло, ціаніста і оксидціаніста ртуть, ціаніста мідь, ціаністий цинк, ціаністий кальцій), "циклон" і ціанплав. Така класифікація необхідна, тому, що кожна з зазначених отрут має свої особливі фізико-хімічні якості, які перешкоджають їх спільному транспортуванню та зберіганню.

Наприклад, спільне перевезення в одному автомобілі речовин другої, третьої та четвертої груп з отрутами першої групи категорично забороняється, а при сумісному транспортуванні отрут другої, третьої і четвертої груп вантажі кожної групи повинні мати окреме пакування, яке відповідає характеристикам отрут.

Дозволи на придбання, зберігання і носіння вогнепальної зброї громадянам України підписується міністром внутрішніх справ України, його першими заступниками, заступником - начальником міліції громадської безпеки, начальником Головного управління адміністративної служби міліції, начальником ГУМВС України в Криму, м. Києві, Київській області, УМВС України в областях, м. Севастополі, а в разі їх відсутності – особами, які виконують згідно з наказом їхні обов'язки, та заступниками – начальниками мі-

ліції громадської безпеки.

Оформлений дозвіл видається керівникам підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, а також громадянам або за їх дорученням уповноваженим ними особам під розписку після пред'явлення паспорта чи інших документів, що засвідчують особу. У загонах воєнізованої охорони видача дозволів на зберігання відомчої зброї допускається на ім'я командирів, начальників команд або окремих підрозділів.

Не менше одного разу на рік, а виходячи з оперативної обстановки, і частіше, об'єкти дозвільної системи повинні обстежуватися працівниками дозвільної системи та підрозділів охорони об'єктів спільно з представниками відповідних комітетів, товариств сприяння обороні України, військових комісаріатів, органів освіти, інших зацікавлених відомств.

Вогнепальна зброя і бойові припаси армійських зразків отримуються централізовано через Міністерство оборони України. Для придбання зброї і бойових припасів підприємства, установи, організації та господарські об'єднання надсилають свої заявки до міністерств та інших централізованих органів виконавчої влади відповідно до підпорядкування. Узагальнені заявки міністерства, відомства та інші центральні органи виконавчої влади подають до МВС України не пізніше 20 липня. В окремих випадках такі заявки можуть бути надіслані господарськими об'єднаннями з ГУМВС, УМВС УВСТ, відділом спецміліції безпосередньо до МВС України. МВС України узагальнює заявки, складає зведені відомості і не пізніше 1 вересня надсилає їх до Міністерства оборони України.

У заявках вказуються найменування кожної організації, для якої передбачено придбання зброї і боєприпасів, поштовий індекс і адреса, мета придбання, а також загальна кількість необхідної зброї і бойових припасів. Заявки повинні бути затверджені керівниками міністерств та інших центральних органів державної виконавчої влади, підприємств, установ, організацій, господарських об'єднань і скріплені гербовою печаткою. До них додаються також відомості про наявність вогнепальної зброї і бойових припасів.

Перед відправленням заявок до міністерств, відомств та інших центральних органів державної виконавчої влади вони мають бути узгоджені також із ГУМВС, УМВС, УВСТ, відділом спецміліції за місцезнаходженням чи місцем обслуговування підприємства, установи, організації, господарського об'єднання і скріплені гербовою печаткою з відбитком "Дозвільна система". До прийняття рі-

шення про узгодження заявки ГУМВС, УМВС, УВСТ, відділ спеціалізації, орган внутрішніх справ перевіряють потребу в зброї і бойових припасах за чинними табелями і нормами озброєння, наявність і придатність приміщення для зберігання зброї тощо.

Міністерство оборони України один раз на рік згідно зі зведеною заявкою Міністерства внутрішніх справ України, що надійшла, висилає міністерствам та іншим центральним органам державної виконавчої влади, підприємствам, установам, організаціям, господарським об'єднанням наряди на одержання вогнепальної зброї і бойових припасів зі складів військових округів (оперативних командувань). На підставі зазначених нарядів органи внутрішніх справ видають підприємствам, установам, організаціям, господарським об'єднанням дозволи на їх придбання та перевезення.

Перевезення зброї і бойових припасів, які належать організаціям. Дозвіл на перевезення вогнепальної, пневматичної, холодної зброї і бойових припасів видається за письмовим клопотанням керівника підприємства, установи, організації та господарського об'єднання, в якому зазначаються:

- найменування, кількість вантажу (марка і заводський номер зброї), що буде перевозитися, вид транспорту, маршрут, початковий і кінцевий пункти перевезення, підстава перевезення, термін;

- відомості про осіб, відповідальних за перевезення і охорону вантажу на шляху руху (прізвище, ім'я, по батькові, дата, місце народження і проживання, дані про зброю, якою буде озброєна охорона), копія договору про охорону;

- платіжне доручення (квитанція) банку про оплату послуг, пов'язаних з видачею дозволу на перевезення зброї і боєприпасів.

Перевезення вогнепальної, холодної та пневматичної зброї, а також мисливського пороху, заряджених мисливських та спортивних патронів, боєприпасів до зброї армійських зразків транспортом здійснюється згідно з вимогами чинних нормативних документів щодо безпеки перевезення небезпечних вантажів транспортом. Керівник організації для супроводження цього вантажу повинен призначити не менше двох осіб, озброєних відомчою вогнепальною зброєю, а в разі її відсутності охорона здійснюється працівниками Державної служби охорони. Під час перевезення мисливської вогнепальної зброї (50 і більше одиниць), а також зброї армійських зразків - відомчої, службово-штатної, спортивної вогнепальної (понад 15 одиниць), набоїв до зброї армійських зразків та

спортивної зброї (10000 штук і більше), споряджених до гладкоствольної зброї набоїв (20000 штук, 50 кг пороху і більше), охорона здійснюється виключно працівниками Державної служби охорони. Для перевезення мають бути виділені криті автомашини, а при перевезенні пороху - підлога кузова автомашин встилається повстю, кошмою або іншим відповідним матеріалом. Зброя і боєприпаси мають бути упаковані в пристосовану тару, яка опечатується або опломбовується.

Під час перенесення або перевезення відомчої службово-штатної зброї спускові гачки її мають бути замкнені курковими замками безпеки, крім випадків використання зброї при виконанні службових обов'язків.

Кількість боєприпасів, пороху, що перевозиться ручним багажем залізницею, водним і повітряним транспортом, не повинна перевищувати такої ваги: набоїв до вогнепальної зброї всіх калібрів - 10 кг; бездимного пороху і виробів з нього -10 кг; виробів із димного пороху - 5 кг, димного пороху - 5 кг; капсулів - 5 кг.

У дозволі на перевезення ручного вантажу зазначається тільки нетто вантажу (металеві гільзи, ящики і упаковка до ваги вантажу не включаються)

Пересилання поштою вогнепальної зброї, бойових припасів, пороху, ударноспускових механізмів у зібраному стані, стволів забороняється.

Відповідальні за перевезення зброї і бойових припасів посадові особи спортивних делегацій (команд) після прибуття в пункт проведення стрілецьких змагань (навчальних зборів) зобов'язані негайно здати привезену ними зброю і бойові припаси разом з дозволом на перевезення для тимчасового зберігання в спеціально обладнане приміщення на місці проведення змагань (навчальних зборів). Забороняється зберігання зброї і бойових припасів у місцях розміщення делегацій (команд), готелях, гуртожитках, спортивних таборах та інших місцях відпочинку. На період зборів (змагань) особи, які відповідають за збереження зброї на місці їх проведення, зобов'язані щодня перед здаванням зброї під охорону перевіряти наявність всіх одиниць вогнепальної зброї відповідно до книги обліку, видачі і прийняття зброї і боєприпасів.

Без дозволів органів внутрішніх справ перевозиться відомча вогнепальна зброя та боєприпаси, на які є відповідні дозволи на зберігання в межах міста, району, населеного пункту незалежно від відстані.

Відповідальність за перевезення та зберігання зброї ввезеної для полювання іноземними громадянами, покладається на керівників мисливських господарств. Зберігання такої зброї здійснюється в спеціально обладнаному приміщенні за місцем проведення полювання, і обов'язковим погодженням з територіальним органом внутрішніх справ

Для охорони цінностей, які перевозяться в поштових вагонах відділами (відділеннями) перевезення пошти при вокзалах, начальникам поштових вагонів та їх заступникам видається по одному пістолету (револьверу) із числа відомчої вогнепальної зброї, про що робиться запис у дорожніх відомостях. З прибуттям поштового вагона в кінцевий пункт зброя передається на тимчасове зберігання у відділ (відділення) перевезення пошти цього пункту, а після повернення – повертається у відділ (відділення) перевезення пошти, який видав зброю.

Працівники воєнізованої охорони, які супроводжують вантажі, після прибуття в пункт призначення і закінчення роботи, пов'язаної з охороною вантажу, здають відомчу вогнепальну зброю на тимчасове зберігання в кімнату для зберігання зброї ВОХР організації, яка прийняла вантаж або в місцевий орган внутрішніх справ.

Під час перенесення або перевезення всіма видами транспорту вогнепальна, пневматична, холодна (арбалети) зброя має бути зачохленою, у розрядженому, розібраному стані (якщо це можливо). У всіх випадках під час перенесення або перевезення вогнепальної зброї власник зобов'язаний мати при собі дозвіл органів внутрішніх справ на право її зберігання і носіння. З метою самозахисту від злочинних посягань зброя може перевозитися в зібраному стані, розрядженою. У всіх випадках перенесення та перевезення такої зброї її спускові гачки повинні бути замкнені курковими замками безпеки.

Вогнепальна зброя, крім зброї армійських зразків, заряджені патрони до неї, пневматична та холодна зброя громадянами України перевозяться через державний кордон на підставі дозволів МВС, ГУМВС, УМВС України, а іноземними громадянами - тільки за дозволом МВС України.

Для виконання завдань по здійсненню дозвільної системи міліції надані широкі права, також і притягувати винних до різних видів відповідальності.

§5. Відповідальність за порушення дозвільної системи

Як уже вище відмічалось, в тих випадках, коли порушення правил дозвільної системи складас те чи інше протиправне діяння, винні притягуються до кримінальної, адміністративної, дисциплінарної та матеріальної відповідальності. Ми зупинимосся тільки на розгляді питання про притягнення винного до адміністративної відповідальності, оскільки інші види відповідальності розглядаються при вивченні відповідних предметів. Порушення правил дозвільної системи в більшості випадків тягне адміністративну відповідальність. В КУАП встановлена адміністративна відповідальність за наступні склади правопорушень:

- стрільба з вогнепальної зброї в населених пунктах і в невідведених для цього місцях або з порушенням встановленого порядку – ст. 174;

- порушення правил відкриття поліграфічних та штемпельно-граверних підприємств – ст. 189;

- порушення правил перевезення небезпечних речовин і предметів, великогабаритних та великовагових вантажів на транспорті – ст. 133;

- порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу гладкоствольної мисливської зброї – ст. 190;

- порушення громадянами правил зберігання і перевезення вогнепальної зброї та бойових припасів – ст. 191;

- порушення громадянами строків реєстрації (перереєстрації) вогнепальної зброї та правил постановки її на облік – ст. 192;

- ухилення від реалізації вогнепальної гладкоствольної мисливської зброї і бойових припасів – ст. 193;

- порушення робітниками торговельних підприємств порядку продажу вогнепальної гладкоствольної мисливської зброї і бойових припасів – ст. 194;

- порушення робітниками підприємств, установ, організацій правил зберігання або перевезення вогнепальної зброї і бойових припасів – ст. 195;

- порушення порядку розробки, виготовлення, реалізації спеціальних засобів самооборони – ст. 195¹;

- порушення порядку придбання, реєстрації або обліку газових пістолетів і револьверів та набоїв до них – ст. 195²;

-порушення правил застосування спеціальних засобів самооборони – ст. 195³.

Простий перелік складів правопорушень показує, що адміністративна відповідальність встановлюється за порушення правил, встановлених щодо найбільш небезпечних для інтересів держави або особи предметів та речовин, які підпадають під дозвільну систему. За зазначені вище правопорушення до винних застосовуються наступні види стягнень:

- попередження;
- штраф від однієї мінімальної заробітної плати до десяти;
- вилучення предметів і речовин, які являються зброєю скоєння злочину або безпосереднім об'єктом правопорушення;
- конфіскація.

За повторність санкції посилюються. Суб'єктами цих правопорушень можуть бути громадяни України, особи без громадянства, іноземні громадяни та посадові особи. Протоколи на правопорушників мають право складати працівники міліції, а розглядають матеріали та приймають по них рішення адміністративні комісії в 15-добовий термін за місцем проживання правопорушника. Проведення по справах даної категорії урегульовано відповідними статтями КУАП. Докладніше розглянемо порядок вилучення зброї і боєприпасів. Цей порядок регламентується ст. 265 КУАП. При скоєнні порушень, передбачених статтями 174, 190 – 195 КУАП, працівник міліції має право вилучити вогнепальну зброю, а також бойові припаси до розгляду справи, про що робиться запис в протоколі з зазначенням марки або моделі, калібру, серії та номеру вилученої зброї, кількості та видів бойових припасів. При відмові добровільно пред'явити вогнепальну зброю і бойові припаси, працівник міліції має право провести особистий огляд та огляд речей правопорушника в порядку, встановленому ст. 264 КУАП. До особи, яка скоїла правопорушення при виконанні службових обов'язків, вилучення, особистий огляд та огляд речей застосовуються лише у випадках, які не терплять відкладання.

Порядок забезпечення збереження в ОВСТ вилученої, добровільно зданої, знайденої зброї і боєприпасів, а також подання її в реалізацію, визначено Інструкцією, затвердженою Наказом МВС України від 31.05.93 р. № 314. Згідно з цією Інструкцією обов'язки по забезпеченню зберігання вилученої, добровільно зданої, знайденої вогнепальної і холодної зброї покладаються на працівника з числа осіб керівного складу міліції, здатного забезпечити надійне

збереження зброї та боєприпасів.

Забороняється покладати такі обов'язки на працівників, які виконують функції по здійсненню дозвільної системи. Інструкцією встановлено, що прийняття такої зброї здійснюється тільки черговим по ОВСТ. При прийнятті зброї та боєприпасів черговому надаються:

- працівником ОВСТ – протокол вилучення у громадян зброї і боєприпасів;
- рапорт про добровільну видачу, знахідку зброї з додаванням заяви особи, яка добровільно видала ці предмети;
- громадянами – заява про добровільну видачу, знахідку зброї, боєприпасів.

Черговий перевіряє зазначені в цих документах дані з фактичною наявністю і, у випадку розбіжності, складає акт. На кожну одиницю зброї та на загальну кількість боєприпасів черговим виписується квитанція. Перший примірник квитанції видається особі, яка видала предмети озброєння, другий примірник квитанції разом з документами протягом чергової доби реєструється в журналі надісланої кореспонденції в канцелярії та доповідається начальнику ОВСТ, корінець квитанції залишається для контролю. Після оформлення документів черговий прийняту зброю і боєприпаси розташовує в кімнату, призначену для зберігання зброї, в металеву шафу, зачиняє її і опечатує. Матеріали на прийняту зброю начальник розглядає протягом доби, і потім через секретаря вони надаються працівнику, відповідальному за забезпечення зберігання зброї. Цей працівник приймає у чергового зброю і підписується в корінці квитанції і потім необхідні реквізити на прийняту зброю заносить у книгу обліку. До кожної одиниці зброї додається бірка, а боєприпаси розташовують в укупорку, куди вкладається відповідний опис. Прийнята зброя і боєприпаси розташовуються у металевій шафі для вилученої, добровільно зданої та знайденої зброї, боєприпасів, яка опечатується і здається під охорону черговому по ОВСТ.

Один примірник ключа від цієї шафи знаходиться постійно у цього працівника, другий примірник – в опечатаному пеналі у чергового. Зброя, вилучена з об'єктів дозвільної системи упаковується і зберігається в кімнаті для зберігання зброї. Наприкінці місячного терміну зберігання зброя або повертається організаціям, в яких вона була вилучена (якщо вони усунули недоліки, внаслідок яких зброя вилучалась) або здається на сховище ГОСПВ, ГОСПУ.

Зброя, яку добровільно здали, незаконно зберігали в державних установах або у окремих громадян, якщо вона не є речовим доказом, в 10-добовий термін повинна бути передана в сховище ГОСПВ, ГОСПУ МВС, УВС. Зброя, вилучена у громадян за порушення відповідних правил (статтями 174, 190-193 КУАП) зберігається в ОВСТ до прийняття рішення адміністративною комісією і не більше 10 діб після прийняття такого рішення, якщо воно не було оскаржено або опротестовано.

Згідно зі ст. 311 КУАП постанова адміністративної комісії про вилучення та конфіскацію зброї виконується ОВС у порядку, визначеному статтями 312, 314 КУАП та відомчою Інструкцією, яку ми вже зазначали. Інша правова підстава вилучення зброї у громадян при наявності обставин, які перешкоджають подальшому її зберіганню. Законом України “Про міліцію” визначено, що міліції надається право анулювати дозвіл на зберігання вогнепальної і холодної зброї, виданий громадянам, установам, організаціям при порушенні порядку її зберігання або користування, а також вилучення зброї і боєприпасів.

А тепер розглянемо порядок вилучення зброї і боєприпасів при настанні таких обставин. Передусім, у кожному конкретному випадку необхідно зібрати відповідні документи, які підтверджують настання обставин, які перешкоджають подальшому зберіганню зброї. Після цього інспектором адміністративної служби міліції виноситься висновок про анулювання дозволу на зберігання зброї, який затверджується начальником ОВСТ. У висновку зазначається, що вилучена зброя направляється на комісію для визначення придатності її подальшого використання з наступним її знищенням.

Таким чином, ми розглянули настання адміністративної відповідальності за порушення правил дозвільної системи і встановили, що більшість складів адміністративних проступків є порушенням правил придбання, зберігання, реєстрації та використання зброї і боєприпасів, тобто предметів і речовин, які становлять реальну загрозу інтересам суспільства і громадян.

Матеріали по більшості цих правопорушень розглядаються адміністративними комісіями, а підготовлюють їх інспектори дозвільної системи і інспектори АСМ.

Працівники міліції при виконанні своїх обов’язків по здійсненню контролю і нагляду за об’єктами дозвільної системи повинні працювати чітко, грамотно, питання вирішувати згідно діючого

законодавства при цьому не порушуючи прав і законних інтересів громадян України.

Здійснення дозвільної системи ОВСТ як один з основних видів адміністративної діяльності є важливим засобом, який надає можливість забезпечити громадську безпеку і громадський порядок у державі, закріпити та посилити боротьбу зі злочинністю. Але ця діяльність може бути здійснена лише при чіткому виконанні встановлених правил усіма учасниками відносин, пов'язаних з придбанням, зберіганням та використанням предметів і речовин, щодо яких державою встановлений обмежувальний режим. Особлива роль належить працівникам ОВС, які, з одного боку, повинні забезпечити виконання правил дозвільної системи всіма громадянами та посадовими особами, а з іншого – точно дотримуватися законів.

Р О З Д І Л Х . ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ІЗОЛЯТОРІВ ТИМЧАСОВОГО ТРИМАННЯ, ПРИЙМАЛЬНИКІВ- РОЗПОДІЛЬНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ НА ТРАНСПОРТІ

§ 1. Призначення, правова основа, задачі та організація роботи ізоляторів тимчасового тримання для затриманих та взятих під варту осіб

Виконання вимог про вдосконалення в Україні демократії і законності не уявляється без подальшого зміцнення правопорядку, посилення безкомпромісної боротьби з правопорушниками. У рішенні цих задач важливу роль відіграє своєчасна ізоляція осіб, які скоїли тяжкі злочини, їх охорона в місцях утримання та при переміщенні.

Законом України “Про міліцію” в розділі 2-му, у ст. 10-й “Основні обов’язки міліції” в п. 20-му записано, що міліція “здійснює охорону, конвоює та тримає затриманих та взятих під варту осіб”.

Охорона затриманих за підозрою в скоєнні злочинів та взятих під варту осіб, за постановою прокурора і санкціонованої ним постанови слідчого, полягає в забезпеченні їх належного ізолювання, постійному нагляді за ними з тим, щоб виключити для таких осіб можливість переховання від слідства та суду, перешкоджати встановленню істини по кримінальній справі, займатися подальшою злочинною діяльністю, а також забезпечити виконання вироку суду.

Конвоювання полягає в охороні цих осіб озброєними нарядами міліції при доставлянні (супроводі) їх до місця призначення: у суди, слідчі ізолятори, медичні установи і т.ін. Для виконання зазначених функцій в територіальних і транспортних органах внутрішніх справ утворюються спеціальні установи – ізолятори тимчасового тримання для затриманих та взятих під варту осіб (ІТТ) і формуються відповідні підрозділи міліції або комплектуються спеціальні наряди з числа найбільш підготовлених працівників. У своїй сукупності вони утворюють спеціальну міліцейську службу, яка входить в систему міліції громадської безпеки МВС України.

Основними завданнями даних формувань є:

- охорона затриманих і взятих під варту осіб при триманні їх в ІТТ ОВС;

- конвоювання з ІТТ в СІЗО для провадження слідчих дій, в межах установи і т.ін. та з них;

- конвоювання з ІТТ і СІЗО в суди, на їх виїзні засідання та назад; охорона арештованих під час судових засідань;
- конвоювання останніх з ІТТ і СІЗО, а також назад; на обмінні пункти планових маршрутів та назад.

ІТТ – це приміщення ОВС, що спеціально обладнані та охороняються нарядами міліції, за допомогою технічних засобів, призначені для тимчасового тримання затриманих і взятих під варту осіб. Вони утворюються в територіальних і транспортних ОВС наказами МВС України і УВС областей, УВСТ на транспорті. ІТТ можуть бути в окремих ОВС загальноміських та міжрайонними.

Максимальний термін тримання там заарештованих та затриманих визначається чинним законодавством та прийнятими на його основі наказами МВС, УВС з урахуванням відстані до найближчої наявності ІТТ, характеристики шляхів сполучення, засобів пересування. За загальним правилом цей термін не повинен перевищувати 3 доби, а у віддалених від слідчих ізоляторів – 10 діб.

Будування та обладнання ІТТ здійснюється за типовими, проектами, які передбачають наявність: основної будівлі, двору для прогулянок, огорожуваних споруд. Будівлі будуються з цегли або іншого стійкого матеріалу. У кожному ІТТ є камери для утримання затриманих та заарештованих, а також кімнати для прийняття їжі та інші помешкання.

В ІТТ тримаються:

- затримані за підозрою в скоєнні злочину згідно з статтями 106 і 115 КПК України;
- взяті під варту в якості заходу припинення по кримінальних справах;
- взяті під варту за вироком, ухвалою та постановою судових органів.

Діяльністю крупних ІТТ керують їх начальники, а в інших безпосередньо начальники ОВС. Охорону здійснює наряд, склад якого визначає відповідний начальник.

В організації роботи ІТТ можна виділити такі основні елементи:

1. Підстави та порядок прийому затриманих, заарештованих та засуджених.
2. Розміщення цих осіб.
3. Забезпечення режиму їх утримання.
4. Забезпечення їх охорони.
5. Порядок здійснення прав цих осіб.

6. Обов'язки адміністрації ІТТ по виконанню окремих норм кримінально-процесуального законодавства та приписів суду, прокурора, органів попереднього слідства та дізнання.

7. Порядок та підстави звільнення з ІТТ.

Розглянемо кожний з цих елементів:

1. Затримані та взяті під варту приймаються в ІТТ в будь-який час доби. Юридичними підставами їх прийому є:

а) для затриманих: протокол затримання згідно з статтями 106 і 115 КПК України. Строк затримання рахується з моменту доставлення особи в орган дізнання або до слідчого, а якщо затримання проводиться за постановою про затримання, винесеною органом дізнання або слідчим, - то з часу складання протоколу про затримання. Час тримання не повинен перевищувати 72 години.

б) для взятих під варту: постанова слідчого або постанова особи, яка провадить дізнання, санкціонована прокурором, про обрання як запобіжного заходу взяття під варту; постанова прокурора, судді, вирок або ухвала суду про взяття під варту; вирок суду, що набрав чинності, про засудження до позбавлення волі, яка не перебувала під вартою до набрання вироком чинності; ухвала суду про поміщення в психіатричну лікарню із суворим або посиленим наглядом, винесена щодо особи, яка не перебуває під вартою; постанова судді про направлення в лікувально-трудовий профілакторій, або адміністративний арешт, а також санкціонована прокурором постанова про затримання особи, яка підозрюється в занятті бродяжництвом. Перераховані документи повинні бути засвідчені підписами відповідних осіб і скріплені гербовою печаткою. Якщо в ІТТ подаються виписки з вироків (ухвал) суду про взяття під варту, в них повинні бути зазначені анкетні данні осіб, щодо яких застосовано такий запобіжний захід. Такі виписки засвідчуються підписом відповідних посадових осіб, скріплюються печаткою й підлягають заміні повною копією вироку не пізніше трьох днів.

в) особи, засуджені до позбавлення волі, якщо вони тримаються в ІТТ до набрання чинності вироку, переводяться в слідчі ізолятори для направлення в місця позбавлення волі згідно з вироком.

Якщо необхідне проведення слідчих дій у справі про злочин, вчинений іншою особою, засуджені до позбавлення волі особи можуть бути тимчасово залишені в ІТТ на підставі постанови, санкціонованої прокурором, а у випадку притягнення особи до кримінальної відповідальності по іншій справі, - на підставі постанови

про обрання стосовно неї запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Засуджені, які відбувають покарання у виправно-трудових установах, можуть триматися в ІТТ у таких випадках:

- у зв'язку з розглядом справи в суді – за ухвалою суду на час розгляду справи;

- у зв'язку з проведенням слідчих дій у справі про злочин, вчинений іншою особою, - на підставі постанови, санкціонованої прокурором.

Прийом затриманих, взятих під варту та засуджених здійснюється черговим по ІТТ, який перевіряє наявність підстав для поміщення в ІТТ, запитує доставленого та звіряє його відповіді з даними документів на затримання (взяття під варту), після чого реєструє затриманого в книзі обліку таких осіб. Вони обшуковуються в присутності понятих, а їх речі оглядаються. Особистий обшук та огляд речей проводить черговий або за його вказівкою інший працівник міліції зі складу наряду по охороні ІТТ, при цьому, цей співробітник і поняті повинні бути однієї статі з особою, яку обшуковують. По закінченні обшуку та огляду складається протокол.

Прийнятими до ІТТ залишаються тільки ті предмети, речі та продукти харчування, які дозволяється мати при собі та зберігати у камері. Вилучені гроші, коштовності, документи здаються у фінансову частину ОВС. Перед розміщенням по камерах доставлені опитуються черговим про стан здоров'я, проходять санітарну обробку та знайомляться з Правилами внутрішнього розпорядку в ІТТ.

2. Розміщення цих осіб. Затримані, взяті під варту й засуджені особи розміщуються по камерах згідно з вимогами ізоляції, встановленими нормативними актами.

Черговий по ІТТ складає і здійснює план такого розміщення. Прийняті до ІТТ розміщуються за таким порядком:

- чоловіки тримаються окремо від жінок, неповнолітні і дорослі, особливо небезпечні рецидивісти та інші особи, а також особи, які проходять за однією справою (згідно з вказівкою слідчого та особи, яка проводить дізнання, прокурора).

Зазначені правила ізоляції повинні дотримуватися і при всіх переміщеннях цих осіб.

3. Особливості режиму їх утримання. Особливу увагу приділяють забезпеченню режиму утримання, під яким розуміється сукупність правил, що регулюють спосіб життя, поведінку, права та

обов'язки затриманих і взятих під варту. Він встановлюється для: ізоляції від зовнішнього світу; окремого утримання по камерах; точного і неухильного дотримання своїх обов'язків; постійного нагляду (охорони) за ними.

Основні вимоги режиму реалізуються в процесі дотримання правил внутрішнього розпорядку ІТТ. Його забезпечення сприяє успішному розслідуванню кримінальних справ, проведенню оперативно-розшукових заходів та дає виховний вплив на вказаних осіб. Для досягнення цих цілей за ними в ІТТ ведуть безперервний нагляд, не допускають безконвойного пересування, перевіряють камери, здійснюють особистий обшук та огляд речей, забезпечує пропускний режим¹.

Усі камери повинні бути надійно ізольовані одна від іншої та зовнішнього середовища. Ключі від них зберігаються, як правило, у чергового по ІТТ чи органу внутрішніх справ. Камери повинні бути освітлені з настанням темряви і до повного світанку.

Перевірки (ранкова та вечірня), виведення затриманих та взятих під варту осіб, прибирання камер відбуваються під наглядом чергових нарядів.

Виведення здійснюються тільки:

- у слідчі кабінети ІТТ;
- у кімнату для побачень;
- у двір для прогулянок;
- до медпрацівників та в санпропускник ІТТ;
- при конвоюванні, звільненні, евакуації із ІТТ та в інших необхідних випадках переведення в іншу камеру (для повного обшуку, прибирання приміщення).

Пересування заарештованих і затриманих всередині ІТТ і в двір для прогулянок здійснюється за заздалегідь визначеним та встановленим маршрутом і тільки у супроводі вивідного міліціонера.

Підставою для виведення в слідчі кабінети і в кімнату для побачень є письмова вимога осіб, у провадженні яких знаходиться кримінальна справа, захисників, а також письмовий дозвіл на побачення.

Про кожний такий вивід черговий по ІТТ робить відповідні записи в реєстраційному журналі. Усі без винятку продукти харчу-

¹ Наказ МВС України №548-95р. "Про затвердження Інструкції про роботу ізоляторів органів внутрішніх справ для тимчасового тримання затриманих і взятих під варту осіб (ІТТ)".

вання та речі, які надходять в ІТТ разом з утриманим, підлягають обшуку та перевірці.

4. Забезпечення охорони. Найважливішою умовою ізоляції цих осіб, забезпечення режиму їх утримання, є правильна і надійна охорона ІТТ. Вона здійснюється постійним нарядом працівників міліції в ІТТ в залежності від контингенту осіб, які там утримуються, їх кількості та інших факторів, склад наряду може бути різним. Звичайно в нього входять: черговий по ІТТ, його помічник, постові та вивідні міліціонери.

Черговий здійснює оперативне управління нарядами і підпорядковується начальнику ІТТ. Він здійснює зміну постових не менш 5 разів за добу, перевіряє несення служби нарядами, приймає і розміщує доставлених, забезпечує дотримання ними правил внутрішнього розпорядку, а також здійснює звільнення або відправку з ІТТ і веде документацію.

Безпосередня охорона здійснюється шляхом виставлення внутрішніх та зовнішніх постів, а також призначення вивідних. Внутрішні пости є біля камер та у дворі для прогулянок. Туди призначаються найбільш досвідчені, підготовлені міліціонери. Вони повинні пильно нести службу, здійснювати постійний нагляд за поведінкою затриманих і взятих під охорону, точно дотримуватися правил їх охорони при виведенні з камер.

Зовнішні пости виставляються для охорони ІТТ з зовнішньої сторони. Міліціонери отримують табельну зброю. Їх обов'язки – не дозволяти стороннім заходити на територію та в ІТТ, не допускати пошкоджень огорожуваних споруд, стін будівлі і втеч.

Вивідний за розпорядженням чергового супроводжує затриманих та заарештованих під час їх виведення з камер. Він здійснює їх обшук перед цим і при поверненні, здійснює безперервний нагляд за ними, а також охорону слідчих кабінетів.

Кількість та види постів, їх розташування та кількість вивідних встановлюється табелем постів, який затверджує начальник ОВС. В цьому документі кожний табельний пост фіксується за своїм постійним номером, там вказуються переліки об'єктів, які знаходяться під охороною та основні обов'язки всього складу наряду. Для посилення охорони можуть встановлюватись і табельні пости. Використовуються і технічні засоби: охоронно-тривожні сигналізації, телевізійні установки, пошукові пристрої для провадження обшуків та оглядів, різноманітні види зв'язку. Вони забезпечують ефективний нагляд за затриманими та заарештованими, допомагають у попередженні втеч та інших надзвичайних випадків, вести конт-

роль за несенням служби. Працівники міліції зобов'язані знати тактико-технічні данні технічних засобів, дотримуватися правил їх експлуатації та техніки безпеки, підтримувати їх в придатному стані та використовувати за призначенням.

Таким чином, охорона ІТТ, яка здійснюється нарядами міліції, забезпечується пильним несенням служби, систематичними оглядами приміщень, суворим дотриманням встановлених правил режиму утримання та надійним технічним обладнанням.

5. Порядок здійснення прав цих осіб. Чинне законодавство, визначаючи обов'язки осіб, які тримаються в ІТТ, в той же час надає їм певні права, а саме:

- подавати скарги та заяви в державні органи, громадські організації та посадовим особам;

- мати зустрічі з родичами;

- отримувати передачі та необхідні предмети і речі;

- користуватися своєю одежею та взуттям, а також іншими необхідними предметами та речами, перелік яких визначається Правилами внутрішнього розпорядку в ІТТ;

- отримувати безкоштовно за встановленими нормами харчування та інші види матеріально-побутового забезпечення. Крім того, вказані особи можуть мати при собі документи та нотатки, які стосуються кримінальної справи;

- користуються щоденними прогулянками;

- вести листування з родичами та іншими особами;

- отримувати посилки, грошові перекази, покупати продукти харчування;

- користуватися настільними іграми та книгами з бібліотеки ОВС. Їх медико-санітарне обслуговування здійснюється медичними працівниками МВС, УВС або персоналом установ охорони здоров'я.

6. При організації охорони та забезпеченні режиму тримання затриманих та засуджених ІТТ виконують і окремі норми кримінально-процесуального законодавства, приписи судів, прокурорів, органів попереднього слідства та дізнання: виведення цих осіб з камер для допиту чи провадження іншої слідчої дії, передавання їх конвоям міліції для доставляння в місця призначення, вручення копії обвинувачувального висновку (вироку). Якщо від засудженого поступає касаційна скарга, вона реєструється та негайно надсилається до суду.

7. Звільнення осіб, які тримаються в ІТТ провадиться його начальником, черговим на підставі відповідної постанови особи, яка провадить дізнання, слідчого, прокурора, вироку або ухвали суду. Затримані за підозрою в скоєнні злочинів можуть триматися в ІТТ не більше ніж 3 доби з моменту, зазначеного в протоколі затримання. Про закінчення цього терміну начальник ІТТ чи черговий передчасно (не пізніше ніж за 12 годин) інформує орган, у провадженні якого знаходиться кримінальна справа. Якщо до встановленого терміну не була надіслана постанова про арешт затриманого, звільняє його, про що письмово повідомляє прокурора, слідчого чи особу, яка провадить дізнання та складає відповідний протокол. При звільненні з ІТТ черговий переконується в особі звільненого, видає йому речі, роз'яснює порядок отримання вилучених документів, коштовностей та робить у відповідній книзі відмітку про звільнення.

Таким чином, ми з'ясували, що в системі ОВС організується спеціальна служба міліції, головним завданням якої є забезпечення належної ізоляції та охорони осіб, затриманих та взятих під варту, для чого утворюються спеціально обладнані приміщення, в яких тримаються ці особи. Особи, які затримуються за адміністративні проступки, тримаються у спеціально створених приймальниках-розподільниках відповідно до чинного законодавства та на підставі нормативних актів МВС України.

§2. Призначення, правова основа, задачі та організація роботи приймальників-розподільників для осіб, затриманих за бродяжництво і підданих адміністративному арешту

Приймальники-розподільники відповідно до Закону України “Про міліцію” є установою для утримання осіб, які запідозрені у занятті бродяжництвом, протягом часу, необхідного для встановлення їх особи, вирішення питання про працевлаштування чи направлення в будинки-інтернати для престарілих і інвалідів, встановлення над ними опіки або притягнення до відповідальності згідно з законом, але не більш ніж 30 діб і з санкції прокурора, а також по утриманню осіб, підданих адміністративному арешту. Він утворюється, організується, ліквідується рішенням Ради Міністрів Республіки Крим, обласної, Київської і Севастопольської міської державної адміністрації обслуговування одного або декількох органів внутрішніх справ. Створення спеціального приймальника можливе при наявності приміщень, що відповідають відомчим, будів-

льним і санітарно-гігієнічним нормам, вимогам протипожежної безпеки. На приміщенні спеціального приймальника встановлюється відповідна вивіска.

Штати спеціального приймальника затверджуються начальником управління внутрішніх справ Республіки Крим, областей, ГУВС міста Києва і УВС міста Севастополя згідно з типовим штатом цієї установи у межах чисельності працівників і фонду заробітної плати, встановлених органами управління, що прийняли рішення про створення спеціального приймальника.

Витрати по утриманню спеціального приймальника здійснюються за рахунок бюджетів місцевих Рад народних депутатів.

Кошторис на витрати, а також бухгалтерська звітність подаються у Раду Міністрів Республіки Крим, обласну, Київську і Севастопольську міські державні адміністрації за формами і в терміни, передбачені чинними правилами обліку і звітності. У кінці кожного року всі кошти з рахунку спеціального приймальника знімаються і зараховуються до місцевого бюджету.

Спеціальний приймальник є юридичною особою, має гербову печатку із своїм найменуванням і здійснює грошові операції через поточні рахунки в установі Національного банку України або централізовану бухгалтерію УВС.

Місцеві органи влади та управління надають спеціальному приймальнику безкоштовно відповідні службові приміщення, автотранспорт, засоби зв'язку, інвентар та обладнання і несуть витрати по їх утриманню.

У спеціальному приймальнику обладнуються щонайменше такі приміщення:

- а) камери для окремого утримання чоловіків та жінок;
- б) ізолятори для окремого утримання заново доставлених осіб, які не пройшли санітарної обробки, для хворих і осіб, підозрюємих на інфекційні хвороби;
- в) кімнати для чергового, начальника спецприймальника, інспекторів, медпрацівника, канцелярії, прийняття їжі з обладнанням для миття і зберігання посуду, відпочинку, а також туалету;
- г) санітарний пропускник з душовою і дезінфекційною камерою, сушилка, приміщення для підігрівання і прийняття їжі, миття і зберігання посуду, зберігання особистих речей, адміністративних і інших господарських предметів, санітарний вузол; окремі кімнати для зберігання чистої та брудної білизни.

Спеціальний приймальник повинен мати внутрішній обгороджений двір. Для здійснення пропускнуго режиму в приймальнику з лімітом на 50 і більше місць обладнується контрольно-пропускний пункт.

Керівництво спеціальним приймальником і контроль за його діяльністю здійснює орган внутрішніх справ, при якому він утворений, управління (відділ) адміністративної служби УВС, УВСТ.

Проведення оперативно-розшукової роботи серед осіб, які утримуються в спеціальному приймальнику, здійснюється працівниками карного розшуку спецприймальника та відповідних органів внутрішніх справ.

Контроль за санітарним станом спеціального приймальника здійснює медична служба УВС. Безпосереднє медично-санітарне обслуговування осіб, які утримуються в спецприймальнику, здійснюється штатним персоналом цих закладів, або працівниками місцевих органів охорони здоров'я за договорами.

Контроль за фінансово-господарською діяльністю, організація бухгалтерського обліку і звітності, а також проведення ревізій у спеціальному приймальнику покладаються на відповідні служби УВС.

З адмінарештованих стягується вартість за утримання і харчування в розмірах, встановлених органами, що прийняли рішення про утворення спецприймальника з урахуванням змін роздрібних цін на предмети матеріально-технічного забезпечення, а також продукти в закладах громадського харчування. Примусове стягнення визначеної суми здійснюється за рахунками спецприймальника в строк, що не перевищує давність позову, встановлену цивільним законодавством України. Списання нестягнутих сум за утримання і харчування з неплатіжоспроможних боржників та інших осіб, з яких неможливо стягнути плату здійснюється, як виняток, один раз на квартал за висновком начальника спеціального приймальника, узгодженого з відповідним фінансовим органом місцевої державної адміністрації.

Спеціальний приймальник діє на основі суворого дотримання законності, інтересів суспільства, прав і свобод громадян. У своїй роботі він керується Законом України "Про міліцію", іншими законодавчими актами України, нормативними актами Кабінету Міністрів України, рішеннями місцевої державної адміністрації, місцевого та регіонального самоврядування, нормативними актами

МВС України, УВС Республіки Крим, УВС областей, ГУВС м. Києва та УВС м. Севастополя.

Прийом і реєстрація осіб, затриманих за заняття бродяжництвом. Виявлення осіб, підозрюваних у бродяжництві, а також доставляння їх у приймальник-розподільник або до найближчого органу внутрішніх справ здійснюється працівниками цих органів. Для виконання цих обов'язків працівники міліції можуть використовувати допомогу добровільних громадських формувань, позаштатних працівників міліції і громадян.

Приймальник-розподільник приймає затриманих цілодобово.

Працівник органу внутрішніх справ, який затримав особу, запідозрену у занятті бродяжництвом, складає про це рапорт, в якому вказує прізвище, ім'я та по батькові затриманого, час, місце та обставини затримання. Установчі дані на доставленого заносяться в рапорт на підставі існуючих документів, а в разі їх відсутності – із слів затриманого.

Від громадян, що затримали підозрювану в бродяжництві особу приймається письмова чи усна заява. Усна заява заносяться в протокол, який підписують заявник та працівник органів внутрішніх справ, який прийняв заяву.

Протягом 3 годин начальник органів внутрішніх справ (приймальника-розподільника) або його заступник, а за їх відсутністю черговий по органу внутрішніх справ (приймальнику-розподільнику) повинен прийняти рішення про затримання доставленого для подальшої перевірки особи або її звільнення.

Рішення про затримання особи за заняття бродяжництвом оформляється мотивованою постановою, яка затверджується начальником органу внутрішніх справ, його заступником чи начальником приймальника-розподільника. У разі відсутності начальника органу внутрішніх справ (приймальника-розподільника), або його заступника черговий по органу внутрішніх справ (приймальнику-розподільнику) поміщає затриманого в камеру і доповідає про це своєму начальнику. Протягом 24 год. з моменту затримання постанова про затримання з наявними матеріалами подається прокурору для санкціонування затримання. Про одержання санкції постанова негайно оголошується затриманому під розписку.

Кожна особа, затримана за бродяжництво, а також її речі підлягають огляду. Огляд проводиться працівником органу внутрішніх справ, приймальника-розподільника в присутності двох понятих однієї статі із затриманим. Огляд оформлюється протоколом. Протокол

підписується працівником, який проводив огляд, затриманою особою і понятими. Останніми можуть бути і працівники органів внутрішніх справ. При огляді підлягають вилученню: а) зброя, вибухові, отруйні і наркотичні речовини; б) гроші, цінні папери, ювелірні вироби; в) перець, сіль, спиртні напої, чай; г) медикаменти та інші лікарські засоби, не дозволені для вживання медичними працівниками приймальника; д) шарфи, пояси, ремені, помічі, шнурки; є) скляний посуд, ключі і ріжучі предмети; ж) документи; з) продукти харчування більше тридобової потреби. Вилучені при огляді предмети детально описуються в протоколі огляду, де вказуються їх характерні прикмети, номери. Вогнепальна, холодна зброя та патрони після перевірки в ЕКВ передаються на склади підрозділів тилового забезпечення МВС – УВС; вибухові речовини, сильнотоксичні отрути – на склади відповідних державних організацій. Про вилучення предметів, зберігання і носіння яких переслідуються в кримінальному порядку, негайно повідомляються органи дізнання для вирішення питання згідно з чинним законодавством. Інші предмети, речі, цінності та документи на час утримання затриманих зберігаються в приймальнику-розподільнику в спеціальних шафах, ключі від яких знаходяться у чергового по приймальнику-розподільнику.

Черговий по приймальнику-розподільнику при прийомі доставленого з органу внутрішніх справ звіряє відповідність запису в постанові про затримання з особою доставленого і перевіряє наявність речей, перелічених у протоколі затримання.

Особа, затримана за бродяжництво, при доставлянні в приймальник-розподільник реєструється в журналі, дактилоскопіюється, а при відсутності у неї документів, що засвідчують особу, фотографується.

Не підлягають поміщенню в приймальники-розподільники особи, запідозрені у скоєнні злочину, які згідно з Кримінально-процесуальним кодексом України при наявності підстав, повинні утримуватися в ізоляторах тимчасового тримання.

Перевірка затриманих у приймальниках-розподільниках. Кожна особа, поміщена в приймальник-розподільник, підлягає детальній перевірці, для чого на неї заводиться перевірочна справа. Головним завданням перевірки є всебічне встановлення особи затриманого і її причетності до скоєних правопорушень. Опитування затриманого здійснюється протягом першої доби його перебування в приймальнику. Результат опитування оформлюється протоколом, який підписується опитуваним і працівником, який його про-

вів. Анкетні дані затриманого записуються в перевірочні матеріали з особистих документів, а при їх відсутності – із слів затриманої особи.

З метою встановлення систематичності бродяжництва, одержання даних про судимість, притягнення до кримінальної відповідальності і розшуку затримані перевіряються по оперативно-довідкових обліках Головного інформаційного бюро МВС України, інформаційних бюро УВС Республіки Крим, областей, ГУВС м. Києва, УВС м. Севастополя за місцем затримання і попереднім місцем проживання. При цьому по дактилоскопічному обліку відповідного інформаційного бюро затримані перевіряються у випадках, коли у них відсутні документи, що посвідчують особу, або коли є обґрунтовані підозри, що затримані називають вигадані чи чужі анкетні дані. Для перевірки складається вимога встановленої форми, яка направляється нетаємним порядком без супроводжувального листа до інформаційного бюро МВС, УВС, з якого запитують необхідні данні. При перевірці по дактилоскопічному обліку до вимоги прикладається дактокарта затриманого. Для екстреної перевірки по оперативно-довідкових обліках МВС, УВС можливе застосування телеграфного і фототелеграфного зв'язку, при цьому на телеграмах зазначається “затримано за бродяжництво”.

Затримані перевіряються також за місцем попереднього проживання і роботи (до запиту додаються фотографічні картки), по адресних бюро, оперативно-пошукових обліках карного розшуку, а також картотеках пальцевих слідів, вилучених з місця скоєння злочину. Запити по перевірці таких осіб повинні виконуватися в строк до 3 діб. На особу, яка перевіряється і має паспорт, за місцем його видачі надсилається запит по формі № 7 згідно з чинними правилами паспортної системи. Якщо особа, яка перевіряється, не має паспорта і в неї відсутні документи, що підтверджують прізвище, ім'я та по батькові, час і місце народження, вживаються заходи до одержання копій актового запису про народження із РАГСу за місцем народження чи виписки із господарської книги сільської Ради народних депутатів за місцем попереднього постійного проживання.

Для встановлення фактів кримінальної діяльності затриманих осіб, а також виявлення серед них таких, що переховуються від органів слідства в приймальниках-розподільниках ведеться оперативна робота, яка здійснюється відповідно до Закону України “Про

оперативно-розшукову діяльність”, а також чинних нормативних актів МВС України.

Прийом і реєстрація осіб, підданих адміністративному арешту. Спеціальний приймальник приймає адмінарештованих цілодобово при наявності таких документів:

- а) постанови судді про адміністративний арешт, ним підписаної і скріпленої печаткою суду;
- б) протоколу особистого обшуку з вилученими цінностями і предметами;
- в) документу, що посвідчує особу адмінарештованого.

Черговий по спеціальному приймальнику при прийомі арештованих звіряє відповідність запису в постанові судді про адміністративний арешт з даними про особу доставленого і перевіряє наявність речей, перерахованих у протоколі особистого обшуку¹.

Кожний доставлений арештований опитується про стан здоров'я. Особи, доставлені з ознаками хвороби, оглядаються медичним працівником і за його висновком поміщаються в ізолятор, а при необхідності надання кваліфікованої медичної допомоги направляються у відповідні лікувальні заклади органів охорони здоров'я.

Адміністрація спеціального приймальника про поміщення адмінарештованих у лікувальні заклади негайно сповіщає прокурора і суддю, а також близьких родичів. Після одужання адміністрація спецприймальника вживає заходів до їх поміщення у приймальник для відбуття адмінарешту, якщо не поступить інше рішення судді.

Перед поміщенням у камеру провадиться особистий огляд кожного арештованого двома співробітниками спеціального приймальника тієї ж статі. Огляд жінок провадиться співробітницями спеціального приймальника або запрошеними жінками після відповідного їх інструктажу. Під час огляду підлягають вилученню:

- а) зброя, вибухові, отруйні і наркотичні речовини;
- б) гроші, цінні папери, ювелірні вироби;
- в) перець, сіль, спиртні напої, чай, тютюнові вироби і сірники;
- г) медикаменти та інші лікарські засоби, не дозволені медичними працівниками для вживання;
- д) шарфи, пояси, ремені, шнурки;
- е) скляний посуд, колючі, ріжучі предмети;
- є) документи;
- ж) продукти харчування.

¹ Наказ МВС України №552-92р. “Про затвердження Положення про приймальник-розподільник для утримання осіб, підданих адміністративному арешту”.

Про проведений огляд складається протокол. Вилучені цінності і предмети детально описуються з відображенням характерних прикмет, номерів. Предмети, цінності і документи, що були вилучені на час отримання адмінарештованого, зберігаються в спеціальному приймальнику в металевих шафах, ключі від яких знаходяться у чергового по приймальнику. Копія квитанції на вилучені предмети, цінності і документи видається на руки арештованому.

Особи, доставлені в спеціальний приймальник, реєструються в журналі.

При наявності підстав підозрювати адмінарештованого у скоєнні злочину або його розшуку, а також в інших необхідних випадках з таких осіб знімаються відбитки пальців і вони фотографуються. Дактокартка з фотокарткою в добовий строк передається в експертно-криміналістичний відділ для перевірки.

На кожного арештованого, поміщеного в спеціальний приймальник, ведеться справа, в якій зосереджуються постанова судді про адмінарешт, протокол огляду та інші матеріали, що характеризують цю особу. Справи адмінарештованих зберігаються 3 роки і знищуються в порядку, встановленому відповідним наказом МВС України.

Режим утримання. Перед поміщенням у приймальник-розподільник кожна особа підлягає медичному огляду і санітарній обробці. Одежа і речі дезінфікуються. За висновком медичного працівника чоловікам і дітям проводиться стрижка волосся, а жінкам – обробка протипедиккульозними речовинами з послідувачим миттям волосся. Під час перебування в приймальнику миття утримуваних осіб здійснюється один раз на сім днів із заміною постільної білизни.

Особи, затримані за бродяжництво, утримуються в камерах, двері яких повинні мати міцні замки та оглядові віконця; вікна обладнуються металевими ґратами. В кожній камері вивішуються правила внутрішнього розпорядку, затверджені начальником ОВС.

Для охорони осіб, які утримуються в приймальнику-розподільнику, та забезпечення вимог режиму встановлюється цілодобове чергування та пости міліції. Працівникам міліції, які призначені в наряд по охороні утримуваних в приймальнику-розподільнику осіб, зброя не видається. При затриманні особи, яка здійснила втечу з приймальника-розподільника, зброя не застосовується.

Особи, які утримуються в приймальнику-розподільнику, забезпечуються харчуванням три рази на день за нормою № 3 згідно з наказом МВС України від 14.07.92 р. № 421. Продукти харчування видаються черговим щоденно по відомості. Якщо затримані мають при собі дітей, то останні забезпечуються харчуванням за нормами, які встановлені для приймальників-розподільників для неповнолітніх. Затримані забезпечуються індивідуальними спальними місцями (напівм'які тапчани або ліжка). Їм видаються рушники, матраци, подушки з чохлами та постільна білизна. Вони можуть користуватися власними туалетними речами, а також отримувати передачі із розрахунку не більше двох разів на місяць. При наявності внутрішнього огороженого двору затриманим щоденно надається годинна прогулянка.

Особи, утримувані в приймальнику-розподільнику, повинні виконувати правила внутрішнього розпорядку.

Затримані, які порушили встановлені правила внутрішнього розпорядку, залежно від характеру або тяжкості проступку підлягають одному із наступних заходів впливу:

- а) попередження;
- б) позачерговий наряд на прибирання приміщень приймального-розподільника;
- в) позбавлення прогулянки на строк від 1 до 5 діб (крім жінок з дітьми).

Право накладання заходів впливу надається начальнику приймального-розподільника та його заступнику.

До затриманих, які чинять опір виконанню працівниками приймального своїх обов'язків, бешкетують, або якщо є підстави вважати, що вони можуть заподіяти шкоду оточуючим чи собі застосується зв'язування або наручники.

Утримувані особи можуть залучатися до робіт по благоустрою територій приймального, а також для роботи на власній промисловій базі приймального-розподільника, або згідно з договорами – на підприємствах, в організаціях, установах за місцем їх розташування.

Виведення затриманих на роботу здійснюється в денний час під обов'язковим наглядом працівників міліції. Особам, які залучаються до фізичної праці можуть надаватись додаткові продукти харчування, а також цигарки, чай, туалетні речі. Заробітна плата їм не виплачується. Кошти, зароблені затриманими, використовують-

ся для поліпшення господарської діяльності приймальника-розподільника (придбання господарських та постільних речей, транспортні витрати, плата за паспортизацію затриманих, придбання квитків на проїзд і т.ін.).

Режим утримання, основні обов'язки і права осіб, підданих адміністративному арешту. Адмінарештовані, поміщені в спеціальний приймальник, повинні утримуватись у зачинених на замки камерах під постійною охороною і наглядом, чоловіки – окремо від жінок.

Хворі на активну форму туберкульозу легенів, СНІД, венеричні та інші інфекційні хвороби ізолюються від решти арештованих. При необхідності встановлення наявності цих захворювань, арештовані направляються на медичне обстеження у лікувальні заклади.

Особи, які поступили в спеціальний приймальник, підлягають санітарній обробці. За висновком медичного працівника в адмінарештованих чоловіків проводиться стрижка волосся, про що робиться відмітка у справі, а у жінок – обробка протипедиккульозними речовинами з послідуочим миттям волосся. При відсутності в спеціальному приймальнику санітарного пропускника, санітарна обробка арештованих провадиться в міських (селищних) санітарних пунктах або лазнях. Один раз на сім днів здійснюється миття утримуваних осіб із зміною їх постільної білизни.

Кожний адмінарештований забезпечується індивідуальним спальним місцем (напівм'який тапчан або ліжко). Йому видається матрац, подушка з хохлом, ковдра, постільна білизна, рушник. Утримувані особи можуть користуватися власними туалетними речами, настільні ігри їм не видаються.

Норма площі на одну особу встановлюється в розмірі не менше ніж 2,5 квадратних метрів. Камери спеціального приймальника обладнуються відповідно до вимог, що пред'являються до камер попереднього ув'язнення.

У дверях камер обладнуються оглядові отвори. Пости по охороні арештованих обладнуються звуковою попереджувальною сигналізацією, прилади якої розташовуються в кімнаті чергового по приймальнику.

Працівникам міліції, призначеним у наряд для охорони осіб підданих адміністративному арешту, зброя не видається. При затриманні особи, яка вчинила втечу із спеціального приймальника, зброя не застосовується.

Адмінарештованим гаряча їжа видається тричі на день за нормою №3 згідно з Наказом МВС України від 14.07.92 р. № 421. Продукти харчування адмінарештованим видаються за відомістю. Для забезпечення осіб, утримуваних у спеціальному приймальнику, гарячою їжею адміністрація приймальника складає договір з підприємством громадського харчування на приготування їжі. Виходячи з установленої норми, у договорі передбачається приблизний асортимент страв, вартість денного раціону, визначається націнка на продукти і порядок розрахунку за харчування.

Особи, утримувані в спеціальному приймальнику, зобов'язані виконувати встановлені правила поведінки і розпорядок дня, затверджений начальником органу внутрішніх справ. Правила і розпорядок дня вивішуються на видному місці. З ними повинен бути ознайомлений кожний арештований перед поміщенням у камеру.

Адмінарештовані мають право:

- а) одержувати харчування і матеріально-побутове забезпечення за встановленими нормами;
- б) подавати через адміністрацію приймальника заяви і скарги;
- в) читати газети, журнали;
- г) користуватися власним одягом за сезоном.

Адмінарештованим дозволяється мати при собі рушник довжиною не більше 50 см, мило, зубну щітку, зубний порошок або зубну пасту, гребінець, носові хустинки, окуляри або пенсне, протези або милиці (інвалідам), медикаменти та інші лікарські засоби, дозволені медичним працівником. Перераховані речі і предмети арештовані можуть отримати від своїх родичів, або купити через адміністрацію приймальника. Відпускати їх додому за особистими речами забороняється. Адмінарештованим дозволяється також зберігати при собі копії квитанції на здані або вилучені гроші, цінності і речі. Для зберігання предметів туалету обладнуються шафи або полиці в спеціально відведених місцях поза камерами.

Адмінарештованим забороняється:

а) порушувати встановлений порядок і тишу в камерах та інших приміщеннях спеціального приймальника, вступати в суперечки із працівниками приймальника;

б) псувати речі приймальника, робити будь-які написи на стінах, а також на предметах і речах, що знаходяться у приймальнику;

- в) мати при собі гроші і заборонені для зберігання предмети;
- г) вживати спиртні напої і наркотичні засоби;

д) мати або виготовляти гральні карти, займатися азартними іграми;

е) вести листування, отримувати передачі і посилки (окрім речей особистого туалету), грошові перекази, купувати продукти харчування.

До адмінарештованих, які чинять опір працівникам міліції, або якщо є підстави вважати, що вони можуть завдати шкоду оточуючим чи собі, застосовуються наручники або зв'язування на строк не більше двох годин. Зв'язування здійснюється засобами, що виключають можливість завдання арештованому тілесних ушкоджень. Застосування наручників або зв'язування проводиться за розпорядженням начальника органу внутрішніх справ, спеціального приймальника або їх заступників, а в разі їх відсутності – чергового по приймальнику, ОВС. Про кожний випадок застосування наручників або зв'язування черговий доводить письмовим рапортом до відома начальника спецприймальника, у якому вказуються підстави, час застосування цих засобів. Особи, до яких застосовані наручники або зв'язування, повинні перебувати під постійним наглядом чергового наряду та медпрацівника.

За навмисне пошкодження інвентарю, обладнання чи іншого майна арештовані несуть матеріальну відповідальність у розмірі завданого збитку. Про розмір завданого збитку складається акт. Стягнення матеріального збитку з цих осіб здійснюється в загально-позовному порядку.

Обов'язки посадових осіб приймальника-розподільника. Начальник приймальника-розподільника підпорядковується безпосередньо начальнику органу внутрішніх справ, при якому організований приймальник. Він несе відповідальність за діяльність приймальника-розподільника, а також за умови проживання і харчування та санітарно-протиепідемічне забезпечення особового складу і утримуваних осіб.

Начальник приймальника-розподільника зобов'язаний:

- забезпечувати додержання законності діяльності приймальника-розподільника, встановленого режиму утримання, поміщених до нього осіб, здійснювати контроль за обґрунтованістю прийнятих рішень при поміщенні затриманих у приймальник; розглядати в установлені строки скарги, листи і заяви утримуваних у приймальнику осіб та інших громадян; скарги і заяви, адресовані прокурору, перегляданню не підлягають і направляються за адресою

протягом 24 годин з часу їх подання; скарги та заяви, адресовані іншим інстанціям після переглядання направляються за призначенням;

- організовувати та здійснювати з працівниками приймальника-розподільника виховну роботу, службову, бойову та фізичну підготовку, інструктажі нарядів, контролювати несення ними служби;

- брати участь у розробці та проведенні ОВС заходів по виявленню осіб, які займаються бродяжництвом;

- організовувати перевірку затриманих та виявлення серед них розшукуваних злочинців, а також осіб, відносно яких є підозра про скоєння ним або відносно їх злочинів;

- контролювати повноту і своєчасність перевірки осіб, затриманих за бродяжництво;

- аналізувати стан діяльності приймальника-розподільника по боротьбі з бродяжництвом, про наслідки інформувати місцеві органи влади, вносити пропозиції щодо поліпшення діяльності по боротьбі з бродяжництвом;

- забезпечувати додержання штатної та фінансової дисципліни, збереження коштів і матеріальних цінностей та своєчасне подання звітності;

- розробляти кошториси на утримання приймальника-розподільника, вживати заходів до забезпечення його необхідним обладнанням, майном, інвентарем та автотранспортом;

- здійснювати індивідуальні бесіди з особами, які тримаються в приймальнику-розподільнику, щодо припинення ними бродяжництва.

Заступник начальника приймальника-розподільника підпорядковується начальнику цієї установи. Він здійснює контроль за режимом утримання поміщених осіб, організує заходи по повній їх перевірці; проводить необхідну оперативну роботу серед затриманих по розкриттю злочинів, керує роботою оперуповноважених карного розшуку, розробляє і здійснює заходи щодо трудового використання осіб, утримуваних у приймальнику, а також їх працевлаштування. У відсутності начальника приймальника-розподільника виконує його обов'язки.

Черговий по приймальнику-розподільнику підпорядковується начальнику приймальника-розподільника та його заступнику, а при їх відсутності здійснює керівництво діяльністю приймальника. Він зобов'язаний:

- негайно доповідати начальнику приймального-розподільника про доставлених осіб, затриманих за бродяжництво, а якщо він відсутній протягом 3 годин прийняти рішення про поміщення в приймальник-розподільник або звільнення після встановлення особи;

- проводити реєстрацію та облік осіб, доставлених до приймального-розподільника, особистий огляд їх одягу, речей, дактилоскопіювання та фотографування;

- забезпечити зберігання речей, грошей, документів та цінностей, що належать особам поміщеним у приймальник-розподільник, та видавати їх при звільненні;

- організовувати харчування та виведення на прогулянку утримуваних у приймальнику осіб; своєчасно забезпечувати їх медичний огляд і санітарну обробку; у випадках погіршення стану здоров'я затриманих інформувати медичного працівника, а за його відсутності викликати швидку або невідкладну медичну допомогу;

- своєчасно доповідати начальнику приймального про всі скарги та заяви осіб, які утримуються в приймальнику-розподільнику, та вживати заходів щодо їх вирішення. Для написання скарг, заяв, листів надавати затриманим письмове приладдя;

- слідкувати за суворим додержанням затриманими правил внутрішнього розпорядку, здійснювати постійний контроль за несенням служби міліціонерами;

- перевіряти наявність затриманих, стан камер, справність запорів, засобів зв'язку і сигналізації, забезпечувати додержання встановленого у приймальнику режиму утримання; у невідкладних випадках переводити злісних порушників в окрему камеру і встановлювати за ними посилений нагляд; спільно з лікарем (фельдшером) перевіряти в камерах санітарно-технічний стан вікон, підлоги, стелі, інвентарю;

- забезпечувати супроводження на вокзал (автостанцію) осіб, звільнених із приймального-розподільника, які мають проїзні квитки та слідують до місця постійного (вибраного) проживання;

- забезпечувати виведення затриманих на фізичні роботи та їх охорону.

Оперуповноважений карного розшуку безпосередньо підпорядковується начальнику приймального-розподільника і його заступнику, а з питань проведення оперативно-розшукових заходів – начальнику відповідного апарату карного розшуку УВС, міськрайлінвідділу внутрішніх справ. Він зобов'язаний проводити серед утри-

маних в приймальнику-розподільнику оперативно-розшукову роботу по виявленню осіб, які переходять від слідства або суду, втекли з місць позбавлення волі або з-під нагляду органів внутрішніх справ, злісно ухиляються від сплати аліментів, а також тих, хто скоїв злочин; вивчати місця зосередження осіб, які займаються бродяжництвом, та вносити пропозиції щодо проведення рейдів та інших заходів по їх виявленню і затриманню.

Інспектор приймальника-розподільника безпосередньо підпорядковується начальнику приймальника-розподільника і його заступнику. Він зобов'язаний:

- проводити опитування осіб, які доставляються в приймальник-розподільник і оформлювати на них перевірочні документи;

- виносити постанови про затримання і поміщення в приймальник-розподільник осіб, доставлених особовим складом приймальника;

- проводити повну перевірку попереднього способу життя затриманих, виявляти серед них хронічних алкоголіків і наркоманів, а також вживати необхідних заходів для направлення їх на примусове лікування в спеціальні медичні заклади відповідно до чинного законодавства.

- готувати матеріали на одержання паспортів особами, яким вони повинні бути видані, направлень для працевлаштування органів соціального забезпечення для інвалідів і престарілих громадян;

- передавати за вказівкою начальника приймальника-розподільника в орган внутрішніх справ матеріали відносно осіб, які підлягають згідно з законом кримінальній відповідальності;

- вивчати місця зосередження осіб, які займаються бродяжництвом, та вносити пропозиції щодо проведення рейдів та інших заходів для їх затримання.

Лікар (фельдшер) приймальника-розподільника підпорядковується начальнику приймальника та його заступнику. Він зобов'язаний:

- здійснювати медичний огляд осіб, які доставляються до приймальника-розподільника, у журналі реєстрації і довідці, яка приєднується до перевірочної справи, обов'язково відмічати стан зіву, горлянки, і при наявності їх запалення або інших клінічних проявів проводити лабораторне обстеження на дифтерію, осіб з дисфункцією кишкового тракту в період з травня по вересень включно обстежувати також і на холеру, усіх дорослих обов'язково обстежувати на СНІД;

- наглядати за станом здоров'я осіб, які утримуються в приймальнику-розподільнику, для чого проводити щоденний обхід камер, виявленим хворим надавати необхідну медичну допомогу, а в разі необхідності направляти їх до лікувальних закладів органів охорони здоров'я;

- стежити за санітарним станом у приміщеннях приймальника-розподільника, своєчасним проведенням санітарної обробки затриманих, їх одягу, речей та постелі; контролювати своєчасність миття утримуваних осіб, заміни постільної білизни, організацію харчування і якість їжі, що доставляється;

- проводити протиепідемічні заходи, у необхідних випадках направляти осіб, які утримуються в приймальнику-розподільнику, на медичне обстеження та для вирішення питання щодо їх працездатності.

Постовий внутрішнього поста безпосередньо підпорядковується начальнику приймальника-розподільника, його заступнику, черговому, його помічнику, виконує їх вказівки по утриманню та охороні осіб, які знаходяться у приймальнику. Він зобов'язаний:

- постійно стежити за поведінкою затриманих, які знаходяться в камерах, вживати заходи до попередження випадків їх втечі, смерті, скоєння самогубства або заподіяння тілесних ушкоджень;

- забезпечувати додержання правил внутрішнього розпорядку особами, які знаходяться в приймальнику-розподільнику;

- виводити разом з черговим затриманих на прогулянку, видавати їм їжу за відомістю;

- разом з черговим перевіряти санітарно-технічний стан приміщень, справність дверей, вікон, підлог, інвентарю та доповідати йому про виявленні несправності;

- у разі надходження від утримуваних осіб виклику негайно з'ясувати його причини і дати необхідну відповідь; якщо це пов'язано з необхідністю вжиття будь-яких інших заходів – доповідати про виклик черговому;

- доповідати черговому про результати нагляду за особами, які утримуються в камерах, бути в постійній готовності до дій на випадок надзвичайних подій, уміти користуватися засобами зв'язку, сигналізації, пожежогасіння і активної оборони.

На інших працівників функціональні обов'язки розробляються начальником приймальника-розподільника виходячи із місцевих особливостей їх роботи.

У зв'язку з систематичними контактами особового складу приймальників-розподільників з інфекційно-хворими із числа утримуваних осіб його працівникам виплачується надбавка до посадових окладів у розмірах:

- начальнику приймальника, заступникам начальника, оперативним уповноваженим карного розшуку, міліціонерам-водіям – десять відсотків посадового окладу;

- інспектору по працевлаштуванню, старшому інспектору, інспектору, черговому, міліціонерам, міліціонерам-черговим, кастелянці, майстру по виробничому навчанню – п'ятнадцять відсотків посадового окладу.

Обов'язки працівників спеціального приймальника. Співробітники спеціального приймальника несуть особисту відповідальність за дотриманням законності. Вони повинні бути витриманими і уважними в стосунках з адмінарештованими.

Начальник спеціального приймальника підпорядковується начальнику органу внутрішніх справ, при якому організовується приймальник. Він несе відповідальність за організацію роботи спеціального приймальника, стан дисципліни і службової підготовки особового складу, дотримання законності працівниками приймальника.

Начальник спеціального приймальника зобов'язаний:

- а) контролювати виконання підлеглими йому працівниками обов'язків, планувати роботу приймальника;

- б) організувати і особисто проводити із співробітниками спеціального приймальника виховну роботу, службову, бойову і фізичну підготовку, інструктажі нарядів, контролювати несення ними служби;

- в) брати участь у розробці і проведенні органом внутрішніх справ, при якому утворений спецприймальник, заходів щодо посилення боротьби з правопорушеннями;

- г) аналізувати стан роботи спеціального приймальника, за результатами аналізу вносити керівництву органу внутрішніх справ пропозиції щодо посилення боротьби з хуліганством, пияцтвом у громадських місцях та іншими правопорушеннями;

- д) організовувати та забезпечувати охорону арештованих, додержання ними встановленого режиму утримання;

- е) розробляти і здійснювати заходи щодо трудового використання адмінарештованих;

є) забезпечувати харчування осіб, які утримуються, відповідно до встановленої норми;

ж) контролювати правильність і повноту оформлення матеріалів на порушників режиму утримання;

з) після відбуття адмінарештованими строку покарання забезпечувати направлення за місцем їх роботи, навчання, в орган соціального забезпечення чи в державну виконавчу службу рахунків про стягнення вартості утримання і харчування за час адміністративного арешту; домагатися своєчасного перерахування цих коштів у відповідний бюджет;

и) проводити з особами, які утримуються в спеціальному приймальнику, індивідуальні бесіди, направлені на припинення ними антигромадської поведінки;

і) розглядати у встановлені строки скарги, листи і заяви адмінарештованих та інших громадян; скарги і заяви, адресовані прокурору, перегляданню не підлягають і направляються за адресою протягом 24 годин з часу їх подання. Усі інші скарги та заяви начальником спецприймальника після переглядання направляються за призначенням у порядку, встановленому законом; скарги на дії адміністрації спеціального приймальника доповідаються начальнику органу внутрішніх справ, при якому утворена ця установа;

ї) забезпечувати додержання штатної та фінансової дисципліни, збереження коштів і матеріальних цінностей та своєчасне подання звітності;

й) організувати правильне використання і ремонт автотранспорту та іншого майна;

к) розробляти кошторис на утримання спеціального приймальника, забезпечувати постачання його необхідним інвентарем, вживати заходів щодо ремонту приміщень і підтримання в них встановленого порядку.

Звільнення з приймальника-розподільника. Звільнення з приймальника-розподільника здійснює черговий по приймальнику. Підставою для звільнення є постанова, винесена працівником, який проводив перевірку, і затверджена начальником приймальника-розподільника, органу внутрішніх справ або їх заступниками. У постанові викладаються результати перевірки по встановленню особи та заходи, які вжиті до затриманого з метою подальшого

запобігання бродяжництву¹. Постанова оголошується звільненому під розписку. Підставою для звільнення особи, яка утримувалась у приймальнику-розподільнику, є також письмова вказівка прокурора.

Звільненим із приймальника-розподільника особам повертаються під розписку вилучені у них на зберігання речі, гроші та документи, окрім речей, які заборонені для зберігання.

При звільненні затриманого начальник приймальника-розподільника або його заступник проводить з ним бесіду, під час якої роз'яснює необхідність припинення бродяжництва. Перед звільненням адміністрація приймальника-розподільника вивчає можливість і надає допомогу затриманим в їх побутовому та працевлаштуванні, про що вносяться мотивовані пропозиції до місцевої державної адміністрації та місцевого регіонального самоврядування.

Особи, звільнені з приймальника-розподільника, направляються до попереднього або вибраного місця проживання за рахунок наявних у них коштів, а коли вони не мають при собі грошей – за рахунок коштів приймальника-розподільника. На час проїзду їм видаються сухий пайок в розмірі коштів норми харчування № 3 згідно з Наказом МВС України від 14.07.92 р. № 421, а також довідка про мету та маршрут слідування.

Звільнення адмінарештованих зі спеціального приймальника. Адмінарештовані звільняються із спеціального приймальника після відбуття строку адмінарешту, встановленого постановою судді. Звільненим повертаються під розписку всі вилучені у них при поміщенні в спеціальний приймальник цінності, документи, речі і предмети, за винятком предметів, документів і речей, які вони зберігали незаконно. Вилучення предметів, речей і документів, що зберігалися незаконно, оформляється протоколом у присутності понять.

Відносно осіб, які незаконно зберігали вогнепальну зброю, вибухові речовини, а також сильнодіючі або отруйні речовини, ОВС вирішується питання про їх відповідальність згідно з чинним законодавством.

При звільненні особи, яка відбувала адміністративний арешт, видається довідка. Адміністрація спеціального приймальника зо-

¹ Наказ МВС України №553-92р. “Про затвердження Положення про приймальник-розподільник для осіб, затриманих за бродяжництво”.

бов'язана проводити з адмінарештованими профілактичні бесіди, під час яких роз'яснює необхідність припинення антигромадської поведінки, ознайомлює із законодавством про відповідальність за порушення громадського порядку.

§ 3. Організація роботи приймальників-розподільників для неповнолітніх

Приймальники-розподільники для неповнолітніх (далі – ПРН) – спеціальні установи органів внутрішніх справ для неповнолітніх, що призначені для тимчасового тримання окремих категорій неповнолітніх, яких необхідно ізолювати.

ПРН створюються для тимчасового тримання в них неповнолітніх віком від 11 до 18 років, які:

- вчинили у віці від одинадцяти до чотирнадцяти років суспільно небезпечні діяння, якщо є потреба негайно ізолювати їх (за постановою органу дізнання, слідчого, санкціонованою прокурором або за постановою суду);

- згідно з рішенням суду направляються у спеціальні установи для неповнолітніх;

- самовільно залишили спеціальний навчально-виховний заклад, де вони перебували.

Основними завданнями приймальників-розподільників є:

- недопущення з боку неповнолітніх правопорушень;
- здійснення серед них профілактичної і виховної роботи;
- виявлення причин і умов, які сприяють злочинності у підлітковому середовищі;
- забезпечення належних форм їх тримання.

ПРН у своїй діяльності керуються Конституцією України, Законами України “Про міліцію”, “Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх”, кримінально-процесуальним законодавством, іншими актами законодавства, нормативними актами МВС, ГУМВС в Криму, м. Києві, Київській області, УМВС в областях і м. Севастополі.

ПРН створюються в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, діють у складі кримінальної міліції у справах неповнолітніх і підпорядковуються відділам кримінальної міліції у справах неповнолітніх ГУМВС у Криму, м. Києві, Київській області, УМВС в областях і м. Севастополі та перебувають в оперативному підпорядкуванні органів внутрішніх справ за місцем їх знаходження.

Лікувально-профілактична та протиепідемічна робота у приймальниках-розподільниках організується і проводиться відповідно до законодавства України про охорону здоров'я і Правил медичного обслуговування неповнолітніх, які тримаються в ПРН, затвердженими Наказом МВС від 13 липня 1996 р. № 384.

ПРН забезпечуються оперативно-технічними засобами, автомобілями, меблями, інвентарем, одягом, продовольчими товарами та іншим майном з відновленням вартості (за оплату) матеріальних цінностей за рахунок коштів, що виділяються на ці цілі за кошторисом витрат на утримання приймальника-розподільника, згідно з Правилами матеріально-технічного забезпечення ПРН, затвердженими Наказом МВС № 384.

Права та обов'язки посадових осіб приймальників-розподільників для неповнолітніх. Начальник ПРН забезпечує організацію роботи щодо виконання покладених на ПРН завдань по запобіганню правопорушенням серед неповнолітніх і здійсненню на них необхідного виховного впливу, дотримання законності, дисципліни, організації виховної роботи, професійної підготовки, фінансово-господарської діяльності, затверджує постанову про тримання неповнолітніх у дисциплінарній кімнаті. Він є розпорядником кредитів, представляє ПРН у державних та громадських організаціях з питань, віднесених до його компетенції, затверджує функціональні обов'язки, проценти і графіки роботи посадових осіб, працівників і організує роботу по розгляду скарг та заяв¹.

Заступник начальника ПРН організує профілактичну та виховну роботу серед неповнолітніх, які тримаються у ПРН, забезпечує режим їх тримання і доставляння до місця влаштування.

Старший інспектор профілактики, інспектор профілактики вживають заходів щодо запобігання правопорушенням серед неповнолітніх, які тримаються у ПРН, та встановлення їх зв'язків і злочинних намірів.

Старший вихователь, вихователь організують виховну роботу, забезпечують дотримання неповнолітніми правил внутрішнього розпорядку та режиму, відповідають за життя та здоров'я дітей і підлітків у закріпленій групі.

Черговий, черговий по режиму здійснюють цілодобовий нагляд за неповнолітніми, які тримаються у ПРН, і забезпечують дотри-

¹ Наказ МВС України №384-96р. "Про затвердження Положення про приймальник-розподільник для неповнолітніх органів внутрішніх справ".

мання ними встановлених правил внутрішнього розпорядку, збереження матеріальних цінностей і устаткування, супроводжують неповнолітніх до місця їх влаштування.

У ПРН ведеться журнал обліку результатів перевірки роботи.

Статистичний звіт про роботу приймальників-розподільників складається за півріччя і рік із наростаючим підсумком, за певний календарний період часу і не пізніше 5 липня і 5 січня подається до інформаційного центру ГУМВС в Криму, м. Києві та Київській області, УМВС в областях і м. Севастополі для узагальнення і направлення до 8 числа відповідного місяця звітного періоду до ІБ МВС, а детальну доповідну записку про результати роботи ПРН направляють у зазначений період до Управління кримінальної міліції у справах неповнолітніх МВС.

Начальник ПРН, його заступник, старший інспектор, інспектор профілактики, старший вихователь, вихователь, черговий, черговий по режиму ПРН мають право:

Вимагати від підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності відомості, необхідні для влаштування неповнолітніх, установлення їх особи, з'ясування причин бездоглядності та вчинення правопорушень.

Викликати у разі самовільного залишення неповнолітніми загальноосвітньої школи або професійного училища соціальної реабілітації, інших спеціальних установ для неповнолітніх, батьків (усиновителів), або опікунів (піклувальників) і представників цих закладів для повернення неповнолітніх у сім'ю або зазначені заклади.

Проводити у разі наявності інформації про зберігання неповнолітніми заборонених речей, особистий огляд неповнолітніх, їх речей, посилок, передач, а також спальних та інших приміщень із складанням протоколу про результати огляду.

Прийняття та реєстрація неповнолітніх, доставлених у приймальники-розподільники. У ПРН можуть бути доставлені неповнолітні віком від 11 до 18 років на термін до 30 діб, які:

- вчинили у віці від 11 до 14 років суспільно небезпечні діяння, якщо є потреба негайно ізолювати їх;
- направляються в спеціальні установи для неповнолітніх;
- самовільно залишили спеціальний навчально-виховний заклад, де вони перебували.

Не підлягають поміщенню у ПРН неповнолітні, які перебувають у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння, психічно

хворі з вираженими симптомами хвороби, неповнолітні, які вчинили правопорушення у віці, з якого за такі діяння не можлива кримінальна відповідальність, крім випадків припинення кримінальної справи і направлення винних осіб у спеціальні установи для неповнолітніх за рішенням суду.

Підставою для поміщення неповнолітніх ПРН є: постанова органу дізнання, слідчого, санкціонована прокурором, або постанова суду для неповнолітніх; ухвала суду про те, що конкретна особа направляється у спеціальні установи для неповнолітніх; постанова на неповнолітніх, затверджена начальником (або його заступником) міськрайлінівідділу внутрішніх справ.

Приймання неповнолітніх здійснюється ПРН цілодобово.

Перед влаштуванням у ПРН проводиться особистий огляд неповнолітнього. Огляд здійснюється посадовою особою ПРН у присутності двох інших працівників ПРН або громадян однієї статі з доставленими. Під час огляду підлягає вилученню зброя, боєприпаси, вибухові, отруйні, наркотичні речовини, гроші, цінні папери, ювелірні вироби, гральні карти, спиртні напої, тютюнові вироби, сірники, медикаменти, не дозволені до вживання медичними працівниками ПРН; документи, колючі, ріжучі предмети, скляний посуд, а також інші предмети, збереження яких у приймальнику-розподільнику не допускається, або речі, які можуть засвідчити можливу причетність неповнолітніх до вчинення злочину. Вилучені предмети записуються у протоколи особистого огляду неповнолітнього. Гроші, цінні предмети та інші речі, вилучені під час огляду, у установленому порядку здаються бухгалтеру, а за його відсутності – іншому працівникові приймальника-розподільника, призначеному відповідальним за їх збереження. Речі, зберігання яких у ПРН заборонено, але які не належать до цінних предметів, тютюнові вироби, гральні карти, тощо знищуються у випадку, коли вони не придбані злочинним шляхом і не є речовими доказами. Про їх знищення складається акт. Якщо встановлено, що вилучені у неповнолітніх гроші, цінні предмети та інші речі є безгосподарними, вони обліковуються і передаються фінансовим органам у порядку, передбаченому Інструкцією Міністерства фінансів України та Головної Державної податкової адміністрації України від 23 травня 1994 р. № 20.

Усі особи, влаштовані у ПРН реєструються у журналі обліку неповнолітніх, доставлених у ПРН, і на них заповнюється обліково-статистичні картки, форма яких затверджується МВС. Обліково-статистичні картки на неповнолітніх, які тримаються в ПРН,

зберігаються в алфавітному порядку. Після вибуття неповнолітнього обліково-статистичні картки передаються в архівну частину картотеки ПРН, де зберігаються постійно за такими розділами:

- неповнолітні, які вчинили у віці від 11 до 14 років суспільно небезпечні діяння;
- неповнолітні, які направляються у спеціальні установи для неповнолітніх;
- неповнолітні, які самовільно залишили спеціальний навчально-виховний заклад.

На неповнолітніх, влаштованих у ПРН, заводяться облікові справи, в яких зосереджуються документи, що є підставою для поміщення у приймальник-розподільник; анкетні дані про вік доставленого, його батьків, осіб, які їх замінюють, довідки про стан здоров'я, матеріали про вжиття індивідуально-виховних заходів, про заохочення та покарання неповнолітнього, протоколи особистого огляду, відомості про місця знаходження цінних предметів і інших речей, вилучених при огляді, тощо.

Облікові справи ведуться старшим вихователем у період перебування неповнолітніх у ПРН.

Режим тримання неповнолітніх у приймальниках розподільниках. Неповнолітні можуть триматись у ПРН протягом часу, необхідного для їх влаштування, але не більше 30 діб.

До терміну тримання неповнолітніх у ПРН не входить час їх знаходження на лікуванні або обстеженні в медичних закладах, а також у період карантину, оголошеного органами охорони здоров'я, у зв'язку з наявністю інфекційного захворювання осіб, які тримаються у ПРН. Про такі факти в журналі обліку неповнолітніх, доставлених у ПРН, робиться відповідний запис. Повторна реєстрація неповнолітніх, доставлених у ПРН після виписки із лікувального закладу, не проводиться.

Неповнолітні, доставлені у приймальники-розподільники. Розподіляються залежно від віку і статі за групами, чисельність яких не повинна перевищувати 20 осіб, і знаходяться під особистим наглядом відповідальних осіб ПРН. Хлопці й дівчата розміщуються в окремих приміщеннях, тримаються в умовах, що виключають можливість самовільного виходу і вчинення правопорушення. Неповнолітні, які вчинили у віці від 11 до 14 років суспільно небезпечні діяння, тримаються окремо від інших.

Мають право на отримання посилок і передач, а також на листування і зустрічі з батьками або особами які їх замінюють, інши-

ми родичами, представниками громадських організацій, підприємств, установ і навчальних закладів. Листування, зустрічі, посилки і передачі контролюються посадовими особами ПРН, заяви та скарги, адресовані в органи прокуратури, контролю не підлягають і направляються відповідним прокурорам.

Залучаються до занять з праці у майстернях ПРН на земельних ділянках і по самообслуговуванню з дотриманням вимог законодавства про працю та охорону здоров'я.

Виводяться на прогулянки тільки у межах території ПРН.

Порядок тримання осіб, доставлених у приймальник-розподільник, регламентується правилами внутрішнього розпорядку приймальника-розподільника неповнолітніх.

Начальником ПРН можуть застосовуватись до неповнолітнього такі заходи заохочення: винесення подяки усно або в наказі і вручення пам'ятного подарунку.

Начальником ПРН може застосовуватися до неповнолітніх такі заходи стягнення: попередження, винесення догани усно або в наказі.

Неповнолітні, які грубо порушують дисципліну і правила внутрішнього розпорядку або щодо яких заходи виховного характеру не дали позитивних результатів, можуть поміщатися у дисциплінарну кімнату, порядок перебування в якій визначається правилами тримання неповнолітніх у дисциплінарній кімнаті ПРН, затвердженими Наказом МВС від 13 липня 1996 р. № 384. Поміщення у дисциплінарну кімнату проводиться тільки на підставі постанови, винесеної черговим ПРН та затвердженої її начальником, не більше, ніж на 3 доби. Відомості про застосування вказаного заходу стягнення реєструються у журналі обліку неповнолітніх, поміщених у дисциплінарну кімнату ПРН.

У разі вчинення неповнолітнім у нічний час суспільно небезпечних дій або спроби виходу із ПРН черговий має право розмістити таких осіб на підставі винесеної ним постанови в дисциплінарну кімнату до прибуття начальника ПРН, але не більше ніж на 8 годин. Начальник ПРН після перевірки підстав, які стали приводом поміщення неповнолітнього у дисциплінарну кімнату, затверджує відповідну постанову або негайно звільняє неповнолітнього.

Профілактична та виховна робота у приймальниках-розподільниках. Профілактична та виховна робота з неповнолітніми, які тримаються в ПРН, здійснюється з урахуванням віку, ступеня педагогічної занедбаності, суспільної небезпечності раніше

вчинених правопорушень, а також інших обставин, які мають значення для ефективних заходів профілактичного впливу.

З метою запобігання правопорушенням серед неповнолітніх, виявлення та усунення причин та умов, що їм сприяли, посадові особи ПРН:

- з'ясовують умови життя і виховання неповнолітніх у сім'ї; їх особисті якості, інтереси, причини самовільного залишення спеціального навчально-виховного заходу, недоліки діяльності підприємств, установ і навчальних закладів, які сприяли вчиненню правопорушення, причини вчинення злочинів, осіб, які брали в них участь або перебувають у розшуку, а також таких, що пропали безвісти; місця збуту викраденого, випадки втягування неповнолітніх у злочинну та іншу антигромадську діяльність¹;

- негайно направляють у міськрайвідділи ГУМВС у Криму, м. Києві, Київській області, УМВС в областях, м. Севастополі та на транспорті повідомлення про виявлення осіб, які вчинили злочини, або інші обставини, які мають значення для їх розкриття;

- проводять індивідуальні виховні заходи з неповнолітніми, що тримаються у ПРН, звертаючи особливу увагу на розвиток позитивних схильностей та інтересів, усунення недоліків у поведінці, залучення до навчання та праці;

- інформують зацікавлені державні органи і громадські організації про причини правопорушень неповнолітніх, вносять пропозиції щодо усунення таких причин та умов, а також з питань в організації навчання і трудового виховання неповнолітніх, які тримаються у ПРН.

Влаштування неповнолітніх. Неповнолітні, які доставлені в ПРН за вчинення у віці від 11 до 14 років суспільно небезпечних діянь, передаються органу дізнання, слідчому або суду.

Неповнолітні, які доставлені в ПРН у зв'язку з направленням їх у спеціальні установи для неповнолітніх, передаються в ці заклади в 30-денний термін.

Неповнолітні, які самовільно залишили навчально-виховний заклад, де вони перебували і тримаються у приймальниках-розподільниках повертаються у ці заклади.

Отримавши ухвалу суду про направлення неповнолітнього в спеціальні установи, у приймальнику-розподільнику оформлюють

¹ МВС України Експрес Інформація "Із досвіду роботи ІТТ Чернівецької області в справах неповнолітніх".

особову справу і направляють її до Управління (відділу) освіти або Міністерства освіти України для отримання путівки до конкретного спеціального навчально-виховного закладу. Після отримання путівки неповнолітній направляється в цей заклад у супроводі працівника ПРН. Порядок оформлення особових справ для направлення неповнолітніх до спеціальних навчально-виховних закладів здійснюється згідно з Інструкцією, затвердженою Наказом Міністерства освіти України від 27 грудня 1994 р. № 362.

Доставляння неповнолітніх, які проживають на території інших країн, здійснюється у відповідно до угод, укладених МВС з правоохоронними органами країн СНД.

Передача неповнолітніх органу дізнання, слідчому, представнику спеціальної установи для неповнолітніх або в інші ПРН оформляється актом. Підстави для тримання неповнолітнього у ПРН у разі передачі з іншого ПРН є завірена підписом начальником ПРН і печаткою, копія документу, правоохоронних органів.

У випадку, якщо неповнолітній не був влаштований або його не забрали протягом встановленого терміну, про його перебування у приймальнику-розподільнику начальник приймальника-розподільника інформує відділ кримінальної міліції у справах неповнолітніх ГУМВС в Криму, м. Києві, Київській області, УМВС в областях і м. Севастополі, слідчого, орган дізнання або суд, які помістили неповнолітнього у ПРН, та прокурора за місцем дислокації приймальника-розподільника.

Неповнолітні, направлені до місць їх влаштування або ті, яких забирають з ПРН піддаються медичному огляду, санітарній обробці і забезпечуються відповідними медичними документами; забезпечуються безкоштовним проїздом до місця влаштування а також продуктами харчування або грошми під час перебування у дорозі за встановленими нормативами. При необхідності неповнолітнім видаються предмети одягу і взуття за сезоном, які були вже в користуванні, але ще придатні для носіння. Гроші, документи, особисті речі й інші предмети, вилучені при поміщенні у ПРН передаються під розпис посадовій особі ПРН, представнику спеціальної установи для неповнолітніх, а також слідчому або представникові органу дізнання.

Доставляння неповнолітніх, затриманих в інших державах СНД, до місць влаштування проводиться через Харківські та Київські ПРН, а також через інші ПРН з додержанням вимог.

Працівники ОВС на транспорті надають допомогу посадовим особам ПРН, які супроводжують неповнолітніх, у придбанні квитків на залізничному, водному та повітряному транспорті, а також тимчасової охорони у місцях пересадки і на кінцевих пунктах переїзду, і вживають заходів щодо розшуку неповнолітніх, які втекли. Органи внутрішніх справ на транспорті направляють неповнолітніх у найближчі ПРН.

Нагляд за додержанням правильного застосування чинного законодавства діяльності ПРН здійснюється Генеральним прокурором України і підпорядкованими йому прокурорами.

Штати ПРН встановлюються і затверджуються Міністром внутрішніх справ України відповідно до граничної чисельності і фонду оплати праці працівників ПРН, затвердженим Урядом Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською державними адміністраціями.

ПРН є юридичними особами, знаходяться на самостійному балансі, мають власний бланк, печатку із зображенням Державного Гербу України та своїм найменуванням, рахунки в установах банків.

РОЗДІЛ XI. ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ АДМІНІСТРАТИВНОЇ СЛУЖБИ МІЛІЦІЇ НА ТРАНСПОРТІ З ДЕРЖАВНОЮ МИТНОЮ СЛУЖБОЮ ТА КОМІТЕТОМ ПО ОХОРОНІ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

§1. Основні напрямки, функції і форми взаємодії

Підтримання правопорядку, законності та національної безпеки на державному кордоні вимагає поєднання зусиль усіх державних органів, які виконують функції по забезпеченню дотримання встановлених державою вимог до перетинання кордону громадянами, транспортними засобами, та переміщення через нього товарів, майна, речей і інших предметів. Організація та підтримання на високому рівні взаємодії між органами, що здійснюють контролюючі функції на кордоні, допомагає не тільки ефективно виконувати покладені на них державою обов'язки, але й забезпечити попередження та профілактику правопорушень, які можуть скоюватись у цій сфері суспільних відносин.

Таким чином, ми можемо відзначити, що взаємодія міліції і Прикордонних військ, СБУ, Митної служби, підрозділів Національної гвардії на державному кордоні - це процес здійснення ними сумісних, узгоджених, скоординованих організаційно спрямованих дій по забезпеченню правопорядку, законності і національної безпеки, а також попередження і профілактики правопорушень в умовах активних контактів суб'єктів взаємодії.

Основними напрямками взаємодії названих служб є:

1. Розроблення та здійснення узгоджених заходів, щодо запобігання, виявлення і розкриття порушень чинного законодавства, з прикордонних і митних питань протидії організованим злочинності, нелегальній міграції, контрабандному та незаконному переміщенню через кордон товарів та інших предметів.

2. Розслідування та розкриття злочинів, також у сфері овнішньоекономічної діяльності, розшук та затримання злочинців.

3. Обмін інформацією про наміри і спроби порушень державного кордону, незаконне переміщення через кордон товарів та інших предметів, а також про джерела придбання і канали незаконного переміщення через кордон валюти, сировини, злочинних обсягів промислових товарів та сільськогосподарської продукції, товарів народного вжитку, культурних та історичних цінностей, викрадених автомобілів.

4. Внесення до відповідних інстанцій, міністерств та відомств пропозицій щодо усунення виявлених причин і умов, які сприяють здійсненню правопорушень законодавства про державний кордон та митну справу, пропозицій щодо змін і доповнень до чинного законодавства України.

5. Узагальнення підсумків та розробка нових форм взаємодії.

До основних форм взаємодії підрозділів органів внутрішніх справ на транспорті та підрозділів Держкомкордону, СБУ і Митної служби на державному кордоні можна віднести:

- проведення спільних засідань колегій міністерств та відомств, оперативних нарад їх керівного складу;

- проведення спільних операцій за одним планом та задумом з комплексним використанням сил і засобів;

- створення спільних оперативних штабів (робочих груп для координації дій (за необхідністю);

- оперативний обмін інформацією, що стосується спільної діяльності на кордоні (як правило у письмовій формі), з дотриманням вимог конспірації та захисту відомостей, що передаються.

Взаємодія державних органів по підтриманню законності, громадського порядку, та протидії незаконному обігу наркотичних речовин, зброї та контрабанди будується на багаторівневому принципі:

1. *На державному рівні* – між центральними апаратами Держкомкордону, МВС, СБУ, Митної служби;

2. *На обласному рівні* - між управліннями Прикордонних військ, прикордонними загонами, окремими КПП, митними органами, обласними управліннями внутрішніх справ, управліннями внутрішніх справ на транспорті та обласними управліннями СБУ.

3. *На районному рівні* - між прикордонними підрозділами, КПП, комендатурами, митницями, районними і лінійними відділами внутрішніх справ, міськими, районними і міжрайонними підрозділами обласних управлінь Служби безпеки.

Механізмом реалізації завдань, принципів і форм взаємодії вважаються плани взаємодії названих підрозділів, які відпрацьовуються на обласному та районному рівнях:

- на рівні районних підрозділів - щоквартально;
- на обласному рівні - 1 раз на півроку;
- при необхідності негайно.

Основні функції взаємодії між підрозділами МВС, Митної служби і Держкомкордону по забезпеченню покладених на них завдань.

МВС і його підрозділи (також і транспортної міліції):

1. Самостійно або у складі оперативно військових груп взаємодіючих органів припиняють незаконне вивезення товарів та інших предметів за межі держави поза пунктами перепуску. У разі виявлення осіб і транспортних засобів з контрабандою, предметами і товарами забороненими до ввезення (вивезення) в Україну (з України), передають до найближчого митного органу.

2. Забезпечують охорону громадського порядку та дорожнього руху в прикордонних районах, на дорогах і місцях, які прилягають до пункту перепуску.

3. Забезпечують вирішення питань паспортизації громадян України та перебування іноземних громадян в Україні.

4. Здійснюють у межах своєї компетенції ОРД та інші заходи з метою викриття злочинів та правопорушень, незаконного ввезення на територію України матеріальних цінностей, в першу чергу, поза пунктами перепуску.

5. При отриманні інформації від митних органів або Прикордонних військ про затримані в значній кількості матеріальні цінності, що незаконно вивозяться, вживають заходів щодо виявлення джерел та умов їх придбання.

6. Беруть участь в охороні громадського порядку, запобіганні злочинності й припиненні злочинів безпосередньо у пунктах перепуску через державний кордон, без втручання у проведення прикордонного, митного та інших видів контролю і діяльності служб, що їх здійснюють.

7. У зв'язку з відсутністю необхідних умов на новостворених ділянках кордону по утриманню порушників кордону, приймають в ізолятори тимчасового тримання від підрозділів Прикордонних військ осіб, затриманих у адміністративному порядку на строк від трьох годин до 10 діб, за письмовим відношенням командирів прикордонних підрозділів.

8. Проводять діяльність по попередженню та профілактиці злочинів у даній сфері.

Держкомкордон та його підрозділи:

1. Розробляють разом з центральними органами виконавчої влади пропозиції щодо правового оформлення кордонів України з

суміжними державами та реалізації міжнародних договорів з питань режиму державного кордону.

2. Розробляє і узгоджує з заінтересованими органами і відомствами пропозиції щодо вдосконалення діяльності пунктів перепуску на кордоні.

3. Організує реєстрацію іноземних громадян і осіб без громадянства при їх в'їзді в Україну у пунктах перепуску через державний кордон.

4. Разом з іншими контрольними органами визначають у пунктах перепуску через державний кордон України місця здійснення прикордонного, митного та інших видів контролю.

5. Контролюють режим у пунктах перепуску, а при необхідності встановлюють у приміщеннях і місцях, де здійснюється прикордонний контроль, додаткові режимні правила, які регламентують порядок допуску в них осіб, які беруть участь у контролі та обслуговуванні пасажирів і транспортних засобів закордонного прямування. Здійснюють перепуск до режимної зони, пункту перепуску співробітників Митної служби, СБУ, МВС та інших служб, які перебувають при виконанні службових обов'язків за пред'явленням службових посвідчень, а за лінією паспортного контролю - за встановленими перепустками.

6. Організують взаємодію з контрольними службами з питання підтримання режиму у пунктах перепуску через державний кордон, приймають остаточні рішення на пропуск через кордон осіб і транспортних засобів.

7. Самостійно або разом з органами СБУ, МВС і Митною службою виконують оперативні завдання стосовно осіб, які прямують через Державний кордон.

8. Передають в органи внутрішніх справ затримані автомобілі та інші транспортні засоби, що знаходяться у розшуку, та осіб, які керували ними.

9. При затриманні осіб та транспортних засобів негайно викликають працівників митниці для їх передавання, а за неможливості цього – передають осіб, транспортні засоби і вантажі в найближчу митницю.

Митна служба та її органи мають такі функції та повноваження на кордоні:

1. Здійснюють митний контроль шляхом перевірки документів, огляду транспортних засобів, товарів та інших предметів, що переміщуються через державний кордон України, та інші дії які пе-

редбачені митним кодексом. З метою прискорення прикордонно-митного контролю він здійснюється за можливістю сумісно з іншими видами контролю. При цьому контроль багажу та ручної поклажі осіб, транспортних засобів, вантажів здійснюється під час в'їзду - до прикордонного контролю, а виїзду з України – після нього.

2. Приймають від Прикордонних військ, МВС, СБУ і реалізують у встановленому порядку інформацію про проведення цілеспрямованого митного огляду речей, особистого огляду осіб, які перетинають кордон.

3. Самостійно або спільно з прикордонниками оглядають транспортні засоби і вантажі з метою виявлення зброї, боєприпасів, вибухових, отруйних речовин, наркотиків та інших предметів, заборонених до ввезення в Україну і вивезення з України.

Як ми бачимо, організація прикордонного контролю, забезпечення законності та правопорядку на кордоні України вимагає організації спільних зусиль усіх контролюючих державних органів, на які покладено завдання по забезпеченню дотримання юридичними та фізичними особами порядку переміщення через кордон, товарів, транспортних засобів та інших предметів, а також порядку в'їзду в Україну громадян і іноземців¹.

§ 2. Організація взаємодії адміністративної служби міліції на транспорті з Прикордонними військами та митною службою по забезпеченню охорони громадського порядку у пунктах перепуску на державному кордоні

Під охороною громадського порядку на транспорті розуміють систему державних і громадських заходів по здійсненню нагляду за дотриманням правил громадського порядку, попередження та припинення його порушень, застосування заходів державного і громадського впливу до правопорушників. До функцій охорони громадського порядку входить також здійснення різноманітних заходів по попередженню та припиненню правопорушень, забезпеченню нормальних умов для функціонування державних і

¹ Сумісна інструкція МВС СБУ, Держкомкордону, Митної служби №106/315-94р. “Про взаємодію та розмежування функцій щодо здійснення контролю на державному кордоні”.

громадських організацій, праці та відпочинку громадян, поваги до честі та гідності.

Охорона громадського порядку на транспорті полягає в організації боротьби не тільки зі злочинами, але й адміністративними правопорушеннями (поява на вокзалах, аеропортах, поїздах, перонах, морських і річкових портах, суднах та інших місцях у стані сп'яніння, що принижує людську гідність і суспільну мораль; дрібне хуліганство; розпивання спиртних напоїв у невстановлених місцях, порушення правил торгівлі спиртними напоями та інше).

Охорона громадського порядку на транспорті – це також і нагляд за виконанням посадовими особами і громадянами рішень органів державної виконавчої влади і управління з питань громадського порядку та правил користування транспортом і його засобами.

У системі охорони громадського порядку на транспорті важливе місце займає питання забезпечення громадської безпеки. Слід пригадати, що під системою громадської безпеки розуміється система відносин, що складаються в процесі використання і експлуатації транспортних засобів при неухильному дотриманні спеціальних правил, встановлених державою, з метою попередження або усунення тяжких наслідків, що можуть настати внаслідок дії стихійних сил природи чи діяльності підприємств, посадових осіб, громадян, пов'язаної з підвищеною небезпекою для оточуючих.

Забезпечення громадського порядку та громадської безпеки в пунктах перепуску на кордоні (морських вокзалах, станціях) підрозділами транспортної міліції будується на загальних нормативних засадах при використанні штатних сил і засобів.

Підрозділи адміністративної служби міліції на транспорті у своїй діяльності по забезпеченню громадського порядку повинні виходити з урахування особливостей території обслуговування. У даному випадку вона обумовлена вимогами, які містяться у Постанові Кабінету Міністрів № 665 від 1995 р. “Про організацію на кордоні України пунктів перепуску для проведення прикордонного, митного та інших видів контролю”, та нормативними документами МВС.

Специфіка полягає в тому, що на окремих ділянках пунктів перепуску встановлюються спеціальні зали, де проводяться прикордонний, митний та інші види контролю, де діють окремі режимні правила. Підтримання режиму знаходження в цих зонах згідно з нормативними документами покладено на підрозділи Прикордон-

них військ. Діяльність підрозділів МВС в цих зонах має обмежений характер¹.

Другою специфічною рисою, що характеризує оперативну діяльність обслуговування в пунктах перепуску, є те що вони функціонують цілодобово і становлять комплекс технічних і технологічних об'єктів транспорту та підрозділів прикордонних служб з організації і проведенню контролю.

Третьою особливістю є те, що тут на обмеженій території має місце значне скупчення матеріальних цінностей та людей.

Четвертою особливістю є той факт, що пункти перепуску, як правило, повинні мати огороження (ця вимога може не дотримуватися на нещодавно створених ділянках кордону з Білорусією, Росією, Молдовою).

П'ятою особливістю є те, що в зоні перепуску на кордоні можуть перебувати тільки особи, які прямують через кордон при наявності документів, що засвідчують особу, та дають право на перетинання кордону, а також посадові особи контрольних служб та працівники транспортного об'єкта (при наявності посвідчень особи та встановленого зразка перепусток).

Названі особливості, певним чином, полегшують завдання адміністративної служби органів внутрішніх справ на транспорті по забезпеченню правопорядку та громадської безпеки в пунктах перепуску на кордоні.

Але слід відмітити, що у зв'язку з проблемою недостатньої облаштованості кордонів з Білоруссю, Росією, Молдовою не має об'єктивної можливості у повному обсязі організувати прикордонний контроль згідно з установленними і затвердженими технологічними схемами, що у свою чергу приводить до ускладнення оперативної обстановки на території, яка обслуговується, а також впливає на стан охорони громадського порядку.

Охорона громадського порядку та громадської безпеки у пунктах перепуску на кордоні, та в місцях, що прилягають до них здійснюють такими силами та засобами адміністративної служби міліції на транспорті, як:

- 1) патрульними групами;
- 2) патрулями;

¹ "Правила перетинання державного кордону громадянами України". Постанова Кабінету Міністрів України № 57-95 р. // Збірник постанов Уряду України. - 1995. - №4.

- 3) постами охорони громадського порядку;
- 4) нарядами супроводу пасажирських потягів та теплоходів;
- 5) заслонами.

Як правило, у пунктах перепуску на державному кордоні, які розташовані в зоні обслуговування транспортної міліції, створюються окремі підрозділи – відділення та лінійні пункти міліції. Головним завданням яких є: забезпечення громадського порядку, попередження та припинення злочинів і інших правопорушень, охорона власності, прав та законних інтересів громадян, підприємств, організацій від злочинних посягань і інших антигромадських дій, активна участь в розкритті злочинів та затриманні злочинців.

Підрозділи адміністративної служби міліції на транспорті в пунктах перепуску можуть притягувати громадян і посадових осіб до адміністративної відповідальності за такі проступки, як порушення паспортного режиму, появлення на вокзалах, аеропортах, поїздах, перонах, морських і річкових портах, суднах та інших місцях в стані сп'яніння, що принижує людську гідність і суспільну мораль; дрібне хуліганство; порушення спокою пасажирів та осіб, які працюють на транспорті; захламичення громадських місць або громадських приміщень; псування та знищення зелених насаджень в місцях розташування об'єктів транспорту; азартні ігри на гроші та інші цінності; воровання; знаходження осіб у нетверезому стані в місцях загального користування; розпивання спиртних напоїв у невідновлених місцях, порушення правил торгівлі спиртними напоями і таке інше. Окрему групу правопорушень утворюють проступки в галузі громадських відносин, що мають місце в пунктах перепуску на кордоні, дислокованому на об'єктах транспорту:

- на залізничному транспорті – самочинна зупинка потягу, підкладання на залізничні шляхи предметів, що можуть заважати ходу потягів; прохід по залізничних шляхах поза встановленими місцями; безквитковий проїзд пасажирів; провіз ручної поклажі понад встановлену норму; посадка і висадка на ходу поїзда; недотримання встановлених правил перевезення ручної поклажі та багажу (перевезення заборонених предметів), недотримання правил пожежної безпеки;

- на повітряному транспорті - порушення правил безпеки польотів; правил перевезення небезпечних речовин і предметів, правил поведінки на повітряному судні, правил пожежної безпеки та інше;

- на водному транспорті - невиконання правил, що забезпечують безпеку пасажирів при посадці на судно, в рейсі, і висадці з судна, недотримання правил перевезення ручної поклажі, пожежної безпеки, збереження вантажу, пошкодження портових та гідротехнічних споруджень, установок, обладнання та інше.

Взаємодія адміністративної служби з підрозділами Держкомкордону, Митної служби з питань підтримання громадського порядку та правопорядку в цілому в пунктах перепуску та місцях, що до них прилягають здійснюється за допомогою різних форм та методів. Найбільш дієвими з них є:

- складання спільних планів взаємодії по підтриманню громадського порядку та режимності у пункті перепуску; планів спільних дій при виявленні в ході проведення прикордонного та митного контролю зброї, наркотичних, вибухових, радіоактивних та інших небезпечних речовин; складання спільних планів дій на випадок виникнення надзвичайних подій (масові безпорядки, аварії, стихійні лиха);

- здійснення взаємодії при проведенні заходів по виявленню осіб, які роблять спроби нелегально перетнути кордон;

- надання допомоги Прикордонним військам при встановленні особи громадян і тимчасового тримання порушників правил в'їзду і виїзду з країни, притягнення їх до адміністративної відповідальності з подальшою депортацією;

- підтримання громадського порядку та прикордонного режиму на території пункту перепуску;

- надання допомоги працівникам Митної служби у випадках прояву непокори фізичних осіб їх законним вимогам;

- надання допомоги у документуванні слідів злочинів та порушень адміністративного законодавства з митних питань;

- забезпечення охорони затриманих осіб та зберігання вилучених у них предметів та цінного майна;

- участь у комісійних перевірках вантажів, що підлягають контролю на кордоні;

- у випадках виявлення зброї, вибухових, радіоактивних, отруйних речовин сумісними зусиллями з прикордонниками і митниками проводять відчеплення вагону, локалізацію та блокування об'єкта чи території;

- при необхідності, надання прикордонникам чи митникам для проведення невідкладних дій транспортних засобів та засобів радіозв'язку;

Рішення про взаємодію підрозділів міліції з Митною службою і Прикордонними військами приймається начальником ЛВВС, або старшою посадовою особою адміністративної служби міліції, що здійснює охорону громадського порядку у даному пункті перепуску на кордоні. Це рішення він приймає, керуючись узгодженими типовими планами та встановленими посадовими обов'язками, з урахуванням факторів оперативної обстановки.

Підсумовуючи зазначене можна стверджувати, що взаємодія підрозділів міліції з Прикордонними військами і Митною службою сприяє забезпеченню високого рівня правопорядку і громадської безпеки на державному кордоні України.

Взаємодія органів внутрішніх справ на транспорті з територіальними ОВС.

Взаємодія між органами внутрішніх справ і транспортною міліцією являє собою спільну узгоджену діяльність між рівними суб'єктами, які не знаходяться у співвідносності, спрямовану на забезпечення правопорядку на об'єктах транспорту, а також профілактику правопорушень.

Постійний і стійкий характер взаємодії транспортних і територіальних ОВС обумовлений рядом об'єктивних чинників: по-перше, указані суб'єкти здійснюють єдині завдання по охороні правопорядку, але в специфічних умовах; по-друге, ці суб'єкти являють собою підсистеми єдиної системи, мають спільне керівництво на відповідному рівні; по-третє, в результаті взаємодії суб'єктів підвищується ефективність роботи по охороні громадського порядку й забезпеченню громадської безпеки; четверте – їх діяльність здійснюється на єдиному адміністративному розподілі: залізничні станції, вокзали та інші об'єкти транспорту знаходяться на території міськрайорганів внутрішніх справ.

На основі аналізу практики взаємодії ОВС на залізничному транспорті з територіальними ОВС у сфері охорони громадського порядку і громадської безпеки можна виділити такі його напрямки:

- охорона громадського порядку в період проведення масово-політичних та інших масових заходів;
- забезпечення літерних заходів при перевезеннях спеціальних контингентів;
- упередження й розкриття крадіжок державної та інших форм власності, в тому числі вантажів, що перевозяться;

- проведення спільних рейдів, доглядів тощо;
- здійснення заходів щодо розкриття та розслідуванню злочинів, а також вилучення антигромадського елементу;
- здійснення заходів щодо розшуку й затриманню особливо небезпечних злочинців;
- забезпечення громадського порядку й громадської безпеки при стихійних лихах, залізничних катастрофах та інших надзвичайних ситуаціях.

Цей перелік заходів далеко не вичерпний. У теперішній час проводиться спільна робота по боротьбі з різного роду правопорушеннями, по охороні громадського порядку на території, яка прилягає до вокзалів.

Можна погодитися з точкою зору вченого В.К. Гіжевського, який найбільш цілеспрямованими та ефективними методами взаємодії територіальних і транспортних ОВС у боротьбі зі злочинністю і порушеннями громадської безпеки вважає:

- здійснення згідно з перспективним і поточним планом спільних заходів щодо покращення оперативного обслуговування залізничних вузлів, населених пунктів, що прилягають до об'єктів залізничного транспорту, а також без, складів вантажовідправників і вантажоодержувачів, місць збуту викрадених матеріальних цінностей;

- забезпечення активних погоджених дій відносно підвищення безпеки на залізничному транспорті;

- систематичне взаємне інформування про оперативну обстановку, яка складається на території обслуговування, про осіб, котрі ведуть антигромадський, паразитичний образ життя, про скоєнні злочини, про розшукуваних злочинців, викрадені речі та цінності;

- спільне планування основних заходів по боротьбі зі злочинністю та охороні громадського порядку;

- постійне проведення спільних оперативних засідань та інструктажів з найбільш важливих питань діяльності або із забезпечення окремих заходів, спільне обговорення результатів роботи та постановки завдань, які витікають з оперативної обстановки;

- здійснення спільних заходів попередження дитячої бездоглядності та злочинності неповнолітніх, розшуку дітей, котрі відстали від батьків, або осіб, які їх замінюють, а також тих, що втекли з дитячих закладів;

- спільне надання інформації у відповідні органи про причини й умови, які сприяють правопорушенням;
- організація, тактика та методика виявлення, запобігання і розкриття крадіжок вантажів, що перевозяться;
- організація, тактика і методика боротьби зі злочинними посяганнями проти особистого майна громадян на транспорті;
- удосконалення діяльності органів внутрішніх справ на залізничному транспорті стосовно забезпечення охорони громадського порядку на маршрутах приміського сполучення;
- комплексне планування профілактики правопорушень на транспорті;
- підвищення ефективності використання спеціальних засобів і методів в оперативно-розшуковій діяльності міліції;
- забезпечення ОВСТ руху потягів;
- визначення нормативів чисельності окремих категорій співробітників транспортної міліції та ряд інших заходів.

Простежуючи практику взаємодій по даних УМВСТ України за 1997-1999 роки, бачимо, що в 1997 році на залізничному транспорті України силами й засобами ОВСТ було проведено 1020 профілактичних заходів, з яких спільно з територіальними органами – 521. У 1998 році ОВСТ проведено профілактичних заходів 1043, 556 з них – спільних з територіальними ОВС. А вже у 1999 році ОВСТ проведено 890 профілактичних заходів, більшість з яких (а це 658) – спільно з територіальними ОВС. В результаті цього знизилася кількість різного роду правопорушень на об'єктах залізничного транспорту, значно стабілізувалась оперативна обстановка і правопорядок у цілому.

У перспективних і поточних планах передбачаються заходи о удосконаленню оперативного обслуговування залізничних вузлів, населених пунктів, що прилягають до об'єктів транспорту, а також баз, складів, вантажовідправників та вантажоодержувачів, забезпеченню активних погоджених дій щодо розшуку злочинів, що скрилися, підвищенню безпеки на залізничному транспорті.

Діяльність ОВС на залізничному транспорті обумовлює необхідність встановлення тісних контактів не тільки з міськрайорганами внутрішніх справ, адміністрацією і громадськістю, але й іншими органами управління, підрозділами прикордонних військ, митними службами. Така взаємодія організується лінійними органами внутрішніх справ на вокзалах і станціях, преш за все пов'язаних з міжнародними перевезеннями у прикордонних зонах.

Вона має місце на прикордонних передаточних станціях у випадках розкриття вагонів і контейнерів для огляду, при забезпеченні режиму в'їзду в прикордонні зони країни

§3. Виявлення, припинення та попередження адміністративною службою міліції на транспорті порушень перебування іноземців в Україні і взаємодія в цьому з підрозділами територіальних органів МВС, Прикордонними військами і Службою Безпеки України

Однією з найважливіших видів адміністративної діяльності органів внутрішніх справ міліції залишається здійснення паспортної системи та дотримання режиму перебування в Україні іноземців та осіб без громадянства.

Режим перебування вищезазначених осіб регламентується актами вищих органів державної влади України: Законами України “Про громадянство України”, “Про порядок в'їзду і виїзду з України громадян України”; “Правилами перетинання державного кордону громадянами України”; Законами України “Про біженців”, “Про правовий статус іноземців” «Про імміграцію». . Указами Президента України від 15.06.2001 р. № 435 “Про додаткові заходи щодо реалізації права людини на свободу пересування і вільний вибір місця проживання” та від 18.01.2001 р. № 22 “Про заходи щодо посилення боротьби з незаконною міграцією”. Постановою КМ України від 26.09.2001 р. № 1259 “ Про зміни, що вносяться до Правил в'їзду іноземців в Україну, їх виїзду з України і транзитного проїзду через її територію”.

Практичне здійснення завдань, пов'язаних з отриманням дозволів на в'їзд до України, проживання та переміщення іноземців та осіб без громадянства, покладено на Прикордонні війська, МВС, СБУ, МЗС.

В'їзд до України іноземців і осіб без громадянства дозволяється по дійсних закордонних паспортах або документах, що їх замінюють, та при наявності віз, які надаються консульськими та посольськими підрозділами МЗС. У візі вказується її номер, дата надання, кому надана, строк дії, в який пункт країни слідує іноземець та через який пункт на кордоні дозволяється в'їзд до країни, візи надаються або тільки на в'їзд (в'їзна віза), або одночасно на в'їзд і на виїзд

(в'їзна-виїзна віза). Туристичні і транзитні візи надаються одночасно на в'їзд і виїзд.

На умовах взаємності Україна встановлює з рядом країн безвізовий порядок в'їзду (країни СНД, Румунія, Польща). В'їзд іноземців до України здійснюється тільки через встановлені КПП, де у в'їжджаючих перевіряються документи і на в'їзній візі або в паспорті проставляється дата-штамп про те, де й коли в'їхав в Україну іноземець, а також провадиться їх реєстрація.

Останнім часом, все більшого значення набувають процеси міжнародного економічного розвитку і спілкування між народами. Значно зріс потік громадян як нашої країни, так і інших держав, що переміщуються через кордони України. Тільки у 2000 р. кордони України перетнуло майже 40 млн. іноземців і громадян України. Але в останні роки таке переміщення здійснюється з порушенням нашого законодавства. У 2001 р., за порушення правил перебування в Україні, до адміністративної відповідальності було притягнуто “гостей” нашої країни. Значне спрощення правил в'їзду і виїзду, поширення міжнародних зв'язків та недоліки у забезпеченні прикордонного та митного контролю створили сприятливі умови для збільшення незаконної міграції через Україну. До того ж через територію України ведуть основні шляхи незаконних мігрантів з країн Південно-Східної і Центральної Азії до Західної Європи.

За даними Держкомкордону України за 2001 р. було затримано близько 24.3 тис. порушників правил перебування в Україні, з них більш як 16 тис. за спробу незаконно виїхати з України. При цьому серед порушників було понад 6 тис. наших громадян. У відношенні 12.6 тис. іноземців було прийняте рішення про їх депортацію, але за відсутністю коштів така санкція була застосована лише до однієї тисячі осіб. Приблизно 62% порушень припадає на польську, російську, білоруську, та румунську ділянки кордону. Часто серед іноземців-мігрантів зустрічаються носії дуже небезпечних для людини хвороб, таких як малярія, дифтерія, холера, СНІД та інші захворювання¹.

Нелегальна міграція зараз вийшла за межі окремих держав і перетворилася в міжнародну проблему. Подібна проблема давно вже привернула до себе увагу міжнародних злочинних угруповань, яких привертає можливість отримання значних грошових сум та встано-

¹ Андреев Д. “Нас не 52 мільйони”// Іменем закону. – 1998.- № 20.

влення контролю за новими кримінальними елементами, які на цій хвилі прибувають до країн Західної Європи.

У зв'язку з загостренням ситуації значно збільшився обсяг роботи, який виконують зараз органи внутрішніх справ України, у тому числі і транспортної міліції. Разом з прикордонними військами і СБУ здійснюється комплекс заходів, направлених на попередження подальшого поширення нелегальної міграції і розкриття злочинів, скоєних на території України іноземними громадянами. МВС України вже підписало понад 40 угод про співробітництво з поліцейськими службами інших країн. Транспортні підрозділи міліції також мають тісні контакти з колегами з Польщі, Угорщини, Словаччини, Румунії, Білорусії, Молдови, Росії.

Адміністративна служба транспортної міліції приділяє значну увагу діяльності по контролю за виконанням громадянами та особами без громадянства правил перебування іноземців в Україні.

Враховуючи те, що нелегальні мігранти, як правило, прямують через Україну за допомогою залізничного транспорту, зростає роль підрозділів патрульно-постової служби транспортної міліції у вчасному виявленні і затриманні вищезазначених категорії осіб, а також у притягненні їх до адміністративної відповідальності за порушення встановлених правил перебування іноземців в Україні.

Основне навантаження у цьому плані випадає на підрозділи адміністративної служби міліції, що дислоковані в межах крупних залізничних, повітряних та морських транспортних вузлів і мають пункти перепуску через державний кордон України. Взаємодія адміністративної служби міліції на транспорті з цього питання з підрозділами Прикордонних військ, митниці та СБУ будується на основі загальних комплексних планів організації взаємодії, в яких завчасно обумовлюються форми та методи цієї взаємодії та компетенції кожної зі сторін, а також згідно з типовими планами проведення окремих операцій. При затриманні підозрілих осіб, які є іноземцями, або особами без громадянства посадові особи транспортної міліції повинні перевірити їхні документи, встановити законні умови їх перебування в Україні та даній місцевості. Якщо буде встановлено, що ці особи незаконно перебувають в Україні, - скласти адміністративний протокол та видворити за межі України. Оскільки, основна маса нелегальних мігрантів, це вихідці з інших країн Південно-Східної та Центральної Азії, то їх виявлення не становить труднощів. Вони, як правило, прямують групами у кількості до 50-ти осіб у напрямку західного кордону України. Робота

по виявлення таких осіб повинна проводитись патрулями та постами патрульно-постової служби лінійних відділів внутрішніх справ на об'єктах усіх видів транспорту. Перевірку законності перебування іноземних громадян та осіб без громадянства в Україні можуть здійснювати наряди транспортної міліції супроводу поїздів, пароплавів, а також оперативні заслони та пошукові і рейдові групи підрозділів адміністративної служби міліції.

При затриманні у прикордонній зоні співробітниками адміністративної служби міліції на транспорті іноземних громадян, які нелегально в'їхали в Україну, на них складається адміністративний протокол про порушення правил перебування іноземців в Україні, відбираються пояснення, вони затримуються в адміністративному порядку, після чого - накладається штраф у розмірі від 70 до 1000 грн., а щодо окремих осіб може бути порушено кримінальна справа за ст. 331 ККУ за незаконне перетинання кордону України. Щорічно слідчі підрозділи СБУ порушують 40-50 таких справ. Але враховуючи, що проведення таких справ досить клопітна справа, яка потребує затрати значних державних коштів (оплата праці перекладачів, адвокатів та інше), на практиці приймається рішення про притягнення порушників кордону до адміністративного стягнення у вигляді штрафу з подальшим видворенням таких осіб за межі України. При затриманні працівниками транспортної міліції іноземців та осіб без громадянства, що вчиняють спробу незаконно виїхати з території України, то в цьому випадку складається протокол про адміністративне правопорушення, а на цих осіб накладається штраф, після чого їх відправляють (при наявності документів на законний в'їзд в Україну) до місця зазначеного у в'їзній візі. У випадках коли названі особи потрапили до України нелегально, то вони депортуються з території України після накладання адміністративного стягнення.

Таким чином, взаємодія підрозділів адміністративної служби органів внутрішніх справ на транспорті з Держкомкордоном і СБУ по запобіганню незаконній міграції іноземців та осіб без громадянства, не тільки дозволяє забезпечити законність та громадський порядок у країні, але й вирішувати окремі питання національної безпеки, а також попереджувати вчинення злочинів названою категорією осіб.

§4. Організація взаємодії адміністративної служби міліції органів внутрішніх справ на транспорті з Прикордонними військами та Митною службою під час можливого виникнення у

пунктах перепуску на державному кордоні масових безпорядків, групових порушень громадського порядку і надзвичайних подій

Масові безпорядки – це здійснення значною групою осіб порушень громадського порядку і вчинення перешкод діяльності органів влади. Учасники масових безпорядків та групових порушень громадського порядку, як правило, вчиняють спроби підриву авторитету представників влади, наведення наклепів, вчинення насильницьких дій. Масові безпорядки та групові порушення громадського порядку у пунктах перепуску на кордоні мають особливо суспільно небезпечний характер. Це пояснюється тим, що:

1) пункти перепуску безпосередньо межують з такими ж пунктами сусідньої держави, і тому при виникненні групових безпорядків не виключена можливість перекидання їх сусідню територію, що у свою чергу може потягнути за собою міжнародні ускладнення та завдати державі моральних збитків;

2) як правило, прикордонні пункти перепуску розташовані у місцях, де проходять міжнародні шляхи транспортного сполучення, а значна частина міститься поблизу транспортних вузлів.

Прояв масових безпорядків може не тільки заблокувати дану транспортну артерію, але й призвести до порушення роботи технологічних циклів певних галузей транспорту, що у свою чергу тягне за собою значні матеріальні збитки. Виходячи з цього, питанню взаємодії МВС, Прикордонних військ і Митної служби по недопущенню проявів масових безпорядків та групових порушень громадського порядку на кордоні відводиться значне місце та увага.

Попередження, припинення та ліквідація масових безпорядків на кордоні поєднують в собі досить складний комплекс заходів, що здійснюються підрозділами МВС (також і ОВСТ), Прикордонних військ, митниці, СБУ та місцевими адміністраціями.

Виконання завдань по попередженню, припиненню та ліквідації хуліганств і масових безпорядків у пунктах перепуску вимагає ініціативних, швидких і рішучих дій оперативних начальників адміністративної служби міліції та командування прикордонних підрозділів у межах, встановлених законом.

Нормативною базою для проведення дій по припиненню групових порушень громадського порядку у пунктах перепуску є:

– Закон України “Про Прикордонні війська”, “Про міліцію”, “Про Державний кордон”;

– Статут ППСМ України;

– накази і інструкції, постанови МВС і Держкомкордону, що регламентують порядок попередження і припинення групових порушень громадського порядку та використання спеціальних засобів при цьому;

– спільні плани дій по попередженню і припиненню масових безпорядків.

Спільні операції підрозділів МВС (також і ОВСТ) і Держкомкордону по припиненню масових безпорядків у пунктах перепуску на кордоні є комплексом оперативних, слідчих, режимних заходів і військових дій, що здійснюються за єдиним планом та задумом з метою забезпечення припинення злочинних дій.

Слід зазначити, що пункти перепуску на кордоні, де можуть мати місце прояви групових порушень громадського порядку та масові безпорядки, мають певну специфіку. По-перше, - це місця де проводиться прикордонний, митний та інші види контролю, а така режимна зона має бути огороженою, що спрощує завдання по локалізації групових порушень громадського порядку. По-друге, усі громадяни, які перетинають кордон мають паспорти, які засвідчують їх особу. Це виключає можливість у випадках прояву масових безпорядків сховатись за поняття “невстановленої особи”. По-третє, це психологічний момент, кожний хто, перетинає кордон психологічно підготовлюється до процесу паспортного контролю та митного огляду, який проводиться у спеціальній режимній зоні. Але на сьогоднішній день, коли Україна почала розбудову своїх кордонів з Білоруссю, Росією, Молдовою, цей психологічний чинник не спрацьовує. Громадяни України та сусідніх держав при перетинанні кордону з зазначеними державами ще не сприймають прикордонний та митний контроль як прояв суверенітету держави. Тому сприяють відсутність матеріально-технічної бази пунктів перепуску, недоліки у технологічних схемах прикордонного та митного контролю.

Зазначений психологічний фактор служить основою, з якої при певних обставинах можуть виникати протиріччя між вимогами посадових осіб прикордонних служб і бажанням та суб’єктивним розумінням своїх прав громадянами. Ці протиріччя, якщо їх своєчасно не владнати, можуть перерости в групові порушення порядку та масові безпорядки.

При виникненні групових порушень громадського порядку та встановлених правил проходження прикордонного та митного контролю дії підрозділів міліції, Прикордонних військ та Митної служби узгоджуються згідно з розробленими та затвердженими спеціальними планами.

При виникненні вищевказаних подій керівний склад прикордонного наряду та відділення (пункту) ОВСТ повинний довести до відома оперативних чергових своїх управлінь та відділень інформацію про надзвичайну подію і почати дії по локалізації і припиненню протиправних проявів, а при необхідності запросити додаткові сили і засоби.

При виникненні прояву групового порушення громадського порядку та масових безпорядків згідно зі спеціальним планом, припиняються всі види прикордонного та митного контролю. Спеціально виділена група з числа прикордонників перекриває транспортними засобами проїзд через кордон (у випадку порушення правопорядку на автопереході). На залізничних станціях, де є пункти перепуску, за допомогою технічних засобів обмеження руху, закривається виїзд з станції у напрямку кордону.

Старші прикордонних нарядів та постів міліції повинні вжити всіх заходів по виведенню з зони охопленої масовим безпорядком, рухомого складу. Це робиться з метою недопущення його пошкодження та можливого використання. Далі проводяться дії з локалізації і блокування захоплених територій пункту перепуску які займають правопорушники. Ці заходи проводяться силами підрозділів Прикордонних військ, МВС та Митної служби, якщо наявних сил не достатньо, то викликаються додаткові підрозділи МВС, Прикордонних військ, Внутрішніх військ та Митної варти, бронетехніка і пожежні машини повинні за встановлений час прибути на місце пригоди і взяти участь в операції по припиненню групового порушення правопорядку. Одночасно з діями по локалізації і блокуванню правопорушників окремі підрозділи і групи Прикордонних військ і ОВСТ беруть під охорону стратегічні об'єкти пункту перепуску та транспортного вузла (адміністративні будівлі, вузли зв'язку, місця зберігання паливно-мастильних матеріалів, диспетчерські пункти та інші об'єкти) з метою недопущення їх захоплення, руйнування та виводу з ладу.

Броньована та автотехніка може використовуватись при припиненні масових безпорядків патрулювання як засіб підтримки підрозділів сумісних сил. Вона може бути задіяна для:

- забезпечення зусиль спрямованих на розмикання натовпу;
- посилення охорони важливих об'єктів;
- блокування проїздів зони прикордонного контролю та кордону;
- затримання злочинців, які чинять збройний опір.

Пожежні машини застосовуються для гасіння підпалених будівель, транспортних засобів та інших об'єктів, а також для розсіяння натовпу правопорушників. Спеціальні засоби індивідуального захисту застосовуються для забезпечення безпеки життя та здоров'я особового складу. Спецзасоби активної дії застосовуються для розгону угруповань правопорушників та конвоювання затриманих.

Сумісні дії підрозділів ОВСТ, Прикордонних військ, Митної служби, Внутрішніх військ по блокуванню та локалізації правопорушників повинні проводитись у наступній послідовності:

- 1) вступ у переговорний процес, по добровільному припиненню групової непокори та провокування безпорядків;
- 2) виявлення організаторів протиправної акції для наступного затримання та ізолювання.

В операціях по ліквідації групових безпорядків в пунктах перепуску на кордоні від адміністративної служби міліції на транспорті можуть бути задіяні: підрозділи патрульно-постової служби; співробітники дозвільної служби; працівники приймальників-розподільників; додатково залучаються працівники апаратів оперативної служби карного розшуку, ДСБЕЗ, ВБЗПВ, КМСН.

Від митної служби залучаються: оперативний склад митниці; відділу по боротьбі з контрабандою, підрозділи Митної варти.

При виконанні завдань по ліквідації групових порушень громадського порядку та масових безпорядків на кордоні об'єднаними силами можуть застосовуватись такі спеціальні засоби: спеціальні хімічні засоби “Черемуха”, “Терен”; бронетранспортери та інша важка автотехніка, в окремих випадках для блокування застосовується важка будівельна техніка; захисні бронежилети, сталеві і пластикові шлеми, пластикові щити; службові собаки; у виняткових випадках вогнепальна зброя.

Спеціальні хімічні засоби “Черемуха”, “Терен” призначені для розсіяння натовпу та створення сприятливих умов для його розітнення на частини, а також затримання окремих хуліганів та невеликих груп, найбільш активних учасників безпорядку. Обсяги кожної операції та кількість задіяних в ній сил та засобів залежить від умов конкретної оперативної обстановки.

Коли шляхом переговорів та вмовлянь не було досягнуто мети вирішення конфлікту та припинення протиправних дій, тоді згідно з розробленим планом, починаються примусові дії по припиненню групового правопорушення та масових безпорядків.

За допомогою бронетехніки групи розсіяння розділяють натовп правопорушників на окремі частини, групи захоплення затримують організаторів та найбільш активних учасників безпорядків, після чого проводиться процесуальна робота з затриманими по притягненню винних осіб до юридичної відповідальності та відновленню роботи пункту перепуску. Застосовані сили і засоби повертаються на місце своєї дислокації. Винні особи за скоєння цих протиправних дій можуть бути притягнені до кримінальної відповідальності згідно зі ст.293 та 294 КК України.

РОЗДІЛ XII. ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ НА ТРАНСПОРТІ З ГРОМАДСЬКИМИ ФОРМУВАННЯМИ, НАСЕЛЕННЯМ, АДМІНІСТРАЦІЄЮ ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ

§1. Взаємодія органів внутрішніх справ на транспорті з громадськістю по охороні громадського порядку

Забезпечення високого рівня законності та правопорядку в демократичній державі вимагає всебічного залучання широких верств населення, громадських формувань та органів місцевого самоврядування до охорони громадського порядку і боротьби з правопорушеннями. А це поєднує у собі комплекс заходів, спрямованих як на вдосконалення діяльності державних правоохоронних органів, так і на підвищення ролі громадськості у даній галузі управління.

У боротьбі зі злочинністю неможливо добитися успіхів розрізненими зусиллями. Тому на сьогоднішній день постає актуально питання взаємодії та поєднання зусиль державних правоохоронних органів і громадськості в боротьбі з правопорушниками.

Виходячи з цього, МВС України надає великого значення подальшому розвитку та взаємодії всіх служб і підрозділів міліції (також і транспортної) зі спеціально створеними правоохоронними формуваннями громадськості: добровільними народними дружинами, товариськими судами, поїзними штабами ДНД.

Як свідчить набутий досвід, взаємодія з громадськістю дозволяє міліції підвищити рівень та ефективність роботи по забезпеченню порядку в громадських місцях, у боротьбі з хуліганством, пияцтвом, розкраданням державного та приватного майна, у профілактиці правопорушень, виявленні умов та причин вчинення правопорушень.

На сьогодні в юридичній літературі немає визначення взаємодії міліції і громадськості, яке б було загальноприйнятим. Як правило, воно практикується в нормативному матеріалі і юридичній літературі як зміцнення зв'язків між правоохоронними органами та громадськістю; конкретні форми співучасті у діяльності по забезпеченню громадського порядку і громадської безпеки; законності.

Під взаємодією міліції і громадськості у широкому значенні розуміються відносини, що виникають між ними з метою підвищення охорони громадського порядку та боротьби з правопорушеннями. Якщо деталізувати це правове явище, то під взаємодією розу-

міється і досягнення узгоджених дій, і діяльність на основі досягнутого об'єднання, і заходи, що сприяють досягненню єдності дій, спрямованих на підвищення ефективності реалізації сумісної діяльності¹.

Зв'язок міліції з громадськістю в охороні громадського порядку і боротьбі з правопорушеннями виступає у вигляді: сумісної або узгодженої діяльності (спільне патрулювання міліції та дружинників, спільні рейди, виставлення змішаних постів, спільні перевірки транспортних організацій, узгоджене розставлення сил і засобів на основі розроблення єдиної дислокації патрульно-постової служби і громадських формувань); організації взаємодії, включаючи допомогу громадськості в її правоохоронній роботі з боку міліції (навчання формам і методам боротьби з правопорушеннями; ради і рекомендації з приводу їх роботи, методична допомога в плануванні; інформування про оперативну обстановку, конкретні злочини і порушення громадського порядку; інструктажі, бесіди, зустрічі та інше).

З цього видно, що організація взаємодії міліції і громадськості – це самостійний вид управлінської діяльності, який має свій об'єкт, певну мету і завдання. Об'єктом організації взаємодії міліції і громадськості є їх зв'язки і відносини, що потребують упорядкування. Мету, завдання, зміст організації взаємодії в найбільш загальному вигляді можна розкрити таким чином. Основна мета організації взаємодії міліції і громадськості полягає в досягненні єдності в її роботі, що передбачає обов'язкове проведення координації їх діяльності на основі загального планування роботи, узгодженої розстановки сил та засобів, безперервного оперативного управління їх сумісною діяльністю.

З урахуванням викладеного, взаємодію міліції і громадськості у вузькому власному значенні можна було б визначити як сумісну або узгоджену діяльність міліції і громадськості в боротьбі з правопорушеннями.

Велике значення для вирішення проблеми взаємодії міліції і громадськості має розуміння принципів, на яких вона будується. Звичайно під принципами розуміються керівні основи, що пронизують та інші явища та забезпечують його нормальний розвиток. Оскільки взаємодія є частиною управлінської діяльності, то вона базується на загальних принципах державного управління. Стосо-

¹ Васильева О.М. Основы взаимодействия милиции и общественности. М., 1981.

вно взаємодії міліції і громадськості особливе значення мають принципи: планування; законності; суворого збереження якісної визначеності як органів державного і громадського управління; суворого розмежування їх компетенцій; тісної співпраці та взаємодопомоги.

Коло громадських організацій і органів громадської самодіяльності, що взаємодіють з підрозділами транспортної міліції, на сьогоднішній день незначне. Порушення основ центрального управління діяльності громадських правоохоронних формувань, економічна криза, що охопила підприємства транспортної галузі, – усе це разом призвело до того, що основна маса суб'єктів взаємодії міліції і громадськості що залишилася з часів Радянського Союзу і формально існує лише на папері. Серед тих суб'єктів, що ще діють на окремих транспортних підприємствах можна виділити:

- добровільні народні дружини;
- формування по охороні правопорядку;
- Ради з профілактики правопорушень;
- позаштатні співробітники міліції.
- відділи та групи по профілактиці правопорушень при адміністраціях транспортних підприємств;

Звернімося до стислого аналізу правового положення і вказаних суб'єктів взаємодії.

Добровільні народні дружини. Як уже зазначалося в 1998 р. їм виповнилося 40 років з моменту утворення. Правовою основою їх існування є правові акти, видані ще за часів СРСР: Указ Президії Верховної ради від 20 травня 1974 р.; про основні обов'язки і права добровільних дружин по охороні громадського порядку, а також затверджене Постановою Ради Міністрів УРСР 1975 р. № 423 “Положення про добровільні народні дружини по охороні громадського порядку”. Добровільні народні дружини створюються колективами працівників на підприємствах, в організаціях, в установах, а також за місцем проживання громадян з метою посилення охорони громадського порядку і боротьби з правопорушеннями. На об'єктах транспорту ДНД мають свою певну специфіку, вони створюються на залізничних вокзалах, аеропортах, морських і річкових портах, станціях, вантажних дворах, а також у штабних вагонах пасажирських поїздів. На сьогоднішній день існує декілька тисяч ДНД та інших громадських формувань, що об'єднують понад 100 тис. громадян. Слід зазначити, що добровільні народні дружини змогли зберегтися з незначними втратами, найбільше на підприєм-

ствах транспорту. Це пояснюється тим, що підприємство транспорту в силу своєї специфіки і діяльності вимагають більшої організованості та дисципліни. Згідно з Законом України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» всі ДНД повинні пройти перереєстрацію і привести свої установчі документи у відповідність з вимогами закону.

Суттєву допомогу надають добровільні народні дружини транспортній міліції не тільки в охороні громадського порядку в громадських місцях, але й у боротьбі з розкраданням державного, колективного та приватного майна, спекуляцією, порушенням правил торгівлі, забезпечення безпеки дорожнього руху. У цих напрямках можуть працювати спеціалізовані дружини і групи у складі дружини, які створені в цілях кращої організації їх діяльності по боротьбі з окремими видами правопорушень.

Окремо слід виділити роботу громадських формувань у боротьбі зі злочинністю серед неповнолітніх, де головним напрямком є профілактична діяльність.

Значне місце належить правовій пропаганді дружин серед населення та іншим заходам виховного характеру, а також індивідуально-профілактичній роботі на об'єктах транспорту.

Органам внутрішніх справ на транспорті становить за обов'язок організація повсякденної взаємодії з усіма масовими громадськими організаціями. Ці питання регулюються наказами МВС України.

Ради профілактики в трудових колективах та групи профілактики правопорушень при адміністраціях транспортних підприємств. Головне завдання цієї форми участі громадськості в охороні правопорядку полягає в організації взаємодії та координуванні зусиль усіх форм громадських правоохоронних організацій з діяльністю різних служб транспортної міліції. Рада профілактики правопорушень створюється з метою координування діяльності і об'єднання зусиль самодіяльних формувань громадськості і трудових колективів, які покликані вести боротьбу з антигромадськими проявами і порушеннями трудової дисципліни. У раду профілактики входять керівники добровільних народних дружин, товариського суду, комісії з боротьби з пияцтвом і алкоголізмом, ради наставників, комісії сприяння сім'ї та школі, профспілки, адміністрації транспортного підприємства. На раду профілактики покладаються такі функції:

- внесення пропозицій до адміністрації транспортного підприємства та профспілки з питання внесення в плани соціально-економічного розвитку підприємства спеціальних розділів з профілактики правопорушень;

- визначають форми профілактичного впливу щодо осіб, які перебувають на профілактичному обліку, вживає всіх необхідних заходів виховного характеру, спрямовані на їх повне перевиховання;

- надає допомогу шефам, які закріплені за особами, які перебувають на обліку, у проведенні індивідуально-виховної роботи з ними;

- активно взаємодіють з радами громадських пунктів охорони громадського порядку, а також з міліцією та іншими адміністративними органами в перевихованні конкретних правопорушників;

- виявляє причини та умови правопорушень, що скоюють працівники транспортних підприємств, та вживає заходів, які спрямовані на усунення цих причин та умов;

- організовує проведення лекцій, доповідей, зустрічних питань і відповідей з посадовими особами на правові теми, використовує засоби масової інформації та місцеві резерви для підвищення рівня правового та морального виховання членів колективу.

Відділи та групи з профілактики правопорушень і корупції при адміністраціях транспортних підприємств.

Ці підрозділи були утворені згідно до наказу МТ України від 3.03.1999 року “ Положення про Комісію МТ України з питань профілактики правопорушень і злочинності, попередження корупції”.

На них було покладено проведення заходів по профілактиці правопорушень та корупційних діянь серед працівників транспортних підприємств а також організацію взаємодії з правоохоронними органами особливо з підрозділами ОВСТ.

- *Позаштатні співробітники міліції.* Правовою основою їх діяльності служить Наказ МВС України № 19 від 6 січня 1994 р. “Про затвердження інструкції Про організацію роботи позаштатних діяльничних інспекторів міліції”. Позаштатні співробітники сприяють транспортній міліції в охороні громадського порядку і в боротьбі зі злочинністю на громадських засадах, у вільний від роботи час. Функції позаштатних співробітників відповідають функціям міліції. Наказ організує діяльність на основі їх спеціалізації за окремими напрямками службової діяльності підрозділів транспортної міліції. Спеціалізація (лінія роботи) позаштатного співробітника

встановлюється з урахуванням функціональних обов'язків інспектора, оперативного працівника, за яким закріплений позаштатний співробітник та видається окремим наказом по підрозділу МВС (участь у правовій пропаганді, робота з “важкими” підлітками; робота по лінії з боротьби з економічними злочинами, контроль за дотриманням правил дозвільної системи).

Усі перераховані вище громадські формування входять до системи охорони громадського порядку і боротьби з правопорушеннями на транспорті. Але взаємодія міліції і різних організаційних форм участі громадськості в правоохоронній роботі має свої суттєві особливості. Характер взаємодії транспортної міліції і громадськості визначається характером участі останньої в правоохоронній діяльності. Участь громадськості у боротьбі зі злочинністю та в охороні громадського порядку здійснюється на двох рівнях: 1) по лінії участі населення в державному управлінні і 2) у напрямку громадського самоврядування.

Відповідно до врахування особливостей участі громадян у державному управлінні і громадському самоврядуванні можливо зробити класифікацію форм участі населення в управлінні та галузі охорони громадського порядку і боротьби з правопорушеннями. До першої групи можна віднести різноманітні форми участі населення в роботі правоохоронних органів держави; участь у формуванні правоохоронних органів, різноманітних форм контролю за їх роботою, безпосередня участь населення в їх діяльності в якості позаштатних працівників міліції.

До другої відносять форми участі населення в охороні громадського порядку і боротьби з правопорушеннями через організації громадськості; добровільні народні дружини, отряди самооборони та інше.

Взаємодія органів міліції з такими формуваннями будується на принципах взаємодії державної і громадської системи охорони громадського порядку і боротьби з правопорушеннями, з урахуванням самостійності, їх завдань і організаційної відокремленості, збереження специфіки державного і громадського впливу на суспільні відносини на основі узгодженості їх діяльності, тісної співпраці і взаємодопомоги.

Організація взаємодії є системою заходів, спрямованою на досягнення узгодженої або сумісної діяльності транспортної міліції і громадськості з правопорушеннями на об'єктах транспорту. Вона здійснюється на різних рівнях (наприклад, ЛВВС – громадські

пункти охорони громадського порядку, лінійні штаби ДНД), за різноманітними напрямками (в охороні громадського порядку, профілактиці правопорушень і таке інше), за допомогою спеціальних організаційних заходів.

Відповідно до розуміння взаємодії міліції і громадськості в широкому розумінні форми взаємодії можна систематизувати таким чином:

1) форми взаємодії міліції і громадськості у вузькому розумінні. Вони у свою чергу поділяються в залежності від рівня взаємодії на форми сумісної діяльності (сумісне патрулювання міліції і дружинників; сумісні рейди; встановлення змішаних постів; сумісні перевірки торгових організацій і форми узгодженої діяльності; узгоджене розставлення сил і засобів, зокрема на основі розроблення єдиної дислокації патрульно-постової служби з урахуванням сил міліції і громадських формувань);

2) форми взаємодії у широкому розумінні – це навчання громадських формувань формам і методам боротьби з правопорушеннями; поради і рекомендації по організації роботи громадських формувань; методична допомога з боку міліції в плануванні їх роботи; інформування громадських формувань про оперативну обстановку, про конкретні злочини та порушення громадського порядку за допомогою інструктажу, бесід, зустрічей;

3) організаційні форми взаємодії (складення комплексних планів профілактики, структурна інтеграція, наприклад, створення громадських пунктів охорони правопорядку, взаємодія з радами профілактики, ДНД та інше)¹.

Таким чином можна узагальнити, що форми та методи взаємодії визначаються функціонально-змістовною залежністю між транспортною міліцією та тим чи іншим громадським формуванням. З метою організації взаємодії міліції та громадськості на практиці, як правило, використовують такі основні методи як:

1. Сумісний аналіз і оцінка оперативної обстановки. Під оперативною обстановкою, як правило, розуміють сукупність факторів, які характеризують громадський порядок; динамічну структуру правопорушень, заходи боротьби з ними, а також особливості території, яка обслуговується. Вивчення і аналіз оперативної обстановки – це питання складне, тут потребуються навички, певний

¹ Иванов В.А. Взаимодействие милиции и общественности в борьбе с правонарушениями. – М., 1983.

рівень професійних знань. Ініціатива тут, безумовно, повинна належати працівникам міліції. При цьому треба мати на увазі, що сумісний аналіз і оцінка оперативної обстановки (як метод взаємодії) не є самоціллю – на основі його результатів здійснюється безпосередньо взаємодія в наявних формах. Взаємодія транспортної міліції і громадськості не повинна зводитися до одноразового сумісного аналізу оперативної обстановки. Такий аналіз необхідний як початковий відправний момент при організації спільної охорони громадського порядку, в той же ж час він повинен проводитися періодично, по мірі накопичення відповідної інформації з тим, щоб потім постійно і своєчасно реагувати на зміни у оперативній обстановці та вносити необхідні корективи в дислокацію патрульно-постових нарядів, організацію і проведення профілактичної роботи.

2. Взаємне інформування: з питань охорони громадського порядку на обслуговуваній території дозволить своєчасно враховувати ті обставини, що можуть справити вплив на проведення спільних заходів, вибір засобів для досягнення конкретної мети. Інформування дружин, інших сил громадськості повинно носити систематичний і постійний характер, вміщувати поради і рекомендації про найбільш ефективні прийоми і методи охорони громадського порядку та профілактики правопорушень, осіб, які знаходяться під адміністративним наглядом.

Взаємодіючи з силами громадськості, транспортна міліція регулярно інформує штаби народних дружин на транспортних підприємствах, а також лінійні поїзні штаби, товариські суди, ради профілактики, про стан громадського порядку на обслуговуваній території. Разом з тим органи міліції своєчасно доводять штабам дружини, товариським судам про наслідки розгляду справ, що були надіслані товариськими судами, про порушників громадського порядку, що були доставлені дружинниками в чергову частину міліції. Організуючи взаємодію з громадськістю по охороні громадського порядку у боротьбі з дитячою бездоглядністю в період проведення масових заходів та в інших необхідних випадках, працівники лінійних відділів і управлінь інформують громадськість про свої плани та заходи, що плануються.

Значна роль у забезпеченні своєчасного інформування належить керівникам підрозділів і служб транспортної міліції, оперативним працівникам карного розшуку, ДСБЕЗ, оперативним черговим лінійних відділів.

Необхідно підкреслити, що добре поставлене взаємне інформування є найбільш ефективним засобом забезпечення узгоджених дій транспортної міліції та громадськості - взаємодії в його безпосередньо цільовому призначенні. У цьому розумінні особливе значення має така форма взаємного інформування як інструктаж працівниками міліції дружинників, позаштатних співробітників. Якісний інструктаж у кінцевому підсумку забезпечує цілеспрямовану і узгоджену роботу підрозділів транспортної міліції і громадських формувань в охороні правопорядку і таким чином сприяє їх ефективній діяльності. При проведенні інструктажів важливо зосередити увагу на оперативній обстановці на обслуговуваній ділянці, окреслити цілі і завдання нарядів, порядок підтримання зв'язку і таке інше.

3. Сумісне планування заходів по охороні громадського порядку і боротьби з правопорушеннями. Планування не повинні зводитися тільки до складання планів роботи взаємодіючих сторін на той чи інший час. Цій діяльності повинен передувати підготовчий етап з аналізу стану оперативної обстановки, злочинності та інших порушень громадського порядку, а також результатів боротьби з цими негативними явищами. Планування може проводитись на періоди – місяць, квартал, півріччя, рік. Крім цього плани можуть носити тематичний характер – складатися за напрямком діяльності служб. У планах, як правило, коротко обумовлюється необхідність проведення заходів, що передбачаються; відмічаються особливості оперативної обстановки, що склалася, яка стосується зростання або зниження числа правопорушень, їх видів, місця і способів вчинення. Вказуються також задачі, що впливають з цього і постають перед взаємодіючими сторонами.

Спільне планування роботи по охороні громадського порядку і у боротьбі з правопорушеннями забезпечує узгоджену або сумісну діяльність міліції і громадськості, є одним з найбільш ефективних методів організації взаємодії.

4. Взаємний обмін досвідом у боротьбі з правопорушеннями. Організаційною формою обміну досвідом, найчастіше є різноманітні наради, семінари, засідання. На названих заходах працівники міліції, дружинники, позаштатні працівники та інші представники громадських формувань обмінюються досвідом сумісної роботи як організації взаємодії так і за сумісністю або узгодженої діяльності в боротьбі з правопорушеннями.

Обмін досвідом, як правило, здійснюється і безпосередньо при зустрічах працівників міліції і представників громадських формувань, коли працівник міліції на конкретних прикладах показує яким чином необхідно діяти у тій чи іншій ситуації: при затриманні правопорушника, проведення з ним профілактичної бесіди. Нерідко практикується обмін різноманітними оглядами, методичними розробками, що містять передовий досвід боротьби з правопорушеннями. Для організації взаємодії громадськості і транспортної міліції велике значення має пропаганда передового досвіду. Найчастіше цю роботу проводять працівники міліції, на рині Управління МВС на транспорті. Для розповсюдження передового досвіду використовуються засоби масової інформації та підготування спеціальних матеріалів (оглядів та пам'яток).

5. Сумісні організаційні заходи. Самостійним методом організації взаємодії транспортної міліції і громадськості є проведення семінарів, різного рівня нарад та засідань, коли їх порядок денний присвячений налагодженню взаємодії, узгодженню, об'єднанню сил, виробленню єдиної лінії за окремими питаннями боротьби зі злочинністю. Особливе значення для організації взаємодії має періодичне проведення нарад по підведенню підсумків за певний проміжок часу або по наслідках і результатах сумісних дій. Цій меті служить також і проведення різноманітних нарад по виконанню директивних органів, планів сумісних заходів.

Наступним методом можна назвати надання допомоги підрозділами транспортної міліції громадським організаціям. Характер такої допомоги може бути різноманітним. Це – допомога в організації роботи планування в навчанні громадських формувань формам і методам боротьби з правопорушеннями та інше. Надання допомоги працівниками міліції громадським формуванням у кінцевому підсумку сприяє організації належного рівня взаємодії міліції і громадськості, що направлене на підвищення ефективності роботи.

Форми взаємодії транспортної міліції, громадськості і адміністрації транспортних підприємств в охороні громадського порядку, профілактиці правопорушень та розкритті злочинів. Взаємодія транспортної міліції і громадськості (в розумінні узгодженої або сумісної діяльності) здійснюється практично за всіма напрямками діяльності міліції. У зв'язку з цим необхідно розглянути форми взаємодії залежно від напрямків сумісної діяльності.

Стосовно до охорони громадського порядку на об'єктах транспорту особливе значення має взаємодія міліції і громадських формувань. Використання сил громадських формувань для патрулювання на об'єктах транспорту (станціях, вокзалах, портах, аеропортах), у рухомому складі, у роботі посадочних бригад та інше дозволяє підвищити рівень охорони громадського порядку на території обслуговування.

Слід відзначити, що на сьогоднішній день є певні труднощі та недоліки в організації діяльності добровільних народних дружин та інших громадських формувань, що діють на підприємствах транспорту. За минуле десятиліття була майже зруйнована система громадських формувань по охороні правопорядку, що не затримало дати негативні наслідки. Найбільш дієздатною одиницею серед народних дружин на об'єктах транспорту залишились поїзні штаби народних дружин, які підтримують свою активність за рахунок організаційної єдності та дисципліни поїзної бригади. З прийняттям у 2000 році Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» був наданий новий поштовх для залучення громадськості по охороні правопорядку. Зараз при підтримці з боку держави та органів місцевого самоврядування йде процес по утворенню в громадах та на підприємствах формувань по охороні громадського порядку.

В умовах роботи об'єктів транспорту, громадські формування можуть бути застосовані при проведенні патрулювання та роботи пересувних міліцейських груп у рухомому складі (пасажирських і приміських поїздах), на вокзалах, станціях, вантажних і контейнерних майданчиках. Важливе значення для підвищення ефективності виконаних сумісних завдань має проведення інструктажів серед особового складу патрульних та пересувних груп. При проведенні інструктажу керівники транспортної міліції інформують їх про стан оперативної обстановки, вказують на складні ділянки обслуговуваної території, доводять інформацію про розшук злочинців та інших осіб. Особлива увага повинна приділятися відпрацюванню тактики патрулювання, діям при виявленні правопорушення, мірам обережності та перестороги при затриманні і доставленні правопорушників.

Важливою ділянкою для взаємодії транспортної міліції з громадськістю є участь дружинників та представників адміністрації транспортного підприємства у роботі посадочних бригад при посадці пасажирів на поїзди приміського сполучення та річкові і

морські судна. Тут головним завданням є підтримання громадського порядку та встановлених норм транспортного законодавства. Колективні зусилля можуть бути також використані при здійсненні контролю працівниками ревізорської служби порядку сплати проїзду у приміських поїздах. Виставлення сумісних заслонів на входах до приміщення вокзалів, аеропортів, морських і річкових портів, територій станцій з метою недопущення на ці об'єкти антигромадських елементів (бомжів, жебраків, осіб, які знаходяться у стані сп'яніння, що принижує людську гідність, бездоглядних дітей).

Досить добрі результати дають проведення сумісних пошукових рейдів силами транспортної міліції, ДНД та підрозділів ВОХР у парках відстою поїздів, товарних і контейнерних майданах по виявленню бродячого елементу та розкрадачів державного та колективного майна.

Іншим видом участі громадськості в боротьбі з правопорушеннями і злочинністю є залучання її до розкриття вчинених злочинів. Участь громадськості – важлива умова швидкого розкриття і попередження злочинів. Допомога громадськості може проявитися в наданні працівникам міліції різноманітної інформації про обставини вчиненого злочину. Сили громадськості можуть бути використані для переслідування і затримання злочинців, розшуку знарядь злочину, предметів, цінностей. Формою такого спілкування можуть бути бесіди у трудових колективах транспортних підприємств, робота з довіреними особами, вивчення заяв громадян, виступи в засобах масової інформації.

У розкритті злочинів на транспорті значну роль відіграють позаштатні співробітники міліції. Вони з урахуванням їхнього правового положення можуть під керівництвом працівників міліції брати безпосередню участь у розкритті злочинів.

Основними формами їх участі в цій роботі є:

- виконання окремих доручень працівників міліції по розкриттю злочинів;
- виявлення обставин, що сприяють вчиненню злочинів;
- виступи перед населенням та трудовими колективами транспортних підприємств з лекціями, докладами та повідомленнями про вчиненні злочини.

Як загальні вимоги при взаємодії з позаштатними співробітниками можна назвати наступне:

- працівник ЛВВС, який працює з позаштатним співробітником, повинен чітко уявляти мету його залучення до розкриття злочину, для розшуку свідків, викрадених речей, розшуку злочинця;

- співробітник міліції повинен ставити перед позаштатним співробітником конкретні завдання, проінструктувати про методи виконання цієї задачі;

- планувати роботу позаштатного співробітника у зв'язку з розшуковими заходами міліції;

- роз'яснити заходи безпеки, яких треба дотримуватись при затриманні;

- постійно контролювати роботу позаштатного співробітника¹.

Одним із важливих напрямків боротьби з правопорушеннями є їх попередження, профілактика. Взаємодія транспортної міліції і громадськості здійснюється за двома напрямками:

- 1) взаємодії в загальнопрофілактичній роботі;

- 2) взаємодії в індивідуальній профілактиці.

Загальнопрофілактична робота здійснюється шляхом проведення на обслуговуваній території різноманітного роду рейдів по виявленню правопорушень і осіб, які їх скоїли або можуть скоїти; аналізу стану охорони громадського порядку і боротьби з правопорушеннями на обслуговуваній території і розробка заходів з поліпшення його; виявлення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень і вжиття заходів по їх усуненню; роз'яснення громадянам законодавства; проведення лекцій, бесід на правові теми; застосування засобів масової інформації; інформування колективів про правопорушення, що були вчинені його членами, з метою посилення виховної роботи.

Взаємодія міліції з громадськими формуваннями в індивідуальній профілактичній роботі здійснюється шляхом сумісного або узгодженого:

- проведення індивідуальної виховної роботи з особами, які допускають правопорушення;

- проведення бесід з батьками і іншими близькими родичами неповнолітніх, що вчиняють правопорушення;

- організація сумісної шефської роботи та наставництва.

¹ Наказ МВС України № 19-94р. “Про затвердження інструкції “Про організацію роботи позаштатних дільничних інспекторів міліції”.

- проведення виховної роботи з особами, які були засуджені до покарання не пов'язаного з позбавленням волі, і умовно-достоюково звільнених;

- обговорення поведінки правопорушника за участю працівників міліції, представників адміністрації громадських організацій, колективів, де вони працюють.

До участі в профілактичній роботі можуть залучатись позаштатні співробітники міліції, причому використання їх ефективне у оперативних підрозділах і службах ЛВВС. Позаштатні співробітники залучаються до виявлення осіб, які підлягають поставленню на профілактичний облік, до проведення індивідуальної виховної роботи з особами, які вчиняють правопорушення, дитячою бездоглядністю (по попередженню вчинення неповнолітніми протиправних вчинків).

Уявляється необхідним окремо зупинитися на формах взаємодії міліції з радами профілактики підприємств і їх адміністраціями в попередженні злочинів. Органи міліції інформують Ради профспілки про неправильну поведінку окремих членів колективу в громадських місцях та на об'єктах транспорту. Щомісячно звіряють з Радами профілактики та групами з профілактики адміністрацій транспортних підприємств дані про осіб, які перебувають на профілактичному обліку, перевіряють повноту відомостей, а також об'єктивність поставлення на облік. Органи транспортної міліції сумісно з Радами профілактики трудових колективів розробляють і здійснюють сумісні заходи щодо здійснення комплексного профілактичного впливу на таких осіб. Проводяться сумісні перевірки стану виховної роботи у відомчих гуртожитках, рейди з метою контролю за поведінкою працівників, що можуть вчинити протиправні дії. На засіданнях ради, як правило, завжди присутні керівники лінійного відділу МВС на транспорті. Має практику діяльність з обговорення прийняття рішень з кадрових питань у відношенні до працівників транспортних підприємств, які порушили дисципліну чи вчинили незначне правопорушення.

Література:

1. Конституція України// ВВР.– 1996.– № 30.
2. Закон України “Про прокуратуру” // ВВР. – 1991. - № 53.
3. Закон України “Про внесення змін і доповнень до КУпАП” // ВВР. – 1996. - № 25.
4. Закон України “Про міліцію” //ВВР. – 1991. - № 4. – ст. 11.
5. Закон України “Про звернення громадян” // ВВР. – 1996. - № 47.
6. Закон України “Про адвокатуру” ВВР. – 1993. - № 9.
7. Закон України “Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі” // ВВР. – 1994. - № 53.
8. Закон України “Про статус суддів” // ВВР. – 1993. - № 8.
9. Закон України “Про охорону праці” // ВВР. – 1992. - № 49.
10. Закон України “Про правовий статус іноземців” // ВВР. – 1994. - № 9.

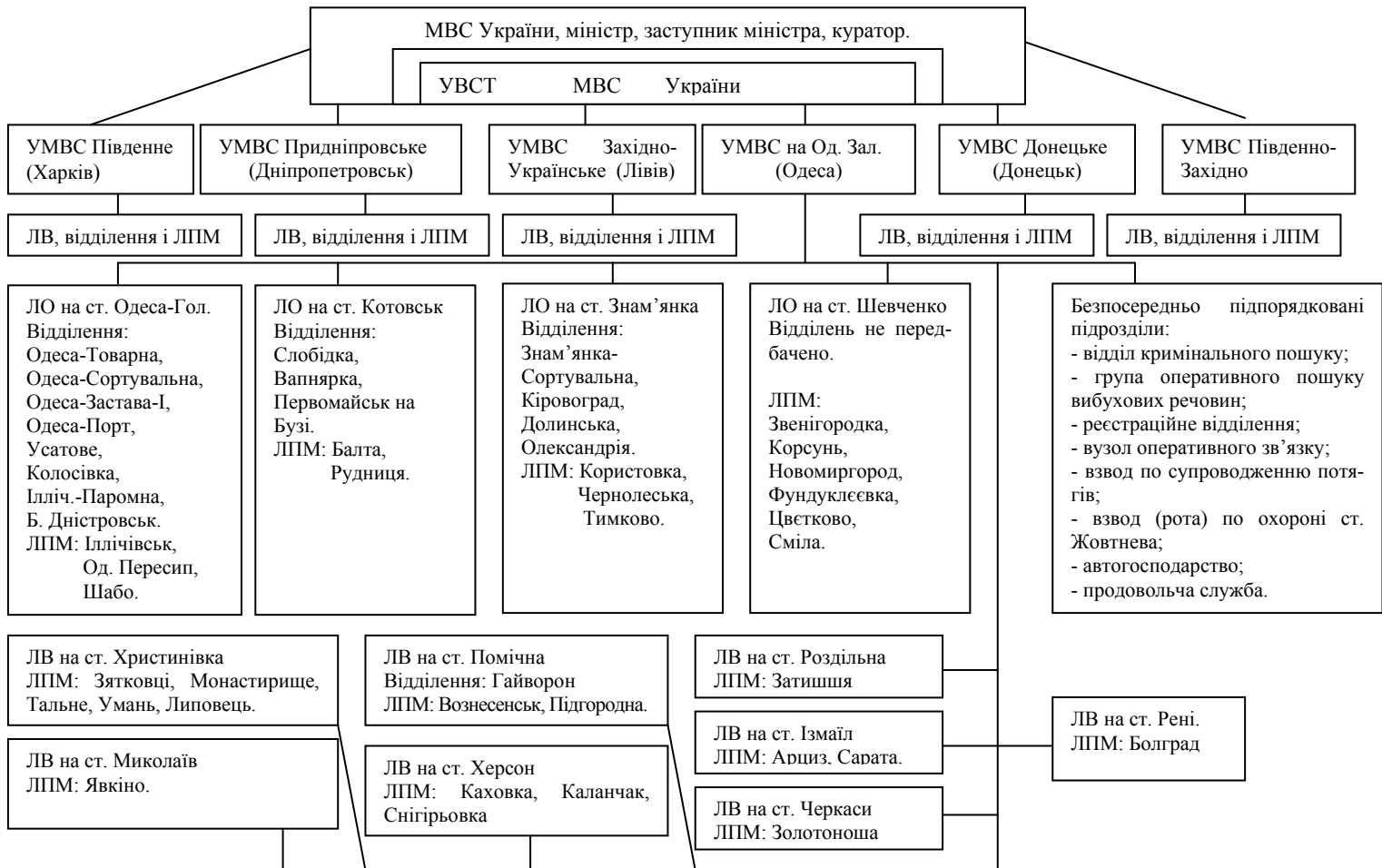
11. Законодавство України про адміністративну відповідальність // Бюлетень законодавства та юридичної практики України. – 1997. - № 3.
12. Постанова Кабінету Міністрів України № 457-98 “Статут залізниць України”.
13. Кодекс України про адміністративні правопорушення (зі змінами та доповненнями станом на 1 березня 2000 р.). – Харків, 2000.
14. Кодекс України про адміністративні правопорушення (науково-практичний коментар). – Харків-Одісей, 2000.
15. Кримінальний кодекс України (зі змінами та доповненнями на 30.09.1995 р.). – К., 1995.
16. Науково-практичний коментар до Закону України “Про міліцію” / Відп. Редактори Я.Ю. Кондратьєв, І.П. Голосніченко. – К., 1996.
17. Збірник нормативних актів України з питань правопорядку. – К., Штаб МВС України, 1993.
18. Указ Президиума ВС СРСР “Об усилении ответственности за хулиганство” // Ведомости ВС СРСР. – 1981. - № 23.
19. Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затверджене Розпорядженням Президента України від 07.12.1992 р.
20. Наказ МВС України № 485-92 “Про заходи щодо подальшого вдосконалення діяльності чергової служби ОВС України”.
21. Наказ МВС України № 552 від 18 вересня 1992 “Про затвердження Положення про приймальник-розподільник для утриманих осіб, підданих адміністративному арешту”.
22. Наказ МВС України № 553 від 18 вересня 1992 “Про затвердження Положення про приймальник-розподільник для осіб, затриманих за бродяжництво”.
23. Наказ МВС України № 19-94 р. “Про затвердження інструкції “Про організацію роботи позаштатних дільничних інспекторів міліції””.
24. Наказ МВС України № 404-94 “Статут Патрульно-постової служби міліції України”.
25. Наказ МВС України № 548-95 р. “Про затвердження Інструкції про роботу ізоляторів органів внутрішніх справ для тимчасового тримання і взятих під варту осіб (ІТТ)”.

26. Наказ МВС України № 616-95 р. “Про встановлення та здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі”.
27. Наказ МВС № 384-96 “Про затвердження положення про приймальники-розподільники для неповнолітніх ОВС”
28. Наказ МВС України № 499-96 р. “Про заходи щодо проведення оперативно-профілактичних операцій”.
29. Наказ МВС України від 08.02.96. “Про затвердження Інструкції про організацію роботи кримінальної міліції у справах неповнолітніх”.
30. Наказ МВС України № 708-97 р. “Про додаткові заходи по зміцненню законності та дисципліни серед особового складу органів внутрішніх справ України”.
31. Наказ МВС України № 343 від 14.05.98 р. “Про впровадження у діяльність ОВС України комп’ютерної системи збору та передачі інформації “Електропошта”.
32. Наказ МВС України № 357 від 14.05.98 р. “Про затвердження Концепції розвитку системи інформаційного забезпечення ОВС України на 1998 – 2000 рр.”.
33. Наказ МВС України № 362 від 20.05.98 р. “Про заходи щодо виконання постанови Кабінету Міністрів України від 19.01.1998 р. № 49 “Про внесення змін та доповнень до Єдиного тарифу на послуги, пов’язані з придбанням, зберіганням, обліком, перевезенням вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, вибухових матеріалів, а також щодо предметів на які поширюється дозвільна система”.
34. Наказ Міністерства транспорту України № 1-14 від 4.01.98р. “Про заходи по забезпеченню безпеки руху на залізничному транспорті”.
35. Наказ МВС України № 414-98 “Про затвердження інструкції про порядок розгляду пропозицій, заяв, скарг і організації особистого прийому громадян в органах внутрішніх справ ... установ, організаціях і на підприємствах системи МВС України”.
36. Наказ МВС України № 622-98 “Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання вогнепальної зброї, боєприпасів до неї та вибухових матеріалів”.
37. Наказ МВС України № 659 від 2.09.98 р. “Про затвердження Інструкції про створення єдиної автоматизованої системи номерного обліку вогнепальної (стрілецької) зброї, яка зберігається

- ся й використовується в МВС, на об'єктах дозвільної системи, та перебуває в особистому користуванні громадян”.
38. Наказ МВС України № 670 від 16.09.98 “Про затвердження положення про строевий підрозділ патрульно-постової служби міліції”.
 39. Наказ МВС України № 195-2000р., від 05.04.2000 р. “Про розмежування території та зон оперативного обслуговування між транспортними та територіальними органами внутрішніх справ України”.
 40. Наказ МВС України № 764 від 6.11.2000 р. “Про затвердження Інструкції щодо організації роботи з огляду, вилучення, вибухотехнічного дослідження вибухових речовин і вибухових пристроїв та їх централізованого обліку в ОВС України”
 41. “Правила перетинання державного кордону громадянами України”. Постанова Кабінету Міністрів України № 57-95 р. // Збірник постанов Уряду України. – 1995. - № 4.
 42. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: Загальна частина: Підручник / Під заг. редакцією І.П. Голосніченка, Я.Ю. Кондратьєва. – К.: УАВС, 1995. – 180 с.
 43. Андрєєв Д. Нас не 52 мільйони // Іменем закону. – 1998. - № 20.
 44. Бахрах Д.Н. Административное право. Учебник. – М., 1996.
 45. Бахрах Д.Н., Ренов Э.Н. Производство по делам об административных правонарушениях. – М.: Знание, 1989.
 46. Боннер А.Т. Законность и справедливость в правоприменительной деятельности. – М.: Российское право, 1992.
 47. Бутылин В.Н. Рассмотрение жалоб граждан на действия работников ОВД, ущемляющих их права и законные интересы. – М.: Академия МВД РФ, 1993.
 48. Васильева О.М. Основы взаимодействия милиции и общественности. – М., 1981.
 49. Веремеенко И.И. Механизм административно-правового регулирования в сфере охраны общественного порядка. – М., 1981.
 50. Гижевский В.К., Троилин В.В. Общественность и охрана общественного порядка на транспорте. – К., 1992. – 68 с.
 51. Голосниченко И.П. Отношения, возникающие при возбуждении административного производства и проблемы их регулирования // Производство по делам об административных правонарушениях в органах внутренних дел. – К., 1983.

- 52.Голосніченко І.П., Кондратьєв А.Ю. “Адміністративна діяльність ОВС”. Підручник під загальною редакцією. К., 1995. інв. № 36668.
- 53.Голосніченко І.П., Шамрай В.О., Антюхов В.О., Іщенко Ю.В., Федорлян С.І. Охорона громадського порядку на ділянці. – К.: УАВС, 1995.
- 54.Гончарук С.Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України (адміністративно-юрисдикційний повноваження органів внутрішніх справ): Навчальний посібник. – К., 1995.
- 55.Гранат Н.Л., Афанасьєв В.С., Бутылин В.Н. Обеспечение законности в деятельности горрайорганов внутренних дел. – М.: Академия МВД СССР, 1990.
- 56.Додин Е.В. Доказывание и доказательства в правоприменительной деятельности органов советского государственного управления. – Киев – Одесса: Вища школа, 1976.
- 57.Додин Е.В. Административная деликтология. – Одесса, 1997.
- 58.Додин Е.В., Ключниченко А.П. Административная юрисдикция органов внутренних дел. – К., 1981.
- 59.Емельянов Б.М. Правовые основы охраны общественного порядка и безопасности в условиях чрезвычайного положения. – М.: Академия МВД РФ, 1990.
- 60.Загрядский Г.В. Роль правовой культуры в деятельности органов внутренних дел по охране прав и свобод советских граждан. – М., 1990.
- 61.Иванов В.А. “Взаимодействие милиции общественности в борьбе с правонарушениями”, М., 1983.
- 62.Калаянов Д.П. Административно-юрисдикционная деятельность органов внутренних дел Украины: Учебное пособие. – Одесса, 1998.
- 63.Кивалов С.В. Таможенное право. Административная ответственность за нарушение таможенных правил. – Одесса, 1996.
- 64.Ключниченко А.П. Административная ответственность за правонарушения, подведомственные органам внутренних дел. – К., 1975.
- 65.Колонтаевский Ф.Е. Организация и совершенствование службы охраны общественного порядка. М., 1987.
- 66.Колонтаевский Ф.Е. Повышение уровня организации работы патрульно-постовой службы милиции по охране общественного порядка. – М., 1989.

67. Коментар до Конституції України: Наукове-популярне видання. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1996. – 176 с.
68. Конституція України – основа подальшого розвитку законодавства: Збірник наукових праць. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1997.
69. Концепція розвитку законодавства України: Матеріали науково-практичної конференції. Травень 1996 р., Київ. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1996.
70. Коренев А.П. Административно-юрисдикционная деятельность органов внутренних дел (милиции). – М., 1988.
71. Кучма Л.Д. Виступ Президента на розширеному засіданні Координаційного комітету при Президентові України по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю 30.01.95. // Голос України. – 1995. – 1 лютого. – с. 2-3.
72. Мартянов В.Г. Проблеми адміністративного права України – науки і учбової дисципліни. – Львів, 1995.
73. МВС України Експрес-інформація “Із досвіду роботи ІТТ Чернівецької області в справах неповнолітніх”.
74. Околович Л.В. “Організація і тактика охорони громадського порядку на транспорті”.
75. Прус В.М. “Правоохоронительные органы на транспорте”. Одеса, АО БАХВА, 1997. інв. № 37334.
76. Рябов М.И. Деятельность органов внутренних дел по борьбе с хулиганством. – М., 1981.
77. Сумісна інструкція МВС СБУ, Держкомкордону, Митної служби № 106/315-94 р. “Про взаємодію та розмежування функцій щодо здійснення контролю на державному кордоні”
78. Сухаркова А.И. “Административно-юрисдикционная деятельность ОВД на транспорте”. Минск, 1989.
79. Фризко В.И. “Организация деятельности органов внутренних дел по охране общественного порядка и общественной безопасности на воздушном и водном транспорте”. М., 1990.
80. Шергин АП. Административная юрисдикция. – М., 1977.
81. Шишко А.А., Боровой А.А., Литвинов Н.Д. История органов внутренних дел на транспорте. М., 1982.
82. Юридичний словник-довідник: За ред. Ю.С. Шемшученка. – К., 1996.

Навчальний посібник

Білий Петро Миколайович

Діяльність адміністративної служби міліції на транспорті

Технічний редактор М.М. Ісаєнко

Здано до набору 16.01.2001. Підп. До друку 27.02.2001. Формат 60х90/16.
Папір друкарський. Ум. друк. арк. 15. Наклад 300 прим. Зам. № 9/99

Надруковано на різнографі науково-дослідного та редакційно-видавничого
відділу Одеського інституту внутрішніх справ.
м. Одеса, вул. Успенська, 1.
Тел. (0482) 220-325